

**UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
ȘCOALA DOCTORALĂ ȘTIINȚE JURIDICE**

TEZA DE DOCTORAT ÎN DREPT

Autor:

Calendari Dumitru

Conducător de doctorat:

Osoianu Tudor, doctor în drept,
profesor universitar

CHIȘINĂU, 2022

**UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
ȘCOALA DOCTORALĂ ȘTIINȚE JURIDICE**

Cu titlu de manuscris:
CZU 343.16:343.13(043.3)

CALENDARI Dumitru

**PARTICIPAREA PROCURORULUI LA EXAMINAREA
CAUZELOR PENALE ÎN INSTANȚELE DE APEL**

Teza de doctorat în drept
Specialitatea: 554.03 – Drept procesual penal

Autor:

Calendari Dumitru

Conducător de doctorat:

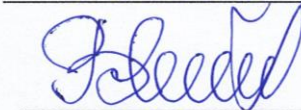

Osoianu Tudor, doctor în drept,
profesor universitar

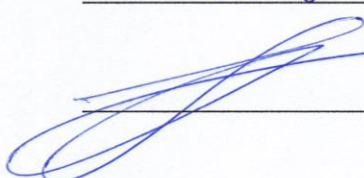
Comisia de îndrumare:

Cușnir Valeriu, doctor habilitat în
drept, profesor universitar

Berliba Viorel, doctor habilitat în
drept, conferențiar universitar

Rusu Vitalie, doctor în drept,
conferențiar universitar

CHIȘINĂU, 2022

© Calendari Dumitru, 2022

CUPRINSUL:

ADNOTARE.....	4
LISTA ABREVIERILOR.....	7
INTRODUCERE.....	8
 CAPITOLUL 1. ANALIZA DOCTRINEI PRIVIND PARTICIPAREA PROCURORULUI LA EXAMINAREA CAUZELOR PENALE ÎN INSTANȚA DE APEL.....	16
1.1. Analiza lucrărilor științifice în materie publicate în Republica Moldova.....	16
1.2. Analiza materialelor științifice la tema lucrării publicate în alte state.....	28
1.3. Concluzii la Capitolul 1	39
 CAPITOLUL 2. CONSIDERAȚII GENERALE PRIVIND APELUL PENAL ȘI PARTICIPAREA PROCURORULUI ÎN INSTANȚA DE APEL.....	41
2.1. Considerații generale privind apelul penal.....	41
2.2. Standardele privind participarea procurorului la examinarea apelului penal.....	74
2.3. Efectele apelului declarat de către procuror.	87
2.4. Modificarea și renunțarea la învinuire în instanța de apel.	96
2.5. Concluzii la Capitolul 2.....	102
 CAPITOLUL 3. REGLEMENTAREA PROCESUALĂ PRIVIND PARTICIPAREA PROCURORULUI ÎN INSTANȚA DE APEL.....	105
3.1. Participarea procurorului la etapa măsurilor pregătitoare pentru desfășurarea ședinței de judecată	105
3.2. Participarea procurorului la etapa cercetării judecătorești.....	144
3.3. Participarea procurorului în dezbaterile judiciare.....	166
3.4. Acțiunile procurorului după pronunțarea deciziei instanței de apel.....	177
3.5. Concluzii la Capitolul 3.....	186
 CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI.....	188
BIBLIOGRAFIE.....	193
ANEXE.....	214
Anexă 1. Propunerea Ordinului cu privire la modificarea Ordinului Procurorului General nr.2/21 din 02.01.2018 „Cu privire la organizarea activității procurorilor în domeniul reprezentării învinuirii în instanțele judecătorești.....	214
Anexă 2. Ordinul Procurorului General nr.23/7 din 01.03.2021 „Cu privire la modificarea Ordinului nr.2/21 din 02.01.2018 „cu privire la organizarea activității procurorilor în domeniul reprezentării învinuirii în instanțele judecătorești”.....	218
Anexă 3. Modelul Concluziilor procurorului participant la instanța de apel.....	221
Anexă 4. Propunerea Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la modificarea și completarea Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr.22 din 12.12.2005 „Cu privire la practica judecării cauzelor penale în ordine de apel”.....	226
Anexă 5. Sesizarea privind ridicarea excepției de neconstituționalitate a prevederilor art.422 CPP RM.	229
Anexă 6. Sesizarea privind ridicarea excepției de neconstituționalitate a prevederilor art.77, 81, 315 CPP RM.	239
DECLARAȚIE PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII.....	249
CV-ul AUTORULUI.....	250

ADNOTARE

Calendari Dumitru „Participarea procurorului la examinarea cauzelor penale în instanțele de apel”, teză de doctorat în drept. Școala doctorală de Științe Juridice a Universității de Stat din Moldova. Chișinău, 2022.

Structura tezei: 184 de pagini text de bază, adnotare în limbile de stat, engleză și rusă, lista abrevierilor, introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 500 titluri, anexe.

Cuvinte cheie: procuror, proces penal, reprezentarea învinuirii de stat, instanța de apel, judecarea apelului, pregătirea și participarea în instanța de apel.

Domeniul de studiu: drept procesual penal; derivă din analiza importanței problemelor pe care le implică participarea procurorului la judecarea cauzei penale în ordinea de apel.

Scopul și obiectivele lucrării: *Scopul* - cercetarea științifică a concepțiilor doctrinare, jurisprudenței, normelor procesual-penale și a celor instituționale, privind realizarea atribuțiilor procurorului la examinarea cauzelor penale în instanța de apel, pentru a evalua oportunitatea de a perfecționa această activitate. *Obiectivele lucrării:* studierea problemelor teoretice și practice privind examinarea cauzelor penale în instanța de apel, precum și rolul procurorului la această etapă; conturarea rolului procurorului în partea pregătitoare a ședinței în instanța de apel; analiza reprezentării de către procuror a învinuirii de stat în procesul cercetării judecătorești în instanța de apel; examinarea dezbatelor judiciare în contextul participării procurorului; analiza acțiunilor procurorului după pronunțarea deciziei de către instanța de apel; elaborarea propunerilor științific-întemeiate privind perfecționarea legislației în domeniul reglementării participării procurorului în instanța de apel.

Noutatea și originalitatea științifică: derivă din faptul că este prima lucrare la nivel național ce abordează participarea procurorului la examinarea cauzelor penale în instanța de apel, fiind realizată o analiză amplă a prevederilor legale și practicii atât interne, cât și de peste hotare. Originalitatea problemei constă în fundamentarea științifică a modului de aplicare în practică a prevederilor legale privind participarea procurorului la examinarea cauzelor penale de instanța de apel, eventualele erori admise în jurisprudență la judecarea apelurilor, precum și analiza legislației și fundamentarea propunerilor de rigoare în vederea îmbunătățirii acesteia.

Rezultatele obținute: prin cercetarea efectuată au fost atinse obiectivele propuse. Lucrarea contribuie la soluționarea problemelor științifice importante ce rezidă în elucidarea acțiunilor concrete ce urmează a fi realizate de procuror în cadrul judecării cauzelor penale în ordinea de apel. Cercetarea va contribui la opera de evoluție a standardelor normative naționale în domeniul participării procurorului în instanța de apel. În cercetare se dă răspuns la unele probleme practice privind aplicarea unitară a standardelor de participare a procurorului în instanța de apel, luând în calcul particularitățile individuale ale cauzei penale. În sfârșit, cercetarea vine să contribuie la perfecționarea procesului de instruire didactică în cadrul instituțiilor de învățământ superior, în cadrul cursului de procedură penală, în pregătirea procurorilor pentru participarea în instanța de apel.

Semnificația teoretică: reprezintă analiza prevederilor legale ce țin de pregătirea și participarea procurorului la examinarea cauzelor penale în instanța de apel, sistematizarea rezultatelor gândirii științifice naționale și de peste hotare în domeniul de cercetare a atribuțiilor procurorului în apelul penal; argumentarea concluziilor urmare a cercetărilor teoretice și practice.

Valoarea aplicativă a lucrării: în baza rezultatelor cercetării, sunt relevate omisiunile prevederilor legale în partea ce ține de participarea procurorului în apelul penal, procedura judecării cauzei în instanța de apel, erorile procurorului și cele judiciare admise în practică în domeniu, fiind elaborate metode pentru evitarea și soluționarea acestora. Lucrarea se bazează pe un număr vast de lucrări științifice și materiale empirice care denunță valoarea teoretică și practică. Rezultatele obținute pot servi drept temei de modificare a legislației procesual – penale în domeniu, de instruire a studenților, masteranzilor din cadrul instituțiilor de drept, precum și pentru aplicare în practică, în primul rând, de către procurorii, precum și alți participanți în proces, dar și judecătorii instanțelor de apel.

Implementarea rezultatelor științifice: Rezultatele obținute sunt publicate în 26 lucrări științifice. Unele dispoziții teoretice și practice a tezei au fost prezentate și discutate la conferințele științifico-practice naționale și internaționale, precum și prezentate la al VIII-lea concurs internațional în numele profesorului E.G.Martîncic cu tema „*Отправление правосудия по уголовным делам через призму уголовно-процессуального, криминалистического, оперативно-розыскного и судебно-экспертного опыта*”, organizat de către Universitatea de Stat de Sud-Est din or.Kursk, Federația Rusă, cu obținerea diplomei de laureat de gradul I. Unele dispoziții teoretice și practice, rezultatele obținute au fost aplicate și sunt utilizate în practica judecării cauzelor penale concrete în ordinea de apel, pentru unificarea practicii judiciare la nivelul Curții de Apel Cahul.

ANNOTATION

Calendari Dumitru „The participation of the prosecutor in criminal cases in courts of appeal”. PhD thesis in law. Doctoral School of Legal Sciences of the State University of Moldova. Chisinau, 2022.

Structure of the thesis: 184 pages of basic text, annotation in state language, english and russian, list of abbreviations, introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, bibliography, including 500 titles, appendices.

Keywords: attorney, criminal procedure, maintenance of public prosecution, court of appeal, judgment of appeal, preparation and participation in trial in court of appeal.

Field of study: the criminal proceedings, derives from the analysis of the importance of the issues that involve the court of appeal proceedings.

Purpose and objectives of the thesis: *Purpose of the thesis:* the scientific research of the theoretical concepts, jurisprudence, the procedural criminal norms and institutional ones, regarding realization of powers of the Prosecutor in criminal cases in the court of appeal to determine their effectiveness and feasibility improvement. *Objectives of the paper:* to analysis the theoretical and practice problems caused in criminal cases in court of appeal and the role of the prosecutor at this stage, to examine the role of the prosecutor in the preliminary court hearing, in the preparatory part and in the inquire hearing of the court of appeal, to consider judicial debates in the context of the public prosecutor's participation in them; to analyze maintaining of the official prosecution by the prosecutor in the course of judicial proceeding; to analyses the actions of the prosecutor after pronouncement of the decision of the court of appeal; to develop scientifically-based recommendations for improvement of the current legislation regulating the institute of prosecutor's participation in the court of appeal.

Scientific novelty and originality: derive from the fact that it is the first national paper that deals with the issue of the case about participation of prosecutor in criminal cases in court of appeal, with a comprehensive analysis of the legal provisions and both internal and international practice. The important scientific problem solved in the respective field consists in the scientific foundation of the way in which the legal provisions regarding the participation of the prosecutor in criminal cases in court of appeal are applied in practice, the possible legal errors admitted in prosecutors' practice, as well as the analysis of the legislation with making the appropriate proposals for their improvement.

Results: the author in the research are resolved the objective proposes. The research contributes to the solution of an important scientific problem that resides in conceptualization of prosecutor's participation in the court of appeal and in optimization of the prosecutor's activity in the court of second instance. Secondly, the research will contribute to the development of national normative standards in the field of participation of the prosecutor in court of appeal. Research seeks to address some practical issues concerning the unitary application of examination standards of prosecutor's participation in the court of appeal, considering the individual peculiarities of the criminal case. Finally, the research aims to contribute to the improvement of the teaching process in the higher education institutions, within the framework of the criminal procedure, the training of the prosecutors to participate in court of appeal.

Theoretical significance: it is the analysis of the legal provisions related to the training and participation of prosecutor in examination of criminal cases in court of appeal, systematization of the results of scientific thought existing of national both and in some foreign countries in the field of the institute of realization of the prosecutor's powers in the court of appeal, conceptualization of conclusions that are the results of both theoretical and practical sources.

Applicative value of the thesis: as the result of the research, the omissions of the legal provisions regarding the procedure of the prosecutor's participation in the court of appeal, the judicial errors admitted in practice in this respect, are revealed, the methods for resolving that errors. The paper is based on a large number of scientific papers that will involve theoretical and practical value. The results of the research can serve as a basis for amending procedural legislation- criminal law into the field, training of students, master students in law institutions, as well as for practical application by prosecutors, participants to the process and by judges in the court of appeal.

Implementation of scientific results: the results obtained are published in 26 scientific papers. Some theoretical and practical provisions of the research were discussed at the nationals and internationals conferences, and presented at the VIII international competition on behalf of Professor E.G.Martinchik with the slogan „Отправление правосудия по уголовным делам через призму уголовно-процессуального, криминалистического, оперативно-розыскного и судебно-экспертного опыта”, organized by the South East State University from Kursk, Russian Federation, get the 1st degree laureate. Some theoretical and practical provisions, the results of our research implement in practice of the examination of criminal cases in Cahul Court of Appeal.

АННОТАЦИЯ

Календарь Дмитрий. «Участие прокурора при рассмотрении уголовных дел в апелляционных инстанциях». Диссертация на соискание ученой степени доктора права. Докторальная школа юридических наук Государственного университета Молдовы. Кишинэу, 2022.

Структура диссертации: 184 основных текстовых страниц, аннотации на государственном, английском и русском языках, список сокращений, введение, три главы, общие выводы и рекомендации, библиография из 500 названий, приложения.

Ключевые слова: прокурор, уголовное судопроизводство, представление обвинения, апелляционная инстанция, рассмотрение апелляционной жалобы, подготовка и участие в апелляционной инстанции.

Область исследования: уголовный процесс, исходит из анализа важности вопросов связанных с участием прокурора при рассмотрении уголовного дела в апелляционной инстанции.

Цель и задачи исследования: *Целью* исследования является научное исследование теоретических концепций, юриспруденции, уголовно-процессуальных и ведомственных норм, относительно реализации полномочий прокурора при рассмотрении уголовных дел в апелляционной инстанции для определений эффективности и целесообразности совершенствования. *Задачи* – изучение теоретических и практических проблем, возникающих при рассмотрении уголовных дел в апелляционной инстанции, а так же роль прокурора на этом этапе; обосновать роль прокурора в предварительном заседании апелляционной инстанции; проанализировать представление прокурором обвинения в ходе судебных разбирательств апелляционной инстанции; рассмотреть судебные прения в контексте участия в них прокурора; проанализировать действия прокурора после вынесения определения апелляционной инстанцией; разработать научно-обоснованные рекомендации по совершенствованию действующего законодательства в области регулирования института участия прокурора в апелляционном производстве.

Научная новизна и оригинальность: она исходит из факта, что это первая национальная работа, которая рассматривает вопрос участие прокурора при рассмотрении уголовных дел в апелляционной инстанции с всесторонним анализом правовых положений, внутренней практики и зарубежной. Оригинальность исследования состоит в научном обосновании того, как на практике применяются правовые нормы, касающиеся участия прокурора при рассмотрении уголовных дел в апелляционной инстанции, возможных юридических ошибок допущенных прокурором и судебной инстанцией на практике в этом отношении, а также в анализе законодательства с внесением соответствующих предложений по их совершенствованию.

Результаты: в ходе работы были выполнены задачи исследования. Проведенное исследование способствуют решению важной научной проблемы, которая заключается в выяснении конкретных действий, которые должны быть исполнены прокурором при рассмотрении уголовных дел в апелляционном производстве. Исследование будет способствовать разработке национальных нормативных стандартов в области участия прокурора в апелляционном производстве. Исследование направлено на решение некоторых практических вопросов, касающихся единого применения стандартов при участии прокурора в апелляционном производстве, с учетом индивидуальных особенностей уголовного дела. Наконец, исследование содействует улучшению учебного процесса в высших учебных заведениях в рамках уголовного процесса, в подготовке прокуроров для участия в апелляционном производстве.

Теоретическая значимость: это анализ правовых положений, связанных с подготовкой и участием прокурора при рассмотрении уголовных дел в апелляционной инстанции; систематизация результатов научной мысли, существующей как в Республики Молдова, так и в ряде зарубежных государств, в сфере исследования института реализации полномочий прокурора в уголовном апелляционном производстве; аргументирование выводов, явившихся результатом теоретических и практических исследований.

Прикладная ценность работы: на основании результатов исследования выявлены упущения правовых норм, касающихся участия прокурора в апелляционном производстве по уголовным делам, процедуры апелляционного производства по уголовным делам, допущенные на практике судебные и прокурорские ошибки в этом отношении, разрабатывая предварительные версии для их разрешения. Работа основана на большом количестве научных работ, которые будут иметь теоретическую и практическую ценность. Результаты работы могут служить основой для внесения изменений в уголовно-процессуальное законодательство в этой области, для подготовки студентов, магистров в юридических учреждениях, а также для применения на практике прокурорами, другими участниками процесса и судьями апелляционных инстанций.

Внедрение научных результатов: Результаты исследования опубликованы в 26 научных работах. Отдельные теоретические и практические положения диссертации были представлены автором и обсуждались на национальных и международных научно-практических конференциях, а так же представлены на VIII-ом Международном открытом конкурсе на лучшую научную работу среди студентов-бакалавров, магистрантов и аспирантов «Отправление правосудия по уголовным делам через призму уголовно-процессуального, криминалистического, оперативно-розыскного и судебно-экспертного опыта» имени профессора Е.Г.Мартыновича», организованным Юго-западным государственным университетом, г.Курска, Российской Федерации, будучи награжден дипломом лауреата I степени. Отдельные теоретические и практические положения диссертации и полученные результаты были применены и используются в практике рассмотрения конкретных уголовных дел в апелляционном производстве, для единого применения судебной практики Апелляционной Палаты Кахула.

LISTA ABREVIERILOR

art.	articol
alin.	alineat
c.	contra
CA	Curtea de Apel
CEDO	Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale
CtEDO	Curtea Europeană a Drepturilor Omului
coord.	coordonator
CP	Codul penal
CPP	Codul de procedură penală
CSJ	Curtea Supremă de Justiție
CP al CSJ	Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție
CPL al CSJ	Colegiul penal lărgit al Curții Supreme de Justiție
dec. CtEDO	decizia Curții Europene a Drepturilor Omului
DCA	Decizia Curții de Apel
DCC	Decizia Curții Constituționale
DCP CSJ	Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție
DCPL CSJ	Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție
dos.	dosarul
ed.	ediția
et al.	și alții
etc.	etcetera
ex.	exemplu
f.d.	fila dosarului
FR	Federația Rusă
hot.	hotărâre
HP CSJ	Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție
HP CSJ nr.22 din 12.12.2005	Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica judecării cauzelor penale în ordine de apel, nr.22 din 12.12.2005
HCC	Hotărârea Curții Constituționale
ÎCCJ	Înalta Curte de Casație și Justiție
MC	Marea Cameră a Curții Europene a Drepturilor Omului
n.a.	nota autorului
nr.	număr
p.	pagina
pct.	punct
RM	Republica Moldova
s.a.	sublinierea autorului
ș.a.	și altele
un.conv.	unitate convențională
UTA Găgăuzia	Unitatea Teritorial Autonomă Găgăuzia
vol.	volumul
xxx	datele cu caracter personal
п.	пункт/punctul
под ред.	под редакцией/în redacția
с.	страница/pagina
ст.	статья/articol
т.	том/volumul

INTRODUCERE

Actualitatea temei. Constituția consacră expres „Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sânt garantate”¹.

În Acordul de Asociere din 27.06.2014 între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și statele membre, pe de altă parte:

proclamă printre obiectivele asocierii: „(e) să sprijine și să intensifice cooperarea în spațiul de libertate, securitate și justiție, cu scopul de a consolida statul de drept și respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, (...)”².

„(...) cooperează în următoarele domenii:

(a) dezvoltarea, consolidarea și creșterea stabilității și a eficacității instituțiilor democratice și a statului de drept;

(b) asigurarea respectării drepturilor omului și a libertăților fundamentale;

(c) realizarea de noi progrese în ceea ce privește reforma sistemului judiciar și a legislației, astfel încât să se asigure independența sistemului judiciar, să se consolideze capacitatea administrativă a acestuia și să se garanteze imparțialitatea și eficacitatea organismelor de asigurare a respectării legii;”³;

„(...) acordă o importanță deosebită promovării statului de drept, inclusiv independenței sistemului judiciar, accesului la justiție și dreptului la un proces echitabil.”⁴

Strategia de reformare a sectorului justiției a fost elaborată în scopul creării unui cadru comun pentru toate eforturile de reformă a sectorului justiției în Republica Moldova în vederea dezvoltării sectorului în ansamblu prin acțiuni realiste și concrete.⁵

Reformarea sectorului justiției, în Republica Moldova și-a găsit continuitate prin Hotărârea Parlamentului RM nr. 259 din 08.12.2016.⁶ Accentuarea rolului și importanței instanțelor de

¹ Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994, art. 1 alin. (3). Republicată în: Monitorul Oficial al RM nr.78/140 din 29.03.2016.

² Acordul de Asociere din 27.06.2014 între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte din 27.06.2014, art. 1 alin. (2) lit. e). În: Monitorul Oficial al RM nr.185-199/442 din 18.07.2014.

³ Acordul de Asociere din 27.06.2014 între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte din 27.06.2014, art. 4 lit. a)-c). În: Monitorul Oficial al RM nr.185-199/442 din 18.07.2014.

⁴ Acordul de Asociere din 27.06.2014 între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte din 27.06.2014, art. 12 alin. (1), (2). În: Monitorul Oficial al RM nr.185-199/442 din 18.07.2014.

⁵ Concepția de reformă a Procuraturii aprobată prin Legea nr.122 din 03.07.2014. În: Monitorul Oficial al RM nr.275-281/593 din 19.09.2014.

judecată, a evidențiat cercul de probleme care stau în față participanților procesului penal, și, nu în ultimul rând, în fața procuraturii și a procurorului. Ca rezultat al reformelor a fost adoptată în anul 2016 o nouă Lege cu privire la Procuratură.

Deci actualitatea temei rezultă din includerea preocupărilor permanente ale autorităților responsabile de reforma justiției, inclusiv a procuraturii, în planurile de activitate, planurile de acțiuni a Guvernului pe parcursul ultimilor zece ani.

Conform Constituției și Legii cu privire la Procuratură nr. 3 din 25.02.2016 „Procuratura este o instituție publică autonomă în cadrul autorității judecătorești care, în procedurile penale și în alte proceduri prevăzute de lege, contribuie la respectarea ordinii de drept, efectuarea justiției, apărarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanei și ale societății”⁷.

Potrivit art. 124 din Constituția RM, precum și art. 5 al Legii cu privire la Procuratură: *Procuratura reprezintă învinuirea în instanțele judecătorești, în condițiile legii.* Astfel, reprezentarea învinuirii în instanțele judecătorești constituie una din atribuțiile constituționale de bază a procurorilor. Legea supremă a statului nostru stipulează în art. 119 - dreptul părții unui proces judecătoresc de a folosi calea de atac.

Atribuțiile procurorului în instanța de judecată sunt expres indicate în Codul de procedură penală. Procurorul reprezintă învinuirea în numele statului și prezintă în ședința de judecată probele acuzării; declară apel sau, după caz, recurs privind latura penală și latura civilă a cauzei, le retrage în modul prevăzut de lege.

Această activitate urmează a fi desfășurată la un înalt nivel profesional, contribuind real și eficient la justa examinare a cauzelor penale, în scopul protejării persoanei, societății și statului de atentatele criminale, astfel ca orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nici o persoană nevinovată să nu fie condamnată.

Una din activități principale ale procurorului în faza judecării cauzelor penale în apel este constatarea și lichidarea erorilor judiciare comise la judecarea cauzelor în fond. Această activitate procurorii o îndeplinesc prin declararea apelurilor și recursurilor, precum și prin participarea în ședințele instanțelor judecătorești ierarhic superioare.

Statistica arată că procurorul folosește activ dreptul său de a exercita căile de atac - apelul și recursul, împotriva hotărârilor judecătorești care nu sunt definitive.⁸

⁶ Hotărârea Parlamentului cu privire la asigurarea continuității reformelor în sectorul justiției, nr.259 din 08.12.2016. În: Monitorul Oficial al RM nr.459-471/922 din 23.12.2016.

⁷ Constituția Republicii Moldova din 29.04.1994, art.124. Republicată în: Monitorul Oficial al RM nr.78/140 din 29.03.2016; Legea cu privire la Procuratura nr.3 din 25.02.2016, art.1. În: Monitorul Oficial al RM nr.67-77 din 25.03.2016.

⁸ Rapoarte publice de activitate a Procuraturii Republicii Moldova 2004-2020. [Citat 18.08.2021] Disponibil: <http://procuratura.md/md/d2004/>.

Noutatea și originalitatea științifică. Problema participării procurorului la judecarea cauzelor penale în instanțele de apel a fost supusă cercetării în doctrina juridică din alte state. Însă, este prima lucrare la nivel național ce abordează chestiunea participării procurorului la examinarea cauzelor penale în instanța de apel, fiind realizată o analiză amplă a prevederilor legale și practicii atât interne, cât și de peste hotare. Originalitatea problemei constă în fundamentarea științifică a modului de aplicare în practică a prevederilor legale privind participarea procurorului la examinarea cauzelor penale în instanța de apel, eventualele erori admise în practică procurorului și cea judiciară la judecarea apelurilor, precum și analiza legislației, soldată cu fundamentarea propunerilor de rigoare în vederea perfecționării legislației și a jurisprudenței.

Scopul și obiectivele lucrării. Scopul tezei constă în cercetarea științifică a concepțiilor doctrinare, jurisprudenței, normelor procesual-penale și a celor instituționale, privind realizarea atribuțiilor procurorului la examinarea cauzelor penale în instanța de apel, pentru a stabili oportunități de a perfecționa această activitate.

În vederea realizării scopului sunt trasate următoarele obiective:

- studierea problemelor teoretice și practice cauzate de examinarea cauzelor penale în instanța de apel, precum și al atribuțiilor procesuale ale procurorului în această fază;
- analiza și sistematizarea practicii judiciare privind examinarea cauzelor penale judecate în ordinea de apel, atât internă, cât și a jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului;
- studierea și elucidarea rolului procurorului în partea pregătitoare a ședinței în instanța de apel;
- analiza susținerii de către procuror a învinuirii de stat în procesul cercetării judecătorești în instanța de apel;
- examinarea dezbaterilor judiciare în instanța de apel privită în contextul participării procurorului la această etapă;
- analiza acțiunilor procurorului după pronunțarea deciziei de către instanța de apel;
- fundamentarea propunerilor privind perfecționarea legislației ce reglementează atribuțiile procurorului în instanța de apel.

Ipoteza de cercetare în prezenta lucrare se conturează pe punerea în evidență a rolului activ al procurorului la etapa judecării cauzei penale în ordine de apel. În cadrul prezentei teze de doctorat am realizat o sinteză a lucrărilor științifice, practicii judiciare atât la nivel național, cât și internațional în legătură cu tema cercetată.

Nu am regăsit o analiză a funcțiilor procurorului în curțile de apel, exercitării unor atribuții specifice, de ex., declararea apelului suplimentar, susținerea apelului părții apărării sau

renunțarea la susținerea apelului procurorului, dar și la statutul independent al procurorului în instanța de judecată, la formarea unei convingeri proprii bazate pe probele cercetate, independentă de opinia formată de către organul de urmărire penală și procurorul participant în prima instanță, în sensul respectării legii și apărării drepturilor și libertăților inculpatului și al părții vătămate, precum și a altor participanți în proces.

Procurorul participant la examinarea cauzelor penale în instanțele de apel trebuie să fie altul decât cel participant la etape anterioare a procesului penal.

Reprezentarea învinuirii în numele statului dar și reprezentarea intereselor generale a societății, urmărește respectarea drepturilor persoanelor și a intereselor societății.

Sinteza metodologiei de cercetare. Pentru realizarea scopului propus și a obiectivelor trasate au fost utilizate un șir de metode:

Metoda logică - pentru examinarea și interpretarea cadrului legal și a materialelor doctrinare.

Metoda comparativă s-a impus pentru efectuarea unei analize a prevederilor legale și a doctrinei naționale în raport cu cele străine.

Ca punct de reper la efectuarea cercetării a servit legislația Republicii Moldova, Codul de procedură penală și Legea cu privire la Procuratură. De asemenea, am apelat și la legislația altor state făcând o analiză comparativă.

Cercetarea efectuată se bazează pe studierea doctrinei, legislației și a practicii judecătorești din Republica Moldova, inclusiv și a Curții Constituționale, a Curții Europene a Drepturilor Omului, cât și a practicii judecătorești din România, fiind analizate hotărârile judecătorești ale Curților de Apel, Curții Supreme de Justiție și a Curții Constituționale. De asemenea, reprezentând învinuirea pe cauzele penale la Curtea de Apel Cahul, au fost studiate peste 1000 de cauze penale, din care au fost selectate problematicile în activitatea procurorului, erorile procesuale, inclusiv și ale instanțelor judecătorești. Unele dispoziții teoretice și practice au fost aplicate în practică la nivelul Curții de Apel Cahul.

Metoda analizei sintetice a contribuit la formularea concluziilor și propunerilor în vederea îmbunătățirii legislației interne, precum și actelor ce reglementează activitatea procurorului în instanța de apel.

Problema științifică importantă soluționată a constat în analiza și reevaluarea cadrului legislativ și practic al participării procurorului la examinarea cauzelor penale în instanțele de apel, urmărindu-se caracterul și specificul acesteia, de natura să contribuie la perfecționarea și eficientizarea normativului procedural din acest domeniu.

Rezultatele obținute. Prin cercetarea efectuată au fost atinse obiectivele propuse. Lucrarea contribuie la soluționarea problemelor științifice importante ce rezidă în elucidarea acțiunilor concrete ce urmează a fi executate de către procuror în cadrul judecării cauzelor penale în ordine de apel. Cercetarea va contribui la evoluția standardelor normative naționale în domeniul participării procurorului în instanța de apel. În teză se dă răspuns la unele probleme practice privind aplicarea unitară a standardelor de participare a procurorului în instanța de apel, luând în calcul particularitățile individuale ale cauzei penale. În sfârșit, cercetarea vine să contribuie la perfecționarea procesului de instruire didactică al studenților facultăților de drept la unitatea de curs - procedură penală, al audiențelor Institutului Național al Justiției, precum și al procurorilor pentru participarea la judecarea cauzelor în primă instanță și în instanța de apel.

Semnificația teoretică reprezintă analiza prevederilor legale ce țin de pregătirea și participarea procurorului la examinarea cauzelor penale în instanța de apel, sistematizarea rezultatelor gândirii științifice naționale și de peste hotare în domeniul de cercetare a realizării atribuțiilor procurorului în instanțele de apel; argumentarea concluziilor în rezultatul cercetărilor teoretice și practice.

Valoarea aplicativă a lucrării. Sunt relevate omisiunile prevederilor legale în partea ce ține de participarea procurorului în instanțele de apel, procedura judecării cauzei în ordine de apel, erorile procurorului și cele judiciare admise în practică în acest sens, fiind elaborate metode pentru soluționarea acestora. Lucrarea se bazează pe un număr vast de lucrări științifice și material empiric, fapt care îi conferă valoare teoretică și practică. Rezultatele pot servi drept temei de modificare a legislației procesual – penale în domeniu, de instruire a studenților, masteranzilor din cadrul instituțiilor de drept, precum și pentru aplicare în practică, în primul rând, de către procurori, precum și alți participanți în proces, dar și de judecătorii instanțelor de apel.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele obținute au fost publicate în 26 lucrări științifice. Unele dispoziții teoretice și practice a tezei au fost prezentate și discutate la conferințele științifico-practice naționale și cu participare internațională, precum și prezentate la al VIII-lea concurs internațional în numele profesorului E.G.Martîncic cu tema „*Отправление правосудия по уголовным делам через призму уголовно-процессуального, криминалистического, оперативно-розыскного и судебного-экспертного опыта*”, organizat de către Universitatea de Stat de Sud-Est din or.Kursk, Federația Rusă, cu obținerea diplomei de laureat de gradul I.

Rezultatele obținute au fost aplicate și sunt utilizate în practica judecării cauzelor penale concrete în ordinea de apel, pentru unificarea practicii judiciare la nivelul Curții de Apel Cahul,

înaintarea prin intermediul instanțelor de judecată a sesizărilor cu privire la efectuarea controlului constituționalității a unor prevederi din Codul de procedură penală.⁹

Structura tezei. Teza de doctorat este constituită din 184 de pagini text de bază, adnotare, lista abrevierilor, introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 500 titluri, anexe.

Primul Capitol intitulat **„Analiza doctrinei privind participarea procurorului la examinarea cauzelor penale în instanța de apel”** trece în revistă lista materialelor științifice publicate în Republica Moldova cu tangență la tema tezei de doctor. Se constată faptul că în Republica Moldova lipsesc lucrările publicate cu referire la tema cercetată.

Tot în acest capitolul, au fost expuse și analizate succint lucrările și cercetările cu implicații nemijlocite asupra participării procurorului la examinarea cauzelor penale în instanțele de apel, a fost evidențiat modul de tratare a acestui subiect în viziunea diferitor cercetători străini din România, Ucraina, Federația Rusă, Kazahstan, care s-au dovedit a fi considerabile în urma analizei materialelor științifice relevante, publicate peste hotarele țării.

Analiza doctrinei Republicii Moldova cu privire la participarea procurorului în instanța de apel a evidențiat că, subiectul cu privire la atribuțiile procurorului la examinarea cauzelor penale în prima instanță nu este nou în cadrul cercetărilor în știința dreptului, în comparație cu atribuțiile procurorului la examinarea cauzelor penale în instanța de apel, subiect care nu a fost cercetat separat. Putem menționa autorii autohtoni care prin lucrările și cercetările științifice au analizat în principiu atribuțiile procurorului la examinarea cauzelor penale în prima instanță: Vizdoagă T., Covalenco E., Dolea I., Eșanu E., Holban V., Gribincea V., Osoianu T., Roman D., Rusu V., Serbinov I., Ursache P. Însă, în Republica Moldova practic lipsesc lucrări cu privire la analiza participării procurorului la examinarea cauzelor penale în instanța de apel.

S-a constată existența mai multor lucrări ale autorilor străini cu privire la diferite probleme cu care se confruntă procurorii în cadrul participării la examinarea cauzelor penale în instanța de apel, precum și articole științifice, ghiduri practice și teze de doctorat cu privire la această tematică. O contribuție esențială la fundamentarea teoretică a tezei au avut-o publicațiile doctrinarilor din România - Volonciu N., Tulbure A. și Tatu A., Păvăleanu V., Neagu I., Pinteș A., Buneci P., Paraschiv C., Papadopol V. și Turianu C., Gr.Teodoru, Gh.Mateuș, Udriș M., Kuglay I. ș.a.; din Federația Rusă - Guțenco C., Smirnov A., Bojiev V., Radcenco V., Lupinscaia

⁹ Sesizarea nr. 151g din 24.09.2020 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolele 81, 77 și 315 din Codul de procedură penală. [Citat 23.04.2021] Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=sesizari&docid=1359&l=ro> și Sesizarea nr. 52g din 09.03.2021 privind excepția de neconstituționalitate a prevederilor articolului 422 din Codul de procedură penală. [Citat 23.04.2021] Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=sesizari&docid=1500&l=ro>

P., Gheldibaev M. și Vandîșev V., Golovco L., Haliulin A., Rezinkina A., Reșetova N., Sevastianic I.; din Ucraina - Groșevîi Iu., Kaplina O., Kucinsica O.P. și Kucinsica O.A. ș.a.

În Capitolul al doilea cu denumirea **„Considerații generale privind apelul penal și participarea procurorului în instanța de apel”**, se analizează aspectele teoretice privind apelul penal, noțiunile de obiect al apelului, obiect al judecării în apel, procedeul de verificare ce se desfășoară de instanța de apel, probatoriul și limitele acestuia în apelul, pentru a evidenția puncte esențiale la care trebuie să atragă atenția procurorul la faza apelului. De asemenea, se analizează reglementările cu privire la participarea procurorului la examinarea apelului penal și efectele ce au apelurile declarate de către procurorii în cauzele penale. A fost analizată chestiunea legată de modificarea și renunțarea de către procuror la învinuire la etapa judecării apelului, fiind constatată posibilitatea modificării de către procuror a învinuirii fără a agrava situația inculpatului, și imposibilitatea modificării învinuirii în sensul agravării, precum și a renunțării de către procuror la învinuire în instanța de apel.

Procurorul, fiind partea acuzării, are aceleași drepturi ca și apărarea, dar dispune de mai multe obligațiuni. În instanța de apel, unde cauza penală poate fi supusă unei noi judecări în fapt și în drept, procurorul este un acuzator de stat, reprezintă învinuirea de stat, și susține acuzarea prin toate mijloacele posibile acordate prin lege. Ca și în instanța de fond, procurorul apare ca un garant al drepturilor și obligațiilor inculpatului, dar și al celorlalți participanți în proces și al altor persoane, implicați în procesul penal, exercitând astfel funcția de ocrotire a drepturilor persoanei. Apelul este o etapă independentă a procesului penal, respectiv și procurorul participând la această etapă are un statut diferit în raport cu procurorii participanți la etapele anterioare procesului penal

Capitolul al treilea intitulat **„Reglementarea procesuală privind participarea procurorului în instanța de apel”**, pune în evidență exercitarea atribuțiilor procurorului la etapa măsurilor pregătitoare pentru desfășurarea ședinței de judecată în instanța de apel în cauzele penale cu conturarea rolului acestui participant, evidențierea necesității verificărilor corectitudinii sesizării instanței de apel, dacă apelul declarat aparține titularului al dreptului la apel și dacă apelul a fost declarat în termen legal, îndeplinirii citării legale a părților, corectitudinii constituirii completului de judecată, traducerea sentinței în caz de necesitate, sau prezența unor erori materiale în conținutul sentinței, corectitudinea indicării datelor de identitate a inculpatului. O atenție sporită trebuie să fie acordată calității și argumentării cererilor de apel și corectitudinii înaintării învinuirii, în vederea pregătirii unui apel suplimentar sau modificării învinuirii în limitele permise sau necesității retragerii apelului declarat de către procuror. De asemenea, în capitolul dat se analizează participarea procurorului la etapa cercetării judecătorești când se verifică

mijloacele materiale de probă prin citirea sau examinarea lor, în situații când se administrează din nou probe sau suplimentar. Se pune în evidență necesitatea participării active a procurorului la dezbateri judiciare, când susține sau nu apelurile declarate de către procuror sau de către alt participant la proces, precum și acțiunile necesare ale procurorului după pronunțarea deciziei instanței de apel în cauze penale în scopul verificării corespunderii deciziei cerințelor legii, verificării procesului-verbal al ședinței de judecată și declararea recursului ordinar. A fost efectuată analiza și sistematizarea practicii judiciare naționale și jurisprudenței CtEDO privind judecarea cauzelor penale în odinea de apel, pentru fiecare din etapele menționate a procedurii de apel, fiind evidențiate unele erori judiciare admise de prima instanță, dar și soluțiile cu privire la corectarea acestor erori. A fost întocmit modelul concluziilor de participare a procurorului pe cauze penale care a fost aplicat în practică, dovedindu-și eficiența (A se vedea anexa nr.3). Unele dispoziții teoretice și practice analizate în acest capitol și rezultatele acestora au fost aplicate la nivelul Curții de Apel Cahul. Astfel, analiza acțiunilor descrise și rezultatele acestora pot fi folosite ca indicatori întru orientarea procurorilor participanți la examinarea cauzelor penale în instanțele de apel dar și pentru alți participanți la proces.

În **„Concluzii generale și recomandări”** sunt expuse concluziile care au fost formulate în urma generalizării cercetărilor realizate în prezenta lucrare de doctorat, precum și sunt formulate recomandările privind modificarea și completarea unor acte normative și instituționale.

CAPITOLUL 1. ANALIZA DOCTRINEI PRIVIND PARTICIPAREA PROCURORULUI LA EXAMINAREA CAUZELOR PENALE ÎN INSTANȚA DE APEL

1.1. Analiza lucrărilor științifice la materie publicate în Republica Moldova

Analizând publicațiile făcute de către autorii autohtoni, putem menționa asupra unor lucrări principale în domeniul reprezentării învinuirii de către procurorul în instanțele judecătorești.

Astfel, Vîzdoagă T. în teza de doctor susținută în anul 2002 cu denumirea „Exercitarea acuzării în instanța de fond: probleme și perspective”, a analizat noțiunea de învinuire, susținând următorul concept: învinuirea este o activitate procesuală desfășurată de către organele și persoanele competente cu scopul constatării vinovăției persoanei acuzate și condamnarea lui.¹⁰ De asemenea, Vîzdoaga T. a analizat probleme privind instituția renunțării procurorului la învinuire în prima instanță.¹¹

Trebuie să menționăm teza de doctor susținută de către Stadnițki L. în 2017 cu denumirea „Atribuțiile procurorului la examinarea în prima instanță a cauzelor penale”. Au fost supuse analizei situația în domeniul cercetării atribuțiilor procurorului la examinarea în prima instanță a cauzelor penale; studierea conceptelor cu referire la „acuzatie”; identificarea și analiza scopului și funcțiilor procurorului; elucidarea esenței statutului juridic și conturarea rolului procurorului în procesul penal în prima instanță; detalizarea temeiurilor și modalităților de modificare și renunțare la învinuire în ședința de judecată.¹²

O altă lucrare este teza de doctor susținută în RM în 2005 de către autorul român Magherescu D. cu denumirea „Modificarea învinuirii în primă instanță”, în care s-au analizat problemele modificării învinuirii în prima instanță din punctul de vedere al conținutului și procedurii, precum și rezultatele acesteia.¹³

În altă teză de doctorat susținută în RM în 2018 de către Zamfir V. cu denumirea „Instituția învinuirii în procesul penal” autorul prezintă o analiză sistemică a instituției învinuirii în procesul penal, fiind o lucrare complexă a instituției învinuirii în procesul penal, cu reflectarea specificului și particularităților privind realizarea învinuirii în faza urmăririi penale și în instanța de fond.¹⁴

¹⁰ Vîzdoagă T. *Exercitarea acuzării în instanța de fond: problem și perspective*. Teza de doctor în drept. Chișinău, 2002, p. 147.

¹¹ Vîzdoagă T. *Unele probleme privind instituția renunțării procurorului la învinuire*. În: *Analele Științifice ale USM*. Chișinău, Cartier, 1998, p. 76-80.

¹² Stadnițki L. *Atribuțiile procurorului la examinarea în prima instanță a cauzelor penale*. Teza de doctor în drept. [Citat 21.09.2017] Disponibil: <http://www.cnaa.md/thesis/50963/>.

¹³ Magherescu D. *Modificarea învinuirii în primă instanță*. Autoreferatul al tezei de doctor în drept. Chișinău, 2005, 12 p.

¹⁴ Zamfir V. *Instituția învinuirii în procesul penal*. Teza de doctor în drept. Chișinău, 2018. 207 p. [Citat 26.10.2021] Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2018/53319/vasile_zamfir_thesis.pdf.

Analizând literatura de specialitate, putem menționa și lucrarea lui Osoianu T. „Уголовно-процессуальное право Республики Молдова. Часть общая” din 2002 și „Procedură penală. Partea generală” ale autorilor Osoianu T. și Orîndaș V. din 2004. În aceste lucrări autorii au examinat funcțiile procesului penal. S-a precizat că, funcțiile, ordinea și subiectele care le exercită sunt stabilite prin lege. Însă, termenul „funcția” nu se explică în lege. De asemenea, funcțiile procesului penal se grupează în: acuzare, apărare, soluționarea cauzei.¹⁵

Aici putem menționa că, CPP a RM indică care sunt părți în proces, exercită funcții de acuzare sau apărare, art.6 pct.29) CPP RM. Articolul 53 CPP RM stipulează că procurorul care participă la judecarea cauzei penale exercită funcție de acuzator de stat.¹⁶ Însă, definirea sau o explicare a funcției de acuzator de stat nu o găsim în legea procesual penală.

Autorii Roman D., Vîzdoagă T., Cerbu A. și alții, au indicat că, procurorul este o persoană responsabilă, care în limitele competenței sale exercită din numele statului urmărirea penală, reprezintă învinuirea în instanța de judecată, exercitând funcția de acuzator de stat.¹⁷

Într-o altă lucrare a colectivului de autori - „Dreptul procesual penal. Volumul II. Partea specială.”, profesorul Dolea I. a analizat și a descris considerațiuni generale asupra căilor de atac, hotărârilor supuse apelului, titularii dreptului de apel, inclusiv cu descrierea drepturilor procurorului la declararea apelului și apelului suplimentar, termenele și declararea apelului, efectele apelului, judecarea apelului.¹⁸

În „Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Comentariu aplicativ.” Dl Dolea I. menționează că, atribuțiile procurorului în instanța de judecată sunt indicate în Codul de procedură penală, în special în art.53, în HP CSJ nr.12 din 24.12.2012 „cu privire la unele chestiuni ce vizează participarea procurorului la judecarea cauzei penale”. „Procurorul prezintă învinuirea în toate cauzele penale în numele statului. Acesta este obligat de a avea un rol activ în procesul de judecare a cauzei. În instanța de fond procurorul solicită de a cerceta toate probele necesare administrate în cadrul urmăririi penale. De acest drept procurorul se bucură în continuarea procesului și în instanța de apel, unde propune să verifice și să cerceteze oricare alte probe noi, asupra cărora instanța trebuie să se pronunțe motivat”.¹⁹

¹⁵ Osoianu T. *Уголовно-процессуальное право Республики Молдова. Часть общая*. Chișinău, Universitatea de Criminologie, Centrul Editorial, 2002, p. 5; Osoianu T., Orîndaș V. *Procedură penală. Partea generală. Curs universitar*. 2004, Chișinău, Tipografia Orhei, 2004, p. 6-7.

¹⁶ *Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr.122-XV din 14.03.2003*. Republicat în: Monitorul Oficial al RM nr.248-251/699 din 05.11.2013.

¹⁷ Roman D., Vîzdoagă T., Cerbu A. *Organizarea și activitatea organelor de ocrotire a normelor de drept în Republica Moldova*. Chișinău, Ed. Cardidact, 2004, p. 129.

¹⁸ Dolea I., Roman D., Sedlețchi Iu. ș.a., *Drept procesual penal. Partea specială. Vol. II. ed. a II-a, revizuită și completată*. Chișinău, Cartdidact, 2006, p. 157-177.

¹⁹ Dolea I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Comentariu aplicativ*. Chișinău, Cartea juridică, 2016, p. 152-153.

De asemenea, lucrarea semnată de dl Dolea I. prezintă comentariu fiecărui articol și la capitolul cu denumirea „Căile ordinare de atac”, secțiunea „Apelul” cu prezentarea exemplurilor din practica judiciară și practica europeană. Cu privire la procuror, se evidențiază aceeași HP CSJ nr.22 din 12.12.2005 „cu privire la practica judecării cauzelor penale în ordine de apel” și pct.11 din HP CSJ nr.12 din 24.12.2012 „cu privire la unele chestiuni ce vizează participarea procurorului la judecarea cauzei penale”. „Procurorul este titularul dreptului de apel, care mai poate depune și apelul suplimentar. Apelul trebuie să fie declarat în termenii legali. Declararea peste termen a apelului sau recursului de către procuror, impune în sensul art.230 alin.(2) CPP RM pierderea dreptului procesual și nulitatea actului efectuat peste termen.”²⁰

Într-o lucrare colectivului de autori coordonată de Gribincea V. „Studiu privind optimizarea structurii procuraturii și a sarcinii de muncă a procurorilor din Republica Moldova” s-a acordat o atenție deosebită funcțiilor procurorului, în special în domeniul penal, necesitatea excluderii competențelor procurorului din domeniul non-penal. S-a subliniat că, activitatea procurorului trebuie să fie accentuată pe urmărire penală, sub formă de conducere, exercitare și acuzare de stat, mai puțin analizând asupra rolului procurorului în instanța de judecată. „Cele cinci procuraturi de nivelul curților de apel au sarcina principală de a contribui la exercitarea justiției în curțile de apel. Acestea nu exercită și nu conduc urmăririle penale. Procurorii din aceste procuraturi participă la examinarea apelurilor și generalizarea practicii judiciare”.²¹

În studiul respectiv s-a analizat situația existentă până anul 2012 cu referire la Procuraturile de nivelul Curților de Apel Bălți, Bender, Cahul, Chișinău și Comrat. Au fost prezentate recomandările cu privire la realocarea personalului din procuraturile respective. S-a propus ca „numărul procurorilor din Procuratura de nivelul Curții de Apel Chișinău să crească cu 2 unități. Acestea urmează a fi luate câte o unitate de la Procuraturile de nivelul Curților de Apel Bălți și Cahul. În consecință, în Procuratura de nivelul Curții de Apel Bălți ar trebui să existe 7 funcții de procuror, în Procuratura de nivelul Curții de Apel Bender - 3 funcții, în Procuratura de nivelul Curții de Apel Cahul - 3 funcții, iar la Procuratura de nivelul Curții de Apel Chișinău - 15 funcții. Funcția alocată Procuraturii Curții de Apel Comrat de facto există la Procuratura Unității Teritoriale Găgăuzia. Având în vedere numărul redus de funcții de procuror care trebuie să existe în Procuraturile de nivelul Curții de Apel Cahul și Bender, existența acestora este greu de justificat. Pe de altă parte, menținerea acestor procuraturi doar la nivelul Curților de Apel Chișinău și Bălți afectează caracterul uniform al structurii procuraturii. Având în vedere numărul

²⁰ Dolea I., *op.cit.*, 2016, p. 857-902.

²¹ Gribincea V., Ștefan L. *Studiu privind optimizarea structurii procuraturii și a sarcinii de muncă a procurorilor din Republica Moldova*. Chișinău, Combinatul Poligrafic, 2014, p. 48.

reduc de procurori din Procuratura de nivelul Curții de Apel Bălți, recomandăm comasarea acestora cu Procuratura mun. Bălți și specializarea procurorilor în cadrul procuraturii nou-create”.²²

Aceste recomandări au fost date reieșind din sarcina medie a cauzelor penale examinate per procuror și în baza ponderii fixe a cauzelor penale examinate de curțile de apel. Însă, nu a fost dată o analiză a funcțiilor procurorului în curțile de apel, exercitarea unor atribuții specifice, spre exemplu declararea apelului suplimentar, susținerea apelului părții apărării sau renunțarea la susținerea apelului procurorului, dar și la statutul independent al procurorului în instanța de judecată, la formarea unei convingeri proprii bazate pe probele cercetate, independența de opinia formată de către organul de urmărire penală și procurorul participant în prima instanță, în sensul asigurării respectării legii și apărarea drepturilor și libertăților inculpatului și al părții vătămate, precum și a altor participanți în proces.

Cercetarea chestiunilor privind participarea procurorului în ședințele de judecată pe cauzele penale a fost analizată în lucrarea colectivului de autori sub denumirea „Manualul judecătorului pentru cauze penale”²³. Autorii nu numai prezintă explicarea normelor procesuale, dar și exemplifică materia prin prisma practicii judiciare. Astfel, lucrarea în cauză prezintă nu numai o cercetare multiaspectuală a procesului penal prin comentarea normelor procesual-penală, dar și are un rol practic pentru doctrina procesului penal.

Cu referire la punerea pe rol a cauzei penale și procedura în fața primei instanțe, Ursache P. și Vîzdoagă T. în „Examinarea listei probelor” evidențiază importanța examinării listei probelor prezentate de părți, relevanța probelor, din care rezultă planificarea și desfășurarea ulterioară a cercetării judecătorești.²⁴

În „Ședința preliminară” din „Manualul judecătorului pentru cauze penale”, Sternioală O. și Vîzdoagă T. evidențiază necesitatea rolului activ al procurorului în ședința instanței de judecată prin înaintarea demersurilor, solicitările căruia pot avea ca obiect aspecte legate de latura penală și latura civilă a cauzei. „De asemenea, este necesară cunoașterea materialelor dosarului penal, deoarece la această etapă poate avea loc soluționarea chestiunilor privind trimiterea cauzei după competență, încetarea sau suspendarea procesului penal, examinarea chestiunilor legate cu măsura preventivă și de ocrotire.”²⁵

²² Gribincea V., Ștefan L. *Studiu privind optimizarea structurii procuraturii și a sarcinii de muncă a procurorilor din Republica Moldova*. Chișinău, Combinatul Poligrafic, 2014, p. 55.

²³ Poalelungi M., Dolea I., Vîzdoagă T. et al. *Manualul judecătorului pentru cauze penale*. Chișinău, Î.S. F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2013, 1192 p.

²⁴ Poalelungi M., Dolea I., Vîzdoagă T. et al., *op. cit.*, p. 261-265.

²⁵ Poalelungi M., Dolea I., Vîzdoagă T. et al., *op. cit.*, p. 265-274.

În „Partea pregătitoare a ședinței de judecată” Covalenco E. și Vîzdoagă T., se analizează procedura desfășurării părții pregătitoare a ședinței de judecată, precum și chestiunile care urmează a fi soluționate la această etapă.²⁶

În „Cercetarea judecătorească” Covalenco E. și Dolea I. analizează acțiunile procesuale la această etapă, explicând teoretic și prin exemple practice normele procesuale.²⁷

Serbinov I. și Vîzdoagă T. în „Modificarea acuzării în ședința de judecată” analizează situațiile prevăzute de legislația procesual penală referitor la modificarea învinuirii la etapa judecării cauzei, cazurile și motivele modificării învinuirii.²⁸

La compartimentul „Prezentarea probelor suplimentare, renunțarea la învinuire”, realizat de către Serbinov I. și Vîzdoagă T., autorii atrag atenția asupra scopului procesului penal, care obligă procurorul și organul de urmărire penală că fiecare persoana vinovată de comiterea infracțiunii să fie trasă la răspundere penală și nici o persoană nevinovată să nu fie supusă pedepsei penale. Părțile în proces, pe lângă lista probelor prezentate instanței de judecată în cadrul ședinței preliminare, ulterior au dreptul de a prezenta probele suplimentare, de care nu au știut sau nu au putut prezenta din diferite motive. De asemenea, autorii menționează despre importanța institutului renunțării procurorului la învinuire, care ajută la atingerea scopului procesului penal.²⁹

Covalenco E. și Vîzdoagă T. în „Dezbaterile judiciare” din „Manualul Judecătorului pentru cauze penale”, susțin importanța conținutului și structurii discursului procurorului care depinde atât de cauza penală examinată, fapta infracțională și persoana inculpatului, cât și de calitățile personale ale procurorului. De asemenea, s-a atras atenția și asupra replicii, care trebuie să fie scurtă și clară pentru ca la finalul dezbaterilor să atragă atenția instanței de judecată asupra unor lucruri importante privind învinuirea. Replica, ca o etapă separată a dezbaterilor dar și posibilitatea părții, inclusiv al procurorului de a susține acuzarea, sau, în cazul apărării, de a prezenta contraargumente.³⁰

Cu referire la dezbaterile judiciare, Țoncu S. a prezentat concluziile lui Mateuț Gh., și anume: „procurorul trebuie să depună concluzii complete, atât în latura penală, cât și în latura civilă a cauzei.” De asemenea, autorul a evidențiat concluzia expusă anterior de Vîzdoagă T.³¹, care a susținut că „pregătirea și rostirea discursului propriu-zis, pe lângă cunoașterea regulilor

²⁶ Poalelungi M., Dolea I., Vîzdoagă T. et al., *op. cit.*, p. 275-288.

²⁷ Poalelungi M., Dolea I., Vîzdoagă T. et al., *op. cit.*, p. 288-308.

²⁸ Poalelungi M., Dolea I., Vîzdoagă T. et al., *op. cit.*, p. 308-314.

²⁹ Poalelungi M., Dolea I., Vîzdoagă T. et al., *op. cit.*, p. 315-316.

³⁰ Poalelungi M., Dolea I., Vîzdoagă T. et al., *op. cit.*, p. 323-333.

³¹ Vîzdoagă T. *Exercitarea acuzării în instanța de fond: probleme și perspective*. Autoreferatul tezei de doctor în drept. Chișinău, 2002, p. 19.

generale de construcție a cuvântărilor publice, a regulilor de retorică, a procedeelelor oratorice elementare, sunt precedate de cunoașterea particularităților specifice acestui gen de elocvență, și scoate în evidență următoarele trăsături distinctive ale discursului acuzatorului: a) caracterul preponderent apreciativ; b) concludență strictă cu probele administrate în cercetarea judecătorească; c) întemeierea de fapt și de drept; d) caracterul ofensiv (caracteristic pentru discursul de acuzare); e) caracterul educativ.” În continuare Țoncu S. menționează că, „nu este exclus că anume personalitatea inculpatului și modul în care el a săvârșit infracțiunea conferă procesului o semnificație socială deosebită. Atunci este oportun ca discursul să fie început prin caracterizarea inculpatului. Cele spuse însă nu înseamnă că, atunci când sunt cercetate circumstanțele referitoare la faptul infracțiunii sau când se argumentează încadrarea juridică, fie se discută cauzele săvârșirii infracțiunii, procurorul nu se poate referi la personalitatea inculpatului.”³²

Holban V. menționează că „fiecare acuzator de stat are maniera proprie de a vorbi, stilul său de a prezenta un discurs public, modalitatea personală de construcție a cuvântării. Din practică au fost elaborate anumite reguli generale înaintate față de cuvântările procurorilor, cum ar fi: discursul trebuie să fie argumentat juridic, expus corect din punct de vedere stilistic; trebuie să fie clar pentru instanța de judecată și pentru toți cei prezenți în sala judecății, să-i convingă de temeinicia concluziilor și cerințelor procurorului; să fie expus într-o ordine logică, în bază materialelor dosarului penal cercetat; procurorul trebuie să fie sigur de afirmațiile făcute în discurs”. A fost recomandat ca „pledoaria să aibă un caracter expresiv, emoționant, uneori fiind folosite la locul cuvenit comparații literare, epitete”.³³

Popovici T. și Dolea I. în compartimentul „Apelul” din „Manualul judecătorului pentru cauze penale” susțin că procurorul, fiind titularul dreptului de apel, exercită apelul în numele statului. Se descrie dreptul procurorului participant în instanța de apel, în cazul declarării apelului de către procuror participant la judecarea cauzei în fond sau partea vătămată în defavoarea inculpatului, în termen de 15 zile de la data primirii de către parte a copiei apelului declarat, poate declara apel suplimentar, cu indicarea motivelor adăugătoare de apel. Sunt descrise etapele examinării cauzei în ordinea de apel, cu necesitatea verificării corectitudinii constituirii completului de judecată, sesizării instanței de apel, desfășurării cercetării judecătorești, desfășurarea dezbaterilor judiciare și ascultarea replicilor părților la proces. Este analizată necesitatea prezenței inculpatului la ședința de judecată a instanței de apel din punctul

³² Țoncu S. *Dezbaterile judiciare în cadrul procedurii abreviate*. În: Revista Institutului Național al Jutiției, №1(48)/2019, p. 37-40.

³³ Holban V. *Discursul procurorului în dezbaterile judiciare – etapă decisivă a reprezentării învinuirii*. În: Buletin Informativ al Procuraturii Generale a Republicii Moldova, nr.2, septembrie 2004, p. 12.

de vedere al practicii europene și posibilitatea examinării cauzei în lipsa inculpatului în situațiile prevăzute de lege. De asemenea, se accentuează necesitatea redactării corecte a deciziei instanței de apel și motivarea soluției adoptate, nerespectarea cărora poate avea ca efect încălcarea drepturilor apelantului prin nesoluționarea fondului apelului, casarea deciziei instanței de apel de către o instanță ierarhic superioară, cea de recurs, și restituirea cauzei la rejudecare, fapt care provoacă prelungirea termenului procesului penal.³⁴

Însă, la acest capitol nu se analizează detaliat atribuțiile și poziția procurorului în instanța de apel.

Lucrarea „Manualul judecătorului pentru cauze penale” prezintă una din puține lucrări cu caracter metodic și recomandabil privind susținerea acuzării în instanțele de judecată, prezintă un interes nu numai teoretic, nu numai pentru judecători dar și pentru procurori.

În altă lucrare destul de importantă, și putem vorbi ferm ca fiind unică, - „Ghidul acuzatorului de stat”, publicat în anul 2005 în scopul pregătirii procurorilor pentru exercitarea funcției de acuzare de stat, se analizează necesitatea procurorului de a se pregăti pentru participarea la judecarea cauzei penale, verificarea materialelor din dosarul penal, existența plângerilor, existența circumstanțelor prevăzute de lege care condiționează sau exclud urmărirea penală sau tragerea la răspundere penală a învinutului, respectarea competenței, corectitudinea actului de acuzare etc. Totodată sunt stipulate unele cerințe generale față de comportamentul acuzatorului de stat în ședința de judecată, necesitatea respectării unui șir de reguli atât de ordin juridic, cât și etic, cu mar fi: ținuta vestimentară, ocuparea locului la masă respectivă, onorarea instanței, adresarea către instanță și participanților la proces, motivarea punctului de vedere al acuzatorului de stat, explicarea poziției sale și expunerea concluziei. Interesul prezentei lucrări constituie și în analiza participării procurorului la etapa cercetării judecătorești, prezentării probelor suplimentare, pregătirea discursului de către procuror. Practic etapele respective au loc și la judecarea cauzei penale în ordine de apel. De asemenea, se descrie modalitatea folosirii căilor de atac, inclusiv apelul, atrăgând atenția asupra respectării termenului declarării apelului și apelului suplimentar. În rest, se descrie procedura judecării apelului în stil narativ așa cum este prevăzută în CPP, fără să fie expusă concret la problemele care pot apărea la judecarea apelului, necesitatea citării martorilor, modificarea sau completarea învinuirii în instanța de apel, renunțarea de la susținerea apelului procurorului etc.³⁵

Nu putem să nu menționăm despre o lucrare publicată în coautorat de către Vîzdoagă T. și Eșanu A. cu denumirea „Reîncadrarea juridică a faptei inculpatului în sensul atenuării:

³⁴ Poalelungi M., Dolea I., Vîzdoagă T., et al., *op. cit.*, p. 379-392.

³⁵ Serbinov I., Catana E., Chirtoacă E., et al. *Ghidul acuzatorului de stat*. Chișinău, Cartier juridic, 2005, p. 41-42.

problemele de drept penal material și procesual”. În această lucrare se analizează problema reîncadrării juridice a faptei inculpatului în sensul atenuării. „Deoarece încadrarea juridică a faptei joacă un rol primordial în cadrul procesului penal. În dependență de acuzațiile aduse unei persoane, se organizează o apărare eficientă, întemeiată pe contraargumente faptelor incriminate, constituind o condiție esențială a echității procedurii garantate de art.6 CEDO.” Autorii menționează că, „orice schimbare a încadrării juridice efectuată de către instanța de judecată, fără ca aceasta să fi constituit obiect al cercetării judecătorești, este de natură a leza dreptul la apărare al inculpatului, rămânând fără relevanță posibilitatea abstractă al celui din urmă de a prevedea o soluție de încadrare juridică diferită de cea pentru care a fost trimis în judecată.” Autorii propun ca instanța să se pronunțe efectiv înaintea finisării dezbaterilor judiciare asupra noii încadrări juridice, pentru ca părțile să poată prezenta concluziile sale în această parte cu privire la posibilă nouă încadrare juridică, chestiunea care poate ajuta instanța de judecată la soluționarea cauzei penale. De asemenea, se propune ca instanțele de judecată, în raport cu noua încadrare juridică, să adopte o încheiere de modificare a învinuirii în sensul atenuării. S-a ajuns la concluzia că „acuzarea și notificarea corespunzătoare a inculpatului asupra limitelor și profunzimii acestora are relevanță pentru realizarea principiului contradictorialității. Numai în legătură cu învinuirea formulată, cu argumentarea sau combaterea ei, părțile desfășoară activitatea lor procesuală. Pe parcursul unei asemenea competiții este asigurată cercetarea deplină, sub toate aspectele acuzării, și aprecierea ei echitabilă de către judecată.”³⁶

Asemenea concluzii pot fi acceptate și pentru etapa judecării cauzei în ordinea de apel. Însă, trebuie de avut în vedere că, obiectul judecării cauzei în fond este învinuirea înaintată inculpatului, iar obiectul apelului - hotărârea primei instanțe asupra învinuirii formulate de procuror.

Un șir de autori, Rubis A.³⁷ Magherescu D.³⁸, Pușcaș V.³⁹, Ciobanu S.⁴⁰, Ursu N.⁴¹, în publicațiile sale au analizat rolul și atribuțiile procurorului în cadrul procesului penal, statutul procuraturii în societate democratică, însă fără referire și concretizări privind poziția procurorului la instanța de apel.

³⁶ Vîzdoagă T., Eșanu A. *Reîncadrarea juridică a faptei inculpatului în sensul atenuării: problemele de drept penal material și procesual*. În: Revista Institutului Național al Justiției, nr. 1(36), 2016, p. 22-29.

³⁷ Rubis A. *Influența de dirijare a procurorului asupra proceselor informaționale ale probațiunii*. În: Legea și Viața, nr.4, 2006, Chișinău, p. 37.

³⁸ Magherescu D. *Rolul și poziția procesuală a procurorului în procesul penal din Republica Moldova*. În: Revista Națională de Drept, nr.12, 2004, p. 27

³⁹ Pușcaș V. *Este umilit sau consolidat rolul procurorului?* În: Legea și viața, nr.2, 1998, p. 3.

⁴⁰ Ciobanu S. *Statutul procuraturii în sistemul organelor de stat*. În: Legea și viața, nr.5, 2016, p. 35.

⁴¹ Ursu N. *Rolul procuraturii în societatea democratică*. În: Legea și viața, nr.5, 2002, p. 42.

Autorii Bodrug T.⁴², Lazări D.⁴³, Furdul S.⁴⁴, Vîzdoagă T.⁴⁵, Zamfir V.⁴⁶ au analizat actul de acuzare al procurorului, modificarea și renunțarea procurorului la învinuire ca o instituție procesuală, argumentele *pro* și *contra* acestei instituției, inclusiv sub aspectul apărării drepturilor părții vătămate, precum și problemele procesuale a modificării și renunțării la învinuire. Lucrările respective se referă la analiza situațiilor respective la etapa procesuală a judecării cauzei penale de prima instanță.

Despre necesitatea și importanța pregătirii pentru judecarea în fond a cauzei penale, sub aspectul individual, condiționat de calitățile personale ale procurorului, s-a expus Vizdoga I. în „Pregătirea procurorului pentru participarea la judecarea în fond a cauzei penale”. Autorul a precizat că „procurorii valorifică metode de studiere a materialelor cauzei elaborate prin experiența sa practică, capacitatea de a analiza probele și de a face deducții, memoria dezvoltată, capacitatea de a evidenția esențialul ce urmează a fi stabilit în ședință, de a prognoza mersul ei și rezultatul procesului etc.”⁴⁷ Practic aceleași metode sunt folosite de către procuror și în instanța de apel, poate în unele situații diferit în dependență de cerințele apelului.

Profesorul Martîncic E. în articolul „Apelul în procesul penal” din 1997, analizează atribuțiile și competențele Curții de Apel, inclusiv sub aspectul instanței de apel, care judeca apelurile împotriva hotărârilor penale pronunțate în primă instanță de tribunale, precum și de judecătoria militară, o instanță nouă care, în primul rând, apare în sistemul judecătoresc în baza prevederilor Constituționale RM, art.115 alin.(1). Concepția reformei judiciare și de drept în RM din 21.06.1994 și Legea privind organizarea judecătorească din 06.07.1995, în al doilea rând, semnifică instituirea unei instituții procesuale și de drept – apelul.⁴⁸

În lucrarea „Hotărîrea instanței judecătorești la examinarea în ordine de apel a cauzelor penale” publicată în 1998, Donciu A. și Nicoară V. analizează categoriile hotărârilor adoptate de către instanța de apel în urma judecării cauzei în ordine de apel, imposibilitatea respingerii apelului o dată cu casarea sentinței, inclusiv prin prisma efectului extensiv al apelului. În

⁴² Bodrug T. *Pro-contra privind existența instituției renunțării procurorului la învinuire*. În: Revista Națională de Drept, nr.9, 2005, p. 47.

⁴³ Lazări D. *Etica actului de acuzare al procurorului*. În: Revista Națională de Drept, nr.7, 2005, p. 46.

⁴⁴ Furdul S. *Accesul la justiție în cazul renunțării procurorului la învinuire*. În: Revista Națională de Drept, nr.2, 2003, p. 4.

⁴⁵ Vîzdoagă T. *Unele probleme vizînd instituția renunțării procurorului la învinuire*. În: Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova, nr.1, 1998, p. 76.

⁴⁶ Zamfir V. *Instituția învinuirii în procesul penal*. Teza de doctor în drept. Chișinău, 2018. 207 p. [Citat 26.10.2021] Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2018/53319/vasile_zamfir_thesis.pdf

⁴⁷ Vizdoga I. *Pregătirea procurorului pentru participarea la judecarea în fond a cauzei penale*. În: Legea și viața, nr.7, 1997, p. 27.

⁴⁸ Martîncic E. *Apelul în procesul penal*. În: Legea și Viața, nr.2, 1997, p. 3.

concluzie se precizează că, în cazul aplicării efectului devolutiv și extensiv al apelului, sentința instanței de fond poate fi casată doar în rezultatul admiterii apelului.⁴⁹

În revista „Dreptul” autorul Radu D. Lupașcu printr-un exemplu al practicii judiciare din România, cu referire la legea procesual-penală din țara respectivă, dar care în cazul analizat este asemănătoare cu cea din RM, pune în discuție diferențierea instituțiilor respective, precizând că, „apelul peste termen poate declara numai partea, referindu-se la inculpat, care a lipsit atât la judecată, cât și la pronunțare, pe când repunerea în termen nu este condiționată de lipsa părții de la judecată sau de la pronunțare. Totodată, expresia „poate declara apel și peste termen...” – înseamnă că inculpatul care a lipsit atât la judecată, cât și la pronunțare, poate declara, în primul rând, apel ordinar până la expirarea termenului de apel, calculat de la data comunicării dispozitivului hotărârii, după care, în baza textului menționat, el va putea declara apel peste termen cel mai târziu în 10 zile de la începerea executării pedepsei. Legea în acest caz nu cere nici o condiție, o justificare a depășirii termenului de apel. Iar în situația repunerii în termen inculpatul trebuie să dovedească existența unei cauze temeinice care l-a împiedicat să declare apel în termenul legal.”⁵⁰

În revista „Legea și viață” Bobeciko N. a analizat etapele pregătirii cauzei penale pentru examinare în instanțele de apel și de recurs, fiind formulate definiții, sarcinile și însemnătatea pregătirii cauzei penale, descriind conținutul etapei pregătirii, acțiunile judecătorului-raportor, indicând asupra faptului că „activitatea judecătorului-raportor face parte din întreagă activitate de înfăptuire a justiției. Pregătirea cauzei este importantă nu numai la aplicarea tuturor măsurilor necesare pentru petrecerea ședinței de judecată calitative, constatarea și rezolvarea impedimentelor, care apar înainte de examinarea cauzei în ordinea de apel, dar și este importantă pentru asigurarea drepturilor, libertăților și intereselor părților la participarea în examinarea cauzei în ordine de apel.” Autorul analizează situația practicii judiciare din Ucraina, însă, în mare parte, această este asemănătoare practicii din Republica Moldova.⁵¹

Furdui S. în publicațiile sale „Cu privire la interpretarea și aplicarea prevederilor articolelor 413 și 414 CPP ce reglementează procedura judecării apelului,”⁵² „Concluzii și considerente cu

⁴⁹ Donciu A., Nicoară V. *Hotărîrea instanței judecătorești la examinarea în ordine de apel a cauzelor penale*. În: *Legea și Viață*, nr.5, 1998, Chișinău, p. 9.

⁵⁰ Lupașcu Radu D. *Diferențierea instituției „apelului peste termen” de cea a „repunerii în termen”*. În: *Dreptul*, nr.3, 1998, Chișinău, p. 112.

⁵¹ Бобечко Н. Подготовка уголовного дела к разбирательству в суде апелляционной и кассационной инстанции. În: *Legea și viață*, nr.9, 2015, Chișinău, p. 45-49.

⁵² Furdui S. *Cu privire la interpretarea și aplicarea prevederilor articolelor 413 și 414 CPP ce reglementează procedura judecării apelului*. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, nr.3, 2009, p. 48.

privire la judecarea apelului în cauza penală”⁵³, a prezentat rezultatele constatate prin HP CSJ privind activitatea CSJ de înfăptuire a justiției în anul 2008, nr.1 din 02.02.2009, „cu referire la analiza activității curților de apel la înfăptuirea justiției, în rezultatul examenului jurisprudenței privind judecarea recursului ordinar împotriva hotărârilor instanțelor de apel”, fiind formulate anumite concluzii la judecarea apelului, cum ar fi: „instanțele de apel nu acordă deplină eficiență prevederilor art.413 și 414 CPP RM, astfel, se comit erori judiciare ce nu pot fi corectate de instanța de recurs și, ca rezultat, după casarea deciziei instanței de apel, cauza se remite la rejudecare. La rejudecarea cauzei în apel după casarea hotărârii în instanța de recurs, există cazuri când nu se îndeplinesc indicațiile instanței de recurs, prin ce se încălcată procedura de rejudecare și limitele acesteia. În practica judiciară nu există o practică unică cu privire la aplicarea prevederilor art.413 și 414 CPP, astfel, aceste norme de drept sânt interpretate eronat și aplicate neuniform, respectiv, pe cazuri similare se pronunță soluții diferite. Situația creată evidențiază probleme importante de ordin juridic apărute în procedura judecării apelului, care trebuie soluționate în urma ajustării jurisprudenței naționale la practicile CtEDO.”

În „Acuzarea în cadrul procesului penal contradictorial” Rusu L. a menționat că „direcționarea funcțională a activității procurorului în instanța de judecată o reprezintă susținerea învinuirii, care se exprimă prin comportament activ al procurorului în cadrul ședinței de judecată, orientat spre convingerea instanței de judecată în fundamentarea concluziilor sale referitoare la vinovăția inculpatului.”⁵⁴ Iarăși se accentuează rolul activ al procurorului în procesul penal la etapa judecării cauzei.

În teza sa de doctor, susținută la 17.12.2016 cu denumirea „Principiul contradictorialității în procesul penal – reglementări naționale și de drept comparat,” Rusu L., cu referire la procuror și la procedura apelului, menționează următoarele. „Pentru procuror, exercitarea căilor de atac constituie un mijloc practic prin care își aduce la îndeplinire obligația de a veghea la respectarea legalității în activitatea instanțelor, ca să nu fie afectate interesele generale ale societății, ordinea de drept, drepturile și libertățile cetățenilor. Determinând esența participării procurorului în cadrul examinării cauzelor penale în ordine de apel sau recurs este necesar de a lua în calcul faptul că acesta reprezintă interesele statului, de fapt, ca și în cadrul primei instanțe de judecată. În baza principiului contradictorialității, sarcina probatoriului în ședințele de judecată în prima instanță și în instanța de apel îi revine acuzatorului de stat, fiindcă funcția acuzării este pusă pe seama procurorului. CtEDO în hot. Capean vs. Belgia din 13.01.2005, a constatat că, în

⁵³ Furdui S. *Concluzii și considerente cu privire la judecarea apelului în cauza penală*. În: Revista Națională de Drept, nr.6, 2009, Chișinău, p. 27; Furdui S. *Concluzii și considerente cu privire la judecarea apelului în cauza penală*. În: Legea și viața, nr.6, 2009, Chișinău, p. 4.

⁵⁴ Rusu L. *Acuzarea în cadrul procesului penal contradictorial*. În: Revista Națională de Drept, nr.11, 2015, p. 66.

domeniul penal, problema administrării probelor trebuie să fie abordată din punctul de vedere al art. 6 § 2 și e obligatoriu, *inter alia*, ca sarcina de a prezenta probe să-i revină acuzării.”⁵⁵

Totodată, Rusu L. concluzionează că, „principiul contradictorialității urmează a fi realizat în cadrul tuturor fazelor judiciare, inclusiv și în cadrul căilor ordinare și extraordinare de atac. Începuturile contradictorii se reflectă în posibilitățile egale ale părților în privința declarării căilor de atac în cazurile în care nu sunt satisfăcuți de hotărârea judecătorească. Reieșind din principiul contradictorialității, instanța de judecată, în cadrul căilor ordinare de atac, nu este în drept de a-și lua asupra sa îndeplinirea altor funcții cu excepția celei de examinare a cauzei”.⁵⁶

Osoianu T. a elaborat o lucrare metodică cu denumirea „Căile de atac în procesul penal. Îndrumar pentru avocați”. Acest îndrumar cu privire la căile de atac în procesul penal a fost destinat avocaților, avocaților stagiați, dar și pentru folosirea de către audienții Institutului Național al Justiției sau studenții facultăților de drept, fiind structurat sub formă de întrebări-răspunsuri, explicând ce fel de hotărâri judecătorești sunt susceptibile căii de atac apelul, subiecții, termenul și efectele apelului, cu explicarea acțiunilor preparatorii ale instanței, etapele de judecare a apelului și soluțiile instanței de apel. Acest îndrumar poate fi folosit și de către procurorii în activitatea profesională.⁵⁷

Într-o lucrare realizată în cadrul Institutului Național al Justiției și al Curții Supreme de Justiție, Panțiru T. s-a exprimat că „...valorile CEDO trebuie să constituie primul punct, prima idee din crezul judecătorilor. Este o certitudine că jurisdicția CtEDO se extinde asupra tuturor chestiunilor care vizează interpretarea și aplicarea CEDO și a Protocoalelor la aceasta. Această afirmație rezultă din art. 32 § 1 din Convenție. Mai mult, ține de caracterul drepturilor fundamentale ca ele să fie aplicate doar prin intermediul unui proces de interpretare, de vreme ce sunt redactate de o manieră generală. Comentariu în cauză, inițiat de președintele CSJ constituie un pas important din punct de vedere al conștientizării obligației de a ne respecta angajamentele asumate prin semnarea Convenției și aplicarea rațiunilor Curții pentru ajungerea la aceleași concluzii.”⁵⁸

În această lucrare a fost prezentat un caz în care a fost analizată situația admiterii unui apel depus tardiv din cauza că procurorul responsabil era în concediu, motivul fiind considerat de instanțele naționale ca unul judicios, iar în opinia Curții fusese constatată o încălcarea a

⁵⁵ Rusu L. *Principiul contradictorialității în procesul penal – reglementări naționale și de drept comparat*. Teza de doctorat în drept. [Citat 21.09.2017] Disponibil: <http://www.cnaa.md/thesis/50736/>.

⁵⁶ Rusu L. *Unele particularități ale realizării principiului contradictorialității în cadrul căilor de atac în procesul penal al Republicii Moldova*. În: *Legea și viață*, nr.3(303), 2017, p. 7-11.

⁵⁷ Osoianu T. *Căile de atac în procesul penal. Îndrumar pentru avocați*. Chișinău, Tipografia „Sirius”, 48 p.

⁵⁸ Poalelungi M., Sârcu D., Rimalschi L. et.al., *op.cit.*, p. 11.

principiului egalității armelor.”⁵⁹ În altă speță, instanțele de judecată naționale nu au oferit explicații clare privind inaplicabilitatea tuturor argumentelor verosimile ale inculpatului.⁶⁰

1.2. Analiza materialelor științifice la tema lucrării publicate în alte state

Analizând publicațiile făcute de către autorii străini cu referire la tema noastră, putem menționa că, statutul procesual al procurorului în instanța de apel prezintă un interes deosebit cu referire la perfecționarea mecanismului de reglementare a raporturilor juridice între participanții la proces.

Potrivit opiniei Zaițeva E. și Bezmelinițina A., instituția participării procurorului în instanța de nivelul doi constituie o totalitate de reglementări specifice subramurii *Procedura în instanța de nivelul doi*, și *Revizuirea hotărârilor judecătorești definitive*, care reglementează activitatea procesual-penală a procurorului în instanțele de judecată la examinarea cererilor și plângerilor împotriva hotărârilor judecătorești instanțelor ierarhic inferioare, definesc principiile acestei activități și particularitățile statutului procesual al procurorului în instanțele de apel, recurs și revizuire.⁶¹

După Paraschiv C.-S., pentru procuror, exercitarea căilor de atac constituie mijlocul practic prin care își aduce la îndeplinire obligația de a veghea la respectarea legalității în activitatea instanțelor, astfel încât să nu fie afectate interesele generale ale societății, ordinea de drept, drepturile și libertățile cetățenilor. Deoarece legea nu îi recunoaște dreptul de a anula el însuși actul jurisdicțional pe care îl consideră nelegal, procurorul – prin intermediul căilor de atac – va sesiza fie o instanță superioară, fie, mai rar, chiar instanța care a dat hotărârea și va solicita pronunțarea unei hotărâri legale și temeinice.⁶²

„Procurorul nu poate folosi o cale de atac în interesul exclusiv al inculpatului sau al părții civile, dar, cum trebuie să vegheze la aplicarea exactă a legii, poate folosi o cale de atac ar fi favorabilă inculpatului.”⁶³ „În ceea ce privește latura penală, procurorul poate face apel împotriva oricărei hotărâri”.⁶⁴

⁵⁹ Hot. CtEDO din 26.06.2012 în cauza Ghirea v. RM. *Ibidem*, p. 147.

⁶⁰ Hot. CtEDO din 25.01.2013 în cauza Mitrofan v. RM. *Ibidem*, p. 148.

⁶¹ Зайцева Е., Безмельницкая Э. *Функциональный институт участия прокурора в суде второй инстанции и при пересмотре вступивших в силу судебных решений*. Сибирские уголовно-процессуальные и криминалистические чтения. ФГБОУ ВО „Байкальский государственный университет”. Иркутск, 2012, с.29-40. [Citat 09.08.2019] Disponibil:

<https://cyberleninka.ru/article/n/funktsionalnyy-institut-uchastiya-prokurora-v-sude-vtoroy-instantsii-i-pri-peresmotre-vstupivshih-v-silu-sudebnyh-resheniy>.

⁶² Paraschiv C.-S. *Drept procesual penal*. Editura „Lumina Lex”, București, 2002, p. 492; Paraschiv C.-S. *Apelul penal*. Editura „Hamangiu”, București, 2019, p. 2.

⁶³ Paraschiv C.-S., *op.cit.*, 2019, p. 43.

⁶⁴ Paraschiv C.-S., *op.cit.*, 2002, p. 492.

”În exercitarea dreptului său de a declara apel, fie că este vorba despre latura penală sau despre latura civilă, procurorul nu este îngădit de concluziile puse de el sau de un alt reprezentant al Ministerului Public cu ocazia dezbaterii asupra fondului. Ministerul Public, fie în aceeași persoană, fie în persoană diferită, poate uza de calea apelului chiar și în contradicție cu concluziile sale de la prima instanță.”⁶⁵

Potrivit profesorului Theodoru Gr., dacă este vorba despre un alt procuror decât cel care a participat în instanța de fond, apelul poate fi declarat numai de prim-procurorul parchetului din care face parte procurorul de ședință care a pus concluziile sau de către procurorul ierarhic superior.⁶⁶

Bezmeliņina Ā. a analizat activitatea funcțională a procurorului și a concluzionat că, prima funcție a procurorului în procesul penal este supravegherea privind executarea legii, or această stabilește ulterioara activitate a procurorului, legată cu susținerea învinuirii în instanța de judecată. Dominarea funcției de supraveghere asupra executării legilor în atribuțiile procurorului este determinată de activitatea și rolul public al procurorului în activitatea sa ca reprezentant al statului. Pentru a disciplina participanții la proces, autorul propune introducerea modificărilor în CPP, și anume: în cazul neprezentării, fără motive întemeiate, a persoanei care a depus apelul, instanța de apel va înceta procedura apelului.

Cu referire la retragerea apelului, Bezmeliņina Ā. a propus ca retragerea apelului va putea fi făcută până la începerea ședinței de judecată a instanței de apel. Analizând legea procesuală, acest autor a precizat că apelul declarat de către procuror poate fi retras de către procuror ierarhic superior printr-o ordonanță motivată. În cazul dezacordului acuzatorului de stat cu hotărârea procurorului ierarhic superior, are dreptul de a o contesta la procuratura subiectului Federației Ruse sau la Procuratura Generală a FR. În cazul dacă apelul se retrage până la ședința de judecată în instanța de apel, judecătorul trebuie să restituie apelul.⁶⁷

Franțiforov Iu. și Pronin C. atrag atenția la importanța ce o are procurorul, deoarece dreptul la atac și participarea acestuia în procedura de apel, după caracterul și conținutul său nu se deosebește de dreptul respectiv al părții apărării, în corespundere cu principiul contradictorialității. Totodată, în comparație cu avocatul, care acționează în interesele clientului său, procurorul apără interesele atât a inculpatului, cât și a părții vătămate. Drepturile egale

⁶⁵ Paraschiv C.-S., *op.cit.*, 2019, p. 46.

⁶⁶ Theodoru Gr. *Drept procesual penal. Partea specială*. Editura „Cugetarea”, Iași, 1998, p. 313.

⁶⁷ Безмельни́цына Э. *Прокурор в судах второй, кассационной и надзорной инстанции*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Волгоградская академия МВД РФ, Волгоград, 2013, с. 131-159.

garantate participanților la proces prin Constituție și normele legislației procesual-penale, constituie un garant ca, dreptul la apel să aparțină mai multor persoane.⁶⁸

Analizând prioritățile activității procurorului, Nemzороva R. a menționat că, o identificare precisă și realizarea priorităților activității de procuror au un rol important în aprecierea volumului de muncă a lucrătorilor procuraturii. Atingerea organizării optime a activității organelor procuraturii cu scopul formării priorităților cu posibilitatea asigurării reale a realizării lor în condițiile procuraturilor concrete este un criteriu important al activității rezultative a procurorilor.⁶⁹

Potrivit lui Papandopol V. și Turianu C., „procurorul poate face apel în ceea ce privește latura penală și latura civilă. Acest drept, recunoscut procurorului, este în concordanță cu prevederile constituționale, potrivit cărora, în activitatea judiciară, procurorul reprezintă interesele generale ale societății și apără ordinea de drept, precum și drepturile și libertățile cetățenilor. Procurorul poate declara apel împotriva tuturor hotărârilor susceptibile de a fi atacate pe această cale. Dreptul procurorului de a declara apel, în defavoarea sau în favoarea părților, nu este condiționat în nici un fel de atitudinea acestora față de hotărârea pronunțată. El poate acționa în favoarea unei părți chiar dacă acea parte, față de care hotărârea primei instanțe este netemeinică sau nelegală, a rămas inactivă, nefolosindu-se de dreptul de a o ataca”.⁷⁰

Mateuț Gh. a menționat că, „în baza principiilor unității sau indivizibilității și al subordonării ierarhice, apelul poate fi declarat fie de către procurorul de la parchetul de pe lângă instanța care a pronunțat hotărârea supusă apelului, fie de către procurorul de la parchetul de pe lângă instanța superioară.”⁷¹

Potrivit opiniei lui Buneci P., „participarea procurorului la judecata în apel este obligatorie, oricare ar fi obiectul cauzei. Dacă motivele de apel se referă la unele aspecte determinate, aceste aspecte nu-l opresc pe procuror ca în susținerea apelului să invoce și alte motive pentru care pretinde desființarea hotărârii atacate.”⁷²

Sevastianic I. a concluzionat că, „În apel procurorul este o parte în proces și susține învinuirea de stat prin toate metode acordate de lege, exercitând în continuare funcția de urmărire penală. Reieșind din specificul procedurii de apel, tactica participării procurorului în instanța de

⁶⁸ Францифоров Ю., Пронин К. *Апелляционное обжалование судебных решений, не вступивших в законную силу*. În: Российский судья, №12/2008, с. 16.

⁶⁹ Немзорова Р. *Приоритеты прокурорской деятельности: практический и теоретический аспекты*. Реферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Академия Генеральной Прокуратуры Российской Федерации, Москва, 2015, с. 27.

⁷⁰ Papadopol V., Turianu C. *Apelul penal*. Casa de editură și presă „Șansa”-SRL, București, 1994, p. 46-47.

⁷¹ Mateuț Gh. *Procedura penală. Partea specială. Vol. II*, Editura „Lumina Lex”, București, 1998, p. 205.

⁷² Buneci P. *Drept procesual penal. Partea specială*. Editura Fundației „România de mâine”, București, 2003, p. 196, 222.

apel este la fel specifică și formează un capitol independent al tacticii participării procurorului la examinarea cauzelor penale de instanțele de judecată. La pregătirea pentru participarea la examinarea cauzelor penale în instanța de apel pot fi folosite tehnici și metode dezvoltate de știința criminalistică, precum și metodele program-țintă și metoda modelării.”⁷³

Potrivit autorului Altînnicova L., obligativitatea participării procurorului în instanța de apel și lipsa prevederilor analogice cu referire la inculpat în cazul reexaminării hotărârilor judecătorești, este o încălcare a principiului contradictorialității și al egalității de drepturi ale părților.⁷⁴

A fost făcută o analiza cu privire la participantul apelului ca subiect din partea acuzării.

Astfel, s-a discutat de către mai mulți autori cu privire la posibilitatea participării în apel de către procuror, acuzatorul de stat și procuror ierarhic superior, fiecare având posibilitate de a declanșa cale de atac – apelul. În conformitate cu legea (art.389.1 alin.1 CPP FR), dreptul de a declara apel împotriva hotărârii judecătorești îl are acuzatorul de stat și/sau procurorul ierarhic superior. Procuror (*n.a.- conducător al subdiviziunii Procuraturii*) lipsește din această listă. Conform actului normativ departamental al Procuraturii Generale al FR, dreptul de a declara apel îl are acuzatorul de stat, alt procuror care a participat la examinarea plângerilor în instanța de judecată, precum și procurorul ierarhic superior.⁷⁵ Posibilitatea contestării de către procuror al hotărârii judecătorești în ordine de apel este prevăzută în lege. Totodată, conform legii cu privire la procuratură sunt prevăzute funcții ale organelor procuraturii, și anume: procuror (*n.a.- se are în vedere procuror-șef al procuraturii subiectului FR, regiunii, raionului, orașului, procuraturii specializate*), ajutorul superior al procurorului și ajutorul procurorului.⁷⁶

Potrivit autorului Romanova A., reieșind din prevederile legii procurorul, care nu a depus apel, nu va fi înștiințat despre apelul declarat de către o altă parte în procesul, la care a participat. Această circumstanță privează obiectiv pe procurorul respectiv de a depune o referință sau de a prezenta contraargumente la apelul declarat. Procuror (*n.a.- conducător al subdiviziunii*

⁷³ Севастьяник И. *Участие прокурора в суде апелляционной и кассационной инстанции*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Санкт-Петербургский юридический институт Генеральной Прокуратуры Российской Федерации. Санкт-Петербург, 2004, с. 174-176. Disponibil: <http://www.dslib.net/kriminal-process/uchastie-prokurora-v-sude-apelljacionnoj-i-kassacionnoj-instancii.html>.

⁷⁴ Алтынникова Л. *Особенности реализации принципа состязательности сторон в современном российском апелляционном производстве по уголовным делам*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Московский государственный юридический университет имени „О.Е. Кутафина”, Москва, 2017, с. 190-195.

⁷⁵ Приказ Генеральной прокуратуры Российской Федерации от 25.12.2012, № 465, Об участии прокуроров в судебных стадиях уголовного судопроизводства, п.14. [Citat 14.10.2016] Disponibil: <https://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/70221540/>.

⁷⁶ Федеральный Закон о Прокуратуре Российской Федерации, № 2201-1 от 17.01.1992. [Citat 06.08.2019] Disponibil: <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=LAW&n=330150&fld=134&dst=100001,0&rnd=0.16232565247013997#05823657841569121>.

Procuraturii) apare ca un subiect independent cu dreptul de a declara apel. Autorul atrage atenția că, conform prevederilor art.389.12 CPP FR se presupune posibilitatea participării împreună la ședințele de judecată atât a acuzatorului de stat, cât și a procurorului.⁷⁷

În cazul când sunt depuse apelurile atât de către acuzatorul de stat, participant la judecarea cauzei în fond, cât și de către procurorul ierarhic superior, ambele urmează a fi examinate.⁷⁸

În susținerea normei legale sus menționate, s-a expus opinia Tușev A., care a menționat că această este una corectă și se bazează pe principiul centralizării organelor procuraturii.⁷⁹

Autorii unui ghid, elaborat sub conducerea lui Haliulin A., consideră că nu sunt careva impedimente ca procurorul ierarhic superior să realizeze dreptul la aplicarea unei soluției legale pe o cauză concretă în locul soluției procurorului din subordine.⁸⁰

Smirnov A. și Kalinovschii C. consideră că, procuror și acuzatorul de stat sunt subiecți procesuali diferiți. De către legiuitor au fost delimitate funcțiile, și anume: 1- urmărire penală și 2- supravegherea activității procesuale ale organelor de anchetă și așa numita cercetare penală, care sunt atribuite procurorului. De aceea, sunt diferiți participanți procesuali în persoana reprezentanților organelor procuraturii, și anume: acuzatorul de stat, care exercită funcția de urmărire penală prin susținerea învinuirii în instanța de judecată, și procuror, care exercită funcția de supraveghere și în această calitate apare ca participant al procedurii de apel. Autorii constată că, acuzatorul de stat în cadrul cercetărilor judecătorești este reprezentant al părții acuzării, și nu al organului de supraveghere asupra legalității.⁸¹

Astfel, pot fi neconcordanțe între poziția procurorului ca subiect al supravegherii procesuale obiective și imparțiale, cu poziția procurorul – acuzatorul de stat care susține învinuirea de stat.

Conform opiniei lui Koroliiov G., procuror în instanța de apel exercită funcția de urmărire penală.⁸²

⁷⁷ Романова А.А. *Прокурор в стадии апелляционного производства по уголовному делу*. În: Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России, № 4(68), 2015, с. 127.

⁷⁸ *Постановление Пленума Верховного Суда РФ № 26 от 27.11.2012, О применении норм Уголовно-процессуального кодекса Российской Федерации, регулирующих производство в суде апелляционной инстанции*, п.2, §3. [Citat 06.08.2019] Disponibil: <http://www.supcourt.ru/>

⁷⁹ Тушев А.А. *Прокурор в апелляционной инстанции*. În: Российская юстиция, № 10, 2014, с. 42.

⁸⁰ Халиулин А. *Участие прокурора в рассмотрении уголовных дел в суде апелляционной и кассационной инстанции: пособие*. Под. рук. А.Г. Халиулин. Москва, Академия Генеральной Прокуратуры Российской Федерации, 2013, с. 15. [Citat 14.10.2015] Disponibil: www.agprf.org/nii/2013/2013-10.rtf.

⁸¹ Смирнов А., Калиновский К. *Комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу Российской Федерации (постатейный)*. Под общ. ред. А.В. Смирнова, 6-е изд. (по состоянию на 1 января 2012 г.). [Citat 10.06.2015] Disponibil: <http://www.kalinovsky-k.narod.ru/p/kom-5/kom-6.html>.

⁸² Королев Г. *Процессуальное положение прокурора в суде апелляционной инстанции*. În: Апелляция: реалии, тенденции и перспективы. Составлено по материалам Всероссийской межведомственной научно-практической конференции к 75-летию Нижегородского областного суда (г. Нижний Новгород, 24-25 октября 2013 г.). Москва, «Актион-Медиа», 2013, с. 93-96.

Alt colectiv de autori explică că, procuror, potrivit art.389.1 CPP FR, este procuror ierarhic superior al acuzatorului de stat, care are dreptul de a contesta sentința sau o altă hotărâre judecătorească, dacă acest lucru nu a fost exercitat din diferite motive de către acuzatorul de stat, care a susținut învinuirea de stat în prima instanță.⁸³

Panokin A. menționează că, „ambii reprezentanții ai procuraturii, care participă în instanța de apel – acuzatorul de stat și procurorul - sunt egali în drepturi și împuterniciri.”⁸⁴

După opinia doamnei Jumacanova N., „oricare reprezentant al procuraturii în instanța de apel exercită funcția de susținere a acuzării de stat și are împuterniciri prevăzute de lege în instanța de apel, chiar dacă participă mai mulți procurori, nu pot fi păreri diferite din partea procuraturii”.⁸⁵

Romanova A. a menționat că, „dreptul de a declara apel trebuie să fie acordat ambelor subiecților, atât procurorului, cât și acuzatorului de stat. În procedura prejudiciară funcții de control și supraveghere sunt exercitate de către procuror, iar în faza judecătii acuzatorul de stat asigură legalitatea și temeinicia învinuirii înaintate, exercitând și activitatea legată de apărarea drepturilor.”⁸⁶ Totodată, s-a concluzionat că, în situația în care pozițiile acuzatorului de stat și a procurorului ierarhic superior expuse în apelurile respective sunt contradictorii, sau în situația când sunt poziții diferite în apelul procurorului și în poziția procurorului participant în instanța de apel și expusă verbal în ședința de judecată, atunci instanța de apel trebuie să examineze ambele apeluri.⁸⁷

Tușev A. a opinat cu privire la crearea unui mecanism al coordonării prealabile a poziției procurorilor participanți în instanța de apel. Însă, o astfel de interacțiune a procurorilor de diferite niveluri poate duce la îngreunarea procesului, deoarece o astfel de coordonare trebuia să fie făcută de fiecare dată a declarării apelului.⁸⁸ Din alt punct de vedere, trebuia de atras atenția asupra conținutului dovezilor prezentate în apelurile procurorilor. Dacă dovezile și argumentele ale procurorilor completează unele pe alte atunci instanța va examina ambele apeluri. Nu se acceptă poziția contrară a procurorilor, or, instanța de apel nu poate fi ca o curte de arbitraj și să

⁸³ *Уголовно-процессуальное право. Актуальные проблемы теории и практики : учебник для магистров*. Под ред. В.А. Лазаревой, А.А. Тарасова. Москва, Издательство «Юрайт», 2012, с. 415.

⁸⁴ Панокин А.М. *Отказ государственного обвинителя от обвинения в суде апелляционной инстанции*. În: *Законность*, №11, 2014, с. 31.

⁸⁵ Жумаканова Н.А. *Какой прокурор приходит в апелляцию?* În: *Российский юридический журнал*. № 4, 2014, с. 101–104.

⁸⁶ Романова А. *Современное апелляционное производство в уголовном процессе России*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Нижегородская академия МВД России. Нижний Новгород, 2017, с. 72-82.

⁸⁷ Романова А., *op. cit.*, с. 84-85.

⁸⁸ *Ibidem*, с. 85.

soluționeze conflictul între procurori.⁸⁹ În cazul în care, procurorul ierarhic superior nu este de acord cu poziția acuzatorului de stat, atunci are dreptul de a declara apel și a participa la examinarea apelului în instanța de apel sau de a împuternici participarea unui alt procuror. Astfel, Romanova A. consideră că, introducerea „procurorului ierarhic superior” în legea procesual-penală, ca subiect independent cu dreptul de a contesta hotărârea judecătorească nedefinitivă – este de prisos.⁹⁰

Copîlova O. a precizat că, „procurorul nu are dreptul să fie pasiv în legătură cu încălcările observate, ca ulterior să declare apel împotriva unei sentințe ilegale și nemotivate. Procurorul acționând din numele legii și a statului, nu numai că este în drept, dar și este obligat să întreprindă măsurile pentru înlăturarea încălcărilor legii, indiferent de subiectul procesual, care le-a admis. Prin participarea în ședințele de judecată, procurorul asigură înlăturarea încălcărilor drepturilor și intereselor legitime ale participanților la proces. Statutul procesual al procurorului rămâne neschimbat la orice etapă a procesului penal.”⁹¹

Neagu I. a precizat că, „...în cazul, în care în cursul judecății, au fost încălcate unele dispoziții legale care reglementează desfășurarea procesului penal, de ex. citarea părților, vătămându-se drepturi procesuale ale părții civile sau ale părții responsabile civilmente, și dacă partea respectivă nu a declarat apel, neinvocând nulitatea, procurorul poate totuși să atace hotărârea primei instanțe și să invoce, ca motiv de apel, vătămarea cauzată părții civile sau părții responsabile civilmente, dacă desființarea hotărâri atacate se învederează necesară pentru aflarea adevărului și justa soluționare a cauzei.”⁹²

Proscurina T. a menționat că, „în procesul penal pot fi admise vicii judiciare. Verificarea legalității și temeiniciei hotărârilor judecătorești este o garanție principală a îndeplinirii scopului procesului penal. Participarea procurorului la examinarea cauzei penale în instanța de apel trebuie completamente să corespundă rolului procurorului în asigurarea adoptării unei sentințe legale, motivate și echitabile, ca subiect, în sarcina căruia este pusă obligația de a dovedi vinovăția inculpatului, precum și obligația de a asigura urmărirea penală legală și completă, respectarea normelor legii procesuale și aplicarea corectă a legii penale în cadrul urmăririi penale.”⁹³

⁸⁹ Романова А., *op.cit.*, c. 85-86.

⁹⁰ Романова А., *op.cit.*, c. 86.

⁹¹ Копылова О. *Роль прокурора в различных стадиях уголовного процесса*. Издательство ТГТУ, 2004. [Citat 09.08.2019] Disponibil: http://window.edu.ru/catalog/pdf2txt/889/21889/5102?p_page=1.

⁹² Neagu I. *Tratat de procedură penală*. Editura „Pro”, București, 1997, p. 541.

⁹³ Проскурина Т. *Участие прокурора в апелляционном производстве*. În: Юридический вестник Самарского университета, №2, 2017, т.3, с. 80.

Totodată, autorul a subliniat că, „participarea efectivă a procurorului în instanța de apel este condiționată de anumiți factori. În primul rând, nivelul de profesionalism; analiza și verificarea hotărârilor judecătorești adoptate de instanța pe fondul cauzei; reacționarea la timp la eroare judiciară prin depunerea unui apel corect, argumentat și motivat.”⁹⁴

„În al doilea rând, pregătirea minuțioasă pentru participare la examinarea cauzei penale în instanța de apel, ce presupune studierea materialelor respective ale cauzei penale, practicii judiciare în partea aplicării legii penale, analiza legalității urmăririi penale și procedurii judecării cauzei în prima instanță. Procurorul trebuie să accentueze atenția sa nu numai la respectarea normelor legii procesual-penale, dar și să aprecieze probele cercetate în prima instanță din punctul de vedere al prezenței sau absenței unor divergențe în probe. Aceasta va permite procurorului să întocmească corect cererea de apel, dar și să analizeze necesitatea înaintării demersurilor privind cercetarea probelor la judecarea apelului.”⁹⁵

„În al treilea rând, este necesar un control asupra pregătirii procurorilor atât la susținerea acuzării de stat, cât și la participarea la judecarea cauzei în ordinea de apel.”⁹⁶

Kirillova N. afirma că, „susținerea calitativă a învinuirii penale, profesionalismul acuzatorilor de stat – sunt condiții necesare pentru contracararea și profilaxia infracționalității. Menționează autorul că, participarea acuzatorului de stat în cadrul judecării la toate etapele presupune exercitarea unui rol foarte activ, inerent părții într-un proces penal, în condițiile rolului modificat al instanței de judecată, care are doar sarcina de a crea părților condiții egale pentru executarea obligațiilor procesuale și exercitarea de către acestea a drepturilor acordate.”⁹⁷

„Activitatea acuzatorului de stat poate fi divizată, condiționat, în câteva etape: pregătirea către ședința de judecată, participarea la ședința preliminară, participarea în partea pregătitoare a ședinței de judecată, participarea la cercetarea judecătorească, participarea în dezbateri, participarea în instanța ierarhic superioară.”⁹⁸

„La fiecare din etapele enumerate se realizează anumite activități tactice ale acuzării de stat. Așa la etapa pregătirii către ședința de judecată, o importanță considerabilă o au planificarea, prognozarea, studierea situațiilor de judecată, conlucrarea cu anchetatorul, procurorul. Activitățile aplicate în cursul ședinței preliminare, în partea pregătitoare a ședinței și în cadrul cercetărilor judecătorești, pot fi diferite, deoarece fiecare etapă a judecării are sarcinile

⁹⁴ Проскурина Т., *op. cit.*, с. 81-82.

⁹⁵ *Ibidem*, с. 82-83.

⁹⁶ *Ibidem*, с. 83-84.

⁹⁷ Кириллова Н. *Поддержание государственного обвинения в суде*. Санкт-Петербург: Издательство Санкт-Петербургского юридического института Генеральной прокуратуры РФ, 2003, с. 48-49.

⁹⁸ Кириллова Н., *op. cit.*, с. 50-51.

proprii și o reglementare specifică procesuală. Activitățile tactice pot fi diferențiate în dependență de forma procedurii judiciare.”⁹⁹

Danilova N. și Rezeapkina N. au precizat că, „studierea minuțioasă a documentelor din dosar permite procurorului să stabilească care din probe sunt primordiale și indubitabile și care pot fi interpretate de către apărare în folosul inculpatului. Dacă în rezultatul analizei materialelor cauzei penale se face o concluzie că în cadrul urmăririi penale au fost ridicate și cercetate documente nu în volum deplin și există posibilitatea de a obține probe suplimentare, atunci este necesar de a stabili care documente, unde și de la cine pot fi solicitate în cadrul cercetărilor judecătorești pentru a fi anexate la dosar.”¹⁰⁰

Aitzhanova A. a menționat că, „metodologia susținerii acuzării de stat nu poate fi dezvoltată în limitele metodologiei unice ale urmăririi penale. Acuzatorul de stat nu se ocupă de un model informațional abstract, dar are în fața sa o învinuire concretă formulată în cadrul urmăririi penale, care conține indicarea unei persoane concrete trase la răspundere penală, circumstanțele comiterii infracțiunii, timpul, locul și metoda ș.a. Acuzatorul de stat în activitatea sa operează cu instituțiile incluse în legea procesual- penală, și anume: obiectul probatoriului și limitele cercetării judecătorești.”¹⁰¹

Potrivit lui Isaenco V. „participarea procurorilor la judecarea cauzelor penale necesită nu numai cunoașterea normelor materiale și procesuale, dar și cunoașterea și folosirea metodelor susținerii învinuirii pe cauzele penale privind diferite categorii și tipuri de infracțiuni. Numai în aceste condiții acuzatorul de stat poate să asigure realizarea atribuțiilor acordate lui în instanța de judecată, și datorită unei poziții active și exercitării profesionale a funcției acuzării de stat, să contribuie la adoptarea de instanță a unei sentințe legale, motivate și echitabile.”¹⁰²

Khaidarov A., Didenko N. și Yunusov A. au examinat unele „erori tipice care admit procurorii la examinarea cauzelor penale în instanțele de apel” și au evidențiat câteva din acestea, care afectează dreptul la un proces echitabil și dreptul la apărare: 1) – „Procurorii nu studiază minuțios procesele-verbale al ședințelor de judecată din prima instanță. Astfel, în situații în care lipsește ultimul cuvânt al inculpatului, sau lipsește înscrierea că instanța se retrage în camera deliberării, procurorii nu au reacționat în vederea înlăturării erorilor respective. În rezultat, sentințele au fost casate, ca rezultat al admiterii erorilor respective cu privire la

⁹⁹ Кириллова Н., *op. cit.*, с. 51.

¹⁰⁰ Данилова Н., Резяпкина Н. *О некоторых направлениях подготовки прокурора к поддержанию государственного обвинения по уголовному делу о незаконном предпринимательстве*. În: Криминалисть, №2(19)/2016, с. 41-46.

¹⁰¹ Айтжанова А. *Современное понятие методики поддержания государственного обвинения*. În: Пробелы в российском законодательстве, №3/2013, с. 144-148.

¹⁰² Исаенко В. *О методике государственного обвинения*. În: Криминалисть, №1(8)/2011, с. 61.

nerespectarea unor norme procesual-penale obligatorii.”¹⁰³ 2) – „Remiterea părții a încheierii și citației privind numirea ședinței pentru un termen mai scurt decât cel prevăzut în lege.”¹⁰⁴ 3) – „Neasigurarea participării avocatului în interesele inculpatului în cazurile când participarea acestuia este obligatorie, și anume: în cazurile când ultimul cuvânt se acordă inculpatului în lipsa avocatului, mai ales dacă inculpatul nu a coordonat poziția sa cu avocatul. La fel și pronunțarea sentinței în lipsa avocatului, din motive întemeiate, este considerată ca încălcarea dreptului la apărare, la care procurorul trebuia să reacționeze cu solicitarea amânării ședinței de judecată.”¹⁰⁵

După părerea lui Șadrin V., „procurorul, susținând învinuirea de stat în instanța de judecată, exercită urmărirea penală, adică inițiativa, rolul activ în menținerea poziției sale de acuzare și combaterea dovezilor părții apărării. Pregătirea acuzatorului de stat presupune o bună orientare în materialele cauzei penale, previziune a oricăror situații și variante de judecare a cauzei penale, deținerea capacităților volitive și moral-psihologice, inclusiv capacitatea de a se menține cu sânge rece și rezistența în situații de conflict. Acuzatorul de stat trebuie să manifeste imparțialitatea și obiectivitatea în apreciere probelor cercetate în ședință de judecată. Renunțul la învinuire a persoanelor și reabilitarea lor, ca și susținerea învinuirii motivate corespunde în aceeași măsură sarcinilor procesului penal.”¹⁰⁶

Despre rolul criminalistici pentru asigurarea judecării apelului, Lazarev D. preciza că, „metodele criminalistice ale apelului au un caracter de verificare, însă, în sensul îngust, deoarece nu se verifică temeinicia învinuirii în general, dar legalitatea, temeinicia și echitatea sentinței adoptate, care se contestă de către părțile.”¹⁰⁷

„Întrucât procuror în instanța de apel susține învinuirea de stat, atunci metodele tactice ale participării procurorului în prima instanță pot fi aplicate de către procuror și în instanța de apel. Totodată, aceste metode nu pot fi pur și simplu copiate, deoarece judecarea în instanța de apel are obiectul și ordinea procesuală proprie a cercetării.” Autorul expune o opinie precum că, „este

¹⁰³ Хайдарова А., Диденко Н., Юнусов А. *Ошибки, допускаемые государственными обвинителями в стадии апелляционного производства по уголовным делам*. În: Вестник Краснодарского университета МВД России, №2(44), 2019, с. 81-82.

¹⁰⁴ Ex.: hotărârea a fost dată cu 15 decembrie, ședința urma să aibă loc la data de 22 decembrie, însă, partea în proces a primit înștiințare la 19 decembrie, adică cu mai puțin de 5 zile înainte de ședință; sau acordarea de către instanța de judecată a unui termen insuficient părții apărării, pentru pregătirea spre examinare a cauzei. În aceste cazuri procurorul urma să solicite respectarea termenelor legale și a dreptului la apărare a părții apărării, și să solicite amânarea ședinței de judecată. (Хайдарова А., Диденко Н., Юнусов А., *op.cit.*, с. 83-84.)

¹⁰⁵ *Ibidem*, с. 84.

¹⁰⁶ Шадрин В. *Отказ от обвинения и изменение прокурором обвинения в судебном разбирательстве*. În: Криминалист, №1(18)/2016, с. 39-43.

¹⁰⁷ Лазарев Д. *Роль криминалистики в обеспечении апелляционного производства по уголовным делам*. În: Криминалист, №1(18)/2016, с. 56-57.

necesară dezvoltarea unor metode criminalistice specifice procedurii de apel privind anumite tipurile de infracțiuni.”¹⁰⁸

„Asigurarea criminalistică a procedurii de apel are o însemnătate importantă pentru justiție și constă din tactica, tehnica și metodele criminalistice.”¹⁰⁹

Potrivit opiniei lui Mezinov D., „procurorul în procesul penal în instanța de nivelul doi continuă să susțină acuzarea de stat. Sarcina principală a procurorului la această etapă constă în obținerea recunoașterii poziției sale legate de poziția acuzatorului de stat din prima instanță privind chestiunea de legalitate, temeinicie și echitatea hotărârii judecătorești atacate și verificate de instanța de nivelul doi. Această sarcină este concretizată reieșind de către cine este atacată hotărârea primei instanțe, de către procuror sau de către o altă parte în proces.”¹¹⁰

„Activitatea procurorului în instanța de nivelul doi se împarte în două părți: 1 - activitatea procurorului până la începerea ședinței de judecată- constă în redactarea și depunerea cererii de apel; 2 - activitatea procurorului în ședințele de judecată a instanței de apel - în general este asemănătoare cu cea din instanța de fond. În final, dacă procurorul nu este de acord cu hotărârea instanței de judecată de nivelul doi, atunci declară calea de atac respectivă.”¹¹¹

Kriucov V. menționează că, „dezbaterile în instanța de apel nu reprezintă o etapă independentă a procesului și primul ia cuvântul apelantul. La părerea autorului, în instanța de apel primul în dezbateri trebuie să ia cuvântul procurorul, ca acuzatorul de stat, care este obligat să dovedească vinovăția, chiar dacă el nu a depus apel. Discursul procurorului va depinde de cerințele înaintate. Procurorul în instanța de apel apare ca reprezentant al organului de control/supraveghere al statului și ca parte a acuzării, realizând concomitent atât funcția de urmărire penală, cât și activitatea de ocrotire a drepturilor participanților la proces.”¹¹²

Kurocikina L. și Rezinkina A. analizând rolul procurorului în asigurarea drepturilor părții vătămate au menționat că „procurorul, în cadrul cercetărilor judecătorești, prin susținerea cererilor părții vătămate privind citarea și audierea martorilor, dispunerii expertizei repetate sau suplimentare, solicitării unor documente și anexarea acestora la dosar, etc., asigură posibilitatea exercitării de către partea vătămată a drepturilor sale procesuale.”¹¹³

¹⁰⁸ Лазарев Д., *op. cit.*, с. 57-58.

¹⁰⁹ *Ibidem*, с.58.

¹¹⁰ Мезинов Д. *Участие прокурора в рассмотрении дел судами. Учебное пособие*. Издательство ООО «Издательство научно-технической литературы», Томск, 2008, с. 55.

¹¹¹ Мезинов Д. *op. cit.*, с. 56.

¹¹² Крюков В. *Прокурор в стадии апелляционного пересмотра уголовных дел: процессуальные и организационные аспекты*. În: Российская юстиция, №12/2010, [Citat 06.08.2019] Disponibil: <http://center-bereg.ru/j1260.html>.

¹¹³ Курочкина Л., Разинкина А. *О роли прокурора в обеспечении прав потерпевшего в суде первой и апелляционной инстанции*. În: Уголовное право, №1/2004, с. 83.

Totodată, „opinia procurorului nu este obligatorie pentru instanță. Astfel, instanța trebuie să dea o apreciere a argumentelor procurorului și să prezinte motive relevante atât pentru admiterea unor dovezi acceptate, cât și pentru respingerea altora. Acuzatorul de stat trebuie să atragă o atenție deosebită ca în cadrul ședinței de judecată partea vătămată să nu fie supusă umilirii și insultelor din partea inculpaților, altor participanți la proces, sau persoanelor străine, prezente în sală, trebuie să înainteze instanței de judecată demersuri cu privire la aplicarea măsurilor necesare, de constrângere, în privința acestor persoane pentru comiterea încălcărilor respective.”¹¹⁴

Potrivit analizelor făcute de către Verkhoturova S. și Losev S., acuzatorul de stat trebuie să renunțe la învinuire în instanța de apel, dacă va ajunge la concluzia că probele nu confirmă învinuirea înaintată inculpatului, deoarece acesta continuă să exercite funcția de urmărire penală și este obligat să asigure legalitatea și temeinicia acuzării.¹¹⁵ De asemenea, au propus completarea legii cu norma care va reglementa renunțarea procurorului la învinuire în instanța de apel. Conform principiului contradictorialității, în cazul renunțării la învinuire, instanța de apel trebuie să accepte solicitarea procurorului și să adopte hotărârea respectivă. În caz contrar, va fi creată o situație în care funcția de acuzare va fi transmisă către instanța de judecată, ceea ce va duce la încălcarea dreptului la independența și imparțialitatea instanței de judecată.¹¹⁶

1.3. Concluzii la Capitolul 1

Concluzionând asupra concepțiilor științifice formate în Republica Moldova, putem menționa că, analiza institutului realizării atribuțiilor procurorului în instanța de apel la examinarea cauzelor penale nu s-a regăsit în publicațiile existente, însă s-a menționat unele particularități ale acestora într-un șir de lucrări, care într-un fel sau altul se referă la unele probleme în contextul obiectului cercetării stabilite în prezenta lucrare. Însă, publicații cu privire la funcțiile și atribuțiile procurorului, tactica participării procurorului la examinarea cauzelor penale anume în instanța de apel în Republica Moldova lipsesc.

Analiza lucrărilor publicate în Republica Moldova cu privire la participarea procurorului la instanța de apel poate evidenția următoarele.

1. Atribuțiile procurorului la examinarea cauzelor penale în prima instanță nu este un subiect nou în cadrul cercetărilor în știința dreptului, în comparație cu atribuțiile procurorului la

¹¹⁴ Курочкина Л., Разинкина А., *op. cit.*, c. 83.

¹¹⁵ Верховтuroва С., Лосев С. *Отказ государственного обвинителя (прокурора) от обвинения в суде апелляционной инстанции: за и против*. În: Юридическая наука и правоохранительная практика, №1(47)2019, c. 102.

¹¹⁶ Верховтuroва С., Лосев С., *op. cit.*, c. 106.

examinarea cauzelor penale în instanța de apel, subiect care nu a fost supus practic investigațiilor teoretice în mod separat. Putem menționa autorii autohtoni care prin lucrările și cercetările științifice au analizat în principiu atribuțiile procurorului la examinarea cauzelor penale în prima instanță: Dolea I., Vizdoagă T., Covalenco E., Eșanu E., Holban V., Gribincea V., Osoianu T., Roman D., Rusu V., Serbinov I., Ursache P.;

2. Cercetările științifice publicate în Republica Moldova, pe care le-am analizat, au avut ca obiect - cercetarea problemele teoretice și practice ale procesului penal privind participarea procurorului la examinarea cauzelor penale în prima instanță. Cele mai complexe și apropiate de tematica indicată sunt cercetările menționate în teza de doctor cu denumirea „Exercitarea acuzării în instanța de fond: probleme și perspective”, susținută de către Vizdoagă T. în 2002, bazată pe proiectul legii procesual-penale, care a fost adoptat ulterior și în prezent este în vigoare, care-și păstrează actualitatea în prezent, și teza de doctor susținută de către Stadnițchi L. în 2017 - „Atribuțiile procurorului la examinarea în prima instanță a cauzelor penale”, lucrare care este axată pe prevederile Codului de procedură penală în vigoare;

3. Se constată lipsa în Republica Moldova a unor cercetări, lucrări cu privire la analiza atribuțiilor procurorului la examinarea cauzelor penale în instanța de apel și statutul procurorului în instanța de apel. Nu s-a cercetat instituțiile modificării și completării învinuirii; renunțării procurorului la învinuire în instanța de apel; problema respectării drepturilor părții vătămate în cazul nesusținerii de către procuror al apelului declarat; necesitatea și importanța participării la instanța de apel a unui alt procuror, decât cel din prima instanță, renunțarea la susținerea apelului declarat de către procuror ș.a.;

4. Se constată existența mai multor lucrări autorilor străini prezentate în primul capitol cu privire la diferite probleme care întâmpină procurorii în cadrul participării la examinarea cauzelor penale în instanța de apel, precum articole științifice, ghiduri practice și teze de doctorat cu privire la participarea procurorilor la examinare cauzelor penale în instanțele de apel.

5. Este necesar de a efectua o cercetare cu scopul analizei complexe a concepțiilor teoretice, jurisprudenței și normelor procesual-penale, inclusiv în comparație cu cele din alte țări, referitor la apelul penal și competențele participanților la examinarea cauzelor penale în instanța de apel pentru stabilirea eficienței și necesității modificărilor sau completărilor normelor procesual penale în vigoare, dar și a practicii judiciare existente.

CAPITOLUL 2. CONSIDERAȚII GENERALE PRIVIND APELUL PENAL ȘI PARTICIPAREA PROCURORULUI ÎN INSTANȚA DE APEL

2.1. Considerații generale privind apelul penal

Calea de atac apelul, în ce privește originea apelului, procedura declarării apelului, subiecții, termenul, procedura judecării apelului, decizii ce pot fi adoptate de instanța de apel, a fost supusă analizei, cu ocazia elaborării și publicării articolelor, manualelor, monografiilor, cursurilor de lecții etc., a mai multor autori, spre ex.: Caminschi I.¹¹⁷, Iuga M.¹¹⁸, din Republica Moldova, din România : Volonciu N.¹¹⁹, Tulbure A. și Tatu A.¹²⁰, Păvăleanu V.¹²¹, Neagu I.¹²², Pinteș A.¹²³, Buneci P.¹²⁴, Paraschiv C.¹²⁵, Papadopol V. și Turianu C.¹²⁶, Teodoru Gr.¹²⁷, Mateuț Gh.¹²⁸, Udriș M.¹²⁹, Kuglay I.¹³⁰, Crișu A.¹³¹ ș.a., din Federația Rusă, cum ar fi: Guțenco C.¹³², Smirnov A.¹³³, Bojiev V.¹³⁴, Radcenco V.¹³⁵, Lupinscaia P.¹³⁶, Gheldibaev M. și Vandîșev V.¹³⁷,

¹¹⁷ Caminschi I. *Originea apelului ca cale ordinară de atac și unele aspect privind instituția lui în procesul penal*. În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova: Științe socio-umaniste, Ediția a VII-a. Topografia Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM. Chișinău, 2007, p. 65-68.

¹¹⁸ Iuga M. *Căile legale de atac în procesul penal*. Chișinău, Asociația judecătorilor din Moldova: Centrul de drept, 2000, 210 p.

¹¹⁹ Volonciu N. *Tratat de procedură penală. Partea specială. Vol.II*. Editura „Paideia”, București, 1994, p. 229-276.

¹²⁰ Tulbure A., Tatu A., *Tratat de drept procesual penal*. Editura „All Beck”. București, 2001, p. 393-422.

¹²¹ Păvăleanu V., *Drept procesual penal. Partea specială*. Editura „Lumina Lex”. București, 2002, p. 271-341.

¹²² Neagu I., *Drept procesual penal. Curs selectiv pentru licență*. Editura „All Beck”. București, 2003, p. 140-157; Neagu I., Damaschin M. *Tratat de procedură penală. Partea specială. În lumina noului Cod de procedură penală. Vol.2*. București, Editura „Universul Juridic”, 2015, p. 277-324.

¹²³ Pinteș A., *Drept procesual penal. Partea generală și partea specială*. Ediție revăzută și adăugită. Editura „Lumina Lex”. București, 2002, p. 426-449.

¹²⁴ Buneci P., *op.cit.*, p. 189-231.

¹²⁵ Paraschiv C.-S. *Drept procesual penal*. Editura „Lumina Lex”, București, 2002, p. 491-568.

¹²⁶ Papadopol V., Turianu C. *op.cit.*, 293 p.

¹²⁷ Teodoru Gr. *Tratat de drept procesual penal*. Ediția a 3-a. Editura „Hamangiu”, București, 2013, p. 653-655.

¹²⁸ Mateuț Gh. *Procedura penală. Partea specială. Volumul II*. Editura „Lumina Lex”, București, 1998, p. 253.

¹²⁹ Udriș M. *Procedură penală. Partea specială. Sinteze și grile*. Ediția 5, revizuită și adăugită. Editura „C.H.Beck”, București, 2018, p. 370-419.

¹³⁰ Kuglay I. în Udriș M. (coord.) *Codul de procedură penală. Comentariu pe articole: art.1-603*. Ediția 2, revizuită și adăugită. Editura „C.H.Beck”, București, 2017, p. 1621-1666.

¹³¹ Crișu A. *Drept procesual penal. Ediția a 4-a, revizuită*. București, Editura „Hamangiu”, 2013, p. 539-360.

¹³² Гуценко К., *Уголовный процесс. Учебник*. Издание 5-е, переработанное и дополненное. Издательство „Зерцало-М”. Москва, 2004, p. 541-556.

¹³³ Смирнов А., Калиновский К. *Уголовный процесс*. 2-е издание. Издательский дом „Питер”. Санкт-Петербург, 2005, p. 594-601.

¹³⁴ Божьев В., Демидов В. *Уголовный процесс. Учебник*. 4-е издание, переработанное и дополненное. Издательство „Спарк”. Москва, 2004, p. 483-488.

¹³⁵ Радченко В. *Уголовный процесс. Учебник для вузов*. Издание 2, переработанное и дополненное. Юридический дом „Юстицинформ”. Москва, 2006, p. 553-564.

¹³⁶ Лупинская П., *Уголовно-процессуальное право Российской Федерации: Учебник*. Издательство „Юристъ”. Москва, 2003, p. 607-611.

¹³⁷ Гельдыбаев М., Вандышев В., *Уголовный процесс. Учебник для вузов*. Издание 3, переработанное и дополненное. Издательство „Юнити-Дана”. Москва, 2012, p. 543-557.

Golovco L. ș.a.¹³⁸, din Ucraina: Groșevîi Iu., Kaplina O. ș.a.¹³⁹, Kucinsca O.P. și Kucinsca O.A.¹⁴⁰ ș.a.

Potrivit definițiilor date de către acești autori, *Apelul* este o cale de atac ordinară, de fapt și de drept, care poate fi folosită împotriva hotărârilor pronunțate asupra fondului de către o instanță inferioară, după desesizarea acesteia, pentru supunerea cauzei unei noi judecăți în fapt și în drept, în vederea reformării hotărârii atacate, cu posibilitatea adoptării unei hotărâri noi.

Breanski V. a analizat istoria și actualitatea apelului. Instituția apelului a apărut în Roma antică și a continuat existența prin recepția dreptului roman și dezvoltarea continuă în procesul penal al țărilor europene.¹⁴¹

Originea apelului se află în dreptul roman, unde, începând din anul 509 î.Hr., în baza unei legi a consulului P.Valerius Publicola, condamnații aveau de a apela la popor, contra sentinței, pe calea unei așa-numite *provocatio ad populum*. Acest drept în aveau numai cetățenii bărbați. Odată exercitat, apelul se judeca, în urma convocării magistratului, de către adunarea populară (*comitia centuriata* pentru condamnările capitale; *comitia tributa* sau *concilia tributa* pentru condamnările la amendă), care casa sau confirma sentința, fără să o poată modifica, agrava sau atenua; în fața adunării populare, magistratul își asuma funcția de minister public, în apărarea hotărârii sale. În regimul republican erau admise alte două instituții: *intercessio* din partea magistratului și *intercessio* din partea tribunului plebei care constau într-un *veto* opus actelor magistratului; iar cererea pentru *intercessio* adresată celor care aveau dreptul să intervină se numea *apellatio*. În accepțiunea sa modernă apelul se constituie în jurisdicțiile tribunalelor imperiale, care aveau dreptul numai de a desființa hotărârea dar și de a o reforma.¹⁴²

Komogorțeva X. a efectuat o analiză a procedurii de apel. „După apariția, apelul a fost introdus în sisteme de drept a țărilor europene unde a fost dezvoltată și a obținut particularitățile sale. În forma sa clasică apelul s-a dezvoltat în țările modelului continental al procesului penal.”¹⁴³

¹³⁸ Курс уголовного процесса. Под ред. д.ю.н., проф. Л.В. Головки. 2-е издание, исправленное. Издательство „Статут”, Москва, 2017, с. 1085-1118.

¹³⁹ Кримінальний процес: підручник. За ред. Ю. М. Грошевого та О. В. Капліної. „Право”, Харків, 2010, 608с.

¹⁴⁰ Кучинська О.П., Кучинська О.А. Кримінальний процес України. „Прецедент”, Київ, 2005, 202 с.

¹⁴¹ Брянский В. Апелляционное обжалование: история и современность. În: Российский судья, №7/2005, с.39.

¹⁴² Caminschi I., op. cit., p. 65-68; Paraschiv C., op. cit., 2002, p. 496-497; Papadopol V., Turianu C., op. cit., p. 24-25; Paraschiv C.S., op. cit., 2019, p. 14-15; Neagu I., Damaschin M., op.cit., p. 277.

¹⁴³ Комогорцева К. Рассмотрение уголовных дел в апелляционном порядке по уголовно-процессуальному законодательству Российской Федерации. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Академия Генеральной прокуратуры Российской Федерации, Москва, 2013, с. 9-11, 35.

„Apelul s-a constituit în jurisdicțiile imperiale, care avea dreptul nu numai de a casa, dar și de a modifica hotărârile apelate. În dreptul canonic, instituția apelului s-a format pe schema dreptului roman din ultima perioadă, cu urme din dreptul germanic, dar simplificat și adaptat spiritului moral și de echitate al Bisericii. Doctrina apelului a fost elaborată și formulată de criminaliștii italieni, în secolele al XIII-lea – al XVI-lea, sub influența dreptului roman și a dreptului canonic, dar și cu un aport personal de sistematizare, elaborativ și interpretativ.”¹⁴⁴

În prezent, calea de atac apelul în majoritatea țărilor europene, este întărită în calitate de una din posibila metodă a contestării sentințelor, prevăzute de lege. Pentru a îngădi sistemul judiciar de la contestarea neîntemeiată, pentru cererile de apel sunt prevăzute anumite condiții formale. În același timp, pentru a acorda posibilitatea contestării fără careva îngărări, legea trebuie să prevadă cerințe minime pentru forma și conținutul cererii de apel. Reieșind din sensul legii, dovezile apelantului nu pot fi fără argumente și necesită prezentarea unor probe concrete care au fost sau nu cercetate de prima instanță, sau prezentarea probelor noi suplimentare, ori argumentarea motivată a admiterii încălcării de către instanța de judecată.¹⁴⁵

Komogorțeva X., Neagu I. și Damaschin M. au dat o definiție al apelului – „apelul face parte din desfășurarea normală, obișnuită a procesului penal, este o fază independentă a procesului penal, exercitată prin intermediul realizării instituției respective a dreptului procesual penal, constând în verificarea hotărârilor judecătorești ale primei instanțe, care nu sunt definitive din punct de vedere al legalității, temeiniciei și echității cu posibilitatea cercetării probelor în ședința de judecată, care începe cu parvenirea cererii de apel în instanța de apel și se finisează cu adoptarea deciziei de către instanța de apel.”¹⁴⁶

De asemenea, au fost evidențiate trei etape ale procedurii de apel: 1) declararea apelului; 2) numirea și pregătirea pentru judecare a cauzei penale în instanța de apel; 3) judecarea apelului, care la rândul său cuprinde partea pregătitoare, cercetarea judecătorească, dezbaterile și ultimul cuvânt al inculpatului, precum și pronunțarea deciziei.¹⁴⁷

Kovtun N. și Alexandrov A. au menționat că, instanța de apel, în cadrul judecării repetate a cauzei penale, verifică în particular: a) corectitudinea constatării de către instanța de fond a circumstanțelor de fapt; b) aplicarea corectă a normelor respective a legii penale, încadrarea juridică corectă a acțiunilor inculpatului, corespunderea pedepsei stabilite de instanța de fond

¹⁴⁴ Papadopol V., Turianu C., *op.cit.*, p. 24-25; Paraschiv C.-S., *op.cit.*, 2019, p. 14-15.

¹⁴⁵ Брянский В. *Апелляционное обжалование: история и современность*. În: Российский судья, №7/2005, с. 39.

¹⁴⁶ Комогорцева К., *op.cit.*, с.9-11; Neagu I., Damaschin M., *op. cit.*, p. 278.

¹⁴⁷ Neagu I., Damaschin M., *op. cit.*, p. 277-278; Crișu A., *op.cit.*, p. 539-541; Комогорцева К., *op.cit.*, с. 35; Брянский В. *Апелляционное производство в уголовном судопроизводстве*. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Московская государственная академия. Москва, 2006, p. 7

pentru gravitatea infracțiunii comise și persoana inculpatului ș.a.m.d.; c) respectarea justă a tuturor normelor legii procesual-penale la judecarea cauzei penale în instanța de fond.¹⁴⁸

La dezvoltarea procesului penal a avut influența legislația privind apelul penal din Franța, care a fost introdusă în Rusia în 1864 și a acționat până la 1917, ceea ce a fost apreciat pozitiv pentru știința procesului penal. În această perioadă teritoriul Republicii Moldova a fost parte componentă a Rusiei denumită Basarabia dată de Imperiul Rus în 1812.¹⁴⁹

Cu referire la apelul penal Paraschiv C.S., Miroșnîcov I. au menționat că, legislația procesual penală privind reexaminarea hotărârilor judecătorești în ordinea de apel, pe de o parte, protejează în mod fiabil părțile procesului penal de hotărârile judecătorești ilegale, pe de o altă parte, necesită efectuarea unui studiu amănunțit și complet.¹⁵⁰

Gazetdinov N., atragă atenția că, „apelul prezintă un „hibrid”, constituit din funcțiile atât a primei instanțe, cât și funcțiile instanței de recurs.”¹⁵¹

„Apelul este o etapă complexă a procesului penal, deoarece sunt îmbinate funcțiile de control a instanței ierarhic superioare în vederea identificării erorilor judiciare străine la care indică inițiatorul procesului – apelantul; și obligația examinării cauzei în fond, dacă această nu a fost rezolvată de către instanța ierarhic inferioară.”¹⁵²

Proscurina T. și Kalincovici V. au menționat că, în procesul penal sunt posibile erori judiciare. Verificarea legalității și temeiniciei hotărârilor judecătorești este garanția principală a îndeplinirii scopului procesului penal, fiind un pas important în aplicarea standardelor internaționale recunoscute în înfăptuirea justiției, crearea unui mecanism efectiv în corectarea posibilelor erorilor judiciare și, ca urmare, să contribuie la îndeplinirea cu succes a obiectivelor procesului penal și formarea unei practici judiciare corecte și uniforme. Acordarea instanței de

¹⁴⁸ Александров А., Ковтун Н. *Апелляция в русском уголовном судопроизводстве*. Издательство Волго-Вятской академии государственной службы. Нижний Новгород, 1999, с. 9-10.

¹⁴⁹ Țurcanu I. *Bessarabiana: Teritoriul dintre Prut și Nistru în câteva ipostaze istorice și reflecții istoriografice*. Tipografia „Reclama” SA, Chișinău, p. 10-17; Tașcă M. *Introducerea dreptului penal românesc în Basarabia după marea unire din 1918 și unificarea legislativă penală a Basarabiei cu cea din vechiul regat*. În: Revista de științe penale. Anuar. Anul III, 2017, p. 133-141.

¹⁵⁰ Paraschiv C.S., *op.cit.*, 2019, p.9; Мірошников І. *Апеляційне провадження за новим КПК України (окремі питання)*. În: Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О.Дідоренка, №4/2012, с. 149-153.

¹⁵¹ Газетдинов Н. *О месте и роли апелляционной инстанции в системе судебного надзора*. În: Российский судья, №9/2007, с. 9.

¹⁵² Колоколов Н. *Дилемма апелляции: приговор „новый” или „измененный старый”?* În: Уголовный процесс. №4(136), 2016, с.34-45. [Citat 19.02.2019] Disponibil: <https://pravo163.ru/dilemma-apellyacii-prigovor-novyy-ili-izmenennyj-staryj/> ; Резинкина А. *Апелляция в уголовном судопроизводстве*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Московская государственная академия. Москва, 2003, с. 14-15. [Citat 19.02.2019] Disponibil: <https://www.lawbook.org.ua/aa/12.00.09/2016/03/19/030608007.doc.html> și Paraschiv C.S. *op.cit.*, 2019, p. 2-3.

apel a dreptul de a cerceta nemijlocit și aprecia probele este principiala diferență a apelului de recurs”¹⁵³

În plan doctrinal, din punctul de vedere al naturii juridice, potrivit opiniei lui Romanova A., „procedura de apel reprezintă o simbioză al formei controlului judiciar și înfăptuirea justiției. De asemenea, autorul s-a expus, că în cazul contestării hotărâri primei instanțe, este necesar de a verifica corespunderea concluziilor instanței de judecată cu circumstanțele faptice ale cauzei și în legătură cu această, instanța de apel purcede la examinarea probatoriului repetat (suplimentar).”¹⁵⁴

Potrivit poziției lui Kovtun N. și Alexandrov A., Paraschiv C.S. „apelul este constituit din două părți interconectate - procedura în instanța de fond și procedura în instanța ierarhic superioară. Iar beneficiul constituie în posibilitatea reparării erorilor judiciare, admise de instanța de fond, fără ca să fie dispusă restituirea cauzei penale la rejudecare în prima instanță.”¹⁵⁵

Rezinkina A. și Breanschii V. au menționat că, procedura apelului are o natură dublă, ce cuprinde concomitent funcția de control judiciar al hotărârilor instanțelor judecătorești inferioare și o formă specială de examinare a cauzei în fond, și presupunând examinarea repetată a cauzei penale în fond, cu cercetarea probelor noi și posibilitatea agravării situației, precum și dreptul de a pronunța o hotărâre nouă.¹⁵⁶

Cogamov M. a opinat că apelul reprezintă două funcții - de reexaminare și de revizuire, adică reexaminare presupune „judecată asupra cauzei”, iar revizuirea – controlul asupra activității primei instanțe – „judecata asupra judecății”.¹⁵⁷

„Fără inițiativa părților, instanța ierarhic superioară nu poate să intervină în cauză examinată de instanța inferioară și să înlăture erorile și încălcările comise.”¹⁵⁸

Potrivit opiniilor unor autori, apelul are unele beneficii, și anume: 1 - reexaminarea cauzei și a sentinței în această etapă procesuală, se efectuează *a priori* de către o instanță ierarhic superioară, care este mai experimentată și competentă, ceea ce deja este o garanție suficientă

¹⁵³ Проскурина Т. *Участие прокурора в апелляционном производстве*. În: Юридический вестник Самарского университета, №2, 2017, т.3, с. 80-86; Калинин В. *О ведении апелляционного производства по уголовным делам*. În: Судовы вестник, №4/2004, с. 14; Францифоров Ю., Пронин К. *Апелляционное обжалование судебных решений, не вступивших в законную силу*. În: Российский судья, №12/2008, с. 16.

¹⁵⁴ Романова А. *Современное апелляционное производство в уголовном процессе России*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Нижегородская академия МВД России. Нижний Новгород, 2017, р. 175-176.

¹⁵⁵ Александров А., Ковтун Н. *Апелляция в русском уголовном судопроизводстве*. Издательство Волго-Вятской академии государственной службы. Нижний Новгород, 1999, с. 9-12, 17-18; Paraschiv C.S., *op.cit.*, 2019, р. 9.

¹⁵⁶ Резинкина А. *op. cit.*, с.14-15; Брянский В. *Апелляционное производство в уголовном судопроизводстве*. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Московская государственная академия. Москва, 2006, р. 7.

¹⁵⁷ Когамов М. *Апелляционное производство в уголовном процессе*. În: Тураби, №6/2001, с. 85.

¹⁵⁸ *Уголовно-процессуальное право Российской Федерации*. Учебник, под ред. П.А.Лупинская. 2-е изд., переработанное и дополненное. Москва, Норма, 2009, с. 819.

pentru adoptarea unei hotărâri legale și definitive pe cauza penală; 2 - verificarea legalității, temeiniciei și echității actelor adoptate de prima instanță, se efectuează de către instanța ierarhic superioară nu potrivit materialelor cauzei penale, ci oral, nemijlocit și în fond. Instanța de apel poate să desfășoare o cercetare judecătorească proprie cu cercetarea nemijlocită a probelor existente în dosar, dar și al probelor noi, cu formarea propriei convingeri asupra circumstanțelor cauzei; 3 - instanța de apel, fără restituirea cauzei în prima instanță, nu numai că poate, dar este obligată să asigure respectarea intereselor tuturor persoanelor interesate în cauză, să înlăture toate erorile din actul judecătoresc contestat, adoptând în final o nouă hotărâre.¹⁵⁹

Bobecico N. a identificat caracteristicile apelului, și anume: 1. verificarea hotărârii atacate din punct de vedere faptic și juridico-formal, ce prevede: a) un sistem extins de motive pentru modificarea sau casarea hotărârilor judecătorești; b) posibilitatea instanței de apel să reexamineze, în condițiile legii, circumstanțele stabilite în timpul procesului penal și să cerceteze probele care nu au fost cercetate în instanța de fond; c) posibilitatea unei curți de apel, în cazurile prevăzute de lege, să pronunțe o nouă decizie sau să modifice hotărârea primei instanțe, cu agravarea poziției învinutului; 2. obiectul apelului constituie activitatea primei instanțe în urma cercetării judecătorești și rezultatelor acesteia – hotărârea adoptată, din punct de vedere al legalității, temeiniciei și echității; 3. un cerc larg al subiecților dreptului la apel; 4. posibilitatea de a contesta hotărârea judecătorească numai în limita cerințelor și motivelor înaintate și convenite în timpul procesului penal.¹⁶⁰

Bezzubov S. a analizat și a identificat proprietățile apelului: 1. Limitele verificării cauzei de instanța de nivelul doi se rezumă la obiectul cererilor de apel. 2. Interzicerea agravării situației în propriul apel (*reformatio in pejus*). 3. Libertatea contestării hotărârii primei instanțe. 4. Verificarea concomitentă a legalității și temeiniciei sentinței. 5. Depunerea cererii de apel într-o instanță concretă. 6. Dreptul de a declara apel într-o limbă maternă. 7. Dreptul inculpatului de a fi ascultat în instanța de apel. Cu toate acestea, stabilirea adevărului în cauză nu trebuie să pună în pericol o altă valoare mai mare – drepturile și libertățile persoanei și a cetățeanului.¹⁶¹

¹⁵⁹ Paraschiv C.S., *op.cit.*, 2019, p. 9-11; Бобракова И., Ковтун Н. *Апелляция в уголовном процессе: осознанная необходимость или взлелеянный миф*. În: Всероссийский научный журнал Вопросы правоведения, №2(14), 2012, с.178-191; Юнусов А., Мазина Н. *Понятие и основные проблемы апелляционного порядка проверки судебных решений в Российском уголовном процессе (до реформ от 29.12.2010)*. În: Актуальные проблемы экономики и права. №1(29), 2014, с.289-300; Касимов А. *Состояние, проблемы и перспективы апелляции в уголовном судопроизводстве РК*. În: Тураби, №5/2004, с. 71.

¹⁶⁰ Бобечко Н. *Апеляційне та касаційне провадження у кримінальному судочинстві України*. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук. Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2016, с. 396.

¹⁶¹ Беззубов С. *Производство по уголовному делу в апелляционном суде: проблемы теории, нормативного регулирования и правоприменительной практики*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Нижегородская академия. Нижний Новгород, 2007, с. 75, 94.

Paraschiv C.S., Sava A. au menționat că, „o mare parte din cererile de apel sunt determinate de faptul că una sau mai multe părți sunt nemulțumite de modul în care judecătorul din prima instanță a apreciat probele, această apreciere stând la baza sentinței atacate. Apelul este o cale de atac de reformare, noua instanță preluând integral cauza și supunând-o unei verificări în profunzime a legalității și temeiniciei motivelor care au determinat pe judecătorul din instanța de fond să adopte acea hotărâre. Practic, ca urmare, are loc o reluare a judecății, nu în sensul readministrării probelor din prima instanță și de la urmărirea penală, ci datorită faptului că părțile pot înainta orice fel de cereri, invocând nemulțumiri cu privire la aspecte de fapt și de drept, în vederea îmbunătățirii calității actului și a pronunțării unei decizii corespunzătoare cu interesele lor.”¹⁶²

În opinia autorilor Papadopol V. și Turianu C., „prin motivele de apel formulate, apelantul ajută instanța superioară în operația de verificare a hotărârii atacate și la buna soluționare a apelului. De aceea este necesar de indicat că formularea motivelor să se facă în scris, complet și în timp util, astfel ca la termenul de judecată instanța, procurorul și părțile în proces să aibă cunoștință de toate criticile aduse hotărârii primei instanțe.”¹⁶³ Tot acești autori precizează că, „obiectul apelului, este determinat cu precizie de CPP și sunt hotărârile ce pot fi atacate cu apel.”¹⁶⁴

Potrivit lui Dolea I., obiectul apelului este determinat de art. 400 CPP RM, adică sentințele prin care cauza a fost rezolvată în fond în urma judecării în prima instanță și încheierile instanței de fond care nu pot fi atacate separat.¹⁶⁵

Totodată *obiectul verificării în instanța de apel* nu trebuie să-l asimilăm cu *obiectul apelului*, deoarece sunt două chestiuni diferite.

Potrivit lui Rezinchina A., „obiectul verificării în instanța de apel constituie în principal probele care deja au fost cercetate în prima instanță.”¹⁶⁶ „Verificarea legalității, temeiniciei și echității”, conform CPP FR,¹⁶⁷ constituie obiectul judecării în instanța de apel.

Autorii Breanschii V. și Bezzubov S. analizând ordinea procedurală de reexaminare în instanța de apel a hotărârii judecătorilor, au menționat că „obiectul cercetării judecătorești în instanța de apel pot fi următoarele circumstanțe: a) legalitatea, temeinicia și motivarea hotărârii

¹⁶² Paraschiv C.S., *op cit.*, 2019, p. 10-14; Sava A. *Aprecierea probelor în procesul penal*. Editura “Junimea”, Iași, 2002, p. 196-200.

¹⁶³ Papadopol V., Turianu C., *op. cit.*, p. 108.

¹⁶⁴ Papadopol V., Turianu C., *op. cit.*, p. 32.

¹⁶⁵ Dolea I., Roman D., Sedlețchi Iu. et.al., *Drept procesual penal. Partea specială. Vol.II. ed. a II-a, revizuită și completată*. Chișinău, Cartdidact, 2006, p. 159.

¹⁶⁶ Резинкина А. *op.cit.*, c. 17-18.

¹⁶⁷ Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации №174-ФЗ от 18.12.2001. [Citat 18.08.2018] Disponibil: <http://upkod.ru/chast-3/razdel-13/glava-45-1/st-389-9-upk-rf>.

privind încetarea procesului penal, adică, partea de fapt și de drept a hotărârii judecătorului, inclusiv corectitudinea aplicării legii penale; b) fapte în temeiul cărora a fost adoptată hotărârea judecătorului privind încetarea procesului penal, cercetate public, oral și nemijlocit în cadrul procesului penal; c) cercetarea judecătorească în prima instanță; d) forma procesuală a acțiunilor instanței de judecată și a părților, atât în partea ce se referă la respectarea condițiilor, ordinii și consecutivității desfășurării lor, cât și a conținutului lor (semnificarea probatoare pentru stabilirea circumstanțelor pe cauza penală)”¹⁶⁸.

În practică nu este o opinie unică cu privire la explicarea termenilor. Unii autori se limitează la prevederile legale - a verificării legalității și temeiniciei hotărârii atacate numind ca fiind obiectul judecării apelului, obiectul examinării apelului,¹⁶⁹ obiectul verificării în apel. În alte lucrări figurează așa termene ca obiectul judecării în apel.¹⁷⁰

Poate cea mai completă semnificație a obiectului verificării, care nu este legată de normele legale, a fost dată de Voscobitov L. definind ca „dovezi și argumente aduse de către părți în confirmarea poziției sale că sentința este ilegală.”¹⁷¹

Conform Dicționarului explicativ al limbii române,¹⁷² „verificare” înseamnă o „acțiune de a verifica și rezultatul ei”, ceea ce presupune „a controla ceva pentru a constata dacă corespunde adevărului, cerințelor, calității sau anumitor date.”

Făcând o analiză privind obiectul verificării în instanța de apel, putem menționa despre anumite fapte și circumstanțe, cum ar fi: a) legalitatea și temeinicia sentinței, precum și a încheierilor date de prima instanță care pot fi atacate odată cu sentința; b) probele examinate de prima instanță pe baza cărora a fost adoptată sentința; c) forma procesuală a judecării în prima instanță; d) forma procesuală a tuturor (sau a unor) acțiuni procesuale a instanței de fond și a părților în ce privește respectarea condițiilor, ordinii și consecutivității realizării lor, precum și a

¹⁶⁸ Брянский В. *Апелляционное производство в уголовном судопроизводстве*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук, с. 77. [Citat 18.08.2018] Disponibil: <http://www.dslib.net/kriminal-process/apelljacionnoe-proizvodstvo-v-ugolovnom-sudoproizvodstve.html> ; Беззубов С. *Процессуальный порядок апелляционного пересмотра постановления мирового судьи о прекращении уголовного дела*. În: Российский судья, №10/2006, с. 7

¹⁶⁹ Аниканов А. *К вопросу об определении предмета апелляционного рассмотрения*. În: Апелляция: реалии, тенденции и перспективы: материалы всероссийской межведомственной научно-практической конференции. Москва, издательство „Антион-Медиа”, 2013, с.13

¹⁷⁰ Александров А., Никитченко И. *Проведение допросов при рассмотрении уголовного дела в суде апелляционной инстанции*. În: Апелляция: реалии, тенденции и перспективы: материалы всероссийской межведомственной научно-практической конференции. Москва, издательство „Антион-Медиа”, 2013, с. 7-8.

¹⁷¹ Воскобитова Л. *Апелляция – принципиально новый институт в уголовном судопроизводстве*. În: Апелляция: реалии, тенденции и перспективы: материалы всероссийской межведомственной научно-практической конференции. Москва, издательство „Антион-Медиа”, 2013., с. 39.

¹⁷² Coteanu I. ș.a. *Dicționarul explicativ al limbii române*. Ed.2-a, revizuită. București: „Univers Enciclopedic Gold”, 2016, p. 1314.

conținutul acestora; e) forma procesuală a etapei prejudiciară care se referă la respectarea ordinii, condițiilor și temeiurilor desfășurării acesteia.

Reieșind din cele menționate, litera „a)” se referă doar la constatarea posibilității potențiale de a verifica hotărârea instanței de fond conform circumstanțelor de fapt și de drept. Litera „b)” este mijlocul în procesul verificării hotărârii. Iar literele „c), d) și e)” – sunt incluse în înțelesul verificării după legea materială și/sau procesuală.

În conformitate cu prevederile art.384 alin.(3) CPP RM, „Sentința instanței de judecată trebuie să fie legală, întemeiată și motivată”.

Cum rezultă din Dicționarul explicativ al limbii române¹⁷³ cuvântul „legal, - ă” înseamnă „care există sau se face în temeiul unei legi, care este prevăzut de o lege, conform cu legea; licit”.

Terminologic, „întemeiat” înseamnă „sprijinit pe argumente solide, potrivit cu regulile logicii, just, logic, rațional”.¹⁷⁴

Potrivit dicționarului explicativ¹⁷⁵, adjectivul „motivate, - ă” este explicat, într-un sens „care se justifică printr-un motiv” sau, în alt sens, „care se produce în vederea unui scop”.

Activitatea procurorului în instanțele de apel, practic depinde de competența și sarcinile care sunt puse în față acestor instanțe.

Legiuitorul în art.414 alin.(1) CPP RM a indicat că, „instanța de apel, judecând apelul, verifică legalitatea și temeinicia hotărârii atacate în baza probelor examinate de prima instanță, conform materialelor din cauza penală, și în baza oricăror probe noi prezentate instanței de apel.”

Astfel, reieșind din norma citată, putem considera că, *verificarea legalității și temeiniciei hotărârii atacate* și constituie *obiectul judecării în apel*.

Însă, în comparație cu *obiectul deliberării* (art.382 CPP RM), definiția obiectului judecării în apel, legea procesual penală nu o prevede.

Așa cum rezultă din interpretarea expusă în Dicționarul explicativ al limbii române¹⁷⁶ prin „legalitate” se desemnează „caracterul a ceea ce este legal, conform cu legea; principiul general de drept potrivit căruia autoritățile, instituțiile publice și cetățeni sunt obligați să respecte legea”.

Terminologic „temeinicie” înseamnă o însușire a hotărârii unui organ de jurisdicție de a reflecta realitatea obiectivă a faptelor care concură pentru soluționarea unui litigiu.¹⁷⁷

¹⁷³ Coteanu I. ș.a. *op.cit.*, p. 642.

¹⁷⁴ *Ibidem*, p. 610.

¹⁷⁵ *Ibidem*, p. 746.

¹⁷⁶ *Ibidem*, p. 642.

¹⁷⁷ *Ibidem*, p. 1213.

Consultând cu titlu de exemplu legile procesual- penale ale României, Federației Ruse am stabilit următoarele.

Codul de procedură penală al României la fel nu conține definirea obiectului judecării în apel și obiectului verificării în apel, însă potrivit art. 420 alin. (8) – *Judecarea apelului* -, se menționează că: „Instanța verifică hotărârea atacată pe baza lucrărilor și a materialului din dosarul cauzei, precum și a oricăror probe administrate în fața instanței de apel.”¹⁷⁸

Codul de procedură penală al FR, art.389.9 cu denumirea „Предмет судебного разбирательства в апелляционном порядке” (n.a.- *Obiectul procedurii în ordinea de apel*)¹⁷⁹, are următorul conținut: „Суд апелляционной инстанции проверяет по апелляционным жалобам, представлениям законность, обоснованность и справедливость приговора, законность и обоснованность иного решения суда первой инстанции” (n.a.- *Instanța de apel verifică, potrivit cererilor de apel, legalitatea, temeinicia și echitatea sentinței, legalitatea și temeinicia unei alte hotărâri a primei instanțe*).

Însă, termenul obiectului judecării în apel nu figurează nici în CPP RM. Pentru a înțelege acest termen, putem analiza noțiunile conexe deja identificate. Mai întâi putem să începem cu termenul *judecata*, ce presupune cercetarea și soluționarea fondului cauzei penale în forma de ședință de judecată, în care partea centrală ocupă cercetarea judecătorească, deoarece instanța și părțile, în condițiile contradictorialității și egalității, cercetează probele.

Această înțelegere rezultă din analiza textului legii procesual-penale. Așa potrivit art.6 pct.22) CPP RM - *judecată în primă instanță* – este „soluționarea prin sentință a fondului cauzei penale ca rezultat al examinării nemijlocite a probelor de către instanța de judecată competentă cu participarea părților.”

La rândul său, *sentință* reprezintă o „hotărâre prin care cauza penală se soluționează în fond de instanța de judecată” - în pct.42) din art.6 și art.341 alin.(2) CPP RM (n.a.- *în CPP RM definirea termenului „sentință” este dat de două ori. Prevederile alin.(2) art.341 pot fi excluse, deoarece se repetă, ca și prevederile alin.(3) și (5) din același articol care pot fi regăsite în pct.9) și 21) din art.6*).

Judecata presupune nu numai instanța, dar și prezența participanților la proces (art.320-324, 363 CPP RM).

¹⁷⁸ Codul de procedură penală al României nr.135 din 01.07.2010. [Citat 18.08.2018] Disponibil: <http://e-juridic.manager.ro/articole/judecata-art-349-477-indice-1-14543.html#cap3apelul>; Paraschiv C.S., *op. cit.*, 2019, p. 163.

¹⁷⁹ Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации №174-ФЗ от 18.12.2001. [Citat 18.08.2018] Disponibil: <http://upkod.ru/chast-3/razdel-13/glava-45-1/st-389-9-upk-rf>

Temeiul judecării constituie cercetarea probelor. Conform art.314 CPP RM în cursul judecării cauzei, probele prezentate de părți sau administrate se cercetează nemijlocit și sub toate aspectele. Instanța de apel audiază inculpații, părțile vătămate, martorii, cercetează corpurile delictelor, dă citirii rapoartelor de expertiză, proceselor-verbale și altor documente, precum și examinează alte probe. Potrivit alin. (1) art.389 CPP RM rezultă că, vinovăția inculpatului în săvârșirea infracțiunii se confirmă prin ansamblul de probe cercetate.

Astfel, obiectul judecării constituie ceea ce se cercetează nemijlocit de instanța de judecată în limitele procedurii prevăzute. În acest caz obiectul judecării sunt declarațiile (inculpatului, părții vătămate, martorilor) corpurile delictelor, concluziile (expertului, specialistului), procese-verbale și alte documente ce se referă la cauză, care sunt cercetate nemijlocit de instanță pentru a soluționa chestiuni necesare pentru adoptarea sentinței. În acest context importanță deosebită se acordă activității procurorului, care are un rol activ, prezintă și probează învinuirea adusă inculpatului, inițiază demersuri în sensul cercetării probelor, modificării învinuirii, insistă de a cerceta toate probele necesare a fi administrate în cadrul urmăririi penale.

Cu referire la obiectul judecării în apel, analizând normele CPP RM privind procedura examinării în apel a cauzelor penale (art. 413 CPP RM), precum și practica judiciară (HP CSJ nr.22 din 12.12.2005), putem concluziona că, judecarea apelului se începe cu verificarea dacă părțile au formulat cereri și demersuri. Instanța de apel, la cererea părților, poate cerceta suplimentar probele administrate în primă instanță, dar poate administra și probe noi invocate de către părți, poate audia martori a căror declarații sunt contestate de către părți. Instanța de apel verifică declarațiile și probele materiale examinate de prima instanță prin citirea lor. Ulterior, președintele ședinței prezintă pe scurt conținutul hotărârii atacate și conținutul cererii de apel, după care oferă cuvântul părților.

Adică, obiectul judecării în apel este constituit din argumentele bazate pe probe, inclusiv probe noi, prezentate de către părțile, care confirmă argumentele proprii și, respectiv, combat poziția oponentului și cuvântările părților.

Temeiurile pentru casarea hotărârilor, inclusiv echitatea sentinței, precum și limitele judecării în apel, au fost analizate de către Doroșcov V. cu exemplul judecătorului – *мурового судьи* – conform normelor procesuale ale FR. „Problemele examinării cauzelor penale în ordinea de apel care pot apărea sau pot fi puse spre soluționare instanței de apel nu pot fi exhaustive.” Totodată, autorul a accentuat o chestiune interesantă legată de verificarea corespunderii cererii de apel cerințelor legale de formă sub aspectul admisibilității acesteia. „CPP FR nu conține un răspuns clar, care din judecătoria – din judecătorie sau din instanța de apel – trebuie să verifice cererea de apel, dacă aceasta corespunde cerințelor legii. Autorul concluzionează că, chestiunea

corespunderii cerințelor pentru cererea de apel trebuie să fie soluționată de către judecătorul din judecătorie, și nu de către instanța de apel.”¹⁸⁰

Potrivit opiniei expuse de Trișina N., *obiectul procedurii judecării în apel* (Объект апелляционного производства) constituie activitatea procesuală desfășurată de către subiecții procesului la etapa prejudiciară, în cadrul cercetărilor judecătorești în prima instanță, precum și circumstanțele faptice constatate în urma acestor activități și probele administrate. În același timp *Obiectul judecării apelului* (Предмет апелляционного производства при обжаловании приговора) constituie legalitatea, temeinicia și echitatea sentinței, deoarece sentința atacată poate fi verificată doar în contextul acelor circumstanțe ce compun obiectul apelului.¹⁸¹

La rândul său, Gayvoronscaya L. a identificat că, „obiectul procedurii judecării apelului constituie din expunerile părților, argumentele și dovezile prezentate în susținerea poziției sale, probele cercetate nemijlocit în instanța de apel, precum și materialele noi care confirmă sau infirmă poziția părților”.¹⁸²

Analiza normelor Secțiunii 1 Capitolului IV al Titlul II din Partea specială a CPP RM arată că, sintagma „verificare” în instanța de apel se folosește în următoarele situații:

- „Președintele ședinței anunță cauza ce urmează a fi judecată și verifică prezența părților, apoi anunță numele și prenumele judecătorilor din completul de judecată, ale procurorului, ale grefierului, precum și ale interpretului și traducătorului, dacă aceștia participă, ale apărătorului” (art.413 alin.(2) CPP RM);

- Președintele ședinței „precizează dacă nu au fost formulate cereri de recuzare” (art. 413 alin. (2) CPP RM). Aici se folosește termenul „precizează”, ce înseamnă „acțiunea de a preciza și rezultatul ei”, iar verbul a „preciza” – înseamnă „a determina, a stabili, a arăta, a exprima (ceva) în mod precis, exact; a elucida, a clarifica”¹⁸³. Însă, considerăm că în locul termenului „precizare” este mai potrivit folosirea termenul „verificare” din următoarele considerente. Recuzare se formulează în forma de cerere. Recuzare poate fi formulată și în privința unu sau mai multor judecători ai completului de judecată, atunci președintele ședinței nu poate să stabilească motivele recuzării, să clarifice conținutul cererii respective, fapt care se realizează de către partea care a înaintat cerere de recuzare în fața altui complet de judecată. Totodată,

¹⁸⁰ Дорошков В. *Пересмотр решений мирового судьи по уголовным делам в апелляционном порядке*. În: Российская юстиция, №7/2002, с. 39.

¹⁸¹ Тришина Н. *Юридико-фактическая проверка приговора в апелляционном производстве*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Волгоградский государственный университет, Волгоград, 2012, с. 202-208.

¹⁸² Гайворонская Л. *Особенности доказывания в суде апелляционной инстанции*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Московский государственный юридический университет им. О.Е.Кутафина (МГЮА). Москва, 2018, с. 198-199.

¹⁸³ Coteanu I., et al., *op.cit.*, p. 953.

președintele ședinței verifică dacă părțile au înaintat și alte cereri. Astfel, este logică folosirea termenului de „verificare”.

- După verificarea chestiunii legate de recuzare, „președintele ședinței verifică dacă părțile prezente au făcut alte cereri sau demersuri și asupra lor instanța de apel emite o încheiere” (art. 413 alin.(2) CPP RM);

- „Instanța de apel, judecând apelul, verifică legalitatea și temeinicia hotărârii atacate în baza probelor examinate de prima instanță, conform materialelor din cauza penală, și în baza oricăror probe noi prezentate instanței de apel” (art. 414 alin.(1) CPP RM);

- „Instanța de apel verifică declarațiile și probele materiale examinate de prima instanță prin citirea lor în ședința de judecată, cu consemnarea în procesul-verbal” (art.414 alin.(2) CPP RM);

- „Instanța de apel nu este în drept să-și întemeieze concluziile pe probele cercetate de prima instanță ,dacă ele nu au fost verificate în ședința de judecată a instanței de apel și nu au fost consemnate în procesul-verbal” (art. 414 alin.(6) CPP RM).

Astfel, CPP RM cu referire la procedura în instanța de apel, folosește următoarele sintagme - verificarea probelor; verificarea dosarului penal (procedurii în cauza penală, hotărârii judecătorești, sentinței).

Despre importanța *verificării* se menționează și în HP CSJ nr.22, din 12.12.2005, pct.12.2: „Prin declararea apelului se provoacă o verificare multilaterală de fapt și de drept a sentinței, verificare care se efectuează în măsura în care hotărârea a fost atacată, în baza materialelor din dosar, doar în privința acelor fapte care au format obiectul judecării în prima instanță.”

Suplimentar la cele expuse, putem menționa prevederile pct.14.1 din aceeași hotărâre explicativă a CSJ, care conține sintagmele: - verificarea corectitudinii constituirii ședinței de judecată; - verificarea îndeplinirii procedurii de citare a părților; - verificarea corectitudinii sesizării instanței de apel.

Prin articol 414 alin. (1) CPP RM se stabilește competența funcțională a instanței de apel.

Totodată, pe lângă verificarea hotărârii atacate, instanța de apel verifică probele (declarațiile și probele materiale) și respectarea normelor ce prevăd cercetarea probelor, care se efectuează în baza materialelor din cauza penală, dar și în baza probelor noi.

Reieșind din rolul activ al procurorului la judecarea cauzei penale, îndeplinind acțiuni eficiente în prezentarea și probarea învinuirii aduse inculpatului, fiind persoana care inițiază demersuri în sensul cercetării probelor, modificării învinuirii, insistă de a cerceta toate probele necesare administrate în cadrul urmăririi penale. De acest drept procurorul beneficiază și în

instanța de apel, solicitând instanței să verifice și să cerceteze oricare alte probe noi în conformitate cu prevederile art. 414 CPP RM.

Astfel, procurorul urmează să insiste ca instanța de apel să verifice declarațiile și probele materiale examinate de prima instanță prin citirea proceselor-verbale în care au fost consemnate datele de fapt respective, cu indicarea în procesul-verbal al ședinței de judecată.

Verificarea probelor în cadrul cercetării judecătorești este o parte componentă a cercetării probelor, o activitate analitică, un proces de gândire logică - verificarea conținutului sentinței în raport cu conținutul procesului-verbal al ședinței de judecată; verificarea conținutului declarațiilor persoanei audiate și descrise în sentință în raport cu conținutul procesului-verbal de audiere în cadrul ședinței de judecată. Verificarea probelor în instanța de apel prin citirea materialelor scrise ale cauzei penale, care au fost întocmite de o altă persoană și cercetate în prima instanță, ușurează procesul cunoașterii probelor administrate. Uneori este imposibilă de a verifica corespunderea concluziei instanței de fond cu probele cercetate, adică conform materialelor scrise ale cauzei, fără efectuarea unei noi cercetări judecătorești.

Cercetarea judecătorească în apel ca etapă procesuală, este una facultativă¹⁸⁴, și constă în administrarea de noi probe sau cercetarea suplimentară a probelor administrate de prima instanță (pct.14.1.1 din HP CSJ nr.22 din 12.12.2005).

„Apelantul este în drept să solicite administrarea probelor noi în condițiile prevăzute de art. 413 alin. (3) din CPP RM sau cercetarea suplimentară a probelor administrate de prima instanță, ..., se audiază opiniile participanților, care, la rândul lor, pot propune probe noi, întru combaterea celor propuse de apelant și instanța de apel se pronunță, prin încheiere, asupra cererii respective. În cazul în care s-a acceptat administrarea de probe noi sau cercetarea suplimentară a probelor administrate de prima instanță, începe o nouă etapă a ședinței de judecată în instanța de apel, și anume cercetarea judecătorească, care se desfășoară după regulile generale prevăzute pentru prima instanță în una sau mai multe ședințe de judecată, până la finalizarea administrării tuturor probelor acceptate, după care se trece la dezbaterile judiciare. Acceptarea și administrarea probelor are loc fără ca instanța de apel, în prealabil, să se pronunțe asupra admiterii apelului și fără ca să se desființeze hotărârea apelată.”¹⁸⁵

Trișina N. a precizat că, „*scopul special și obiectul verificării juridico-faptice a sentinței* sunt genetic legate cu motivele casării și modificării sentinței, care prezintă criteriile tipice ale încălcărilor admise în cadrul probării circumstanțelor cauzei penale (chestiuni de fapt); în

¹⁸⁴ Paraschiv C.S., *op cit.*, 2019, p. 181.

¹⁸⁵ HP CSJ nr.22 din 12.12.2005, pct.14.1.1. [Citat 18.08.2018] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_hot_expl.php; Dolea I., *op.cit.*, 2016, p. 883; Poalelungi M., Dolea I., Vizdoagă T. *et.al.*, *op.cit.*, p. 385.

realizarea normelor legii procesual-penale; în aplicarea normelor legii penale; la derogarea principiului echității; la individualizarea pedepsei condamnatului (chestiuni de drept).”

În continuare, analizând metodele verificării, autorul a identificat tipurile apelului: complet și incomplet. „*Apelul complet* presupune o verificare juridico-faptică completă a sentinței în cadrul cercetării judecătorești și o verificare juridico-limitată a sentinței în cadrul cercetării judecătorești cu excepțiile în cercetarea nemijlocită a probelor. *Apelul incomplet* presupune o verificare doar a chestiunilor de drept a sentinței fără desfășurarea cercetării judecătorești sau cu o cercetare judecătorească limitată, când o parte a procesului invocă prezența erorilor de drept.”¹⁸⁶

În privința „*obiectului verificării în instanța de apel*”, Gayvoronscaya L. a menționat că acesta include în totalitate: „(a) cererea participantului la proces privind ilegalitatea hotărârii atacate, (b) care conține dovezile și argumentele, (c) cu privire la prezența temeiurilor de casare sau modificare a hotărârii judecătorești, precum și (d) referința părții adverse.”¹⁸⁷

În continuare Gayvoronscaya L. a specificat că „*obiectul probatoriului în apel* presupune totalitatea circumstanțelor de fapt legate de verificarea legalității sentinței, temeiurilor, dovezilor și argumentelor apelantului, care necesită cercetarea nemijlocită a probelor și realizarea probatoriului în instanța de apel.”¹⁸⁸

Totodată, cu privire la „*limitele probatoriului în apel*” autorul a precizat că, aceasta „constituie totalitatea probelor nemijlocit cercetate în instanța de apel, conținutul și calitatea cărora poate răspunde la dovezile și argumentele apelantului, să înlăture inexactitățile și incompletitudinea circumstanțelor de fapt și să adopte o hotărâre legală.”

„În general, procesul probatoriu presupune activitatea nemijlocită a instanței de apel cu probele din cauza penală și se desfășoară atunci când este necesar pentru constatarea corectitudinii și identificarea tuturor circumstanțelor de fapt ale cauzei și lipsa contradicțiilor în probele cercetate de prima instanță, pe care se întemeiază sentința adoptată.”

Analizând particularitățile administrării probelor în instanța de apel, s-a expus o opinie potrivit căreia, „subiecții cu drept de a administra probe în instanța de apel sunt instanța de judecată și părțile. Scopul administrării probelor noi constă în confirmarea sau infirmarea de către părți a încălcărilor invocate de apelant. Specificul verificării probelor constă în aceea că, în

¹⁸⁶ Тришина Н., *op.cit.*, c. 202-208.

¹⁸⁷ Гайворонская Л., *op.cit.*, c. 70-75.

¹⁸⁸ *Ibidem*, c. 93-94.

instanța de apel nu sunt supuse verificării absolut toate probele din cauza penală. Probele care nu sunt contestate de către părți nu necesită a fi verificate repetat și cercetate nemijlocit.”¹⁸⁹

În conformitate cu prevederile art. 26 alin. (3) CPP RM, „sarcina prezentării probelor învinuirii îi revine procurorului. În baza principiului contradictorialității în procesul penal, unanim recunoscut și susținut de jurisprudența CtEDO, sarcina probațiunii în ședințele de judecată în prima instanță și în instanța de apel îi revine acuzatorului de stat, fiindcă funcția acuzării este pusă pe seama procurorului. CtEDO în hotărârea *Capean c. Belgiei* din 13.01.2005, a constatat că, în domeniul penal, problema administrării probelor trebuie să fie abordată din punctul de vedere al art. 6 § 2 CEDO și e obligatoriu, *inter alia*, ca sarcina de a prezenta probe să-i revină acuzării.”¹⁹⁰

Potrivit art. 99 alin. (1) CPP RM, „în procesul penal, probatoriul constă în invocarea de probe și propunerea de probe, admiterea și administrarea lor în scopul constatării circumstanțelor care au importanță pentru cauză.”

Probatoriul și obiectul acestuia sunt termeni bine cunoscuți și cercetați în teoria procesului penal. În opinia profesorului Dolea I., „*probatoriu* constituie o totalitate de acțiuni procesuale desfășurate în cadrul procesului penal, și anume, invocarea și propunerea de probe, admiterea și administrarea lor. Probatoriul este o totalitate de acțiuni efectuate de către instanță, de părți care sunt îndreptate spre stabilirea circumstanțelor cauzei”.¹⁹¹

Conform cursului procesului penal, pregătit de către colectivul de autori sub conducerea Golovko L.¹⁹², „dacă scopul probatoriului constă în stabilirea sau constatarea tuturor circumstanțelor cauzei penale, atunci institutul obiectului probatoriului (în latina *thema probandi*) presupune stabilirea unor circumstanțe concrete ale cauzei.” Cu alte cuvinte, pentru dovedire într-o cauză penală sunt stabilite circumstanțele care constituie obiectul probatoriului.

Conform dicționarului explicativ al limbii române, „*probatoriu*” înseamnă o „*procedură de culegere a probelor (în justiție); totalitatea probelor adunate și prezentate într-un litigiu.*”¹⁹³ Tot în aceeași sursă putem regăsi și definiția termenului de „*probațiune*” ca fiind „*dovedire*”.¹⁹⁴

Gayvoronskaya L. analizând obiectul probatoriului în instanța de apel, a menționat că, „obiectul probatoriului în instanța de apel constituie verificarea legalității, temeiniciei și dreptății (n.a.- echității) hotărârii adoptate. Totodată, aceasta presupune stabilirea unui șir de

¹⁸⁹ *Ibidem*, c. 113-117.

¹⁹⁰ HP CSJ nr.22 din 12.12.2005, pct.14.5. [Citat 18.08.2018] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_hot_expl.php

¹⁹¹ Dolea I., *op.cit.*, 2016, p. 272.

¹⁹² Курс уголовного процесса. Под редакцией д.ю.н., проф. Л.В.Головки. 2-е изд., исправленное. Москва, Издательство „Статут”, 2017, с. 433.

¹⁹³ Coteanu I. *et al.*, *op. cit.*, p. 970.

¹⁹⁴ *Ibidem*.

circumstanțe. Spre ex., verificarea legalității presupune respectarea legalității constituirii completului de judecată, respectarea termenelor procesuale, respectarea formei procesuale a hotărârii judecătorești stipulate prin lege.”¹⁹⁵

Reieșind din diferențele dintre specificul activității și atribuțiilor între instanța de fond și instanța de apel, scopul probatoriului la fel se diferențiază.

Astfel, *scopul probatoriului* în prima instanță constă în soluționarea fondului cauzei penale ca rezultat al examinării nemijlocite a probelor, adică constatarea și soluționarea circumstanțelor de fapt și de drept, chestiunilor necesare pentru adoptarea unei sentinței legale, motivate și întemeiate. Pentru partea acuzării, care în prima instanță, reprezentând învinuirea în numele statului prezintă probele necesare pentru confirmarea acuzării, scopul probatoriului constă în obligațiunea de a stabili toate circumstanțele cauzei complet, obiectiv și din toate punctele de vedere. Desfășurarea unor asemenea acțiuni nu se referă obligatoriu și la partea apărării, deoarece această ar putea contrazice interesele inculpatului.

Instanța de fond participă în probatoriul numai cu scopul de a adopta o hotărâre legală, motivată și întemeiată, fiind obligată să creeze părții acuzării și părții apărării condițiile necesare pentru cercetarea multilaterală și în deplină măsură a circumstanțelor cauzei, să asigure stabilirea corectă a circumstanțelor de fapt pentru adoptarea hotărârii legale și motivate. În legătură cu aceasta instanța de fond cercetează nemijlocit probele prezentate de către părți, într-un proces contradictoriu, apreciază relevanța și concludența probelor prezentate.

În apel scopul probatoriului este altul, deoarece la această etapă se verifică hotărârea adoptată de prima instanță. Obiectul examinării constituie nu însăși circumstanțele faptei infracționale și vinovăția învinuitului, dar legalitatea și temeinicia hotărârii adoptate în cauză, precum și întregă procedura desfășurată de prima instanță.

Scopul probatoriului poate constitui corectarea erorii judiciare și completarea bazei faptice ale cauzei până la constatarea justă și completă a circumstanțelor importante ale acesteia. Adică, pentru instanța de apel poate fi necesară o cercetare suplimentară a unor circumstanțe de fapt ale cauzei în vederea înlăturării unor dubii sau neajunsuri, ca hotărârea judecătorească să fie una legală, întemeiată și motivată.

Reieșind din caracterul de verificare a procedurii în apel, funcțiile procesuale ale participanților în proces se modifică. La această etapă a procesului penal părțile au obligații egale în cadrul probatoriului, în sensul că argumentele declarate în instanța de apel trebuie să fie probate de către partea care le declară, precum și să combată argumentele părții adverse.

¹⁹⁵ Гайворонская Л., *op.cit.*, p. 89.

Necesitatea probatoriului în instanța de apel apare atunci când presupusele încălcări indicate de către apelant afectează circumstanțele de fapt ale cauzei și presupune atât desfășurarea unei noi cercetări judecătorești (ce prevede verificarea și aprecierea probelor prezentate de către părți, dispunerea expertizelor judiciare, prezentarea și cercetarea probelor suplimentare), cât și cercetarea repetată a materialelor cunoscute ale cauzei.

Reieșind din faptul că, în instanța de apel verificarea poate fi efectuată cu privire la încălcările admise la constatarea unor circumstanțe de fapt ale cauzei, dar și cu privire la încălcările procesuale, probatoriul poate să nu fie inițiat.

În apel diferențiem procesul probatoriului, când părțile contestă circumstanțele de fapt ale cauzei, pe de o parte, și, pe de o altă parte, motivarea de instanța de apel a propriei decizii, când se contestă aprecierea probelor cu referire la circumstanțele de fapt făcută de prima instanță și hotărârea din punctul de vedere al motivării sau temeiniciei.¹⁹⁶

Obiectul probatoriului în instanța de apel direct depinde de motivele indicate în apel.

Astfel, nu este posibil de format un singur model al probatoriului, care va varia în dependența de fiecare cauza penală concretă și în funcție de motivele apelului.

Totodată, ca obiect al probatoriului în instanța de apel putem evidenția totalitatea de circumstanțe factice legate de verificarea legalității sentinței, motivelor, dovezilor și argumentelor apelantului, care necesită cercetarea nemijlocită a probelor și desfășurarea probatoriului în instanța de apel.

Instanța de apel nu trebuie să constate de fiecare dată circumstanțele care urmează să fie dovedite în procesul penal, potrivit art. 96 CPP RM. Această listă a circumstanțelor este prevăzută pentru prima instanță care examinează cauza în fond.

Un rol principal în apel îl are *obiectul verificării*, pe când obiectul probatoriului poartă un rol secundar, care se determină individual pentru fiecare cauza concretă prin prisma obiectului verificării argumentelor indicate în cererea de apel și în referință depusă la această.

Astfel, circumstanțele indicate în art. 96 CPP RM pot fi discutate în apel fragmentar în dependența directă de argumentele indicate de apelant. Mai mult ca atât, art. 96 CPP RM nu prevede toate circumstanțele și chestiunile care pot apărea în instanța de apel. De aceea, obiectul probatoriului în apel nu poate fi identic cu cel indicat în art. 96 CPP RM și are specificul propriu, altfel, s-ar fi asimilat cu o examinare repetată a fondului cauzei. Or, instanța de apel rejudecă fondul cauzei ca instanță de apel, și nu ca primă instanță, prin modificarea gradului de jurisdicție. Apelul constituie o nouă judecarea fondului cauzei și legea, în art. 414 alin.(2) CPP RM,

¹⁹⁶ Курс уголовного процесса. Под ред. Л.В.Головки, *op.cit.*, с. 1102-1106.

stipulează posibilitatea ca, instanța de apel să dea o nouă apreciere probelor administrate în prima instanță.

Putem conchide că, obiectul probatoriului în instanța de apel: a) poate să coincidă cu circumstanțele din art. 96 CPP RM; b) poate fi constituit din alte circumstanțe decât cele prevăzute în art. 96 CPP RM; c) poate fi mai larg decât lista circumstanțelor din art. 96 CPP RM.

Deci, putem spune că, în instanța de apel există un obiect al probatoriului specific.

În dependența de motivele indicate de către apelant, obiectul probatoriului în apel poate fi:

I. Obiectul probatoriului ce cuprinde totalitatea de circumstanțe de fapt legate cu fapta infracțiunii: dacă persoana învinuită a comis infracțiunea; vinovăția persoanei în comiterea infracțiunii, forma vinovăției și motivele acesteia, care trebuie să fie cercetate pentru a aprecia legalitatea sentinței.

Din prevederile art.414 alin.(3) CPP RM și pct.14.2. din HP CSJ nr.22 din 12.12.2005, rezultă că, în cadrul judecării apelului, instanța poate proceda la cercetarea suplimentară a probelor administrate de prima instanță, care pot fi, de asemenea, apreciate în mod diferit, precum și la administrarea oricăror probe noi, în dependență de situație. Adică, se purcede la probatoriul prin aplicarea procedeelelor respective.

În instanța de apel pot fi situații când nu apare necesitatea în desfășurarea probatoriului, administrarea și aprecierea probelor. Exemplu pot servi cazurile când de către părți se contestă doar motivarea sentinței, părțile nu insistă la cercetarea suplimentară a probelor sau la administrarea de noi probe, precum și instanța de apel nu găsește temei pentru desfășurarea probatoriului. Atunci instanța de apel analizează situația existentă prin ascultarea părților, analizarea circumstanțelor de fapt și de drept constatate de prima instanță.

În cazurile când instanța de apel stabilește că, circumstanțele faptice constatate de prima instanță nu trezesc dubii, însă aprecierea juridică acestora este discutabilă, atunci instanța poate să procedeze la adoptarea și motivarea propriei hotărâri în această parte,¹⁹⁷ însă doar după reexaminarea materialelor din cauza penală prin verificarea declarațiilor și probelor materiale.

Trebuie de menționat că legea procesual penală a RM nu prevede expres temeiurile pentru declararea apelului, cum este în cazul recursului - art. 427 CPP RM.

CPP FR stipulează, în art. 389.15, temeiurile pentru casarea sau modificarea hotărârii primei instanțe de instanța de apel: 1) necorespunderea concluziei instanței de judecată cu circumstanțele de fapt ale cauzei constatate de prima instanță; 2) încălcarea considerabilă a legii

¹⁹⁷ Ex.: *DCA Cahul din 07.08.2018. Dos. nr.05-1a-140-29012018.* [Citat 03.11.2020] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/cc3d44f2-93a7-e811-80d8-0050568b4d5b; *DCA Cahul din 05.06.2018. Dos. nr.05-1a-174-07022018.* [Citat 03.11.2020] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/1e82d936-7da0-e811-80d8-0050568b4d5b

procesual-penale; 3) aplicarea greșită a legii penale; 4) sentința neechitabilă; 5) constatarea circumstanțelor din care rezultă că, în urma comiterii infracțiunii de către inculpat au apărut unele urmări mai grave, care duc la necesitatea modificării acuzației în sensul agravării; 6) constatarea datelor care confirmă nerespectarea de către persoană a condițiilor și neexecutarea obligațiilor stipulate în acordul de colaborare încheiat până la judecarea cauzei.¹⁹⁸

Art. 415 CPP RM, la rândul său, prevede doar patru temeiuri de casare a sentinței cu dispunerea rejudecării cauzei de către instanța de fond, și anume: 1) când inculpatul nu a fost citat pentru judecarea cauzei în prima instanță; 2) inculpatului nu i s-a asigurat dreptul la interpret; 3) inculpatul nu a fost asistat de un avocat; 4) au fost încălcate prevederile art. 33–35 CPP RM, cu referire la incompatibilitatea judecătorului.

Astfel, putem observa că lista temeiurilor pentru casarea sentinței și dispunerea rejudecării, potrivit normelor procesual-penale menționate mai sus, este exhaustivă, și nu acoperă toate încălcările posibile.¹⁹⁹ Încălcarea dreptului la apărare, de exemplu ar fi un temei oportun de casare a sentinței cu dispunerea rejudecării cauzei de instanța de fond.

În toate cazurile, apelantul este obligat să indice în cererea de apel „conținutul și motivele cerințelor”, „probele și mijloacele de probă cu ajutorul cărora acestea pot fi administrate, dacă se invocă necesitatea administrării de noi probe” (art. 405 alin. (2) pct. 4), 5) CPP RM). Pentru procuror nu sunt careva excepții.

Potrivit CPP al României, art. 412 alin. (4), „apelul trebuie să fie motivat în scris, arătându-se motivele de fapt și de drept pe care se întemeiază”.²⁰⁰

Alt ex., poate servi art. 312-314 CPP al Republicii Federative Germania,²⁰¹ care impune cerința de motivare a apelului. Careva temeiuri concrete pentru apel nu sunt prevăzute. Trebuie de menționat că, dacă se constată că cererea de apel nu este motivată, această este respinsă ca inadmisibilă, fără judecarea apelului deoarece este vădit neîntemeiată.

Papadopol V. și Turianu C. au menționat următoarele: „Prin apel se exercită un control integral, adică în fapt și în drept, asupra judecății în prima instanță, motivele de apel pot viza, practic, toate viciile de procedură și de judecată de care este afectată hotărârea atacată. Viciile de

¹⁹⁸ Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации №174-ФЗ от 18.12.2001. [Citat 07.09.2018] Disponibil:

<http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=LAW&n=303499&fld=134&dst=551,0&rnd=0.5119903104752828#07209699256026878>.

¹⁹⁹ Календарь Д. Некоторые проблемы участия прокуроров в рассмотрении уголовных дел судом апелляционной инстанции. În: Culegere de teze a Conferinței științifico-practice internaționale „Știință, educație, cultură” din 10.02.2017 a Universității de Stat din Comrat, Volumul I, Editura: „A&V Poligraf”, 2017, p. 184-186.

²⁰⁰ Codul de procedură penală al României nr.135 din 01.07.2010. [Citat 07.09.2018] Disponibil: https://legestart.ro/wp-content/uploads/2018/08/codul-de-procedura-penala_actualizat.pdf.

²⁰¹ Головенко П., Спица Н. Уголовно-процессуальный кодекс Федеративной Республики Германия. Научно-практический комментарий и перевод текста закона. Universität Potsdam, 2012, c. 293-294.

procedură (*vitium in procedendo*) constau în încălcări ale dispozițiilor legale ce reglementează desfășurarea procesului penal care s-au acoperit prin invocare. Viciile de judecată (*vitium in iudicando*) sunt erori săvârșite fie în stabilirea stării de fapt (*error facti*), fie în aplicarea unor norme de drept substanțial (*error in iure*). Cele dintâi nu privesc netemeinicia hotărârii atacate sau nelegalitatea – prin prisma dreptului substanțial – a acesteia, dar se concretizează în omisiuni sau încălcări ale unor dispoziții de ordin procedural. Cele din a doua categorie, dimpotrivă, nu se referă la asemenea cazuri de nelegalitate, dar fie la baza faptică a hotărârii, fie la modul – greșit – în care s-au aplicat normele de drept material. Orice asemenea viciu – de procedură sau de judecată – poate fi relevat prin motivele de apel; legea nu impune nici o restricție sub acest aspect.”²⁰²

II. Obiectul probatoriului în apel pot fi circumstanțele factice, care sunt legate indirect cu fapta infracțiunii, însă de la care depinde rezultatul judecării cauzei, reieșind din caractere individuale cu referire la cauza penală concretă. Aceste circumstanțe pot fi: datele cu privire la caracteristica inculpatului; informația privind caracterul și mărimea prejudiciului cauzat prin infracțiune; circumstanțele care atenuează sau agravează răspundere penală.

Pot fi întâlnite anumite situații cum ar fi: - instanței de fond i-au fost prezentate anumite date cu privire la persoana inculpatului, care influențau la stabilirea pedepsei, însă instanța nu le-a luat în considerație; - toate circumstanțele cauzei au fost constatate în prima instanță, însă pedeapsa penală a fost neîntemeiat stabilită ori prea blândă, ori prea aspră; - în prima instanță nu au fost constatate corect circumstanțele de fapt ale cauzei, care au influențat la adoptarea unei sentințe ilegale și nemotivate.

III. Obiectul probatoriului în apel pot fi și alte circumstanțe, care nu sunt prevăzute în art.96 CPP RM, însă care influențează la adoptarea deciziei și fac parte din obiectul verificării. Aici putem vorbi despre erorile în procesul judecării cauzei, pe care le putem diviza în evidente și neevidente.

Din prima categorie putem enumera: examinarea cauzei penale în lipsa inculpatului, cazurile prevăzute în art. 321 alin.(2) CPP RM; judecarea cauzei în lipsa apărătorului inculpatului, când participarea acestuia este obligatorie; lipsa semnăturii în sentință a judecătorului sau a unui judecător din completul de judecată; lipsa procesului-verbal al ședinței de judecată. Asemenea circumstanțe pot fi ușor constatate fără a desfășura procedeele probatorii.

Încălcări neevidente - pot fi în situații când fără probatoriul asupra unor circumstanțe de fapt al incidentului procedural, acestea nu pot fi constatate cu certitudine. Ex., ar fi încălcarea

²⁰² Papadopol V., Turianu C., *op.cit.*, p. 108.

secretului deliberării, care poate fi constatată doar după cercetarea unor probe suplimentare sau noi, audierea lucrătorilor instanței de judecată, anexarea corpurilor delictive sau a documentelor.

Alt ex., poate fi în cazul apelului împotriva unei sentințe care a fost adoptată de către completul de judecată format ilegal. Lipsa translatorului ca argument al apelului, în cazul inculpatului care nu posedă limba în care se desfășoară procesul, impune necesitatea în instanța de apel de a cerceta unele circumstanțe faptice ale cauzei, deoarece problema posedării limbii este o chestiune individuală care se referă la fiecare persoană aparte. Adică, posedarea limbii nu face parte din categoria circumstanțelor cauzei, se referă nu la fapta infracțiunii, dar la procedura judecării cauzei în prima instanță, care influențează la soluția finală și necesită a fi dovedită: într-adevăr inculpatul a avut necesitate de translator sau în așa fel indică temei pentru ca sentința să fie casată. În asemenea situații este necesar de a stabili circumstanțele legate de perioada aflării în țară, studiile, ocupația și profesia deținută, audierea colegilor de serviciu, învățătorilor etc.

Limitele probatoriului sunt strâns legate de obiectul probatoriului, sunt individuale pentru fiecare cauza penală în parte și nu pot fi stabilite din timp.

Potrivit lui Golovco L. obiectul probatoriului răspunde la întrebarea ce trebuie de dovedit. Institutul limitelor probatoriului conține răspunsul la o altă întrebare: câte probe concrete sunt necesare pentru a considera că obiectul probatoriului este stabilit?²⁰³ Belkin A. caracterizează aceste doua instituții ca scop și mijloace.²⁰⁴

În general, limitele probatoriului constă în cumulul calitativ și cantitativ a probelor care sunt suficiente pentru soluționarea fondului cauzei penale. Cu referire la instanța de apel, stabilirea limitelor probatoriului până în prezent în teorie nu s-a studiat.

Obiectul probatoriului presupune cumulul de circumstanțe faptice care urmează să fie dovedite în procesul penal (art.96 CPP RM). Lista respectivă prevede nu toate faptele despre infracțiune, ci cumulul de circumstanțe necesare și suficiente, care permit a răspunde la principalele chestiuni de drept în cauza penală. Cumulul suficient al probelor pentru fiecare cauza penală este individuală și se stabilește de fiecare dată în baza convingerii intime reieșind din circumstanțele de fapt.

Activitatea probatoriului, în sensul invocării, propunerii, admiterii și administrării probelor, poate să nu fie solicitată de părți, dar și să fie desfășurată fragmentar, cu scopul stabilirii doar a unor circumstanțe din cele prevăzute de art.96 CPP RM care sunt contestate de părți. Când dubiile sau inexactitățile în constatarea circumstanțelor faptice vor fi eliminate, atunci limitele probatoriului în apel vor fi evidențiate și cumulul de probe stabilite vor fi

²⁰³ Курс уголовного процесса. Под ред. Л.В.Головко, *op.cit.*, с. 437.

²⁰⁴ Белкин А. *Теория доказывания в уголовном судопроизводстве*. Москва, „Норма”, 2005, с. 49-50.

suficiente. Aceste considerente ne permit a susține că limitele probatoriului în apel nu pot fi identice limitelor probatoriului în prima instanță.

Limitele probatoriului în apel pot fi lărgite în cazul când instanța de apel trece la administrarea unor noi probe, prezentate de către părți sau din oficiu.²⁰⁵

Astfel, prin precizarea unor circumstanțe faptice, referitor la existența elementelor infracțiunii, pot fi lărgite limitele probatoriului în comparație cu cumulul de probe administrate în prima instanță.

Limitele probatoriului în apel pot fi mai înguste. Însă, acestea nu pot fi identice limitelor probatoriului în prima instanță, deoarece însăși caracterul cercetării circumstanțelor de fapt în instanța de apel nu este identică cu cercetarea lor în prima instanță. Or, se contestă și se verifică o parte concretă a dosarului penal, respectiv unele probe nu vor fi supuse unor cercetări nemijlocite din cauza că nu sunt contestate.

Astfel, reieșind din prevederile legale, conceptele teoretice privind probatoriul, specificul apelului, putem face concluzie că limitele probatoriului în apel pot fi formate sau definite prin cumulul de probe, care sunt suficiente pentru a înlătura unele dubii și imprecizii ale circumstanțelor de fapt, adică acel cumul de probe cercetate nemijlocit în instanța de apel,

²⁰⁵ Prin sentința Judecătorei Cahul din 30.06.2014, E.V., învinuită pentru comiterea infracțiunii de omor, a fost recunoscută vinovată pentru comiterea infracțiunii prevăzute de art.146 CP RM. În sentința respectivă se indica că probele prezentate de către acuzare nu dovedesc comiterea de către E.V. a infracțiunii incriminate - omorul unei persoane, săvârșit în stare de ebrietate alcoolică, ci omorul comis în stare de afect. În partea descriptivă a sentinței se menționa la început că, s-a constatat ca E.V., fiind în stare de ebrietate alcoolică, a avut intenția de a omorî pe victima E.T., iar în sfârșit se indică că inculpata a acționat aflându-se în stare de afect, care a apărut în mod subit, provocată de acțiunile ilegale și violente comise de victimă. Sentința a fost adoptată în lipsa unor concluzii specializate în psihologie, iar posedarea unor asemenea cunoștințe specializate de către judecător nu exclude necesitatea dispunerii expertizei. Instanța de fond nu a verificat prezența sau lipsa stării de afect fiziologic, care poate fi determinat doar printr-o expertiză psihologică. La demersul și insistența procurorului, instanța de apel a dispus efectuarea expertizei judiciare psihologice a inculpatei. În rezultatul expertizei numite s-a constatat că în momentul comiterii infracțiunii E.V. nu se afla în stare de afect fiziologic. Dereglarea emoțională a comportamentului expertizatei care a avut loc se califică ca o reacție afectivă, care nu a atins nivelul afectului fiziologic din motivul că expertizata reflecta cu exactitate evenimentele ce au avut loc până la comiterea infracțiunii, lipsa elementelor expresive a epuizării fizice. Starea de ebrietate determină subiectivitatea percepției expertizatei și conștientizarea situației create și modifică autocontrolul comportamental, fapt care a fost confirmat prin materialele dosarului. În rezultat, prin decizia CA Cahul din 02.06.2016 a fost admis apelul procurorului și cel suplimentar, casată total sentința și pronunțată o nouă hotărâre prin care, E.V. a fost recunoscută vinovată pentru comiterea infracțiunii prevăzute de art.145 alin.(1) CP RM. (DCA Cahul din 02.06.2016. Dos. nr.05-1a-903-04082014. [Citat 03.11.2020] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/301a41ee-ec39-e611-a9ba-005056a5fb1a). În alt caz, bănuitul fiind audiat la urmărire penală a indicat o viteză de deplasare de aproximativ 45 km/h, cu lumina farurilor la faza scurtă, din motiv că venea în fața două camioane. În cadrul instanței de fond a declarat că, avea viteza de 48-50 km/h. În instanța de apel declară că avea viteza de 50 km/h, înainte de a intra în sat a redus viteza până la 50 km/h de la 75 km/h. Instanța de apel a dispus o expertiză judiciară autotehnică. Conform concluziilor expertizei judiciare, în condițiile producerii accidentului rutier dat, prealabil aplicării frânei, urmei de frânare constatate corespunde viteza de deplasare aproximativ de 71 km/h și avea posibilitate tehnică de a evita tamponarea prin frânare. (DCA Cahul din 07.06.2018. Dos. nr.05-1a-669-21062017. [Citat 22.08.2018] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/131c80e0-2079-e811-80d7-0050568b4d5b)

conținutul și calitate cărora permite a răspunde complet la argumentele declarate, a înlătura inexactități sau datele incomplete privind circumstanțe factice și a adopta o decizie legală.

Autorii Averkin A., Cudreavțeva A., Smirnov V. au concluzionat că, „apelul nu constă în reexaminarea totală a cauzei penale, din motivul că o parte nu este de acord cu hotărârea adoptată de prima instanță, dar constă în verificarea legalității, temeiniciei și echității acestei hotărâri conform dovezilor din cererea de apel. Sensul apelului constă în posibilitatea reaprecierii concluziilor instanței de fond, inclusiv concluziile privind circumstanțele de fapt ale cauzei penale, probele folosite de prima instanță, inclusiv posibilitatea de drept de a cerceta probe noi și adoptarea unei hotărâri noi pe fondul cauzei. Această înseamnă că, în ședința de judecată a instanței de apel nu este necesară obligatoriu o cercetare publică repetată a probelor care au fost deja cercetate în prima instanță, ceea ce nu împiedică la o nouă apreciere asupra acestor probe de către instanța de apel. Conform acestei analize, verificarea probelor cu martorii se limitează la clarificarea privind probe suplimentare care vor să cerceteze părțile, la posibilă desfășurare a cercetării respective, posibil, la darea citirii probelor la cererea părților și conform deciziei instanței de judecată cu care nu sunt de acord sau la care atrag atenția părțile.”²⁰⁶

Kițen N., analizând procedura probatoriului în apel, a ajuns la concluzia că, „particularitățile probatoriului în instanța de apel sunt următoarele: dependența obiectului probatoriului de conținutul cererii de apel și a obiectului apelului; posibilitatea unei noi cercetări a circumstanțelor și verificarea acestora conform probelor; absența inițiativei instanței de apel în determinarea necesității efectuării unei cercetări judiciare; inițiativa părților în determinarea circumstanțelor cauzei care urmează să fie reexamine; posibilitatea de a cerceta probele care nu au fost cercetate de instanță de fond, doar în cazurile când în cursul judecății din prima instanță a existat o cerere cu privire la cercetarea acestor probe sau despre existența probelor a devenit cunoscută ulterior adoptării sentinței instanței de fond; decizii limitate, care pot fi luate ca urmare a constatării unor circumstanțe ale cauzei și verificării probelor, conform cerințelor din apel și a prevederilor privind inadmisibilitatea agravării situației în propriul apel.”²⁰⁷

Cu referire la *procedul probatoriului – audierea* în instanța de apel, trebuie de menționat următoarele. Din sensul art.351 alin.(2) pct.4), alin.(4) și (5) CPP RM rezultă că, după numirea cauzei spre judecare și deciderea asupra listei persoanelor care urmează a fi audiate, instanța de judecată obligă părțile să asigure prezența persoanelor pe care le-au solicitat. Dacă una din părți

²⁰⁶ Averkin A., Кудрявцева А., Смирнов В. *Проверка и исследование доказательств в суде апелляционной инстанции*. În: Уголовное право, № 6, 2012, с. 57-65. [Citat 02.03.2016] Disponibil: http://www.chel-oblsud.ru/index.php?html=smi_210113&mid=250.

²⁰⁷ Kițen Н. *Доказування у стадії апеляційного провадження за КПК 2012 р.* În: Вісник Чернівецького факультету Національного університету „Одеська юридична академія”, №1/2014, с. 146-154.

este în imposibilitate de a asigura prezența vreunei persoane din lista prezentată, ea poate solicita, prin cerere, citarea acestor persoane de către instanța de judecată.

Conform art.art. 369-371 CPP RM, în cazul când martorul sau partea vătămată lipsesc din anumite cauze, se permite citirea în ședința de judecată a declarațiilor acestora depuse în cursul urmăririi penale cu anumite condiții, existența confruntării dintre aceștia și bănuitul, învinuitul, sau audierea în conformitate cu dispozițiile art.109 și 110 CPP RM.

Dacă absența unui martor la o audiere este justificată de motive întemeiate, instanța de judecată poate să țină seama de declarațiile acestuia făcute la o etapă anterioară procesului, și dacă acestea sunt în coroborare cu alte probe (*hot. CtEDO: Mirilashvili c. Rusiei, pct.217* ²⁰⁸; *Scheper c. Țara de Jos (dec.), p.8* ²⁰⁹; *Calabro c. Italia și Germania (dec.) pct.26-29* ²¹⁰; *Ferrantelli și Santangelo c. Italia, pct.52* ²¹¹).

Referitor la procedura judecării apelului, o regulă de bază, diriguitoare în procedura apelului penal este prevăzută în art. 413 alin. (1) din CPP RM, cu necesitatea respectării condițiilor generale de judecare a cauzelor, care au la bază principiile procesului penal, cele mai importante fiind: egalitatea părților și activitatea subsidiară a judecătorilor în administrarea și examinarea probelor, nemijlocire, oralitate, prezumpția nevinovăției, sarcina prezentării probelor învinuirii îi revine procurorului, limitele judecării cauzei, efectul devolutiv al apelului și neagravarea situației în propriul apel (art.art. 8, 26, 314, 315, 317, 325, 409, 410 CPP RM).

Esența excepțiilor prevăzute în art.art. 400-419¹ CPP RM, constă în două aspecte: 1) caracterul de reformare al apelului (art. 409 alin.(2), art. 411 din CPP RM), 2) limitările oralității și nemijlocirii verificării probelor (art.413 alin. (3), (4) din CPP RM).

Agravarea situației inculpatului poate avea loc doar în urma apelului declarat de către procuror sau partea vătămată, ca subiecții ai dreptului de apel în latura penală, în temeiul art. 401 alin.(1) pct.1), 2) CPP RM, și doar în limitele cerințelor apelului. Dar și în acest caz, apelantul din partea acuzării, care a declarat apelul în defavoarea inculpatului, nu poate în solicitările sale să depășească limitele învinuirii înaintate acuzatului. Președintele ședinței este obligat să urmeze respectarea acestor cerințe în timpul audierii martorilor. Aceasta se manifestă în controlul subiectului de interogatoriu și, respectiv, conținutul întrebărilor adresate de către procuror, precum și a adversarilor procesuali. Judecătorul are dreptul, sau mai bine spus, este obligat, din

²⁰⁸ Hotărâre CtEDO *Mirilashvili c. Rusia*, nr.6293/04, din 11.12.2008. [Citat 20.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-90118>.

²⁰⁹ Hotărâre CtEDO *Scheper c. Țărilor de Jos*, nr.39209/02, din 05.04.2005. [Citat 20.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-68825>.

²¹⁰ Hotărâre CtEDO *Calabro c. Italia și Germania*, nr.59895/00, din 21.03.2002, CEDO 2002-V. [Citat 20.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-43351>.

²¹¹ Hotărâre CtEDO *Ferrantelli și Santangelo c. Italia*, nr.19874/92, din 07.08.1996, CEDO 1996-III. [Citat 20.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62556>.

proprie inițiativă, să respingă unele întrebări, dacă observă o încălcare a acestor cerințe. Astfel, președintele completului de judecată în instanța de apel este o persoană principală care trebuie să țină controlul asupra obiectului și limitelor întrebărilor date de către părți în timpul interogatoriului.

Potrivit opiniei expuse de către Papadopol V. și Turianu C. că, „nu numai la cererea părților instanța de apel poate dispune administrarea de probe noi, ea poate face această și din oficiu, dacă, bineînțeles, va fi pusă această chestiune în discuție procurorului și a părților. Cât privește mijloacele de probă – adică mijloacele legale prin care administrează probele, – instanța de apel nu este îngrădită în nici un mod în alegerea lor, atâta timp cât sunt dintre cele prevăzute expres de lege, ele pot fi: declarații ale părților – inculpat, parte vătămată, parte civilă, parte responsabilă civilmente, declarații ale martorilor, înscrisuri, constatări tehnico-științifice, mijloace materiale de probă, constatări medico-legale, expertize.” Aceasta rezultă din „Principiul aflării adevărului - principiu fundamental al procesului penal”.²¹²

Aflarea adevărului este un scop al activității organului de urmărire penală, pe când instanța de judecată este obligată să cerceteze probele prezentate de părți sau administrate la cererea acestora. Suntem pe poziția că în cazul în care completul de judecători din instanța de apel are nevoie de a preciza sau de a clarifica unele circumstanțe ale cauzei sau legate de persoana inculpată, o poate face, doar cu condiția de a pune spre discuția părților această circumstanță. Altfel, dacă instanța administrează probe din oficiu, exercitând un rol activ în acest sens, completul de judecători poate fi recuzat, or, în procesul penal există principiul contradictorialității (art. 24 CPP RM) instanțele de judecată exprimă interesele legii, dar nu interesele părților.

O caracteristică importantă a cercetării judecătorești constă în aceea că, anume părțile conturează cercul de circumstanțe care urmează să fie soluționate, și, prin urmare, obiectul ascultării persoanelor citate pentru ședința de judecată. Judecătorul are dreptul de a fi activ în clarificarea doar a anumitor circumstanțe neclare în urma punerii întrebărilor de către participanții la proces. Obiectul procedurii judecării apelului este determinat de rezultatele expunerii apelanților, precum și argumentelor părții adverse. Ulterior, instanța trebuie să treacă la *verificarea declarațiilor și probelor materiale examinate de prima instanță prin citirea lor în ședința de judecată, cu consemnarea în procesul-verbal*, conform dispozițiilor art. 371, 414 alin. (2) CPP RM.

²¹² Papadopol V., Turianu C., *op.cit.*, p. 201.

Din sensul pct. 14.7. HP CSJ nr. 22 din 12.12.2005 și a cerințelor art. 414 CPP RM, „instanța de apel soluționează chestiunile de fapt și de drept asupra cărora s-a pronunțat ori trebuia să se pronunțe prima instanță și care, prin apel, se transmit instanței de apel”, și care se referă la chestiunile prevăzute de art. 385 CPP RM, „dacă normele de drept procesual, penal, administrativ ori civil au fost corect aplicate.”²¹³

Limitările instanței de apel de a utiliza sursa originală a probelor se manifestă în unele prevederi legale. În primul rând, este necesar de evidențiat normele care reglementează procedura de formare a bazei probatorii – declarațiile martorilor. Potrivit art. 414 alin. (3) CPP RM, „în cazul în care declarațiile persoanelor care au fost audiate în prima instanță se contestă de către părți, la solicitarea acestora, persoanele care le-au depus pot fi audiate în instanța de apel conform regulilor generale pentru audierea acestora în primă instanță”.

Părțile procesului pot solicita citarea și audierea suplimentară a martorilor ori de câte ori consideră necesar pentru judecarea apelului, însă instanța de apel decide dacă martorii urmează a fi audiați suplimentar și cine anume. Deci, instanța de apel poate, împotriva voinței părților, de a limita cercul persoanelor care urmează a fi citați pentru depunerea declarațiilor. Totodată, reieșind din faptul că, la judecarea apelului se aplică regulile generale pentru judecarea cauzelor în primă instanță, considerăm că instanța de apel nu este în drept să citeze persoanele care nu au fost solicitate de părți. La adoptarea deciziei cu privire la audierea martorilor, instanța trebuie să pornească de la faptul dacă declarațiile acestora vor fi relevante pentru concluzia privind legalitatea și temeinicia sentinței atacate.

Dacă sunt martori noi solicitați pentru a dovedi circumstanțe noi, atunci apelantul în cererea de apel trebuie să motiveze necesitatea administrării unor astfel de probe, precum și imposibilitatea prezentării lor în prima instanță (art. 405 alin. (2) pct. 5) CPP RM).

Astfel, necesitatea de a verifica probele care au fost administrate în primă instanță se determină de instanța de apel, ținând cont de importanța lor pentru stabilirea motivelor cererii de apel și adoptarea deciziei asupra fondului cauzei. Audierea repetată a martorilor nu este un mijloc prioritar pentru verificarea circumstanțelor, care au fost anterior obiectul cercetărilor judiciare în prima instanță. Legiuitorul a acordat preferință verificării circumstanțelor cauzei prin materialele scrise, adică, verificarea datelor fixate în procesele-verbale ale acțiunilor procesuale de la urmărire penală și a ședinței de judecată.

Verificarea declarațiilor persoanelor prin citirea acestora poate fi doar a celor care au fost audiați în prima instanță. Dacă persoana a depus declarații la faza urmăririi penale, însă nu a fost

²¹³ HP CSJ nr.22 din 12.12.2005, pct.14.7. [Citat 18.08.2018] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_hot_expl.php.

audiată în prima instanță declarațiile acesteia nu pot fi citite în instanța de apel, cu excepția cazurilor prevăzute la art. 368, 371 CPP RM.

Reieșind din normele legale și din cele relatate anterior, încercăm să facem concluzii în ceea ce privește caracteristicile procedurii de audiere în instanța de apel. Concluzia principală este că, audierea în instanța de apel a persoanelor audiate anterior în cadrul judecății în primă instanță, este repetată sau suplimentară. De aici rezultă următoarele consecințe: 1. - Nu este necesară o povestire liberă. Fiecare dintre părți, indiferent din partea cui este martorul, este în drept să adreseze întrebări directe, care din start duc spre subiectul ce urmează a fi cercetat. De ex.: „Anterior, ați indicat că... *Confirmați declarațiile anterioare?*” sau „*Puteți să relatați ceva suplimentar celor declarate în prima instanță?*”, etc. 2. - La începutul audierii este posibilă adresarea unor întrebări direcționate pentru a dezvolta un subiect care a fost descris anterior, probabil incomplet, de către martor. 3. - La începutul audierii, inculpatului îi pot fi adresate întrebări cu privire la motivele care l-au determinat să declare apel sau nu, precum și privitor la schimbarea poziției sale în comparație cu cea avută în prima instanță. 4. – Analogic întrebările pot fi adresate în timpul audierii părții vătămate, precum și a altor participanți interesați în rezultatul examinării cauzei. 5. - În cazul în care martorul a fost solicitat de către o parte în proces cu scopul confirmării sau infirmării declarațiilor date anterior, acesteia i se acordă dreptul de a pune prima întrebări. 6. - Sunt admisibile trimiterile la declarațiile fixate în procesul-verbal de audiere, în cadrul punerii întrebărilor fără citirea prealabilă a acestora. 7. - În cazul în care martorul este audiat pentru prima dată în instanța de apel, aceasta urmează a fi efectuată conform tuturor regulilor de audiere (art.art.105-110, 370 CPP RM). 8. - După cum părțile însăși determină volumul circumstanțelor necesare verificării în apel, aceștia sunt în drept să stabilească în timpul audierii acele întrebări care urmează a fi puse pentru elucidarea circumstanțelor necesare. Judecătorul trebuie să verifice ca întrebările să nu depășească circumstanțele cauzei examinate și necesare spre soluționare. Considerăm că completul de judecată are dreptul de a avea planul său de interogare, pe care îl îndeplinește, după ce părțile l-au realizat pe a lor. Audierile inițiale sunt efectuate în instanța de apel în conformitate cu regulile generale de audiere, fără nici o excepție.²¹⁴

Gayvoronskaya L. a expus și opinia asupra necesității reglementării legale a unui formular pentru cererea de apel. „Simplul dezacord a unei din părți sau a participantului la proces cu hotărârea primei instanțe nu trebuie automat să dea start a unei judecări în ordinea de apel. În

²¹⁴ Calendari D. *Desfășurarea audierilor în cadrul examinării auzelor penale în instanța de apel*. În: Culegere de articole de la Conferința științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”, ediția a III, 14.12.2017, Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul.

cererea de apel trebuie să fie indicate circumstanțele de fapt care au dus la încălcarea drepturilor participanților în proces sau au condiționat la adoptarea unei hotărâri ilegale, acțiuni procesuale în cadrul urmăririi penale sau în instanța de fond, prin care au fost comise încălcări a legii procesual penale sau aplicarea greșită a legii materiale la examinarea cauzei. Crearea unui formular pentru instanța de apel va putea asigura soluționarea unor probleme puse față de această: identificarea criteriilor pentru conținutul cererii de apel, și astfel să formeze standardele unice pentru redactarea ei, crearea unei structuri și a rubricilor pentru cerere, care vor permite părții corect să prezinte dovezile și argumentele sale, și vor permite judecătorilor să înțeleagă conținutul cererii. Acestea, la rândul său, vor crea posibilități pentru examinarea la timp al apelului fără tergiversarea procesului și încălcarea termenelor rezonabile de judecare.”²¹⁵

Aceeași poziție o are și Nemașcalo Iu., care susține necesitatea introducerii unui formular/model pentru cererea de apel, care „va asigura optimizarea timpului de lucru al procurorului.”²¹⁶

„Procurorii și avocații, ca juriștii profesioniști, trebuie să întocmească cererea de apel în strictă corespundere cu cerințele legii.”²¹⁷

Totodată, „exercitarea căii de atac poate fi supusă unor cerințe legale în aplicarea normelor procesuale, însă, instanțele trebuie să evite un formalism excesiv care poate afecta echitatea procedurii.”²¹⁸ „O aplicare deosebit de riguroasă a unor norme de procesuale afectează dreptul de acces la o instanță, în special având în vedere importanța căii de atac pentru un condamnat la o pedeapsă grea.”²¹⁹

Potrivit opiniei lui Peretyatko N., „instanța de nivelul doi, executând funcția de control, exercită reaprecierea probelor anexate la cauza din punct de vedere al pertinentei, admisibilității, veridicității și suficienței, precum și concluziile judecătorului instanței de fond din punct de vedere al temeiurilor de casare sau modificare a hotărârii. Pentru inițierea procedurii de reexaminare a cauzei penale este necesar prezența cererii.”²²⁰

²¹⁵ Гайворонская Л. *Критерии приемлемости апелляционной жалобы*. În: Актуальные проблемы российского права, №3(52), 2015, с. 113-119.

²¹⁶ Немашкало Ю. *Апелляционное производство: содержание, структура*. În: Молодой учёный, №40(174)/2017, с. 42-44.

²¹⁷ Манова Н. *Обжалование судебных решений в апелляционном порядке в структуре апелляционного производства*. с. 110. În: Апелляция: реалии, тенденции и перспективы. Материалы всероссийской межведомственной научно-практической конференции к 75-летию Нижегородского областного суда, г. Нижний Новгород, 24-25 октября 2013. „Акцион-Медиа”, Москва, 2013.

²¹⁸ Hotărâre CtEDO *Walchli c. Franța*, nr.35787/03, 26.07.2007, §. 29. [Citat 20.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-81920>.

²¹⁹ Hotărâre CtEDO *Labergère c. Franța*, nr.16846/02, 26.09.2006, §. 20, 23. [Citat 20.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-77010>.

²²⁰ Перетятко Н. *Оценка доказательств судом второй и надзорной инстанций в уголовном судопроизводстве*. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук.

„Materialele suplimentare pot fi prezentate instanței de judecată atât ca fiind anexate la cererea de apel, cât și aparte, în cadrul ședinței de judecată în instanța de apel. O metodă răspândită de a verifica materialele suplimentare constă în verificarea acestora conform materialelor scrise din dosar. După o analiză minuțioasă a materialelor suplimentare, acestea se contrapun cu materialele existente în cauza penală și explicațiile participanților la proces în cadrul ședinței de judecată. Această metoda de verificare corespunde posibilităților reale ale instanței de apel.”²²¹

Reieșind din analiza unor cazuri concrete a practicii judiciare a instanțelor de apel din Rusia, cu privire la cercetarea unor noi probe, Panokin A. a făcut unele concluzii. „În primul rând, instanța de apel cercetează probe noi sub forma de materialele suplimentare, spre ex.: certificatul de naștere, certificatul de graviditate, certificatul eliberat de autoritatea publică locală, referința de la locul de muncă, copia hotărârii judecătorești definitive ș.a. În al doilea rând, instanța ierarhic superioară administrează probe noi, le verifică și le apreciază, spre ex.: dispune efectuarea expertizei judiciare, audiază martorii și experții, care nu au fost audiați anterior în instanța de fond, anexează și cercetează concluzii consultative ale medicilor-specialiști în domeniul medicinei legale.” Într-o speță concretă, autorul a considerat ca „fiind corecte acțiunile instanței de apel, care a solicitat și a anexat la cauza penală procesul-verbal de reținere în scopul includerii în termenul pedepsei perioada reținerii. Cu toate că procesul-verbal de reținere nu face parte din lista mijloacelor de probă, datele din acest act pot să aibă un sens de probă pe cauza penală.”²²²

Altînnicova L. a precizat că, „în acord cu principiul contradictorialității în apelul penal, părților în apel le sunt acordate următoarele drepturi garantate: prezentarea dovezilor sale în condițiile în care nu o pun într-o situație dezavantajoasă față de o altă parte; să cunoască și să verifice argumentele și probele prezentate de către partea adversă și să le comenteze cu scopul convingerii instanței de judecată; să aibă accesul complet și la timp la probele, materialele ale cauzei, precum și posibilitatea pregătirii poziției sale întemeiate privind cunoașterea faptelor.”²²³

ФГОУ ВПО Саратовский юридический институт МВД России, Волгоград, 2008, с.17; Перетяцько Н., Федюнин А. *Особенности оценки доказательств вышестоящим судом*. Їп: Доказательства и доказывание в уголовном судопроизводстве: история, современность и перспективы развития. Изд. ФГБОУ ВО „Саратовская государственная юридическая академия”, Саратов, 2020, с. 109-112.

²²¹ Айтмухамбетов Т. *Процессуальный порядок использования дополнительных материалов в суде апелляционной палаты*. In: Тураби, №2/2002, с. 60.

²²² Панокин А. *Исследование новых доказательств в суде апелляционной инстанции*. Їп: Право и политика. Судебная власть. №7(199), 2016, с. 902-909.

223 Алтынникова Л. Особенности реализации принципа состязательности сторон в современном российском апелляционном производстве по уголовным делам. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Московский государственный юридический университет им. О.Е.Кутафина (МГЮА). Москва, 2017, с. 190-191.

Autorul a menționat că, „realizarea contradictorialității în procedura de apel pe cauzele penale are particularitățile proprii legate de exercitarea de către instanță și părți a altor funcții decât cele exercitate în cadrul judecării cauzei în fond. Părțile exercită activitatea procesual-penală în scopul apărării de către instanța de apel a drepturilor sale încălcate în instanța de fond, inclusiv prin completarea lipsurilor cercetării judecătorești admise la judecarea cauzei în fond.”²²⁴

Bobeciko N. cu privire la aprecierea probelor la etapa apelului a opinat că „instanța de apel nu este legată cu rezultatele aprecierii probelor obținute de prima instanță și poate adopta altă hotărâre decât prima instanță. În apel pot fi supuse aprecierii probele administrate de prima instanță, cât și alte probe care nu au fost obiectul cercetării judecătorești în prima instanță.”²²⁵

Sava A. a menționat următoarele „deși partea, sau procurorul, care nu a declarat apel nu poate cere, în principiu, administrarea de probe noi în apel, deoarece nu și-a manifestat intenția și interesul, printr-o cerere de apel, ca urmare a punerii în discuție a diverselor probleme ivite cu ocazia desfășurării apelului, în realitate, președintele care conduce ședința va putea admite noi cereri în acest sens, formulate de către părți, în vederea aflării adevărului cauzei.” Totodată, autorul menționează că, „libertatea judecătorilor este limitată chiar prin conținutul legii procesual - penale, mai precis, devoluțiunea îngrădește dreptul noii instanțe de a examina și schimba hotărârea atacată, limitându-l la persoana care declară apelul, la calitatea sa procesuală și la partea sau părțile vizate de către aceasta.” Autorul este de părere că, „aplicarea consecventă a regulii *non reformatio in peius*, pe lângă faptul că reprezintă un numitor comun al tuturor hotărârilor care pot fi pronunțate în apel, încurajându-se astfel părțile în exercitarea acestui drept procesual al lor, se constituie într-un factor de evidentă limitare a libertății judecătorului în aprecierea probelor și, implicit, a libertății sale de convingere.”²²⁶

Cu privire la împuternicirile instanței de apel pe cauzele penale, Breanski V. a menționat că, aceste sunt limitate prin argumentele apelului. Astfel, în procesul penal există principiul: „*tantum devolutum quantum appellatum*” – „*Instanța de apel va soluționa pricina numai în limitele a ceea ce s-a apelat*,” care are originea sa în Roma antică. Instanța de apel, la verificarea legalității hotărârii judecătorului, în cazul depistării a încălcărilor legii admise la judecarea cauzei în fond care duce la casarea sau modificarea hotărârii, nu trebuie să fie limitată prin argumentele din cererea de apel. Este necesară investirea instanței de apel cu dreptul de a ieși din limitele cerințelor impuse instanței de apel, expuse în cererile de apel, în cazul depistării

²²⁴ Алтынникова Л., *op.cit.*, с. 190-191.

²²⁵ Бобечко Н. *Оцінка доказів с удом апеляційної інстанції у кримінальному провадженні*. Часопис Академії адвокатури України, №20(3'2013), с. 1-14.

²²⁶ Sava A., *op. cit.*, p. 196-200.

încălcărilor normelor procesul-penale admise de prima instanță sau aplicării ilegale a legii penale de către aceasta, și să aplice în aceste cazuri regulile controlului de revizuire.”²²⁷ De asemenea, Breanski V. a analizat chestiunile legate de tipurile și formele hotărârilor instanței de apel pe cauzele penale.²²⁸

Cu referire la principiul menționat – „*Tantum devolutum quantum appellatum*” – „*Instanța de apel va soluționa pricina numai în limitele a ceea ce s-a apelat*”, acesta „constituie una dintre limitele efectului devolutiv al apelului; acesta este o cale de atac devolutivă, întrucât presupune o rejudecare în fond a cauzei, în întregul ei, deci atât în ceea ce privește problemele de fapt, cât și în ceea ce privește problemele de drept. Principiul disponibilității determină însă restrângerea sferei de acțiune a efectului devolutiv al apelului numai la problemele de fapt sau de drept criticate de apelant, celelalte chestiuni care nu au fost supuse apelului căpătând putere de lucru judecat.”²²⁹

Kogamov M. analizând procedura de apel în procesul penal al Republicii Kazahstan, a precizat că, „temeiurile pentru casarea sau modificarea sentinței primei instanțe sunt: cercetarea judecătorească unilaterală și incompletă; necorespunderea concluziei instanței de judecată cu circumstanțele de fapt ale cauzei; încălcarea considerabilă a legii procesual - penale; aplicarea incorectă a legii penale; necorespunderea pedepsei penale gravității infracțiunii și persoanei inculpatului.”²³⁰

Terzikian S. propune ca în legea procesual-penală să fie indicate expres erorile judiciare care pot fi temeiuri pentru casarea sentinței instanței de fond. „Declararea apelului va avea ca efect suspendarea imediată a executării sentinței emise de prima instanță, fără adoptarea unei hotărâri judecătorești în acest sens, și doar în privința aceluia inculpat care este vizat în cererea de apel, iar în privința altor inculpați sentința devine definitivă odată cu neapelare.”²³¹ Autorul propune ca apelantul poate să depună un apel suplimentar și să prezinte argumente noi doar până la începerea cercetărilor judecătorești în instanța de apel. „În cazul declarării unui apel cu formularea unui conținut necorespunzător, neclar, instanța de apel va avea dreptul de a restitui cererea de apel apelantului pentru reformulare.”²³²

²²⁷ Брянский В. *Вопрос о полномочиях суда апелляционной инстанции*. În: Российский судья, №3/2006, с. 13.

²²⁸ Брянский В. *Решения суда апелляционной инстанции по уголовным делам*. În: Российский судья, №1/2007, с. 26.

²²⁹ Săuleanu L., Rădulețu S. *Dicționar de termeni și expresii juridice latine*. Ediția a 2-a. Editura „C.H.Beck”, București, 2011, p. 271.

²³⁰ Когамов М. *Апелляционное производство в уголовном процессе*. În: Тураби, №6/2001, с. 85.

²³¹ Терзикаян С. *Проблемы реализации уголовного правосудия в суде Апелляционной инстанции (сравнительно-правовое исследование)*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Ереван, 2016, с.143-147. [Citat 25.08.2020] Disponibil: http://etd.asj-oa.am/3647/1/Dissertacija_Terzikyan.pdf

²³² *Ibidem*, с. 148-150.

Ionescu R. a prezentat câteva considerații în legătură cu efectul extensiv al apelului în situația în care calea de atac este promovată de partea civilă privind latura penală a cauzei. „Apelul părții civile și al părții responsabile civilmente limitat prin declarația la latura civilă a cauzei, nu poate fi extins în latura penală. Apelul părții vătămate nu poate fi extins decât în legătură cu latura penală a cauzei. Dacă inculpatul a declarat apel numai cu privire la latura penală, extinderea nu se poate referi decât la latura penală, fiind definitiv soluționată latura civilă.”²³³

Cu referire la retragerea apelului, Bezmelnițina E. a propus pentru a disciplina participanții la proces, modificarea CPP, și anume: în cazul neprezentării, fără motive întemeiate, a persoanei care a depus apelul, instanța de apel va înceta procedura apelului.”²³⁴

Demciuc S. a supus analizei situația procesuală cu privire la retragerea apelului de către apărător. „Dreptul persoanei condamnate (achitate) de a contesta hotărârea judecătorească adoptată de prima instanță, presupune nu numai depunerea cererii de apel, dar și retragerea acesteia. Avocatul-apărător poate să retragă apelul depus de către el numai cu acordul persoanei apărute sau în lipsa unei poziții clare ale inculpatului. În orice caz avocatul trebuie să explice inculpatului despre consecințele atât a depunerii apelului, cât și a retragerii apelului.”²³⁵

Gayvoronscaya L. cu privire la procedeul de motivare de către instanța de apel a hotărârii judecătorești, a menționat că, „această activitate a instanței de apel se desfășoară exclusiv la nivelul cercetării și aprecierii circumstanțelor de fapt fixate la materialele cauzei”. Autorul a concluzionat că, „această activitate se desfășoară atunci când participanții în proces nu contestă circumstanțele de fapt, ci concluziile instanței de fond; aprecierea făcută asupra circumstanțelor de fapt care a servit, după părerea apelantului, adoptării unei hotărâri netemeinice, nemotivate și neconvingătoare.”²³⁶

În urma analizei lucrărilor ale autorilor menționați, dorim să evidențiem unele propuneri care ar merita atenția și analiza ulterioară:

²³³ Ionescu R. *Considerații în legătură cu efectul extensiv al apelului în situația în care calea de atac este promovată de partea civilă privind latura penală a cauzei*. În: Dreptul, România, №7/2011, p. 217.

²³⁴ Безмельницына Э. *Прокурор в судах второй, кассационной и надзорной инстанции*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Волгоградская академия МВД РФ, Волгоград, 2013.

²³⁵ Демчук С. *Отзыв апелляционной и кассационной жалобы защитником*. În: Российский судья, №4/2008, с. 46.

²³⁶ Гайворонская Л., *op.cit.*, с. 200-201.

Kraynova E. a propus de *lege ferenda* modificarea metodei de semnare a procesului-verbal al ședinței de judecată – „în locul semnării acestuia de către președintele ședinței și de grefier, să fie semnat de către toți judecătorii ai completului de judecată și de grefier”.²³⁷

La rândul său, Trișina N. a propus ca: „- în cazul neconformării cererii de apel cu cerințele legale după forma și conținut, chestiune care împiedică judecarea apelului, judecătorul raportor restituie cererea de apel pentru completare și corectare într-un termen de 10 zile; - instanța care a adoptat sentința atacată, anunță părțile despre declararea apelului cu remiterea în adresa lor a copiilor de pe aceasta; explică dreptul de a prezenta o referință la apel într-un termen de 10 zile de la data informării, precum și dreptul de a depune un apel suplimentar; - verificarea cererii de apel conform cerințelor după formă și conținut se efectuează de către judecătorul - președintele ședinței, care a adoptat hotărârea atacată, sau de către un alt judecător la indicația acestuia.”²³⁸

2.2. Cadrul normativ privind participarea procurorului la examinarea apelului penal

Constituția RM²³⁹ și Legea cu privire la Procuratură²⁴⁰ stipulează atribuțiile, modul de organizare, locul Procuraturii într-o putere de stat, neutralitatea politică a procurorilor²⁴¹.

Privitor la statutul procuraturii în sistemul organelor de stat, Ciobanu S. a concluzionat că „totalitatea principiilor, cum ar fi: organizării și funcționării a procuraturii, legalității, independenței, autonomiei, unității și centralismului organelor procuraturii, controlului ierarhic și judecătoresc, proporționalității, transparenței ș.a., aflându-se într-o independență reciprocă, organizează activitatea procurorului, în vederea exercitării funcțiilor sale în mod echitabil, conștient și expeditiv, să respecte și să ocrotească drepturile omului, contribuind în acest mod la asigurarea unui proces judiciar echitabil și la buna funcționare a sistemului de justiție în ansamblu”.²⁴²

Rolul procuraturii în statul de drept și într-o societate contemporană a fost obiectul mai multor lucrări a autorilor autohtoni, spre ex.: Ursu N.²⁴³, Nagacevschi V.²⁴⁴, Rusu V.²⁴⁵ ș.a.

²³⁷ Крайнова Е. *Хронодискретное общеправовое исследование института апелляции в Российской империи и Российской Федерации*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Владимирский государственный университет имени Александра Григорьевича и Николая Григорьевича Столетовых, Владимир, 2016, с. 152-160.

²³⁸ Тришина Н., *op.cit.*, с. 205-206.

²³⁹ *Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994*, art.124. Republicat în: Monitorul Oficial al RM nr.78/140 din 29.03.2016.

²⁴⁰ *Legea cu privire la Procuratură, nr.3 din 25.02.2016.*, art.3, art.15 alin.(2) lit.a). În: Monitorul Oficial RM nr.69-77/113 din 25.03.2016.

²⁴¹ Дьячков Д. *Принцип политической нейтральности прокуроров при осуществлении ими функций прокуратуры*. În: *Legea și viață*, №3/2(315), 2018, с. 44-47.

²⁴² Ciobanu S. *Statutul procuraturii în sistemul organelor de stat*. În: *Legea și viață*, nr.5, 2016, p. 35.

²⁴³ Ursu N. *Raporturile dintre procuratură și puterea legislativă și executive*. În: *Revista Națională de Drept*, nr.5, 2002, p.58; Ursu N. *Rolul procuraturii în societate democratică*. În: *Legea și Viață*, nr.5, 2002, p.42;

„Procurorii și judecătorii trebuie să se asigure, în toate stadiile unui proces, că drepturile și libertățile individuale sânt garantate și că ordinea publică este protejată. Aceasta implică respectul deplin al drepturilor acuzaților și ale victimelor.”²⁴⁶

La 25.02.2016 a fost adoptată Legea cu privire la Procuratură, care pune accent totuși pe procedura penală și activități legate de conducerea și exercitarea urmăririi penale și reprezentarea învinuirii în instanța de judecată.

Principalele atribuții a Procuraturii sunt prevăzute în art.1 din legea organică.²⁴⁷

Cu privire la funcțiile procuraturii care sunt exercitate de către procuror trebuie de precizat următoarele. Participând în procesul penal, procurorul exercită nu una, dar mai multe funcții, prin ce se deosebește de alți participanți la proces. „Întreaga activitate a organelor de cercetare penală este supravegheată de procuror, acesta având ultimul cuvânt în privința aspectelor de care depinde buna rezolvare a cauzelor penale. Procurorul, ca participant în proces, se regăsește în toate etapele a procesului penal.”²⁴⁸

La fel, procurorii trebuie să respecte independența instanțelor și a sistemului judiciar per ansamblu. Aceștia pot contesta deciziile judecătorilor doar prin intermediul căilor de atac prevăzute de lege. Procurorii trebuie să ia toate măsurile care țin de competența lor, pentru a proteja independența instanțelor.²⁴⁹

Calea de atac apelul, în ce privește procedura declarării apelului, subiecții, termenul, procedura judecării apelului, decizii ce pot fi adoptate de instanța de apel, a fost supusă analizei, cu ocazia elaborării manualelor, monografiilor, cursurilor de lecții etc., a mai multor autori autohtoni, spre ex., Dolea I., Roman D., Sedlețchi Iu.,²⁵⁰ din România, spre ex.: Tulbure A. și Tatu A.,²⁵¹ Păvăleanu V.,²⁵² Neagu I.,²⁵³ Pinteș A.,²⁵⁴ Buneci P.,²⁵⁵ Paraschiv C.,²⁵⁶ Papadopol V.

²⁴⁴ Nagacevski V. *Rolul și funcțiile procuraturii într-un stat bazat pe drept. Situația în Republica Moldova*. În: *Avocatul poporului*, nr.1-3, 2002, p. 36.

²⁴⁵ Rusu V. *Rolul procuraturii în înfăptuirea justiției*. În: *Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova*, nr.10, 2001, p. 20.

²⁴⁶ *Declarația de la Bordeaux „Judecătorii și procurorii într-o societate democratică”*. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, nr.4, 2009, p. 35.

²⁴⁷ *Legea cu privire la Procuratură, nr.3 din 25.02.2016, art.1*. În: *Monitorul Oficial al RM*, nr.69-77/113 din 25.03.2016.

²⁴⁸ Oncioiu C. *Noțiunea de participant în procesul penal*. În: *Legea și viață*. №8/1(260), 2013, p. 13-16.

²⁴⁹ *Opinia nr.13(2018) a Consiliului Consultativ al Procurorilor Europeni (CCPE): „Independența, responsabilitatea și etica procurorilor”*, pct.38. Cedex, Strasbourg, 2019.

²⁵⁰ Dolea I., Roman D., Sedlețchi Iu. et.al., *op. cit.*, 2006, p. 157-176.

²⁵¹ Tulbure A., Tatu A., *op. cit.*, p. 393-422.

²⁵² Păvăleanu V., *op. cit.*, p. 271-341.

²⁵³ Neagu I., *op. cit.*, p. 140-157.

²⁵⁴ Pinteș A., *op. cit.*, p. 426-449.

²⁵⁵ Buneci P., *op. cit.*, p. 189-231.

²⁵⁶ Paraschiv C., *op. cit.*, 2002, p. 491-568.

și Turianu C.,²⁵⁷ din Federația Rusă - Guțenco C.,²⁵⁸ Smirnov A.,²⁵⁹ Bojiev V.,²⁶⁰ Radcenco V.,²⁶¹ Lupinscaia P.,²⁶² Gheldibaev M. și Vandîșev V.²⁶³ ș.a. Însă în lucrările acestor autori, precum și în majoritatea altor, nu găsim cercetări și analize a statutului procurorului în instanța de apel, funcțiile și scopul acestuia în instanța de apel.

Analizând literatura de specialitate, putem menționa, în acest sens, despre lucrarea autorilor Osoianu T. și Orîndaș V. - „Уголовно-процессуальное право Республики Молдова. Часть общая.” din 2002 și „Procedură penală. Partea generală.” din 2004. În lucrările respective autorii au examinat funcțiile procesului penal, precizând că, funcțiile, ordinea și subiectele care le exercită sunt stabilite prin lege. Însă, termenul „funcția” nu se explică în lege. De asemenea, funcțiile procesului penal se grupează în: acuzare, apărare, soluționarea cauzei.²⁶⁴

O altă prevedere despre funcția procesuală putem regăsi în art.53 CPP RM, care stipulează că procurorul care participă la judecarea cauzei penale are funcția de acuzator de stat. Însă, definirea sau o explicare a funcției de acuzator de stat nu o regăsim în legea procesual penală.

În teza de doctorat cu denumirea „Atribuțiile procurorului la examinarea în prima instanță a cauzelor penale” Stadnițki L. a analizat detaliat scopul și funcțiilor procurorului în cadrul participării la judecarea cauzelor penale în prima instanță. În concluzie autorul menționează că, „...conform legii procesual-penale procurorul participant al procesului penal în instanța de judecată exercită funcția acuzatorului de stat, însă CPP nu specifică detaliat care anume sunt funcțiile. Totodată, reieșind din prevederile legale, procurorul în instanța de fond exercită următoarele funcții: învinuirea; susținerea acuzării; apărarea drepturilor persoanei; stabilirea circumstanțelor de fapt ale cauzei; combaterea criminalității; educația juridică. Ultimele două sunt cu caracter de natura aplicată, deoarece nu sunt orientate la realizarea unor sarcini concrete, puse în fața procurorului la această fază a procesului penal, nu sunt necesare și obligatorii pentru învinuire, ca parte în proces, dar sunt exercitate de către procuror în legătură cu specificul statutului procesual al acestuia.”²⁶⁵

Într-o lucrare a colectivului de autori coordonat de Gribincea V. „Studiu privind optimizarea structurii procuraturii și a sarcinii de muncă a procurorilor din Republica Moldova” s-a acordat o atenție deosebită funcțiilor procurorului, în special în domeniul penal,

²⁵⁷ Papadopol V., Turianu C., *op. cit.*, 293 p.

²⁵⁸ Гуценко К., *op. cit.*, p. 541-556.

²⁵⁹ Смирнов А., Калиновский К., *op. cit.*, p. 594-601.

²⁶⁰ Божьев В., Демидов В., *op. cit.*, p. 483-488.

²⁶¹ Радченко В., *op. cit.*, p. 553-564.

²⁶² Лупинская П., *op. cit.*, p. 607-611.

²⁶³ Гельдыбаев М., Вандышев В., *op. cit.*, p. 543-557.

²⁶⁴ Osoianu T., *op. cit.*, p. 5; Osoianu T., Orîndaș V., *op. cit.*, p. 6-8.

²⁶⁵ Stadnițki L., *op. cit.*, p. 78-79.

necesitatea excluderii competențelor procurorului din domeniul non-penal. S-a specificat că, numărul de procurori este într-o directă dependență de atribuțiile acordate procurorilor prin lege. S-a subliniat că, activitatea procurorului trebuie să fie accentuată pe urmărire penală, sub forma de conducere, exercitare și acuzare de stat, mai puțin analizând asupra rolului procurorului în instanța de judecată.”²⁶⁶

„Procurorii publici reprezintă autorități publice care, în numele societății și al interesului public, asigură aplicarea legii atunci când încălcarea acesteia atrage o sancțiune penală, luând în considerare atât drepturile individului cât și eficacitatea necesară sistemului de justiție penală. În toate sistemele de justiție penală, procurorii publici: decid dacă să inițieze sau să continue urmărirea penală; să aducă urmărirea în fața instanței; pot face apel sau să urmeze un apel privind toate sau unele din deciziile instanței. În anumite sisteme de justiție penală: implementează politica națională privind infracțiunile; conduc, direcționează sau supraveghează investigațiile; asigură că victimele sunt asistate eficient; decid asupra alternativelor la urmărirea penală; supraveghează executarea hotărârilor instanței etc.”²⁶⁷

Dobândirea elementelor de fapt, care servesc la constatarea circumstanțelor care au importanță pentru cauză, inclusiv, constatarea existenței sau inexistenței infracțiunii, se efectuează prin probe (art.93 alin.(1) CPP RM) și probatoriu (art.99 alin.(1) CPP RM). Asume procurorul prezintă probele acuzării în instanța de judecată, potrivit prevederilor art. 53 CPP RM.

Conform art. 26 alin.(2) CPP RM *judecătorul judecă materialele și cauzele penale conform legii și propriei convingeri bazate pe probele cercetate în procedura judiciară respectivă*. Analizând prevederile respective, ajungem la concluzia că activitatea acuzării de stat este îndreptată spre constatarea circumstanțelor de fapt ale cauzei, ce duce ca rezultat la adoptarea unei hotărâri legale și motivate. În același timp, analiza legislației RM, ce reglementează participarea procurorului în instanța de apel, cum ar fi: Constituția RM, CPP RM, Legea cu privire la Procuratură, arată că nu se conțin definiții a funcțiilor și scopurilor etapelor procesuale, ca și scopul participanților la proces.

²⁶⁶ Gribincea V., Ștefan L. *Studiu privind optimizarea structurii procuraturii și a sarcinii de muncă a procurorilor din Republica Moldova*. Chișinău, Combinatul Poligrafic, 2014, p. 19, 48-55.

²⁶⁷ *Recomandarea (2000) 19 a Comitetului de Miniștri al statelor membre privind rolul urmăririi penale în sistemul de justiție penală*. [Citat: 26.02.2018] Disponibil: <http://www.cj.md/2015/03/05/recomandarea-2000-19-a-comitetului-de-ministri-al-statelor-membre-privind-rolul-urmarii-penale-n-sistemul-de-justitie-penal.html>

Braghin A. și Proneachin A., spre ex., consideră că după pronunțarea sentinței de prima instanță, procurorul exercită supravegherea asupra legalității sentinței, și a altor hotărâri care nu sunt definitive.²⁶⁸

Vinocurov Iu. menționează că „procurorul în instanța de judecată exercită două funcții principale: în primul rând, participă la examinarea unei cauze penale concrete, cu drepturi egale cu cealaltă parte a procesului; în al doilea rând, funcția procurorului la judecarea cauzei constă în supravegherea asupra legalității sentinței, care o exercită prin folosirea dreptului și îndeplinirii obligațiunii de a contesta în termenul stabilit de lege a sentinței în cazul constatării ilegalității.”²⁶⁹

În conformitate cu Legea cu privire la Procuratură, o funcție principală ce îndeplinește Procuratura este conducerea, exercitarea urmăririi penale și reprezentarea învinuirii în instanța de judecată. Având în vedere că procurorul exercită atribuțiile Procuraturii, în cazul constatării încălcărilor a legii în cadrul procedurii penale și în alte proceduri, acesta este obligat să reacționeze imediat în vederea apărării drepturilor și intereselor legitime ale persoanei, indiferent de statutul procesual al ultimei, dar și ale societății. Toate acțiunile procurorului la începerea urmăririi penale și ulterioare îndreptate în scopul identificării persoanei vinovate și tragerii la răspundere penală, solicitarea motivată în fața instanței de judecată privind stabilirea unei pedepse necesare pentru persoana vinovată, în cumul constituie conținutul funcției de urmărire penală, ca o metodă a reacționării procurorului la comiterea încălcării legii penale.

Anterior, conform CPP, în vigoare până la 12.06.2003,²⁷⁰ potrivit art. 35, procurorul avea o funcție principală de supraveghere, și anume, „procurorul supraveghea respectarea legii în cursul pornirii procesului penal și a efectuării cercetării penale și anchetei preliminare; în cursul judecării cauzei în instanța de judecată, procurorul prezenta învinuirea în numele statului și era obligat să depună apel sau recurs împotriva hotărârilor judiciare ilegale sau neîntemeiate”.

În prezent, procurorul conduce personal urmărirea penală și controlează legalitatea acțiunilor procesuale realizate de organul de urmărire penală. Art. 51 alin. (1) CPP RM prevede că, „procurorul este persoana care, în limitele competenței sale, exercită sau, după caz, conduce în numele statului urmărirea penală, reprezintă învinuirea în instanță, are și alte atribuții prevăzute de CPP”, inclusiv, „controlează legalitatea acțiunilor procesuale efectuate de organul

²⁶⁸ Брагин А., Пронякин А. *Прокурорский надзор в Российской Федерации*. Московская финансово-промышленная академия, Москва, 2004, p. 99.

²⁶⁹ Винокуров Ю. *Прокурорский надзор*. Учебник. 6-е издание, переработанное и дополненное. Москва, Высшее образование, 2005, с. 301.

²⁷⁰ *Codul de procedură penală, aprobat prin Legea R.S.S. Moldovenești din 24.03.1961*. În: *Veștile Sovietului Suprem al R.S.S. Moldovenești*, 1961, nr.10, art.42. Abrogat prin Legea nr.122-XV din 14.03.2003, În: *Monitorul Oficial al RM nr.104-110/447 din 07.06.2003*.

de urmărire penală”, conform art. 52 alin. (1) pct.3) CPP RM, dar și „autorizează unele măsuri speciale de investigații”, conform art. 132² alin. (1) pct.2) CPP RM. „Procurorul este persoană oficială numită, în modul stabilit de lege, pentru a conduce sau a exercita urmărirea penală și a reprezenta în judecată învinuirea în numele statului” (art. 6 pct.37) CPP RM).

O altă chestiune care poate ajuta la conturarea statutului procurorului este de a compara procedurile de apel și recurs, două forme de căi de atac ordinar a hotărârilor, cunoscute în teoria și practica judiciară.

Corecta identificare a statutului procesual al procurorului în instanța de apel și recurs este legată direct cu clarificarea dacă apelul și recursul este o etapă procesuală unică sau două etape diferite independente, precum și dacă apelul este o formă a controlului judiciar asupra temeiniciei hotărârilor adoptate, sau o formă obișnuită de înlăuntruire a justiției în cauzele penale.

Art.2 din Protocolul nr.7 la CEDO, consacră dreptul persoanei la două grade de jurisdicție în materie penală: „1. Orice persoană declarată vinovată de o infracțiune de către un tribunal are dreptul să ceară examinarea declarației de vinovăție sau a condamnării de către o jurisdicție superioară. Exercitarea acestui drept, inclusiv motivele pentru care acesta poate fi exercitat, sunt reglementate de lege. 2. Acest drept poate face obiectul unor excepții în cazul infracțiunilor minore, așa cum acestea sunt definite de lege, sau când cel interesat a fost judecat în primă instanță de către cea mai înaltă jurisdicție ori a fost declarat vinovat și condamnat ca urmare a unui recurs împotriva achitării sale.”²⁷¹

„Accesul liber la justiție nu se referă exclusiv la acțiunea introductivă la prima instanță de judecată, ci și la sesizarea oricăror altor instanțe care, potrivit legii, au competența de a soluționa fazele ulterioare ale procesului, inclusiv, așadar, la exercitarea căilor de atac, deoarece apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor legitime ale persoanelor presupun, în mod logic, și posibilitatea acționării împotriva hotărârilor judecătorești considerate ca fiind nelegale sau neîntemeiate. Ca urmare, limitarea dreptului unor părți ale unui și aceluiași proces de a exercita căile legale de atac constituie o restrângere a accesului liber la justiție.”²⁷²

Într-adevăr, apelul și recursul au multe elemente caracteristice asemănătoare, folosirea liberă a căii de atac și necesitatea respectării formei declarării căii de atac; limitele efectului devolutiv, care sunt legate cu temeiurile invocate în cereri; cercul asemănător al subiecților căilor de atac; respectarea termenelor de declarare a căilor de atac; aplicarea condițiilor generale pentru procesul penal (publicitatea, contradictorialitatea, egalitatea, oralitatea), cu unele excepții; unele asemănări

²⁷¹ Protocolul nr.7 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale din 04.11.1950. Semnat la Strasbourg la 22.11.1984. Ratificată prin Hotărârea Parlamentului RM nr.1298-XIII din 24.07.1997. În vigoare din 12.09.1997. În: Monitorul Oficial al RM nr.54-55, art.503, din 21.08.1997.

²⁷² Dolea I., *op. cit.*, 2016, p. 859.

în felurile adoptării deciziilor, precum și temeiuri asemănătoare pentru casarea sau modificarea hotărârilor atacate.

Totodată, apelul și recursul au și diferențe considerabile, reieșind din care putem concluziona că aceste două faze a procesului penal sunt independente. În primul rând, fiecare fază are propriul obiect, sarcini și raporturi juridice.

Apelul este verificarea legalității și temeiniciei sentinței adoptate de instanța de fond, care nu este definitivă. Recursul este o verificare a legalității, temeiniciei a hotărârilor adoptate de judecătoria în cauzele privind infracțiunile care nu prevăd pedeapsa cu închisoare, hotărârilor adoptate de CSJ ca prima instanță, precum și a deciziilor instanței de apel.

În al doilea rând, însăși procedurile judecării cauzei în instanța de apel și instanța de recurs se diferențiază. Apelul este o procedură de judecarea nouă a cauzei, cu desfășurarea unei noi cercetări judecătorești, dezbaterilor, ultimului cuvânt și adoptării hotărârii. Procedura în instanța de recurs nu se divizează potrivit etapelor menționate, dar are o structură proprie.

În al treilea rând, limitele judecării cauzei în ordinea de apel și recurs sunt asemănătoare și sunt legate de argumentele din cererile declarate, însă acest lucru nu poate duce la concluzia că aceste proceduri constituie aceeași fază procesuală, precum și nici faptul că apelul și recursul sunt prevăzute în același capitol din Partea specială a Codului de procedură penală.

În al patrulea rând, sunt diferențe substanțiale în ce privește volumul atribuțiilor instanței de apel și recurs, inclusiv în aprecierea probelor și soluțiile ce pot fi adoptate. Instanța de apel, în comparație cu instanța de recurs, poate da o nouă apreciere probelor în temeiul căreia să adopte o nouă hotărâre, adică să examineze fondul cauzei. Instanța de recurs nu judecă fondul cauzei.

Este diferit și rolul procurorului în instanțele de apel și de recurs. În instanța de apel procurorul participă în primul rând ca acuzator de stat, susține învinuirea. În instanța de recurs procuror nu este acuzatorul de stat, nu susține învinuirea, dar susține cererea de recurs sau se expune prin referință asupra recursului declarat. Deci, apelul este o etapă independentă a procesului penal.

În toate etapele judecării, procuratura îndeplinește funcția acuzării de stat, asemănătoare cu urmărirea penală, dar unele elemente ale funcției de control sau supraveghere se păstrează și în instanța de nivelul doi. Mai mult ca atât, una din activitatea prioritară a procurorului este apărarea drepturilor și libertăților persoanei.

Statutul procesual al procurorului nu se schimbă la toate fazele a procesului penal, și depinde de funcțiile, atribuțiile acordate și metodele procesuale utilizate. Rolul procurorului și statutul acestuia în instanța de recurs sunt diferite de cele în instanța de fond sau de apel. Procurorul exercitând obligațiunile acordate lui de control al legalității în instanța de recurs nu

numai susține sentința de condamnare sau susține recursul ordinar al procurorului, inclusiv, spre exemplu privitor la blândețea pedepsei, dar poate să solicite soluționarea chestiunii privind încetarea procesului penal, despre atenuarea pedepsei penale, recalificarea acțiunilor inculpatului potrivit normei penale mai blânde a Codului penal, și toate aceste acțiuni nu presupun ca procurorul este numai decât un acuzator de stat.

În instanța de apel și în instanța de recurs, procurorul participă ca parte în proces, exercitând funcția de urmărire penală, dar și îndeplinește obligațiunile acordate prin Legea cu privire la Procuratură și Codul de procedură penală.

Ca parte în proces, procurorul, fiind parte a acuzării, are aceleași drepturi ca și apărarea, dar dispune de mai multe obligațiuni. În instanța de apel, unde cauza penală poate fi supusă unei noi judecări în fapt și în drept, procurorul este un acuzator de stat și susține acuzarea prin toate mijloacele posibile acordate prin lege. În instanța de recurs, în care cauza nu se examinează în fond, procurorul nu susține învinuirea. În ambele aceste etape procurorul apare ca un garant al respectării drepturilor și obligațiilor inculpatului, dar și al celorlalți participanți în proces și al cetățenilor implicați în procesul penal, exercitând astfel funcția de ocrotire a drepturilor persoanei.

Conform prevederilor art. 402 CPP RM, dreptul de a ataca hotărârea judecătorească aparține procurorului, părții vătămate și a reprezentantului acestuia, inculpatului, condamnatului sau achitatului, apărătorului acestuia sau reprezentantului legal. Partea civilă și partea civilmente responsabilă, poate folosi calea de atât în ce privește latura civilă.

„În condițiile în care părțile civile cărora li s-a respins acțiunea civilă de către prima instanță nu au înțeles să formuleze apel, apelul procurorului sub acest aspect echivalează cu exercitarea acțiunii civile, de către procuror, din oficiu în calea de atac.”²⁷³

Pe lângă acestea, trebuie de menționat despre condițiile examinării hotărârilor judecătorești nedefinitive, care sunt stipulate în prevederile art.art. 409 – 410 CPP RM.

Conducătorii procuraturilor trebuie să asigure participarea acuzatorilor de stat în ședințele de judecată în instanțele de apel în toate cauzele penale. Trebuie de menționat că dreptul de a declara apel aparține exclusiv acuzatorului de stat, adică procurorului care participă la judecarea cauzei penale.

Cu privire la competențele procuraturilor de nivelul curților de apel trebuie de menționat următoarele. În conformitate cu prevederile Legii nr.294-XVI din 25.12.2008 „Cu privire la

²⁷³ Kuglay I. în *Codul de procedură penală. Comentariu pe articole: art.1-603*. Udriu M. (coord.) Ediția 2, revizuită și adăugită. Editura „C.H.Beck”, București, 2017, p. 1628; Dos. nr.1-2/2019, vol. 1 p. 65 și 70, vol. 2 p. 79-80 și 112. Arhiva Judecătoriei Cahul, sediul Taraclia.

Procuratură”²⁷⁴, activitatea procuraturilor de nivelul Curților de Apel a fost prevăzută în articolele 25 alin. (5) și 26. Așa, procuraturile de nivelul curții de apel au fost instituite pentru asigurarea bunei funcționări a justiției în cauzele penale a căror examinare în fond este de competența curților de apel și care contribuie la înfăptuirea justiției în aceste instanțe, în condițiile legii. Statutul procuraturii de nivelul curții de apel a fost stabilit într-un regulament, aprobat de Procurorul General.

Prin Hotărârea Parlamentului RM nr.78 din 04.05.2010, „Privind aprobarea organelor Procuraturii, a localităților de reședință, a circumscripțiilor în care activează și a numărului de personal” au fost aprobate organele Procuraturii și localitățile de reședință ale acestora după cum urmează: Procuratura de nivelul Curții de Apel Bălți, Procuratura de nivelul Curții de Apel Bender, Procuratura de nivelul Curții de Apel Cahul, Procuratura de nivelul Curții de Apel Chișinău, Procuratura de nivelul Curții de Apel Comrat (atribuțiile au fost executate de Procuratura unității teritoriale autonome Găgăuzia).²⁷⁵

Potrivit noilor prevederi - Legii nr.3 din 25.02.2016 „Cu privire la Procuratură”, în vigoare din 01 august 2016, nu se prevăd stipulări aparte despre procuraturile de nivelul curții de apel.²⁷⁶

În prezent, în instanțele de apel participa procurorii din cadrul procuraturilor teritoriale: Procuraturile de circumscripție Bălți, Cahul și Chișinău, respectiv în Curțile de Apel Bălți, Cahul și Chișinău, și Procuratura UTA Găgăuzia în Curtea de Apel Comrat.

Potrivit art.7 alin. (3) din Legea nr.3 din 25.02.2016, structura procuraturilor teritoriale, precum și reședința acestora se stabilesc și se modifică de Procurorul General, cu acordul scris al Consiliului Superior al Procurorilor. Concomitent, art. 11 alin. (1) lit.g) și art. 70 alin. (1) lit.i) din legea respectivă, prevede că Procurorul General stabilește, cu acordul scris al Consiliului Superior al Procurorilor, structura internă a procuraturilor și numărul de procurori în cadrul fiecărei procuraturi. Una dintre sarcinile de bază ale organelor procuraturii este reprezentarea învinuirii în instanțele de judecată. Structura existentă a organelor procuraturii permite a realiza sarcina de reprezentare a învinuirii în instanțele de fond - judecătoria, prin intermediul procuraturilor teritoriale și în CSJ, prin secția specializată a Procuraturii Generale - Secția reprezentare a învinuirii în Curtea Supremă de Justiție. În această ordine de idei, respectiva structură a organelor procuraturii a lăsat neacoperită ce-a de-a doua verigă în lanțul justiției - Curțile de Apel. Totodată, s-a reținut că „modelul de dispunere a obligației de reprezentare a

²⁷⁴ *Legea cu privire la Procuratură nr.294-XVI din 25.12.2008.* În: Monitorul Oficial al RM nr.55-56/155 din 17.03.2009. Abrogat prin Legea nr.3 din 25.02.2016. În: Monitorul Oficial al RM nr.69-77/113 din 25.03.2016.

²⁷⁵ *Hotărârea Parlamentului RM privind aprobarea organelor Procuraturii, a localităților de reședință, a circumscripțiilor în care activează și a numărului de personal, nr.78 din 04.05.2010.* În: Monitorul Oficial al RM nr.78 din 04.05.2010.

²⁷⁶ *Legea cu privire la Procuratură, nr. 3 din 25.02.2016.* În: Monitorul Oficial al RM nr.69-77/113 din 25.03.2016.

acuzării în Curțile de Apel procuraturilor mun.Chișinău, mun.Bălți și raionului Cahul nu poate fi aplicabil, or, procurorii din aceste procuraturi nu au statut de procuratură ierarhică, în aspect procesual, în raport cu procurorii din celelalte procuraturi teritoriale din circumscripțiile Curților de Apel Chișinău, Bălți și Cahul. Pe de altă parte, acest model este în contradicție cu institutul prezentării probelor suplimentare în instanța de apel și al motivelor adăugătoare la cererea de apel, drept stipulat în art. 402 alin. (4) CPP RM. În altă ordine de idei, s-a reținut că, pe lângă activitatea de reprezentare a învinuirii în instanțele de apel, cheltuieli suplimentare nejustificate, de resurse umane și materiale, ar genera și activitățile de participare în ordine de recurs în Curțile de Apel pe chestiunile reglementate de art. 469 CPP RM.”²⁷⁷

În final, s-a constatat ca „fiind benefică și funcțională inițiativa de creare a unor procuraturi, cu statut de procuraturi teritoriale, în circumscripțiile Chișinău, Bălți și Cahul. Ca și notă de fundamentare, s-a reținut că existența procuraturii de nivelul Curții de Apel Chișinău și a procuraturii de nivelul Curții de Apel Bălți a fost considerată una justificată din cauza volumului mare de lucru (a se vedea pct.62 al Concepției de reformă a Procuraturii, aprobată prin Legea nr.122 din 03.07.2014) și că crearea acestor trei procuraturi teritoriale nu ar justifica cheltuieli suplimentare în plan logistic.”²⁷⁸

Astfel, prin Ordinul Procurorului General nr. 1076-p din 01.08.2016 au fost create Procuratura de circumscripție Bălți, Procuratura de circumscripție Cahul și Procuratura de circumscripție Chișinău, care sunt cu statut de procuraturi teritoriale și părți componente ale sistemului organelor Procuraturii, care activează în circumscripțiile respectivelor instanțe judecătorești: Curtea de Apel Bălți, Curtea de Apel Cahul și Curtea de Apel Chișinău. „Procuraturile de circumscripție sunt învestite cu atribuții în vederea contribuției la respectarea ordinii de drept, efectuării justiției, apărării drepturilor și intereselor legitime ale persoanei și ale societății. Procuraturile de circumscripție Bălți, Cahul și Chișinău își exercită atribuțiile prin procurori, care activează în condițiile legii și își desfășoară activitatea în baza principiilor legalității, imparțialității, rezonabilității, integrității și independenței procesuale, care îi oferă posibilitatea de a lua în mod independent și unipersonal decizii în cauzele în care reprezintă învinuirea în numele statului.”²⁷⁹

²⁷⁷ Hotărârea Consiliului Superior al Procurorilor cu privire la avizarea proiectului de Ordin privind crearea unor procuraturi teritoriale, stabilirea sediilor acestora, a circumscripțiilor în care activează și a numărului de personal, nr.12-217/16 din 01.08.2016. [Citat 18.11.2016]. Disponibil: http://procuratura.md/file/2016-08-01_217%20Hotarare%20crearea%20procuraturilor%20de%20circumscripctie.pdf

²⁷⁸ Ibidem.

²⁷⁹ Ordinul Procurorului General privind crearea unor procuraturi teritoriale, stabilirea sediilor acestora, a circumscripțiilor în care activează și a numărului de personal, nr.1076 din 01.08.2016. Biblioteca Procuraturii Generale a Republicii Moldova.

Într-o scrisoare a procurorului-șef interimar al Procuraturii UTA Găgăuzia din 16.11.2018 adresată secretarului general al Ministerului Justiției a RM cu privire la propuneri ce se referă la Procuratura UTA Găgăuzia, se menționează despre „oportunitatea includerii în actele normative care reglementează activitatea procuraturii datele referitor la procuratura care urmează să reprezinte învinuirea în numele statului la CA Comrat, precum și examinarea posibilității creării subdiviziunii, secției specializate în Procuratura UTA Găgăuzia, care se va ocupa numai de activitatea la CA Comrat pentru a eficientiza lucrul la acest capitol și a specializa procurorii. În Procuratura UTA Găgăuzia, oficiul central, conform statelor activează 7 procurori, inclusiv procuror-șef și un adjunct al procurorului-șef. Procurorii din cadrul Procuraturii UTA Găgăuzia exercită, conduc urmărirea penală, reprezintă învinuirea în numele statului în CA Comrat și judecătoriile din circumscripția acesteia în cauzele penale, civile și contravenționale, precum și exercită și alte atribuții. La examinarea cauzelor la CA Comrat sunt antrenați permanent 3 procurori, care în afară de reprezentarea învinuirii la CA Comrat exercită și alte atribuții prevăzute de CPP. În conformitate cu Legea nr.76 din 21.04.2016 cu privire la reorganizarea instanțelor judecătorești,²⁸⁰ în circumscripția CA Comrat au fost incluse judecătoriile Comrat (sediile Ceadâr-Lunga, Vulcănești, Comrat) și Cimișlia (sediile Leova, Basarabeasca, Cimișlia), respectiv și s-a majorat esențial volumul de lucru nu numai al judecătorilor, dar și al procurorilor. În pct. 6 din capitolul IV „Structura și organizarea Procuraturii” din Regulamentul Procuraturii, aprobat prin Ordinul Procurorului General nr.24/28 din 24.09.2016 este prevăzut că, procuraturile teritoriale activează în circumscripțiile instanțelor judecătorești, conform competenței teritoriale administrative. Nici în Legea cu privire la Procuratură nr.3 din 25.02.2016, nici în Regulamentul Procuraturii nu este indicată procuratura care activează anume în raza de circumscripție a CA Comrat.”²⁸¹

În activitatea sa procurorii se călăuzesc de Constituția RM, tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte, Legea cu privire la Procuratură nr.3 din 25.02.2016, alte legi și acte normative, Regulamentul Procuraturii, aprobat prin Ordinul Procurorului General nr.24/28 din 24.09.2016²⁸², și Regulamentul Procuraturii de circumscripție, aprobat prin Ordinul Procurorului General nr.25/28 din 04.10.2016, ordinele, dispozițiile și instrucțiunile Procurorului General. De asemenea, conform art.9 alin.(4) lit.c) și alin.(5) lit.d) din Legea cu privire la

²⁸⁰ *Legea cu privire la reorganizarea instanțelor judecătorești, nr.76 din 21.04.2016.* În: Monitorul Oficial al RM nr.184-192/387 din 01.07.2016.

²⁸¹ *Demersul Procurorului-șef interimar al procuraturii UTA Găgăuzia, nr.2680 din 16.11.2018.* [Citat 28.09.2019] Disponibil: http://www.justice.gov.md/public/files/directia_analiza_monitorizare_si_evaluare_a_politicilor/Procuratura_UTA_Gagauzia.pdf

²⁸² *Regulamentul Procuraturii aprobat prin Ordinul Procurorului General RM nr.24/28 din 24.09.2016, pct.6 din capitolul IV.* În: Monitorul Oficial al RM nr.369-378/1798 din 28.10.2016.

Procuratură nr.3 din 25.02.2016, procuraturile specializate, adică Procuratura Anticorupție și Procuratura pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale, reprezintă învinuirea în instanța de judecată de fond, de apel și de recurs în cauzele în care au condus sau au exercitat urmărirea penală. În unele cazuri penale complexe, dispoziții pentru participarea la judecarea apelurilor pot fi date procurorului, participant în prima instanță sau formate grupuri de acuzatori de stat, în componența cărora să intre atât reprezentanții procuraturilor din circumscripție, cât și din procuraturile teritoriale sau specializate.

Potrivit art. 412 alin. (7) CPP RM la „judecarea apelului, participarea procurorului este obligatorie”. Și CtEDO a declarat că „absența procurorului în ședință poate determina încălcarea principiului procesului echitabil.”²⁸³

Acuzatorii de stat trebuie să participe activ la administrarea și cercetarea probelor nu numai în prima instanță, dar și în instanța de apel. Este necesară colaborarea cu procurorii care au condus urmărire penală, reprezentanții organului de urmărire penală care au efectuat urmărire penală pe cauzele concrete, în vederea elucidării tuturor circumstanțelor apărute în instanța de apel, mai ales în cazul prezentării unor probe noi, și folosirea informațiilor obținute în strictă conformitate cu legislația procesual-penală.

În unele cauze fără prezentarea unor probe suplimentare nu este posibil de obținut o hotărâre judecătorească legală. Prezentarea unor probe suplimentare presupune prezentarea instanței pentru audierea unor martori, care nu au fost stabiliți și audiați la urmărire penală sau la instanța de fond, solicitarea și convingerea instanței de apel privind necesitatea dispunerii unor expertize judiciare, prezentarea pentru anexarea la dosarul penal unor documente importante, etc.²⁸⁴

În cazul declarării apelului de către partea apărării, procurorul este obligat să se expună asupra motivării acestuia prin prezentarea argumentelor respective.

²⁸³ Hotărâre CtEDO *Karelin c. Rusia*, nr.926/08, din 20.09.2016, §53-57. [Citat 26.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-166737>.

²⁸⁴ Prin Sentința Judecătorei Cahul din 15.12.2015 cauza penală în privința lui F.D., pentru acțiunile comise la 12.09.2014, a fost încetată, în temeiul art.55 CP RM. Sentința în cauză a fost atacată cu apel de către procurorul, care a solicitat condamnarea inculpatului. Procurorul participant la instanța de apel, în urma verificării suplimentare a datelor privind antecedentele penale a inculpatului, a stabilit că ultimul la 31.01.2012 a comis o infracțiune prevăzută de art.244 alin.(2) lit.b) CP RM, pentru care a fost condamnat definitiv la 15.12.2014 de Judecătoria Buiucani m.Chișinău, dos. nr.14-1-8126-12082014, la pedeapsa sub forma de amendă cu privarea de drept de a ocupa funcții de conducere ce implică luarea deciziilor referitoare la încheierea, modificarea sau încetarea tranzacțiilor economice pe un termen neexecutat. (*DCA Cahul din 26.04.2016. Dos. nr.05-1a-154-03022016. [Citat 18.11.2016] Disponibil: http://cach.instante.justice.md/ro/hot?data_deciziei=&nr_dosar=&denumire_dosar=Flenchea+Dumitru+Andrei+art.+361+alin.+%282%29+lit.+b%29+CP+RM&tip_dosar=*)

Potrivit lui Kuglay I., „în ciuda reglementărilor legale, nemotivarea apelului în scris nu atrage nicio sancțiune, astfel, încât arătarea motivelor poate fi făcută și oral în fața instanței, cu ocazia dezbaterii apelului.”²⁸⁵

O atenție sporită acuzatorii de stat trebuie să acorde calității și argumentării cererilor de apel, care trebuie să corespundă legii și materialelor cauzei penale, trebuie să fie concrete, înțelese și motivate. După judecarea cauzei penale, procurorul participant în instanța de apel, întocmește o concluzie respectivă (vezi: anexă nr.3), care s-a dovedit în practică a fi una eficientă pentru datele statistice și a generalizărilor practicii judiciare în diferite domenii.

Trebuie de precizat că cererile de apel declarate de către procuror, sunt egaleate cu respectivele cereri de apel declarate de către alți participanți ai procesului penal, care dispun de dreptul de a declara apel împotriva sentințelor nedefinitive. Această înseamnă că procurorul în cadrul procesului penal desfășurat în instanță judecătorească este o parte în proces, fără a avea careva prioritate procesuale față de alți participanți ai procesului.

În susținerea argumentelor prezentate în apelul procurorului, sau în argumentarea nemotivării apelului altei părți, acuzatorul de stat are dreptul să prezinte probe suplimentare, să solicite citarea și audierea anumitor martori și experți.

Totodată, procurorul care a declarat apel, poate să-l retragă până la începerea cercetărilor judecătorești în instanța de apel prin depunerea unui demers în scris și cu arătarea motivelor (art. 407 CPP RM). În caz contrar, se va considera că retragerea este nemotivată și nu va putea fi acceptată. Spre comparație, conform legii procesual penale din România, apelul declarat de către procuror poate fi retras de procurorul ierarhic superior (art. 415 alin. (3) CPP României). Totodată, „apelul nu poate fi retras decât de conducătorul procuraturii din care face parte procurorul, care a declarat apel, sau conducătorul procuraturii ierarhic superioare.”²⁸⁶ Totodată, legea prevede posibilitatea ca „în situația în care procurorul a retras apelul declarat în favoarea unei părți, această parte poate însuși acest apel” (art. 415 alin. (4) CPP României).

De asemenea, procurorul are dreptul până la începerea judecării apelului să modifice cerințele apelului sau să completeze apelul cu motive suplimentare. Aici trebuie de menționat că, nu dispunem de practica judiciară a cazurilor când procurorul în apelul suplimentar poate să solicite agravarea situației inculpatului, chestiunea care nu a fost menționată în primul apel. Însă, considerăm că această situație este posibilă, or, fiecare argument trebuie să fie bine motivat, inclusiv prin norme legale.

²⁸⁵ Kuglay I. în *Udroiu M. (coord.) Codul de procedură penală. Comentariu pe articole: art.1-603*. Ediția 2, revizuită și adăugită. Editura „C.H.Beck”, București, 2017, p. 1621-1666.

²⁸⁶ Kuglay I. în *Udroiu M. (coord.), op. cit.*, p. 1642.

2.3. Efectele apelului declarat de către procuror

Folosirea acestei căi de atac ordinare produce unele efecte pe care legea procesual penală le precizează. Astfel, din dispozițiile art. 408 – 411 CPP RM rezultă că apelul are următoarele efecte: suspensiv, devolutiv, neagravant și extensiv. Desigur și apelul procurorului declarat împotriva sentinței pronunțate pe cauza penală produce efectele sale.

Efectul suspensiv al unei căi de atac constă în aceea că, în cursul termenului de atac și, după aceea, în cursul judecății căii de atac, hotărârea este împiedicată să rămână definitivă și executarea ei este suspendată.²⁸⁷

Terzikian S. propune ca „declararea apelului va avea ca efect suspendarea imediată a executării sentinței emise de prima instanță, fără adoptarea unei hotărâri judecătorești în acest sens, și doar în privința aceluși inculpat care este vizat în cererea de apel, iar în privința altor inculpați sentința devine definitivă odată cu ne apelare.”²⁸⁸

Reieșind din legea și practica judiciară, efectul suspensiv nu se referă la măsura preventivă – arest preventiv, aplicată la pronunțarea sentinței în scopul asigurării executării pedepsei. Potrivit prevederilor art. 398 CPP RM, în caz de achitare sau de încetare a procesului penal, instanța dispune punerea imediată în libertate a inculpatului arestat, de asemenea, instanța trebuie să procedeze în același mod când dispune liberarea inculpatului de pedeapsă sau de executarea ei, în cazul condamnării la închisoare cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, în cazul condamnării la o pedeapsă neprivativă de libertate. Termenul maxim de 12 luni a măsurii respective nu se calculează pentru perioada de după pronunțarea sentinței de condamnare cu aplicarea arestului preventiv.

Aici putem menționa că, în conformitate cu pct.1) lit.a) din HCC RM nr. 3 din 23.02.2016, s-a reținut că, „arestul preventiv, în sensul art. 25 alin. (4) din Constituție RM, poate fi aplicat pentru o perioadă totală de cel mult 12 luni, care include etapa urmăririi penale, cât și etapa judiciară, până la emiterea încheierii judecătorești prin care persoana este eliberată din arest sau momentul pronunțării sentinței de către instanța de fond.”²⁸⁹

„Potrivit art. 5 §. 1 lit. a) CEDO, nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția dacă este deținut legal pe baza condamnării pronunțate de către un tribunal competent. Prin termenul de „condamnare” în sensul art. 5 §.1 lit. a) CEDO trebuie să se înțeleagă atât declararea

²⁸⁷ Paraschiv C.S. *Apelul penal*. București, Editura „Hamangiu”, 2019, p. 113.

²⁸⁸ Терзикан С. *Проблемы реализации уголовного правосудия в суде Апелляционной инстанции (сравнительно-правовое исследование)*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Ереван, 2016, с. 143-147. [Citat 25.08.2020] Disponibil: http://etd.asj-oa.am/3647/1/Dissertacija_Terzikyan.pdf

²⁸⁹ HCC nr.3 din 23.02.2016, *privind excepția de neconstituționalitate a alineatelor (3), (5), (8) și (9) ale articolului 186 din CPP (termenul arestului preventiv)*. În: Monitorul Oficial al RM nr.49-54/8 din 04.03.2016.

vinovăției, în urma stabilirii legale a existenței unei infracțiuni (a se vedea *Guzzardi c. Italia*, hot. din 06.11.1980, §.100), cât și aplicarea unei pedepse sau a oricărei altei măsuri privative de libertate (a se vedea *Van Droogenbroeck c. Belgia*, hot. din 24.06.1982, §.35). La fel, Curtea Europeană a subliniat în jurisprudența sa că expresia „pe baza unei condamnări” nu poate fi interpretată ca limitându-se la ipoteza unei condamnări definitive, deoarece acest lucru ar exclude arestarea în cursul ședinței de judecată a persoanelor condamnate care au compărut fiind în libertate (*Wemhoff c. Germania*, hot. din 27.06.1968, §.9).²⁹⁰

Mai mult, în cauza *Savca c. Republica Moldova* din 15.03.2016,²⁹¹ CtEDO a reiterat că „detenția preventivă se încheie în momentul în care persoana deținută este eliberată și/sau îi este stabilită pedeapsa, fie și de către o instanță de prim nivel.” (§. 41). „Cel condamnat în primă instanță nu poate fi considerat ca deținut „în vederea aducerii sale în fața unui tribunal, atunci când există motive verosimile de a bănuși că a comis o infracțiune.” în sensul art. 5 §.1 lit. c) CEDO, ci trebuie privit ca o persoană care se găsește în situația prevăzută de art. 5 §.1 lit. a) CEDO, care admite privarea de libertate după condamnarea de către un tribunal competent. O sentință de condamnare pronunțată în primă instanță, care a fost contestată cu apel, justifică deținerea celui condamnat. Persoana condamnată în primă instanță, indiferent de împrejurarea dacă a fost sau nu anterior deținută până la acel moment, cade sub incidența art. 5 §.1 lit.a) CEDO.”²⁹²

Hotărârea pronunțată în toate situațiile de mai sus, cu privire la arestarea inculpatului, este executorie în temeiul art. 395 alin.(1) pct.5) CPP RM, ceea ce înseamnă că apelul declarat de procuror nu are efect suspensiv.

Mai mult ca atât, apelul procurorului nu are efect suspensiv în situațiile pronunțării sentințelor de achitare și de încetare, când inculpatul fiind în stare de arest se „pune imediat în libertate chiar în sală ședinței de judecată” (art. 398 CPP RM).

²⁹⁰ DCC de inadmisibilitate a sesizării nr.94g/2017 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 395 alineatul (1) punctul 5) din Codul de procedură penală (aplicarea măsurii preventive în cazul sentinței de condamnare), nr.72 din 27.07.2017, §19-22. În: Monitorul Oficial al RM nr.40-47/18 din 09.02.2018; și DCC de inadmisibilitate a sesizării nr.11g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a art.195 alin.(5) pct.3) și a art.395 alin.(1) pct.5) din Codul de procedură penală (aplicarea măsurii preventive în cazul sentinței de condamnare și încetarea de drept a măsurii preventive), nr.15 din 09.02.2018, §21-23. În: Monitorul Oficial al RM nr.157-166/80 din 18.05.2018.

²⁹¹ Hotărâre CtEDO *Savca c. Republica Moldova* din 15.03.2016, nr.17963/08. [Citat 24.03.2020] Disponibil: <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2016/07/SAVCA-red-pdf.pdf>.

²⁹² DCC de inadmisibilitate a sesizării nr.225g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a art. 395 alin.(1) pct.5) din CPP (aplicarea măsurii preventive în cazul sentinței de condamnare [nr.2]), nr.25 din 02.03.2020, §23. [Citat 24.03.2020] Disponibil: <http://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=770&l=ro>.

„Apelul procurorului produce **efect devolutiv** nu numai în ceea ce privește aspectele justiției în general, ci și față de toate persoanele, atât în favoarea, cât și în defavoarea lor.”²⁹³

Instanța de apel este obligată să examineze cauza în primul rând prin prisma temeiurilor și a cererilor formulate de apelant și mai apoi sub toate aspectele de fapt și de drept. Examinarea temeiurilor de desființare a hotărârilor invocate de apelant presupune analiza tuturor motivelor de apel formulate (art. 414 alin. (5) CPP RM).²⁹⁴

Iuga M. a expus opinia potrivit căreia: „apelul procurorului, având în vedere că Procuratura republicii reprezintă interesele generale ale societății în procesul penal, are efect devolutiv integral sau absolut atât în privința laturii penale, cât și în privința laturii civile în procesul penal.”²⁹⁵

Merită atenție analiza efectuată de către Papadopol V. și Turianu C. „Apelul procurorului devolvează atât latura penală, cât și latura civilă. Întrucât procurorul reprezintă societatea, iar interesul societății este înfăptuirea justiției, care presupune, în fiecare cauză penal în parte, o exactă stabilire a situației de fapt și o corectă aplicare a legii, apelul procurorului făcut fără rezerve are efecte devolutive integrale, atât *in rem*, cât și *in personam*, ceea ce înseamnă că instanța astfel sesizată are obligația să examineze întreaga cauză, indiferent dacă în urma acestui examen situația părților se va înrăutăți (*reformatio in peius*) sau se va ușura (*reformatio in melius*). Dacă apelul procurorului are caracter limitat, fiind restrâns, numai la soluția laturii penale ori civile, sau numai la anumite fapte ori persoane dintre cele la care se referă sentința, efectul devolutiv al apelului este mărginit la aspectele vizate prin apelul declarat. Apelul nu are doar efect devolutiv, ci acesta se completează cu regula *non reformatio in peius* și cu *efectul extensiv* al apelului. De aici rezultă unele consecințe specifice diverselor situații ce se pot ivi.”²⁹⁶

Ulterior, autorii analizează cazurile în care apelul procurorului este limitat la o anumită parte a cauzei. Analiza respectivă o putem compara cu prevederile naționale și practica judiciară atât din România, cât și cea națională. Respectiv, putem menționa următoarele.

I. Astfel, cu referire la cazurile în care apelul procurorului este limitat la una sau la unele din persoanele care au calitatea de inculpat în proces, pot fi luate în considerație două ipoteze:

²⁹³ Dolea I., *op.cit.*, 2016, p. 874; Crișu A., *op.cit.*, p. 553; Neagu I., Damaschin M., *op.cit.*, p. 305.

²⁹⁴ Într-o speță românească, procurorul a declarat apel împotriva sentinței de condamnare, invocând greșita soluționare a laturii civile și aplicarea greșită a prevederilor privind efectele circumstanțelor atenuante. Apelul procurorului a fost admis numai cu privire la modul de soluționare a laturii civile. În ceea ce privește celălalt temei de desființare a sentinței, instanța de apel a omis să se pronunțe. Procedând în acest mod, instanța de apel a pronunțat o hotărâre nelegală, astfel, că instanța de recurs, sesizată cu recursul procurorului, a dispus casarea cu trimitere spre judecare a apelului. (Pamfil M.L., Movileanu C., Munteanu C.A. *Apelul în procesul penal. Practica judiciară*. București, Editura „Hamangiu”, 2008, p. 41.)

²⁹⁵ Iuga M., *op. cit.*, p. 42.

²⁹⁶ Papadopol V., Turianu C., *op.cit.*, p. 129.

1. - „dacă apelul a fost declarat în defavoare, efectul devolutiv al apelului este mărginit la acest sau la acești inculpați, în sensul că situația celorlalți nu mai poate fi adusă în discuție pentru a se obține o agravare a situației lor.”²⁹⁷ Aici, soluția decurge din dispozițiile art. 409 alin. (2) CPP RM care, obligând instanța de apel să examineze cauza prin extindere și cu privire la părțile la care apelul nu se referă, interzice a se crea acestora o situație mai grea.

Prezintă interes în acest sens pentru jurisprudența națională și practica judiciară românească în materia efectului devolutiv.²⁹⁸

2. - „dacă apelul a fost declarat în favoare, instanța de apel poate, dar nu în baza efectului devolutiv, ci a celui extensiv, să examineze și situația inculpaților neapelanți și, dacă este cazul, să le ușureze situația”.²⁹⁹

Pamfil M.L., Movileanu C. și Munteanu C.A. au susținut că, formularea în cursul judecății în apel a unor alte motive de apel decât cele invocate în cererea de apel este admisibilă, cât timp prin aceasta nu se produce o încălcare a efectului *non reformatio in peius*.³⁰⁰

II. Cu referire la cazurile în care apelul procurorului vizează numai anumite fapte, soluția privitoare la celelalte fapte imputate inculpatului nefiind supusă criticii:

1. - dacă apelul în defavoare este limitat la una sau la unele din faptele imputate, în opinia lui Dumbravă Vl., „instanța de apel nu se poate ocupa de celelalte fapte nici în baza efectului

²⁹⁷ Papadopol V., Turianu C., *op.cit.*, p. 130.

²⁹⁸ Spre ex.: în dec. nr.238/A/2000, a CA Brașov, cererea de apel trebuie să cuprindă în mod obligatoriu numele persoanei față de care s-a declarat apelul, sub sancțiunea neluării în considerare a apelului astfel declarat. În speță, instanța de fond a dispus condamnarea unor inculpați pentru săvârșirea mai multor infracțiuni. În ceea ce privește apelul procurorului, s-a reținut faptul că în declarația de apel au fost arătate numele doar a doi dintre inculpații pe care îi viza apelul, iar în ceea ce îi privește pe ceilalți, s-a folosit sintagma „ș.a.”. În aceste condiții, curtea a reținut că apelul a fost declarat în mod legal numai în ceea ce îi privește cei doi inculpați. În alt caz, dec. nr.725/1997 a CA București, se menționează că, apelul declarat de către procurorul în defavoarea unuia dintre inculpați este limitat la situația acestui inculpat, și situația celorlalți inculpați nu mai poate fi pusă în discuție pentru a obține o agravare a situației lor. În speță, procurorul s-a referit în apelul declarat în termen numai la situația unuia dintre inculpați, solicitând condamnarea acestuia; după expirarea termenului de apel, procurorul a declarat că extinde apelul cu privire la un coindicat, cerând majorarea pedepsei aplicate acestuia. Având în vedere că extinderea apelului nu se poate face decât în favoare, nu și în defavoare, instanța de apel nu poate proceda la aplicarea unei pedepsei mai grele pentru inculpatul la care s-a referit extinderea. (Pamfil M.L., Movileanu C., Munteanu C.A., *op.cit.*, p. 48-49); Declarația de apel a Parchetului se referă strict la inculpatul A. Împrejurarea că în motivele scrise ale Parchetului se face referire și la inculpații D., E. și J. nu poate constitui un temei justificat pentru îndreptarea pretinselor nelegalități menționate de reprezentantul Ministerului Public cu ocazia dezbaterilor din prezenta cauză, care ar conduce la majorarea pedepselor aplicate și la schimbarea modalității de executare a acestora, respectiv ar agrava situația acestor inculpați (ÎCCJ, dec. nr. 131/A/2016, www.scj.ro) Udriou M., *op.cit.*, 2018, p. 386.

²⁹⁹ Papadopol V., Turianu C., *op.cit.*, p. 129-130.

³⁰⁰ În spețele CA Bacău, dec. nr.40/1995 și CA Galați, dec. nr.114/2007, procurorul a solicitat, prin motivele scrise de apel, schimbarea încadrării juridice în una mai ușoară. Procurorul de ședință nu a mai susținut acest motiv de apel, ci a invocat alte două motive, și anume neobligarea inculpatului la plata unor despăgubiri civile și faptul că instanța nu a dispus menținerea măsurilor asiguratorii luate asupra bunurilor inculpatului în cursul urmăririi penale. deci, motivele susținute în scris de procuratura vizează atenuarea situației inculpatului prin schimbarea încadrării juridice în una mai ușoară, astfel că apelul procurorului este declarat în favoarea inculpatului. Situația inculpatului nu poate fi agravată în apelul procurorului, altfel producându-se o încălcare a principiului „non reformatio in peius”. În aceste condiții, instanța nu mai poate analiza motivele invocate oral de procuror. (Pamfil M.L., Movileanu C., Munteanu C.A., *op.cit.*, p. 34).

devolutiv, nici în baza celui extensiv, deoarece acesta din urmă se referă numai la persoane, nu și la fapte. Însă, în opinia lui Teodoru Gr.: „întrucât potrivit normelor procesuale, instanța de apel este obligată ca, în afara temeiurilor și cererilor formulate de apelant, să examineze cauza sub toate aspectele de fapt și de drept și întrucât, pe de altă parte, cererile apelantului pot consta și în limitarea apelului la anumite fapte, instanța de apel, sesizată cu apelul în defavoare al procurorului, are căderea să examineze cauza și în legătură cu faptele avizate prin apel, putând să agraveze, și în legătură cu ele, situația intimatului.”³⁰¹

2. - dacă apelul procurorului este declarat în favoare, instanța de apel poate să examineze cauza și cu privire la faptele la care apelul nu se referă, dar situația inculpatului poate fi numai ușurată, nu și agravată.³⁰²

III. Dacă apelul procurorului declarat în favoarea inculpatului privește numai latura penală, instanța de apel nu va putea nici să acorde despăgubiri, dacă prima instanța a respins acțiunea civilă, nici să majoreze despăgubirile stabilite, căci astfel s-ar încălca principiul neagrării situației în propriul apel, dar va putea să înlăture sau să diminueze despăgubirile stabilite de instanța de fond.³⁰³

IV. Dacă procurorul, printr-un apel declarat în defavoarea inculpatului, critică numai soluția laturii civile, instanța de apel va putea să examineze cauza și sub aspectul laturii penale, putând agrava situația inculpatului, deoarece apelul nefiind declarat în favoare, îndreptățește instanța să examineze cauza sub toate aspectele.³⁰⁴

³⁰¹ Papadopol V., Turianu C., *op.cit.*, p. 130; În speță, instanța de recurs ordinar a menționat că, deși soluția instanței de apel privind condamnarea cu liberarea de pedeapsă în legătură cu expirarea termenului de prescripție, nu se contestă, procurorul pe acest episod nu pune la îndoială calificarea acțiunilor inculpatului, decizia urmează a fi casată integral, și în această parte, ținând cont de învinuirea înaintată inculpatului în rechizitoriu, și erorile de drept comise de instanțele de fond la constatarea faptei. (DCPL al CSJ din 11.02.2020. Dos. nr.1ra-269/2020. [Citat 30.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=15470)

³⁰² Paraschiv C.-S., *op.cit.*, p. 124; Papadopol V., Turianu C., *op.cit.*, p. 131; Udrioiu M., *op.cit.*, 2018, p. 389.

³⁰³ „Apelul declarat de procuror în favoarea uneia dintre părți produce aceleași efecte ca și apelul declarat de partea respectivă, și nu este permisă agravarea situației acelei părți. În speță CA Brașov, dec. nr.204/2004, ÎCCS a României, dec. nr.5749/2004, inculpatul a fost condamnat în prima instanță la o pedeapsă rezultantă de 3 ani închisoare cu suspendarea sub supraveghere a executării pedepsei pentru săvârșirea a două infracțiuni. Împotriva acestei hotărâri a făcut apel procurorul, criticând-o pentru nelegalitate, întrucât instanța a omis să aplice prevederile privind grațierea unor pedepse, care erau incidente în cauză. Instanța de apel a apreciat că apelul este fondat, astfel că, rejudecând, a descontopit pedeapsa rezultantă, a constatat grațiate pedepsele aplicate. Soluția instanței de apel a fost, de asemenea, criticată de procuratură pentru agravarea situației inculpatului în calea de atac declarată în favoarea lui. Instanța de recurs a constatat că critica procurorului este fondată. Având în vedere motivul de apel invocat, apelul procurorului a fost declarat în favoarea inculpatului, astfel că instanța de apel nu putea agrava situația acestuia, a reformat sentința primei instanțe atât în favoarea inculpatului, cât și în defavoare, astfel că a pronunțat o hotărâre nelegală.” (Pamfil M.L., Movileanu C., Munteanu C.A., *op.cit.*, p. 65.)

³⁰⁴ DCACahul din 18.06.2019. Dos. nr. 05-1a-298-13032018. [Citat 14.12.2019] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/f223fff8-8062-4b68-9c52-6056a414b877 și DCP CSJ din 06.11.2019. Dos. nr.1ra-2164/2019. [Citat 14.12.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=14633. Alt ex., într-o cauza penală procurorul a declarat apel împotriva sentinței de condamnare în latura civilă, în partea soluției privind neîncasarea de la inculpat în beneficiul statului a cheltuielilor judiciare. Instanța de apel judecând apelul procurorului a găsit un alt temei pentru casarea

V. În situația când apelul procurorului se referă la pedeapsa penală fie să ceară majorarea pedepsei, fie să solicite reducerea ei. „Dacă procurorul a declarat apel *a minima (a minima poena ad majorem)*, cerând agravarea pedepsei, aceasta nu împiedică instanța de apel să atenueze pedeapsa ori chiar să-l achite pe condamnat.”³⁰⁵

„Dacă procurorul a făcut apel *a maxima (a maxima poena ad mitiorem)*, pentru că pedeapsa este prea grea, cerând reducerea ei, instanța de apel, căreia îi este interzis să agraveze situația intimatului, va putea fie să mențină hotărârea atacată, fie să o reformeze *in melius*.”³⁰⁶

Concluzionând asupra situațiilor, autorii români³⁰⁷ au menționat că, „apelul procurorului poate fi limitat în ceea ce privește faptele și persoanele, dar atâta vreme cât vizează o anumită faptă reținută în sarcina unui anume inculpat, el repune în discuție tot ceea ce a fost supus judecății primei instanțe, fără nici o altă limitare decât stabilirea adevărului și buna administrare a justiției.”

În practica judiciară se aplică regula **neagravării situației în propriul apel** cu efectele sale. Potrivit principiului neagravării situației în propria cale de atac, stipulat în art.art. 410 și 425 CPP RM, este inadmisibil crearea unei situații mai grave pentru persoana în favoarea căreia a fost declarat apelul și, respectiv, recursul.³⁰⁸

„Regula neagravării situației se aplică tuturor titularilor dreptului de apel cu excepția procurorului. Aceasta înseamnă dacă procurorul a atacat hotărârea în defavoarea inculpatului, instanța, având dreptul a agrava situația inculpatului, va avea și dreptul de a lua o hotărâre care să atenueze situația acestuia. Însă, în cazul când apelul procurorului a fost declarat în favoarea uneia din părți, instanța de apel nu va putea agrava situația ei.”³⁰⁹

parțială a sentinței primei instanțe, în latura penală, cu pronunțarea unei noi hotărâri în temeiul art. 389 alin. (4) pct.3) CPP. (DCA Cahul din 19.09.2019. Dos. nr.1-18018560-05-1a-16082019. [Citat 14.12.2019] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/4cf67775-3c2b-4211-b66e-572102b74bf2 și DCP CSJ din 11.03.2020. Dos. nr.1ra-978/2020. [Citat 14.05.2020] http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=15533)

³⁰⁵ Papadopol V., Turianu C., *op.cit.*, p. 131.

³⁰⁶ Paraschiv C.-S., *op.cit.*, p. 124; „Potrivit sentinței instanței de fond, inculpatului i-a fost stabilită pedeapsa închisorii cu suspendarea condiționată a executării ei. Procurorul a declarat apel, solicitând stabilirea unei pedepse mai ușoare, sub formă de amendă. Apărarea nu a declarat apel. Instanța de apel a respins apelul procurorului, considerând ca pedeapsa stabilită inculpatului a fost individualizată corect. Instanța de recurs a respins recursul ordinar declarat de către procuror, concluzionând că prima instanță și cea de apel nu au comis erori de drept, pedeapsa aplicată inculpatului este una corectă, deoarece la stabilirea acesteia au fost respectate exigențele legii.” (DCP CSJ din 26.06.2019. Dos. nr.1ra-756/2019. [Citat 14.12.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=13936)

³⁰⁷ Papadopol V., Turianu C., *op.cit.*, p. 129-131.

³⁰⁸ DCA a RM din 28.01.1998. Dos. nr.1r-120/1998. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr.6/13, 1999; HP CSJ din 31.10.2005. Dos. nr.4-1re-74/2005; HP CSJ din 21.11.2005. Dos. nr.4-1re-101/2005. Arhiva CSJ RM [Citat 16.04.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php)

³⁰⁹ Dolea I., Roman D., Sedlețchi Iu., *et.al. Drept procesual penal*. Ed. a 3-a. revizuită și completată. Chișinău, F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2009, p. 594.

Pamfil M.L., Movileanu C. și Munteanu C.A. au prezentat o speță precum că, dacă apelul procurorului este declarat în defavoarea inculpatului, atenuarea situației acestuia nu este posibilă.³¹⁰

Potrivit unei decizii CSJ a RM, curtea de apel nu era abilitată cu dreptul procesual de a casa sentința și de a-i atenua situația inculpatului în lipsa apelului acestuia, mai ales în prezența apelului procurorului, care solicita agravarea situației.³¹¹

Rezultă că, procurorul nu acționează într-un interes propriu, ci ca reprezentant al societății, al cărei interes este ca orice hotărâre greșită, fie în favoare, fie în defavoarea vreunei părți, să nu dobândească autoritate de lucru judecat. Din această cauză instanța poate soluționa apelul într-un sens total opus celui dorit de procuror, fără să se poată spune că astfel i s-a înrăutățit situația în propriul apel.

În altă speță a CSJ a RM s-a menționat altfel că, *...procurorul reprezintă interesele societății, iar interesele societății constau în înfăptuirea unei justiției care urmărește stabilirea adevărului.*³¹²

„Nu se va aplica efectul *non reformatio in peius* în cazul în care singurul apelant din cauză este persoana vătămată (care nu are calitatea și de parte civilă) sau procurorul; în acest caz, chiar dacă persoana vătămată, respectiv procurorul a declarat apel în defavoarea inculpatului, instanța de control judiciar va putea admite apelul și dispune achitarea inculpatului sau încetarea procesului penal dacă reține existența unui impediment la exercitarea acțiunii penale.”³¹³

³¹⁰ Pamfil M.L., Movileanu C., Munteanu C.A., *op. cit.*, p. 66-67.

³¹¹ Sentința a fost atacată cu apel doar de către procuror sub aspectul greșitei recalificări a acțiunilor inculpatului, solicitându-se condamnarea conform învinuirii aduse. Inculpatul nu a contestat sentința cu apel, astfel acceptând status quo-ul determinat prin sentință. Judecând cauza în ordinea procedurii de apel, instanța de apel a admis, însă din alte motive decât cele invocate, apelul procurorului și a pronunțat o hotărâre de achitare a lui C.I. de sub învinuirea adusă, pe motivul existenței circumstanței care înlătură caracterul penal al faptei - legitima apărare, prevăzută de art.36 CP RM. Însă, procedând în atare mod, curtea de apel a ignorat prevederile art.410 CPP RM, care stabilește că instanța de apel, soluționând cauza, nu poate crea o situație mai gravă pentru persoana care a declarat apel, iar potrivit alin.(2) al aceluiași articol, dispoziția dată se aplică și în cazul în care apelul a fost declarat de către procuror în favoarea unei părți. Cu alte cuvinte, s-a menționat că, în calea de atac, hotărârea poate fi modificată numai în favoarea celui care a exercitat-o. Prin urmare, curtea de apel nu era abilitată cu dreptul procesual de a casa sentința și de a-i atenua situația inculpatului în lipsa apelului acestuia, mai ales în prezența apelului procurorului, care solicita agravarea situației, motiv pentru care decizia instanței de apel a fost casată. (*DCP CSJ din 18.05.2010. Dos. nr.1ra-510/2010. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr.10, 2010, pag.15.*)

³¹² „...reieșind din dispoziția art.1 al Legii cu privire la Procuratură din 25.12.2008, unde este reglementat că procurorul apără interesele generale ale societății, reprezentând învinuirea în instanța de judecată, având rolul de a contribui activ la aflarea adevărului în cadrul procesului penal, putem conchide că odată ce procurorul a atacat decizia instanței de apel în defavoarea inculpatului, instanța de recurs, verificând actele cauzei din toate punctele de vedere, este în drept să atenuze situația inculpatului sau chiar să dispună achitarea acestuia dacă din actele cauzei rezultă aceasta. Regula **neagrării situației** se aplică tuturor titularilor dreptului de atac cu excepția procurorului. Aceasta înseamnă că dacă procurorul a atacat hotărârea în defavoarea inculpatului, instanța de recurs, având dreptul de a agrava situația inculpatului, are și dreptul de a lua o hotărâre care să atenuze situația acestuia.” (*DCPL CSJ din 03.11.2015. Dos. nr.1ra-983/2015, p. 9. [Citat 28.04.2016] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=5238*)

³¹³ Udriș M., *op.cit.*, 2018, p. 389.

Procurorul poate ataca o hotărâre, de ex., pe motivul că pedeapsa este prea ușoară sau că este prea grea, adică în defavoarea sau în favoarea inculpatului. „Faptul că procurorul a atacat hotărârea *a minima* nu înseamnă că rezultatul să fi o *remormatio in pejus*, adică o agravare a situației inculpatului, instanța de apel putând fie să majoreze pedeapsa sau să agraveze în orice alt sens situația adoptată de prima instanță, fie să mențină hotărârea, respingând recursul, fie, în fine, să reducă pedeapsa sau să adopte orice altă situație ușurătoare. Dacă, însă atacarea s-a făcut *ad mitiorem*, adică în favoarea inculpatului, o *reformatio in pejus* nu poate avea loc în nici un caz, instanța fiind obligată fie să nu reformeze sentința atacată, fie să o reformeze *in melius*, ușurând situația condamnatului.”³¹⁴

Din conținutul art. 410 CPP RM rezultă că doar **persoana** (fizică sau juridică) care participă în procesul penal cu interese personale, beneficiază de principiul neagravării situației în propriul apel. Procurorul, la rândul său, este persoană oficială numită, în modul stabilit de lege, pentru a conduce sau a exercita urmărirea penală și a reprezenta în judecată învinuirea în numele statului (art. 6 pct. 37) CPP RM). Procurorul care participă la judecarea cauzei are funcție de acuzator de stat. Deci, procurorul nu are și nici nu poate avea careva interese personale în procesul penal și nu poate beneficia de principiul neagravării situației în propriul apel.³¹⁵

În opinia lui Dongoroz V., „orice hotărâre penală supusă legal unei căi de atac are virtual aptitudinea de a deveni definitivă prin nefolosirea acelei căi de atac. Aceasta definitivare este uneori totală, dar ea poate fi și parțială, când în același proces sunt reunite mai multe conflicte de drept sau când același conflict privește, activ sau pasiv, mai mulți subiecți procesuali; în aceste din urmă situații, pentru fiecare conflict de drept (fiecare infracțiune) sau pentru fiecare dintre laturile lui (penală sau civilă), hotărârea devine în parte definitivă dacă, în privința aceluia conflict de drept sau în privința uneia dintre laturile sale, părțile nu au uzat de calea de atac conferită de lege, după cum pentru fiecare subiect procesual hotărârea devine definitivă, în ceea ce îl privește, dacă nici el și nici părțile cu interese contrare nu au atacat hotărârea în privința sa. Așadar, se poate ca în cadrul aceluiași proces penal, dacă sunt mai mulți inculpați și mai multe părți civile sau părți responsabile civilmente, hotărârea penală supusă unei căi de atac ordinare să rămână definitivă, să aibă forță executorie și putere de lucru judecat, căpătând implicit caracter de imutabilitate, față de părțile care nu s-au folosit și în contra cărora nu a fost folosită acea cale de

³¹⁴ Papadopol V., Turianu C., *op.cit.*, p. 139-140.

³¹⁵ DCP CSJ din 19.02.2020. Dos. nr.1ra-744/2020, pct.12. [Citat 19.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=15400.

atac și, în același timp, aceeași hotărâre să nu aibă aceleași atribute pentru părțile care au uzat de calea de atac ori în contra cărora s-a făcut uz de ea.”³¹⁶

Cu titlu de ex., potrivit practicii judiciare românești, apelul declarat de procuror și retras de procurorul ierarhic superior poate fi însușit de oricare dintre părți, cu condiția să fi fost declarat în favoarea acesteia; în caz contrar, fiind retras și neputând fi însușit de parte, instanța nu mai este investită cu judecarea lui și, în consecință, nu poate fi extins.³¹⁷ Însă, în Republica Moldova nu odată cu retragerea apelului procedura apelului se încetează, fără posibilitatea preluării apelului de către o altă parte.

Cu privire la **efectul extensiv** al apelului declarat de către procuror. „Conform art. 411 CPP RM, efectul extensiv constă în faptul că instanța de apel va examina cauza prin extindere și cu privire la părțile care nu au declarat apel sau la care acesta nu se referă, având dreptul să ia o hotărâre și în privința lor. Prevederile acestui articol se aplică în anumite condiții: - existența unui apel declarat de o persoană care este în drept de a-l înainta; - părțile care au declarat apel să aibă aceeași calitate în proces; - apelul declarat să creeze o situație mai bună părților care nu au declarat apel sau părților la care acesta nu se referă. Extinderea efectului apelului presupune o neagravare a situației altei părți care nu a declarat apel sau la care acesta nu se referă.”³¹⁸

Ionescu R. a prezentat câteva considerații în legătură cu efectul extensiv al apelului. „Prima condiție de aplicare a efectului extensiv al apelului este existența cel puțin a unui apel declarat și existența unor persoane care nu au declarat apel sau la care apelul nu se referă. La baza efectului extensiv stă necesitatea ca instanța de apel să examineze și să constate toate lipsurile care se încadrează în cazurile de desființare ce au fost invocate de apelant, sau care pot fi invocate din oficiu, inclusiv cele care se referă la partea care nu a declarat apel sau cu privire la care nu se referă apelul declarat, cu obligația de a le înlătura, fără însă a li se crea o situație mai grea.”³¹⁹

Paraschiv C.S. a subliniat că, nu trebuie să confunde efectul extensiv al căii de atac, care implică o extindere față de părțile ce au încetat de a figura în proces, fiindcă față de alte părți, hotărârea a devenit definitivă prin nefolosirea căii de atac, cu efectul devolutiv integral al apelului declarat de procurorul, care este întotdeauna socotit ca făcut nu numai împotriva, ci și în favoarea inculpaților, fiindcă în această ipoteză inculpații continuă să fie subiecți în proces.”³²⁰

³¹⁶ Paraschiv C.S., *op.cit.*, p. 149.

³¹⁷ Neagu I., *op. cit.*, p. 564; Papadopol V. și Turianu C., *op. cit.*, p. 167; *CPP România nr.135 din 01.07.2010*, art.415 alin.(3) și (4). În: Monitorul oficial al României nr.486 din 15.07.2010, art.38.

³¹⁸ *HP CSJ nr.22 din 12.12.2005*, pct.12.5.

³¹⁹ Ionescu R. *Considerații în legătură cu efectul extensiv al apelului în situația în care calea de atac este promovată de partea civilă privind latura penală a cauzei*. În: *Dreptul, România*, №7/2011, p. 217.

³²⁰ Paraschiv C.-S., *op.cit.*, 2019, p. 155.

Exemplele din practica judiciară respectivă arată că, părțile în proces au drepturi egale în ce privește probatoriul, formularea cererilor și demersurilor, însă obligațiunile sunt diferite, mai multe având procurorul. Mai mult ca atât, efectele apelurilor părților acuzării și apărării sunt diferite. Potrivit practicii judiciare, însă care nu este uniformă, apelul procurorului, chiar dacă este în defavoarea inculpatului, poate avea efect, inclusiv favorabil, sub aspectul reformării sentinței în favoarea inculpatului.

2.4. Modificarea și renunțarea de către procuror la învinuire în instanța de apel

„La ora actuală procesul judiciar penal servește drept garanție pentru stabilirea adevărului, datorită principiului contradictorialității, adică al confruntării a două părți opuse prin polemică, argumente când fiecare circumstanță se examinează, iar fiecare probă se verifică atât prin prisma acuzării, cât și a apărării.”³²¹

Activitatea procurorului de reprezentarea învinuirii în numele statului (din art. 124 Constituția RM, art. 53 alin.(1) pct.1) și 8) CPP RM) „urmează a fi desfășurată la un înalt nivel profesional, contribuind real și eficient la justa examinare a cauzelor penale, în scopul protejării persoanei, societății și statului de atentatele criminale, astfel ca orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nici o persoană nevinovată să nu fie condamnată.”³²²

Astfel, „procurorul prezintă învinuirea în toate cauzele penale în numele statului. La exercitarea atribuțiilor sale în fața instanței de apel, procurorul este independent și se supune numai legii. Acesta este obligat de a avea un rol activ în procesul de judecare a cauzei și prezintă în ședința de judecată probele învinuirii, poate prezenta noi probe, participă la examinarea probelor prezentate de partea apărării, face demersuri și își expune părerea asupra chestiunilor ce apar în ședința instanței de apel, expune opinia în timpul dezbaterilor referitor la aplicarea legii penale și a pedepsei față de inculpat pentru fapta comisă.”³²³

Totodată, și în instanța de apel este necesar ca procurorul să verifice corectitudinea înaintării învinuirii, ca ordonanța de punere sub învinuire și rechizitoriu să corespundă cerințelor din art. 281 alin. (2) și (3) CPP RM³²⁴ și art. 296 CPP RM. În legătură cu aceasta procurorul

³²¹ Serbinov I., *et al.*, *op.cit.*, p. 11.

³²² *Ibidem*.

³²³ Calendari D. *Unele aspecte privind participarea procurorului la examinarea cauzelor penale în instanța de apel*. În: Buletinul Științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hașdeu” din Cahul. Seria Științe Sociale. №2 (6), 2017, p. 123-130.

³²⁴ Într-o speță, prin ordonanța procurorului inculpatului T.I. i-a fost înaintată învinuirea în baza art. 287 alin. (2) lit.b) CP RM. Ulterior, procurorul i-a înaintat o nouă învinuire în comiterea aceleași fapte constatate de huliganism, însă greșit a indicat încadrarea juridică în baza art. 264¹ alin. (4) CP. În rechizitoriu, procurorul a formulat aceeași învinuire cu încadrarea juridică în baza art. 287 alin. (2) lit.b) CP. Prima instanță a pronunțat o sentință de

participant în instanța de apel poate **modifica învinuirea în sensul atenuării** sau de a **concretiza învinuirea**.

Într-o cauză penală, potrivit rechizitoriului, G.O. a fost învinuit în comiterea unei infracțiuni prevăzute de art. 362 alin.(1) CP RM, conform indicilor: trecerea ilegală a frontierei de stat a Republicii Moldova. Însă, reieșind din fabula învinuirii formulate, nu era indicat concret locul trecerii ilegale a frontierei de stat a RM și nu erau arătate semnele calificative pentru încadrarea juridică a faptei comise potrivit alin.(1) art. 362 CP RM, deși se indică că G.O. a comis trecerea ilegală a frontierei de stat a RM. Astfel, procurorul a considerat necesar de a modifica învinuirea cu concretizarea locului trecerii ilegale a frontierei de stat și corectarea semnelor calificative pentru încadrarea juridică a faptei comise de către inculpatul, ceea ce nu agrava situația inculpatului, formulând o învinuire modificată cu indicarea indicilor calificativi, și anume: trecerea frontierei de stat a Republicii Moldova prin eludarea de la controlul efectuat la trecerea acesteia. Instanța de apel a admis modificarea învinuirii cu pronunțarea unei decizii de condamnare.³²⁵

Pe baza analizei probelor examinate în instanța de apel și prognozării deciziei instanței de apel, în corespundere cu art. 326 alin.(2) CPP RM, procurorul este în drept să modifice sau să completeze prima învinuire în temeiul altor articole din CP RM.

Instanțele de judecată naționale respectă condiția neagravării situației inculpatului la reîncadrarea juridică a faptei, însă nu în toate cazurile ele țin cont și de cealaltă cerință impusă de legiuitor – cea potrivit căreia noua încadrare juridică nu trebuie să-i lezeze acuzatului dreptul la apărare.³²⁶ Concluzia dată se bazează pe practica judiciară care a fost analizată de către unii autori, inclusiv și în baza practicii CtEDO.

condamnare pentru comiterea infracțiunii incriminate în baza art. 287 alin. (2) lit.b) CP. Sentința a fost atacată de către partea apărării, solicitând achitarea lui T.I. în temeiul art. 390 alin.(1) pct.3) CPP RM. Instanța de apel a considerat, că au fost încălcate prevederile art.281 CPP RM și cerințele art.6 CEDO, ceea ce atrage, conform art. 251 alin.(2) și (3) CPP RM, nulitatea ordonanței a doua, iar prin rechizitoriu conform art. 296 CPP RM, procurorul nu este în drept să modifice învinuirea înaintată, și a încetat procesul penal în temeiul art. 391 alin.(1) pct.6) CPP RM. Instanța de recurs a restituit cauza la rejudecare, menționând că, instanța de apel nu a pătruns în esența problemei de fapt și de drept, nu a verificat dacă prin ordonanța de punere sub învinuire procurorul a admis o eroare materială indicînd art. 264¹ CP, nu a pus în discuția părților posibilitatea corectării ei conform prevederilor art. 249-250 CPP, precum și faptul dacă această eroare a încălcat cumva drepturile inculpatului la apărare de învinuirea formulată lui. Din cuprinsul apelului declarat rezultă că inculpatului nu i s-a încălcat acest drept la judecarea cazului în instanța de fond. La rejudecarea cauzei în instanța de apel, procurorul a precizat învinuirea cu încadrarea juridică în baza art. 287 alin.(2) lit.b) CP RM, prin emiterea ordonanței în temeiul art. 283, 325 CPP RM. Instanța de apel a menținut sentința de condamnare. (DCPL CSJ din 25.02.2014. Dos. nr.1ra-210/2014. [Citat 27.07.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=1603; DCA Cahul din 18.12.2014. Dos. nr.05-1a-716-25062014.[Citat 27.07.2019] https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/953adf92-4f9d-e411-a92e-005056a5fb1a; Dos. nr.1-150/2012. Arhiva Judecătoriei Comrat, sediul central.

³²⁵ DCA Cahul din 30.09.2013. Dos. nr.05-1a-280-15032013. [Citat 28.11.2020] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/9a421f31-d24d-e311-966a-005056a5fb1a

³²⁶ Vizdoagă T. și Eșanu A., *op.cit.*, p. 23.

Prezentând cu titlu de exemplu speța *Adrian Constantin c. României* (hot. CtEDO din 12.04.2011), Vizdoagă T. și Eșanu A. consideră că, „dacă actul de învinuire reține în sarcina inculpatului o infracțiune intenționată, de ex., omor intenționat (art. 145 alin. (1) CP RM), iar cu ocazia examinării cauzei instanța de judecată ajunge la concluzia că, de fapt, lipsirea de viață a victimei a fost comisă din imprudență, lucru care nu a fost dezbătut de către părțile în proces, și în timpul deliberării dă o nouă apreciere aspectului factual descris în rechizitoriu, recalificând astfel faptele inculpatului din art. 145 alin. (1) CP RM în art. 149 alin.(1) CP RM, în realitate este lezat dreptul inculpatului de a fi informat în mod detaliat cu privire la natura și cauza acuzației aduse împotriva sa, precum și dreptul său de a dispune de timpul și facilitățile necesare pregătirii apărării sale.”³²⁷

Totodată, practica hotărârii privind modificarea încadrării juridice numai odată cu adoptarea soluției pe cauza penală, limitează inculpatul și apărătorul lui la posibilitatea prezentării concluziilor alternative în dezbateri judiciare în corespundere cu acordul sau dezacordul cu noua încadrarea juridică.³²⁸

„Modificarea învinuirii, chiar și în scopul atenuării, în temeiul art. 325 alin.(2) CPP RM, procurorul la judecarea cauzelor penale în ordinea de apel, poate preîntâmpina încălcarea dreptului la apărare. Este foarte important să fie asigurată părții apărării un timp corespunzător și materialele dosarului pentru pregătirea potrivit noii învinuiri. În hotărârea pe cauza *Pelissier și Sassi c. Franței* (nr.25444/94, hot. din 25.03.1999, §. 62, 63) CtEDO a constatat că, din dosar reiese că reclamanții nu au avut timp să-și pregătească apărarea conform noilor schimbări în acuzare, dat fiind că aceștia au aflat despre recalificarea faptelor numai din hotărârea Curții de Apel.”³²⁹

„Dacă procurorul în apel solicită reîncadrarea acțiunilor inculpatului fără a concretiza pedeapsa, acest fapt nu va influența asupra hotărârii, întrucât pedepsirea celui vinovat constituie o prerogativă a instanței.”³³⁰

Modificarea calificării infracțiunii în sensul atenuării, poate fi făcută și fără ordonanța procurorului, or, „calificarea oficială a infracțiunii se efectuează la toate etapele procedurii penale de către persoanele care efectuează urmărirea penală și de către judecători.” (art. 113 alin.(2) CP RM). Totodată, în oricare situație este necesar de a solicita instanței de apel de a

³²⁷ Vizdoagă T. și Eșanu A., *op.cit.*, p. 25.

³²⁸ DCP CSJ din 21.07.2020. Dos. nr.1ra-1408/2020, p. 12. [Citat 22.08.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=16470

³²⁹ Dolea I., *op. cit.*, 2016, p. 886-887.

³³⁰ HP CSJ cu privire la unele chestiuni ce vizează participarea procurorului la judecarea cauzei penale, nr.12 din 24.12.2012, pct.15. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2013, nr.6, pag.20.

acorda părții apărării un termen necesar de a pregăti poziția sa în legătură cu învinuirea modificată.

Cu privire la modificarea de către procuror a învinuirii în sensul agravării. „În cadrul judecării apelului, procurorul nu poate modifica acuzarea în sensul agravării ei, din motiv că aceasta ar leza substanțial dreptul inculpatului la un proces echitabil (învinuirea respectivă nu parcurge triplul grad de jurisdicție, luând în considerare faptul că este formulată în instanța de apel). Totodată, art. 326 CPP RM stipulează posibilitatea modificării acuzării în sensul agravării ei dacă în cadrul judecării cauzei în prima instanță a fost inițiată de către procuror, dar nu a fost acceptată și ulterior a fost indicat acest motiv în cererea de apel. Aceeași regulă se răsfrânge și asupra cazurilor de conexare a dosarelor în instanța de apel. Urmează a se evita cazurile când prin conexare în instanța de apel s-ar agrava situația inculpatului (art. 6 din CEDO). CtEDO recunoaște că o instanță de apel are dreptul incontestabil de a recalifica faptele, însă ca această recalificare să fie compatibilă cu Convenția, acuzatului trebuie să-i fie acordată posibilitatea de a-și exercita drepturile la apărare în mod concret, efectiv și în timp util și numai în cazul când acesta o face procurorul care a cerut această modificare în prima instanță și a concretizat în apel această situație de drept.”³³¹

Totodată, există și altă practică judiciară în ce privește modificarea învinuirii în instanța de apel, din care rezultă că, în cadrul judecării apelului, procurorul nu poate modifica acuzarea în sensul agravării ei, din motiv că aceasta ar leza substanțial dreptul inculpatului la un proces echitabil (*învinuirea respectivă nu parcurge triplul grad de jurisdicție, luând în considerare faptul că este formulată în instanța de apel*).³³²

Astfel, Plenul CSJ a atenționat instanțele de apel că, „în cadrul judecării apelului procurorul nu poate modifica acuzarea în sensul agravării ei, din motiv că aceasta ar leza substanțial dreptul inculpatului la un proces echitabil (învinuirea respectivă nu parcurge triplul grad de jurisdicție, reieșind din faptul că este formulată în instanța de apel).” Și o astfel de recalificare poate avea loc „numai în cazul când acesta o face procurorul care a cerut această

³³¹ HP CSJ nr.22 din 12.12.2005, pct.21.1; HP CSJ cu privire la unele chestiuni ce vizează participarea procurorului la judecarea cauzei penale, nr.12 din 24.12.2012, pct.15. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2013, nr.6, pag.20; Hotărâre CtEDO Pelissier și Sassi c. Franța, nr.25444/94 din 25.03.1999, §62. [Citat 03.11.2019] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58226>.

³³² DCA Cahul din 29.05.2013. Dos. nr.05-1a -85-29012013. [Citat 13.09.2020] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/da1b237d-bedf-e211-9cad-005056a5fb1a și DCP CSJ din 20.11.2013. Dos. nr.1ra-1068/2013. [Citat 13.09.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=1021.

modificare în prima instanță și a concretizat în apel această situație de drept (hot. Pelissier și Sassi c. Franța, nr.25444/94) din 25.03.1999, §. 62).”³³³

Într-o speță, prin sentința Judecătorei Nisporeni din 03.12.2014, procesul penal intentat pe art.361 alin.(1) CP RM, în privința lui P.R. a fost încetat, pe motiv de expirare a termenului de prescripție. Împotriva sentinței procurorul a declarat apel, solicitând casarea sentinței și pronunțarea unei noi hotărâri de condamnare. A fost depus de către procuror și un apel suplimentar. În ședința instanței de apel, procurorul a înaintat o ordonanță privind modificarea învinuirii în sensul agravării, în baza art. 361 alin.(2) lit.c) CP. Prin decizia CA Chișinău din 08.05.2015 a fost admis apelul procurorului r-l Nisporeni, G.M. și apelul suplimentar al procurorului în procuratura de nivelul CA Chișinău, C.S., a casa sentința Judecătorei Nisporeni din 03.12.2014 și a pronunța o nouă hotărâre, potrivit ordinii stabilite pentru prima instanță, prin care P.R. a fost recunoscută vinovată de comiterea infracțiunii prevăzute de art.361 alin.(2) lit.c) CP al RM și i-a fost stabilită pedeapsă sub formă de amendă.³³⁴

Cu privire la renunțarea procurorului la învinuire. Reprezentând învinuirea de stat, procurorul se călăuzește de dispozițiile legii și de propria sa convingere bazată pe probele cercetate în ședința de judecată, inclusiv și în cadrul ședinței în instanța de apel. Procurorul care participă la judecarea cauzei penale, trebuie să susțină învinuire în măsura în care este dovedită. Poziția acuzatorului nu trebuie să fie legată de concluziile indicate în rechizitoriu sau actul de învinuire. Orice poziție a procurorului trebuie să corespundă legii și să fie întemeiată. În caz contrar procurorul trebuie să renunțe la învinuire.

În anumite situații procurorul este obligat să renunțe la acuzarea de stat, în virtutea principiului autonomiei procesuale, or, scopul procesului penal – este pedepsirea persoanei vinovate, și inadmisibilitatea tragerii la răspunderea penală și condamnarea persoanei nevinovate. Trebuie de menționat, că procurorul poate renunța la învinuire nu numai în situația când probele, chiar și cele suplimentare, nu confirmă învinuirea, dar și atunci când probe nu sunt destule pentru a ajunge la concluzia despre comiterea infracțiunii de către inculpat și vinovăției lui.

Studierea practicii renunțării procurorului la învinuire de până în 2003 ne demonstrează că acuzatorii de stat realizau această prerogativă, materializând-o prin cerere de renunțare la

³³³ HP CSJ nr.22, din 12.12.2005, pct.21.1.; HP CSJ cu privire la unele chestiuni ce vizează participarea procurorului la judecarea cauzei penale, nr. 12 din 24.12.2012, pct.15. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr.6, 2013, p.20.

³³⁴ DCA Chișinău din 08.05.2015. Dos. nr.1a-2307/2014. [Citat 28.11.2020] Disponibil: https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/18183d07-2213-e511-b888-005056a5d154

învinuire, demers privind renunțarea la învinuire. Din reglementările în vigoare deducem că renunțarea la învinuire trebuie materializată printr-o ordonanță motivată a acuzatorului de stat.³³⁵

Renunțarea procurorului la învinuire atrage adoptarea de către instanța de judecată a unei sentințe de achitare sau de încetare a procesului penal.³³⁶

În cadrul procesului penal pot fi schimbate atât baza faptică, în temeiul căreia a apărut o anumită convingere subiectivă a procurorului despre învinuire, cât și aprecierea probelor deja cunoscute. Atunci în locul convingerii ferme despre vinovăție, pot apărea dubii sau chiar o stare psihologică contradictorie – convingere despre nevinovăția învinuitului (inculpatului) în instanța de apel. În asemenea situații, acuzatorul este nevoit să renunțe total sau parțial la învinuirea în cadrul instanței de apel. Mai mult ca atât, în cazul renunțului la învinuire pot fi anumite riscuri, cum ar fi: dublarea de către procuror a atribuțiilor judecătoarei și apărătorului, motivația coruperii procurorului, limitarea dreptului părții vătămate la accesul la un proces echitabil și repararea prejudiciului cauzat.³³⁷

Însă, ce trebuie de făcut în cazul, când în urma examinării cauzei penale în instanța de apel procurorul participant în cadrul ședinței, a ajuns la concluzia, precum că instanța de fond a adoptat o sentință de condamnare neîntemeiată, și probele cercetate în cadrul ședinței instanței de apel nu dovedesc vinovăția persoanei inculpate. Ce poziție ar trebui să ocupe procurorul în această situație – să renunțe la învinuire sau continuă să insiste asupra învinuirii de stat? În prezent CPP RM nu oferă un răspuns clar la această întrebare.

Astfel, obiectul judecării cauzei penale în ordinea de apel constituie legalitatea sentinței instanței de fond și a încheierilor date în prima instanță, adică nu însăși învinuirea ca afirmație despre comiterea faptei infracționale de către o persoană, ci hotărârea privind învinuirea adusă inculpatului. Legislația, în mod teoretic, nu prevede reglementări privind renunțul de la învinuire în instanța de apel, deoarece, în primul rând, CPP (art.320 alin.(5) CPP RM) prevede renunțul acuzatorului de stat la învinuire în instanța de fond, iar în al doilea rând, prevede renunțul procurorului la învinuire, însă nu la sentință de condamnare. Și „la judecarea apelului se aplică regulile generale pentru judecarea cauzelor în primă instanță, cu excepțiile prevăzute în Partea

³³⁵ Poalelungi M., et al., *op.cit.*, p. 316.

³³⁶ Prin sentința Judecătorei raionale Taraclia din 02.09.1996, B.I. a fost achitat de săvârșirea infracțiunilor incriminate pe motiv că în deschiderea dezbaterilor judiciare, procurorul în cauză a renunțat să susțină învinuirea, invocând lipsa elementelor componente ale infracțiunilor. Procurorul a declarat apel, motivând că în ședința de judecată el n-a renunțat să susțină învinuirea, ci a cerut clasarea cauzei penale. Instanța de apel a admis apelul, a casat sentința și a clasat procesul penal pe motiv că procurorul a cerut clasarea procesului penal, dar n-a renunțat să susțină învinuirea. (*DCP al Tribunalului Cahul din 28.11.1996. Dos. nr.1a-34/96. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 1997, nr.2, pag.12.*)

³³⁷ Calendari D. *Renunțul procurorului la învinuire la instanța de apel.* În: Buletinul Științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu”. Ediție semestrială, Seria „Științe sociale”, nr.2(4), 2016, p. 149-154.

specială, titlul II, capitolul IV, secțiunea 1” (art.413 alin.(1) CPP RM), respectiv, din aceste prevederi rezultă că procurorul poate să renunțe la învinuire și în instanța de apel.

Într-un caz examinat la CA Cahul, procurorul în instanța de apel a solicitat pronunțarea unei decizii de achitare a inculpatului. Însă, instanța de apel a pronunțat o decizie de condamnare. Procurorul a declarat recursul ordinar împotriva deciziei instanței de apel, insistând la solicitarea sa. Instanța de recurs a admis recursul ordinar al procurorului, a casat decizia instanței de apel și a dispus achitarea inculpatului.³³⁸

Trebuie de menționat că legea prevede un singur act procedural prin care procurorul poate să renunțe la învinuire – ordonanță motivată, care trebuie să fie anexată la dosarul penal.

Totuși, consider că renunțarea procurorului la învinuire în instanța de apel nu este posibilă, din motivul că obiectul apelului nu constituie învinuirea înaintată persoanei inculpate, ci sentința pronunțată de instanța de fond.

2.5. Concluzii la Capitolul 2

1. Au fost analizate considerațiunile teoretice privind apelul penal, inclusiv privind obiectul apelului, obiectul procedurii judecării în apel, obiectul verificării în instanța de apel, obiectul și limitele probatoriului în apelul penal (vezi §. 2.1.) la care trebuie să se orienteze procurorul.

2. Instituția apelului nu este una nouă, având originea în dreptul roman. Necesitatea verificării unei hotărâri judecătorești a existat și există, fiind una obiectivă, și este o metodă necesară în vederea corectării erorilor și apelul este unul din institute procesuale create de legiuitor pentru depistarea la timp și efectivă a erorilor judiciare și corectarea lor.

³³⁸ Ex.: în urma judecării cauzei penale în ordine de apel la apelul procurorului împotriva sentinței de achitare în temeiul art.390 alin.(1) pct.3) CPP RM, procurorul participant la instanța de apel, a solicitat pronunțarea unei decizii de achitare a inculpatului, în temeiul art.390 alin.(1) pct.2) CPP. Însă, instanța de apel a pronunțat o decizie prin care a recunoscut vinovat pe inculpatul cu stabilirea pedepsei. (*DCA Cahul din 12.05.2016. Dos. nr.05-1a-1217-11092015. [Acces la 23.05.2017] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/4ebaed87-273c-e611-a9ba-005056a5fb1a*). Procurorul a declarat recursul ordinar, solicitând casarea deciziei și pronunțarea unei hotărâri de achitare în temeiul art.390 alin.(1) pct.2) CPP RM. Instanța de recurs, judecând recursurile declarate, a procurorului și al apărării, a stabilit că procurorul în instanța de apel a invocat argumentat în discursul său că învinuirea adusă nu a fost confirmată prin probele cercetate, însă instanța de apel a respins această constatare a procurorului, fără a ține cont de faptul că prin discursul său procurorul a renunțat la învinuire, solicitând achitarea inculpatului, caz în care instanța de apel, în temeiul art. 320 alin. (5) CPP RM, din moment ce învinuirea nu a mai fost susținută de procuror, urma să adopte o sentință de achitare a inculpatului. S-a reținut că procurorul și-a menținut poziția din ședința instanței de apel și în recursul ordinar declarat, fapt ce denotă că din moment ce procurorul care în temeiul art.53 alin.(1) CPP RM, reprezintă învinuirea în numele statului, renunță la învinuirea formulată, chiar și în lipsa unei ordonanțe motivate, această renunțare va produce efecte juridice, iar instanța de judecată va fi obligată să pronunțe o sentință de achitare sau de încetare a procesului penal, or, există prevederi ale art.24 alin.(3) CPP RM. În rezultat, CPL CSJ a decis admiterea recursurilor ordinare declarate de către procurorul și de către avocatul în numele inculpatului, casarea totală a sentinței și deciziei instanței de apel, cu dispunerea achitării inculpatului în temeiul art.390 alin.(1) pct.2) CPP RM. (*DCP CSJ din 14.03.2017. Dos. nr.1ra-40/2017. [Acces la 23.05.2017] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=8432*)

3. Analiza legislației arată că, scopul instanței de apel este depistarea și înlăturarea erorilor admise la judecarea cauzei în fond, pentru ca hotărârea judecătorească care va rămâne definitivă, va fi una legală, motivate și întemeiată. Sarcina instanței de apel este verificarea legalității hotărârilor primei instanțe în baza argumentelor și probelor din cererile de apel. Posibilitatea administrării unor noi probe în instanța de apel, verificarea nemijlocită a probelor, adoptarea unei decizii noi de către instanța de apel, sunt instrumente și mijloace necesare pentru verificarea hotărârii judecătorești și înlăturarea erorilor judiciare și a încălcărilor depistate.

4. Obiectul procedurii judecării în apel reprezintă discursurile părților, argumentele și dovezile aduse de către aceștia în susținerea pozițiilor proprii, probele cercetate în cadrul ședințelor instanței de apel, precum și probele și materialele noi care confirmă sau infirmă această poziție.

5. Obiectul verificării în instanța de apel constă în verificarea legalității și temeiniciei hotărârii judecătorești, și particularitățile verificării constă în: a) indicarea în cererile de apel a motivelor care arată, după părerea apelantului, la ilegalitatea și netemeinicia hotărârii contestate; b) motivele în vederea corectării hotărârii.

6. Obiectul probatoriului în apel presupune un cumul de circumstanțe factice legate de verificarea legalității hotărârii, motivelor și argumentelor apelantului, care necesită cercetarea probelor și desfășurării probatoriului în instanța de apel. Limitele probatoriului în apel presupun o totalitate de probe cercetate în instanța de apel, iar conținutul și calitatea acestora poate răspunde la argumentele și dovezile participanților la proces, a înlătura neclaritățile și dubiile privind circumstanțele factice, și a adopta o decizie legală în cauză. Probatoriul, în instanța de apel, constă în activitatea instanței desfășurată de examinare și administrare a probelor, atunci când este necesar de a stabili corectitudinea și plenitudinea circumstanțelor de fapt constatate și puse în baza sentinței.

Necesitatea desfășurării probatoriului, depinde de erorile și încălcările admise de prima instanță, respectiv influențează și la acțiunile care trebuie să fie întreprinse de către procuror în instanța de apel pentru a constata încălcări și a le înlătura, și care se află în dependență de argumentele menționate în cererea de apel.

7. Au fost analizate reglementările cu privire la participarea procurorului la examinarea apelului penal (vezi §. 2.2.) și efectele ce au apelurile declarate de către procuror în cauzele penale (vezi §. 2.3.), a fost analizată chestiunea legată de modificarea și renunțarea de către procuror la învinuire la etapa judecării apelului (vezi §. 2.4.).

Procurorul, participant în instanța de apel, trebuie din timp să elaboreze o tactică la judecarea cauzei în instanța de apel. Tactica susținerii învinuirii la judecarea apelului penal în Republica Moldova nu este practic analizată și descrisă în literatură de specialitate.

Procurorul, fiind partea acuzării, are aceleași drepturi ca și apărarea, dar dispune de mai multe obligațiuni. În instanța de apel, cauza penală poate fi supusă unei noi judecări în fapt și în drept, iar procurorul este un acuzator de stat, reprezintă învinuirea de stat, și susține acuzare prin toate mijloacele posibile acordate prin lege. Ca și în instanța de fond, procurorul apare ca un garant al drepturilor și obligațiilor inculpatului, dar și al celorlalți participanți în proces și cetățenilor, implicați în procesul penal, prin ce exercită funcția de ocrotire a drepturilor persoanei. Apelul este o etapă independentă a procesului penal, respectiv și procurorul care participă la această etapă are un statut independent de procurorul participant la o altă etapă a procesului penal.

CAPITOLUL 3. REGLEMENTAREA PROCESUALĂ PRIVIND PARTICIPAREA PROCURORULUI ÎN INSTANȚA DE APEL

3.1. Participarea procurorului la etapa măsurilor pregătitoare pentru desfășurarea ședinței de judecată în instanța de apel pe cauzele penale

Participarea procurorului în instanța de apel începe din momentul primirii citației expediate de către instanța de apel, care trebuie să corespundă unor condiții legale stipulate în prevederile art. 236 – 242 CPP RM. Or, judecarea apelului se face cu citarea părților și înmânarea copiilor de pe apel (art. 412 alin. (3) CPP RM).

Citația este un act procesual care trebuie să îndeplinească anumite cerințe de conținut, care sunt prevăzute de art. 237 CPP RM. Legea procesual-penală stipulează o condiție principală pentru forma citației - ca această să fie semnată de către persoana care a emis-o (art. 237 alin. (2) CPP RM). Nesemnarea citației duce la nulitatea acestui act procedural. Or, potrivit art. 251 alin. (1) CPP RM, încălcarea prevederilor legale care reglementează desfășurarea procesului penal atrage nulitatea actului procedural numai în cazul în care s-a comis o încălcare a normelor procesuale penale ce nu poate fi înlăturată decât prin anularea aceluia act.

După primirea citației, procurorul purcede la pregătirea pentru participarea la examinare a cauzei penale în instanța de apel, activitate pe care o începe prin studierea materialelor cauzei penale.

„**Verificarea corectitudinii sesizării instanței de apel** presupune că instanța urmează să verifice dacă sentința atacată este supusă apelului potrivit legii, dacă cererea de apel aparține unei persoane care este titular legal al dreptului de apel, dacă cererea de apel a fost declarată în termenul legal. În cazul în care apelul este inadmisibil sau tardiv, judecata nu mai are loc, întrucât instanța de apel nu a fost sesizată în conformitate cu legislația.”³³⁹

„Instanța poate respinge apelul ca inadmisibil în anumite împrejurări. Inadmisibilitatea în acest context este văzută ca o sancțiune procesuală îndreptată împotriva unui act pe care legea nu îl prevede sau îl exclude.”³⁴⁰

„Apelul este inadmisibil când este îndreptat împotriva unei hotărâri pe care legea nu o supune apelului sau atunci când a fost declarat de către o persoană căreia legea nu îi conferă dreptul de a declara apel.”³⁴¹

³³⁹ HP CSJ nr.22 din 12.12.2005, pct.14.4. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, №7, 2006, pag.10.

³⁴⁰ Neagu I., *op. cit.*, p. 568.

³⁴¹ Teodoru Gr., *op.cit.*, p. 660.

În aceste cazuri, procurorul în cadrul măsurilor pregătitoare pentru desfășurarea ședinței de judecată în instanța de apel, trebuie să înainteze demersul privind examinării chestiunii cu privire la depunerea apelului peste termen, așa cum se procedează în practică.

Verificarea corectitudinii sesizării instanței de apel poate fi efectuată prin studierea materialelor cauzei penale până la prima ședință de judecată.

Verificarea dacă sentința atacată este supusă apelului poate fi efectuată prin compararea cauzei penale cu normele procesual-penale: sentința contestată poate fi examinată doar în odinea de apel³⁴² și nu în recurs, conform practicii judiciare ale CA Chișinău pe cauzele penale nr.1r-43/2017 din 01.03.2017, nr.1r-7/2017 din 07.02.2017, nr.1r-263/2016 din 08.02.2017, nr.1r-232/2016 din 22.02.2016, nr.1r-240/2016 din 20.12.2016, nr.1r-257/2016 din 21.11.2016, nr.1r-241/2016 din 22.11.2016, nr.1r-109/2016 din 08.06.2016;³⁴³ dacă sentința atacată a mai fost examinată în ordinea de apel și este o contestare repetată de către aceeași persoană, dacă sentința atacată a fost devenit definitivă și irevocabilă.³⁴⁴

CtEDO în hotărârea din 16.01.2007 pe cauza *Bujenița c. Republicii Moldova*, nr.36492/02, a indicat că, dreptul la accesul la justiție, garantat de art. 6 par. 1 CEDO, presupune respectarea principiului supremației legii. Unul din principalele aspecte ale supremației legii constă în apărarea raporturilor juridice, care presupune că, în cazul când instanțele de judecată dau o apreciere juridică finală a unor circumstanțe, constatarea lor nu poate fi reexaminată (hot. CtEDO pe cauza *Brumărescu c. România*, №28342/95, §. 61, 1999-VII).³⁴⁵

Procurorul trebuie să verifice dacă apelul declarat aparține persoanei care este titularul legal al dreptului la apel. Dreptul la atacarea sentinței cu apel îl au persoanele indicate în legea procesual-penală (art. 401 CPP RM).³⁴⁶

Procurorul declară apel în ce privește latura penală sau civilă în defavoarea sau în favoarea părții, inclusiv a inculpatului (art. 401 alin. (1) pct.1) CPP RM).³⁴⁷

³⁴² Calendari D. *Calea de atac împotriva sentinței de încetare a procesului penal pronunțate în ședința preliminară: apel sau recurs?* În: Culegere de articole de la Conferința științifică internațională „Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației”, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul. 07.06.2017. Vol. I, p. 28-31. [Citat 02.11.2018] Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/28_31_Calea%20de%20atac%20impotriva%20sentintei%20de%20incetare%20a%20procesului%20penal.pdf.

³⁴³ *Deciziile Curții de Apel Chișinău pe cauzele penale.* [Citat 15.04.2017] Disponibil: https://cac.instante.justice.md/ro/hot?solr_document=02-1r-&solr_document_2=&Tematica=&solr_document_3=2

³⁴⁴ *DCA Cahul din 11.10.2018. Dos. nr.05-1a-766-02072018.* [Citat 19.11.2018] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/apps/pdf_generator/sedinte/jsr.php

³⁴⁵ Hotărârea CtEDO *Brumărescu c. România*, №28342/95, §61, 1999-VII. [Citat 02.11.2018] Disponibil: http://www.hotararicedo.ro/index.php/article_access/view_article/94

³⁴⁶ *Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации №174-ФЗ от 18.12.2001.* [Citat 02.11.2018] Disponibil: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34481/

³⁴⁷ *HP CSJ nr.22 din 12.12.2005, pct.5.1.* În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, №7, 2006, pag.10.

Potrivit art. 320 alin. (1) CPP RM, la judecarea cauzei în primă instanță participă procurorul care a condus urmărirea penală sau, după caz, a efectuat de sine stătător urmărirea penală în această cauză. Pot fi întâlnite cazuri când în prima instanță participă alt procuror, decât cel care a semnat rechizitoriul. În asemenea situații, procurorul participant la instanța de apel trebuie să verifice împuternicirile procurorului participant în prima instanță, precum și al procurorului apelant. Înlocuirea procurorului se dispune printr-o dispoziție a procurorului ierarhic superior, care, în mod obligatoriu, trebuie să fie anexată la cauza penală.

În cazul în care se constată că procurorul care a participat la ședința de judecată, după pronunțarea sentinței/deciziei din diferite motive, nu exercită atribuțiile prevăzute în art.53 CPP RM, procurorul ierarhic superior este obligat să dispună înlocuirea acestuia cu un alt procuror care să decidă, dacă va ataca sentința/decizia cu apel sau recurs și în termen legal să declare după caz apel sau recurs.³⁴⁸

În conformitate cu *Ordinul Procurorului General cu privire la organizarea activității procurorilor în domeniul reprezentării învinuirii în instanțele judecătorești*, „În caz de imposibilitate a participării acestuia la judecarea cauzei, prin dispoziția procurorului ierarhic superior, în modul stabilit de lege, se va dispune participarea în ședințele de judecată a altui procuror. Procurorii conducători vor proceda, în același mod, în caz de concediere a procurorilor, suspendare, detașare sau transfer în altă funcție, concedii anuale de odihnă, concedii medicale și alte situații care fac imposibilă participarea acuzatorilor de stat în ședințele de judecată.”³⁴⁹

Dispunerea participării procurorului la examinarea cauzei de către procurorul ierarhic superior al acestuia este legală.³⁵⁰

În opinia CSJ, instanța de apel trebuia să verifice dacă apelul a fost declarat de către persoanele titularii legali al dreptului la apel, dar aceasta nu s-a făcut și nu s-a adoptat o hotărâre legală în această privință.³⁵¹

³⁴⁸ HP CSJ cu privire la unele chestiuni ce vizează participarea procurorului la judecarea cauzei penale, nr. 12 din 24.12.2012, pct.11. [Citat 01.04.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=43

³⁴⁹ *Ordinul Procurorului General cu privire la organizarea activității procurorilor în domeniul reprezentării învinuirii în instanțele judecătorești*, nr.2/21 din 02.01.2018, pct.5.1 – 5.2. Biblioteca Procuraturii Generale a RM.

³⁵⁰ „Într-o cauză, urmărirea penală a fost condusă de către procurorul secției din cadrul Procuraturii Generale, V.R. Cauza penală a fost expediată spre examinare Judecătoriei mun. Bălți. Potrivit dispoziției prim-adjunctului Procurorului General s-a dispus participarea la reprezentarea învinuirii de stat a procurorului în procuratura municipiului Bălți, O.C. și a procurorului secției din cadrul Procuraturii Generale, V.R. Ulterior, din motivul imposibilității participării la examinarea cauzei în instanța de judecată a procurorului O.C., care a fost transferată în procuratura mun. Chișinău, a fost dispusă participarea la judecarea cauzei a procurorului în procuratura mun. Bălți, A.C.” (DCP CSJ din 22.01.2013. Dos. nr.1ra-1104/2013, pct.8. Arhiva Curții Supreme de Justiție a RM [Citat 16.04.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php)

³⁵¹ „În cadrul examinării acestei cauze s-a constatat că în instanța de fond a participat și a susținut învinuirea acuzatorului de stat G.I., iar apelul a fost declarat de procurorul sectorului Ștefan Vodă Ț.M. Nu putea declara apel o altă persoană, care nu a participat la examinare acestei cauze în instanța de fond [...] În consecință decizia instanței de apel a fost casată. Având asemenea circumstanțe, instanța de recurs în anulare a considerat, întrucât apelul a fost

Inculpatul (art. 401 alin. (1) pct.2) CPP RM) este în drept de a ataca atât latura penală, cât și latura civilă sub toate aspectele. Inculpatul este în drept de a ataca sentința de achitare sau de încetare a procesului, precum și temeiurile achitării sau încetării procesului.³⁵²

Partea vătămată (art. 401 alin. (1) pct.3) CPP RM) este în drept să atace cu apel sentința în latura penală.³⁵³

Curtea Constituțională a RM, în decizia nr.9 din 20.05.2008, analizând dreptul părții vătămate la folosirea căilor de atac în procesul penal, menționează că, nu poate fi îngrădită partea vătămată de a apela la instanțele judecătorești, de a fi apărată și de a se prevala de toate garanțiile procesuale, care într-o societate democratică condiționează procesul echitabil. *„Folosirea căilor de atac este garantată de art.119 din Constituție, părțile interesate și organele de stat competente fiind în drept să exercite căile de atac, în condițiile legii, împotriva hotărârilor judecătorești. Curtea a relevat că, nu există o justificare obiectivă și rezonabilă pentru condiționarea exercitării de către partea vătămată a căilor ordinare de atac exclusiv cu privire la latura penală și numai în cazul în care procesul penal a fost inițiat la plângerea prealabilă a acesteia. Dacă procurorul, din anumite motive, nu exercită căile ordinare și extraordinare de atac, interesele legitime ale părții vătămate, care, potrivit prevederii criticate, nu este în drept să introducă apel sau recurs, rămân neprotejate. În cazul abținerii procurorului de a folosi căile de atac, se reduce controlul judiciar asupra instanțelor inferioare, crește riscul neremedierii erorilor judiciare.”*³⁵⁴

Partea civilă și civilmente responsabilă (art. 401 alin. (1) pct.4) CPP RM) sânt în drept de a ataca hotărârea cu apel numai în ce privește latura civilă a cauzei.³⁵⁵

Martorul, expertul, interpretul, traducătorul și apărătorul (art. 401 alin. (1) pct.5) CPP RM) sunt în drept de a depune apel împotriva soluției primei instanțe - fie prin sentință, fie prin încheiere - cu privire la cheltuielile judiciare ce li se cuvin: de deplasare, de întreținere, de retribuire a muncii sau onorariul cuvenit.³⁵⁶

La fel, este în drept de a depune apel împotriva soluției primei instanțe **orice persoană ale cărei interese legitime au fost prejudiciate printr-o măsură sau printr-un act al instanței**

declarat de o persoană care nu avea aceste drepturi, apelul trebuia să fie respins ca inadmisibil, iar hotărârile instanței de apel și recurs sânt ilegale. CSJ a considerat necesar de a casa deciziile Tribunalului din 3.07.2001 și CA din 22.10.2001, iar apelul procurorului sectorului Ștefan Vodă a fost respins ca inadmisibil.” (DCP CSJ din 25.06.2002. Dos. nr.1r/a-84/2002. Arhiva CSJ RM [Citat 01.04.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php)

³⁵² HP CSJ nr.22 din 12.12.2005, pct.5.2.

³⁵³ Ibidem, pct.5.3.

³⁵⁴ HCC asupra excepției de neconstituționalitate a prevederii pct.3) alin.(1) art.401 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr.9 din 20.05.2008, pct.2. În: Monitorul Oficial al RM nr.99-101/7 din 06.06.2008.

³⁵⁵ HP CSJ nr.22 din 12.12.2005, pct.5.4.

³⁵⁶ Ibidem, pct.5.5.

(art. 401 alin. (1) pct.6) CPP RM). Considerăm că, la această categorie poate fi atribuită victima. Or, victima nu este prevăzută expres în art. 401 alin.(1) CPP RM ca titular al dreptului la apel, fiind menționată doar partea vătămată. Însă, potrivit Declarației principiilor fundamentale ale justiției privind victimele criminalității și victimele abuzului de putere, adoptate la 29.11.1985 de Adunarea Generală a ONU, noțiunea de victimă a fost definită după cum urmează: „*Persoanele care, individual sau colectiv, au suferit un prejudiciu, în special o atingere integrității lor corporale sau mintale, o suferință morală, o pierdere materială sau o atingere gravă drepturilor lor fundamentale, ca urmare a acțiunilor sau inacțiunilor prevăzute de legea penală în vigoare în statul membru, inclusiv în cele care incriminează abuzul de putere.*” De asemenea, victima dispune și de dreptul accesului liber la justiție.³⁵⁷

Analizând prevederile legale, art.58 alin. (1), alin. (3) pct.4), 6), 10), 12), alin. (4), (8) și (10) CPP RM, în coroborare cu prevederile art.401 alin.(1) pct.6) CPP RM, dar și alte acte internaționale³⁵⁸, victima poate fi parte în proces cu drepturile și obligațiile respective. Astfel, nu se exclude ca victima să aibă posibilitatea de a-și apăra drepturile și interesele sale prin folosirea căilor de atac împotriva hotărârilor judecătorești.

Prevederile legii dau posibilitate, în mod practic, oricărei persoane, care nu este parte în procesul penal, dar ale cărei interese personale, străine de fondul cauzei, au fost vătămate prin desfășurarea procesului penal, să ceară, prin exercitarea apelului, desființarea actului sau a măsurii care o prejudiciază, dispusă de prima instanță.³⁵⁹ Aceasta posibilitate aparține atât persoanelor fizice, cât și celor juridice.

„În categoria altor persoane ale căror interese legitime au fost prejudiciate printr-o măsură sau printr-un act al instanței se includ persoanele fizice sau juridice, care nu sânt parte la proces, dar care au suferit în urma măsurii sau actului instanței de judecată o lezare a interesului personal, cum ar fi sechestrarea sau confiscarea bunurilor, încredințarea sub cauțiune, spre

³⁵⁷ Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power, A/RES/40/34, 29 November 1985, 96th plenary meeting, pct.1,4, 18. [Citat 13.04.2020] Disponibil: <https://undocs.org/en/A/RES/40/34>

³⁵⁸ Convenția Națiunilor Unite de la New York împotriva criminalității transnaționale organizate din 15.11.2000, art.16 (ratificată prin Legea RM nr.15-XV din 17.02.2005, în vigoare pentru Republica Moldova din 16.10.2005) În: Tratatate internaționale la care Republica Moldova este parte (1954-2005), 2006, vol.35, Chișinău, Editura „Moldpres”, p. 333; Protocol privind prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de persoane, în special al femeilor și copiilor, aditional la Convenția Națiunilor Unite împotriva crimanalității transnaționale organizate de la New York din 15.11.2000, art.7-8 (ratificat prin Legea RM nr.17-XV din 17.02.2005. În vigoare pentru Republica Moldova din 16.10.2005. În: Tratatate internaționale la care Republica Moldova este parte (1954-2005), 2006, vol.35, Chișinău, Editura „Moldpres”, p. 339; Convenția Consiliului Europei privind lupta împotriva traficului de ființe umane, semnată de la Varșovia din 16.05.2005, art.10 (ratificată prin Legea RM nr.67-XVI din 30.03.2006. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.66-69/277 din 28.04.2006.

³⁵⁹ Neagu I., op. cit., p. 543-546; Mateuț Gh., op. cit., p. 214; Papadopol V., Turianu C., op. cit., p. 64-67; DCP CSJ din 28.05.1998. Dos. nr.1ca-33/98. Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php

reeducare și corectare a unui inculpat organizației obștești sau colectivului de muncă în lipsa demersului organizației sau colectivului ș.a.”³⁶⁰

Curtea Constituțională a reținut că, „...art. 401 CPP RM penală stabilește cercul de persoane care pot exercita calea de atac a apelului. Totodată, potrivit art. 421 CPP RM, pot declara recurs procurorul și persoanele indicate în art. 401. Instanțelor ierarhic superioare le revine sarcina de a aprecia dacă persoanei i s-a prejudiciat un drept legitim printr-o măsură sau printr-un act judecătoresc.”³⁶¹

Apelul declarat de către alte persoane în afară de cele menționate mai sus, trebuie să fie respins ca fiind inadmisibil, conform practicii instanțelor de apel³⁶² și a CSJ RM,³⁶³ în conformitate cu care instanțele judecătorești au constatat că, persoanele care au declarat apelurile nu pot fi considerate ca titularii dreptului de apel, deoarece nu erau recunoscute ca părți și participanți în proces, precum și interese lor legitime nu au fost prejudiciate printr-o măsură sau printr-un act al instanței și care nu au suferit în urma măsurii sau actului instanței de judecată o lezare a interesului personal, cum ar fi sechestrarea sau confiscarea bunurilor.

În literatura juridică s-a admis că, pot ataca hotărârea: persoana care, fără a avea calitatea de învinuit sau inculpat ori de parte responsabilă civilmente, se pretinde vătămată prin aplicarea unui sechestrului sau prin luarea măsurii de siguranță a confiscării speciale asupra unor bunuri care îi aparțin în exclusivitate,³⁶⁴ persoana – necitată de prima instanță – care, cumpărând cu bună-credință un bun de la inculpat, ridicat apoi de la ea și restituit păgubașului, pretinde restituirea prețului plătit;³⁶⁵ persoana prejudiciată prin restituirea unor probe materiale altei persoane decât ei înșiși sau prin declararea ca fals, în totalitate, a unui înscris, deși acesta ar fi trebuit anulat numai parțial³⁶⁶; persoana căreia i s-a încredințat supravegherea unui minor,³⁶⁷ unitatea căreia i s-a repartizat un condamnat pentru executarea pedepsei la locul de muncă.³⁶⁸

În opinia lui Paraschiv C.S., „nu pot declara apel rudele apropiate ale celor condamnați, dacă suferă moral și material de pe urma condamnării; autoritatea tutelară în cauzele cu inculpați minori, deoarece, în aceste cauze, ea nu figurează în proces în interesul său propriu, ci în vederea

³⁶⁰ HP CSJ nr.22 din 12.12.2005, pct.5.6.

³⁶¹ DCC privind excepția de neconstituționalitate a art. 401 alin.(1) pct.6) din CPP, nr.92 din 30.07.2020, pct.23, 25. [Citat 23.08.2020] Disponibil: <http://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=839&l=ro>

³⁶² DCA Cahul din 01.03.2018. Dos. nr.05-1a-44-10012018. [Citat 02.11.2018] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/d41b6065-2434-e811-80d7-0050568b4d5b

³⁶³ DCP CSJ din 18.07.2017. Dos. nr.1ra-1062/2017. [Citat 02.11.2018] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=9333

³⁶⁴ Mateuț Gh., op. cit., p.214; Neagu I., op. cit., p.546; Volonciu N., op. cit., p. 245-246; Papadopol V. și Turianu C., op. cit., p. 65; Paraschiv C.S., op. cit., p. 63.

³⁶⁵ Papadopol V. și Turianu C., op. cit., p. 65.

³⁶⁶ Paraschiv C.S., op.cit., p. 64.

³⁶⁷ Ibidem.

³⁶⁸ Papadopol V. și Turianu C., op. cit., p. 66.

unui interes general, acela ca inculpatul minor, dacă va fi găsit vinovat, să fie supus celei mai corespunzătoare sancțiuni de drept penal; acela care a reclamat o persoană pentru mărturie mincinoasă, când acea persoană, deși trimisă în judecată pentru infracțiunea imputată, a fost achitată de prima instanță, căci, prin imposibilitatea ce i s-a creat de a se prevala de acea mărturie mincinoasă într-o cerere de revizuire, nu i s-a vătămat un interes legitim; unitățile care se pretind prejudiciate prin săvârșirea infracțiunii, dar care nu s-au constituit parte civilă și în privința cărora nici procurorul nu a exercitat din oficiu acțiunea civilă.”³⁶⁹

„Apărătorul inculpatului are dreptul de a declara apel, ca substituit procesual, pentru inculpat, indiferent dacă el a fost angajat de către inculpat sau de o altă persoană, în scopul de a apăra interesele inculpatului.”³⁷⁰

Într-o speță procurorul s-a pronunțat pentru respingerea apelului declarat de avocatul în interesele inculpatului întrucât apelul a fost depus de o persoană neîmputernicită, la dosar lipsind mandatul avocatului care ar confirma împuternicirile acestuia.³⁷¹

Trebuie de menționat că, din prevederile art. 67 alin. (1), (2), (3), (3¹) și art. 401 alin. (1), (2) CPP RM, rezultă că, împuternicirea de reprezentare acordă apărătorului dreptul de a declara în numele inculpatului apel împotriva sentinței instanței de fond.

Totodată, potrivit pct. 6 din *HP CSJ cu privire la practica aplicării legislației pentru asigurarea dreptului la apărare al bănuیتului, învinuitului, inculpatului și condamnatului în procedură penală nr.11 din 24.12.2010*: „Avocatul capătă calitatea de apărător din momentul în care și-a asumat angajamentul de a apăra interesele persoanei în cauză, cu consimțământul acesteia. Avocatul acordă asistență juridică clientului în baza contractului de asistență juridică, încheiat în formă scrisă. Împuternicirile avocatului se confirmă prin mandat. Formularul mandatului este un document de strictă evidență. Conținutul, forma și modul de utilizare a mandatului se aprobă de către Guvern.”³⁷²

³⁶⁹ Paraschiv C.-S., *op. cit.*, p. 64-65.

³⁷⁰ Pamfil M.L., Movileanu C., Munteanu C., *op. cit.*, p. 14.

³⁷¹ În speță, prin sentința Judecătorei Comrat din 10.09.2013, H.A. a fost recunoscut vinovat și condamnat. Sentința primei instanțe a fost atacată cu apel de către avocatul C.H. în interesele inculpatului H.A. La judecarea apelului inculpatul H.A. a lăsat la discreția instanței soluția asupra apelului declarat, indicând că el nu a încheiat cu avocatul C.H. contract privind acordarea asistenței juridice și nu l-a împuternicit să depună cerere de apel, cu sentința este de acord considerând-o legală și întemeiată. (*DCA Cahul din 26.01.2016. Dos. nr.05-1a-1434-09112015*. [Citat 23.03.2020] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/d2307c7a-d0da-e511-86a1-005056a5fb1a)

³⁷² *HP CSJ cu privire la practica aplicării legislației pentru asigurarea dreptului la apărare al bănuیتului, învinuitului, inculpatului și condamnatului în procedură penală nr.11 din 24.12.2010*. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2011, nr.2-3, pag.33.

În practica judiciară s-a statuat că, apelul se declară prin cerere scrisă care trebuie semnată de persoana care face apelul.³⁷³

Instanța de apel a respins ca inadmisibil apelul avocatului, pe motiv că acesta nu a avut împuternicirile corespunzătoare, deoarece a anexat la materialele cauzei xerocopia mandatului și nu a prezentat contractul privind împuternicirile sale.³⁷⁴

„Exercitarea căii de atac a apelului de către o persoană neabilitată de lege, respectiv mama inculpatului major, este inadmisibilă. Aceasta nu poate declara apel, întrucât nu are calitatea de reprezentant legal, de apărător sau de soț, singurele situații în care, potrivit dispozițiilor legale, ar fi îndreptățită să exercite această cale de atac pentru inculpat.”³⁷⁵

La fel cu privire la soția condamnatului, CPL CSJ a RM a considerat că, prin prevederile legii (art. 401, 421 CPP RM) sunt enunțate expres persoanele și participanții care pot declara calea de atac împotriva unei hotărâri judecătorești. În această listă nu se regăsește soția condamnatului, neavând statut procesual, prin urmare folosirea căii de atac de către această este inadmisibilă.³⁷⁶

O etapă importantă a pregătirii procurorului către examinarea cauzei în apel, constă în verificarea declarării apelului în termen legal.

Potrivit lui Neagu I., „inexistența unui termen de apel ar putea conduce la executarea de îndată a hotărârii penale, fie la posibilitatea atacării oricând cu apel a unor asemenea hotărâri. Existența unui termen de apel răspunde atât nevoii de a se asigura un control judecătoresc asupra

³⁷³ Semnătura este o condiție indispensabilă pentru identificarea apelantului, care poate proveni de la apelantul - inculpat însuși, sau de la apărătorul său. Dacă cererea de apel se face de către apărător, la cerere se va anexa în mod obligatoriu mandatul, care va confirma împuternicirile avocatului. Instanța de apel, a reținut că la depunerea cererii de apel, nu au fost anexate acte care ar confirma împuternicirile avocatului, care a semnat și a depus cererea de apel din numele inculpatului, ce ar oferi acestuia dreptul de a contesta sentința judecătorească în ordinea stabilită de legislația în vigoare. În cadrul ședinței de judecată inculpatul a declarat că nu a încheiat cu avocatul contract privind acordarea asistenței juridice și nu l-a împuternicit să depună cerere de apel. La materialele lipsea mandatul care ar confirma împuternicirile avocatului, care a semnat cererea de apel. Instanța de apel a concluzionat că, cererea de apel a fost depusă de către o persoană care nu este în drept de a-l declara, și a respins ca inadmisibil apelul avocatului C.H. (*DCA Cahul din 26.01.2016. Dos. nr.05-1a-1434-09112015*. [Citat 23.03.2020] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/d2307c7a-d0da-e511-86a1-005056a5fb1a)

³⁷⁴ Prin DCA Chișinău din 25.06.2009, a fost respins apelul avocatului B.I. în interesele inculpatei T.N. ca inadmisibil. ...Concluzia instanței de apel a fost considerată incorectă de instanța de recurs, deoarece, în primul rând, la dosarul a fost anexat în original mandatul nr.0192 din 02.03.2009, prezentat de avocat în ședința de judecată din 04.06.2009, iar, în al doilea rând, contractul încheiat între părți este confidențial și el nu poate fi anexat la materialele cauzei, dar dobândește data certă prin înregistrarea sa în registrul oficial de evidență al avocatului, indiferent de modalitatea în care a fost încheiat. (*DCP CSJ din 19.01.2010. Dos. nr.1ra-40/2010*, pct.6. Arhiva CSJ RM [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php)

³⁷⁵ Pamfil M.L., Movileanu C., Munteanu C.A., *op. cit.*, p. 106-107.

³⁷⁶ *DCP CSJ din 19.02.2008. Dos. nr.1ra-75/2008*, pct.6. Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 01.04.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php

hotărârilor pronunțate, înainte de a se trece la punerea lor în executare, cât și necesității de a se asigura operativitatea în procesul penal.”³⁷⁷

*„Potrivit art. 230-234, 402 CPP RM termenul de apel este termen legal și imperativ, astfel încât nerespectarea lui atrage decăderea din exercițiul dreptului de a declara apel și nulitatea oricărei cereri de apel înaintate după expirarea termenului.”*³⁷⁸

Termenul de declarare a apelului este de 15 zile de la data pronunțării sentinței integrale (art. 402 alin. (1) CPP RM).³⁷⁹ Astfel, apelul introdus după expirarea termenului de declarare a apelului urmează a fi respins ca depus peste termen.

Tanoviceanu I. și Dongoroz V. au propus *de lege ferenda* folosirea unei căi de atac după expirarea termenului legal să nu atragă decăderea, ci cel mult pierderea efectului suspensiv al căii de atac.³⁸⁰

Declararea de către procuror a apelului peste termen, fără indicarea unor temeiuri motivate, este considerată ca o aplicare necorespunzătoare a legii și o încălcarea gravă a acesteia, respectiv este o abatere disciplinară.³⁸¹

În cauza *Ghirea c. Republica Moldova*, CtEDO a constatat că, *„reclamantul a fost net dezavantajat față de partea acuzării, căreia îi putea fi prelungit termenul legal de atac al unei hotărâri judecătorești definitive pronunțate în favoarea reclamantului. Prin urmare, având în vedere miza cererii pentru reclamant în această cauză și amintind că, în cauzele penale, cerințele referitoare la procesul echitabil sânt mult mai stricte, suspendarea termenului de depunere a apelului pe motiv că **procurorul responsabil de această cauză era în concediu (n.a.)** nu poate fi acceptată ca fiind compatibilă cu principiul egalității armelor. În consecință, redeschiderea procedurii care a avut ca efect casarea unei hotărâri definitive pronunțate în favoarea reclamantului a încălcat principiul securității raporturilor juridice și standardele relevante ale art. 6 §. 1 din Convenție.”*³⁸²

Legea obligă instanța de apel să constate motivele depunerii apelului peste termen în fiecare caz și să examineze chestiunea privind repunerea apelului în termen.³⁸³

³⁷⁷ Neagu I., *op. cit.*, p. 546.

³⁷⁸ HP CSJ nr.22, din 12.12.2005, pct.6.

³⁷⁹ DCP CSJ din 23.01.2008. Dos. nr.1ra-152/2008, pct.6. Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php

³⁸⁰ Paraschiv C.-S., *op. cit.*, p. 66.

³⁸¹ Calendari D. *Unele aspecte privind participarea procurorului la examinarea cauzelor penale în instanța de apel.* În: Buletinul științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hașdeu” din Cahul. Seria Științe Sociale. №2(6), 2017, p.128.

³⁸² Hotărârea CtEDO *Ghirea c. Republica Moldova*, nr.15778/05, 26.06.2012, §. 34.

³⁸³ DCP CSJ din 13.10.2004. Dos. nr.1ra-734/2004. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție al Republicii Moldova, 2005, №1, p. 26.

Participantul la proces care a lipsit atât la judecarea, cât și la pronunțarea sentinței și nu a fost informat despre adoptarea sentinței poate declara apel și peste termen, dar nu mai târziu de 15 zile de la data începerii executării pedepsei sau încasării despăgubirilor materiale (art. 404 CPP RM). Dacă instanța de apel a constatat că, termenul declarării apelului a fost depășit din motive întemeiate, iar apelul a fost depus nu mai târziu de 15 zile după începerea executării pedepsei sau încasării prejudiciului material, în acest caz apelul declarat va fi considerat ca fiind depus în termen.³⁸⁴

În cazul dacă apelantul a depus cererea peste termen, atunci trebuie de înaintat demersul ca instanța de apel să examineze această chestiune cu adoptarea deciziei privind respingerea apelului ca depus peste termen, fără examinarea cererii de apel și a întregii cauze penale în ordinea de apel, deoarece sesizarea instanței de apel nu a avut loc în corespundere cu legea.³⁸⁵

Printr-o decizie a CP CSJ a RM s-a constatat că, instanța de apel corect a respins apelul declarat de N.C. ca depus peste termen, just constatând că condamnatul, care a fost condamnat la 26.12.2008, iar ulterior, la 15.01.2009 a primit copia sentinței, nici el, nici apărătorul lui nu au atacat cu apel sentința pronunțată, deci demonstrând că sânt de acord cu aceasta, cu calificarea faptei și cu pedeapsa aplicată. Apelul s-a declarat la 16.03.2009, cu mult timp după epuizarea termenului de declarare a acestuia prevăzut de art.402 CPP RM.³⁸⁶

Conform prevederilor art. 415 alin. (1) pct.1) lit.a) CPP RM, instanța de apel, judecând cauza în ordine de apel, respinge apelul, dacă acesta a fost depus peste termen. În aceste situații, instanțele de apel nu examinează legalitatea și temeinicia apelului, adică nu este vorba despre examinarea în fapt și în drept a hotărârii atacate, ceea ce înseamnă că, la respingerea apelului ca depus peste termen nu are loc verificarea fondului cauzei și sentința rămâne definitivă la data expirării termenului de apel.³⁸⁷

Din altă speță rezultă că, instanța de apel urmează să stabilească cu certitudine circumstanțele existente în cauză, inclusiv data la care partea în proces a primit copia sentinței, și

³⁸⁴ DCP CSJ din 26.10.2004. Dos. nr.1ra-695/2004; DCP CSJ din 26.05.2004. Dos. nr.1ra-427/2004. Arhiva CSJ RM [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php

³⁸⁵ DCA Cahul din 30.11.2016. Dos. nr.05-1a-440-22042016. [Citat 02.11.2018] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/apps/pdf_generator/base64/create_pdf.php

³⁸⁶ DCP CSJ din 08.07.2009. Dos. nr.1ra-859/2009, pct.6. Arhiva Curții Supreme de Justiție a RM [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php

³⁸⁷ În speță, prin sentința Judecătorei Rîșcani din 30.06.2009, C.G. a fost condamnat pentru comiterea infracțiunii incriminate. Nefiind de acord cu sentința, inculpatul doar la 01.03.2010 a atacat-o cu apel, solicitând casarea acesteia, rejudecarea cauzei și pronunțarea unei noi hotărâri, de achitare. Prin decizia CA Bălți din 21.04.2010, apelul declarat de inculpatul C.G. a fost respins ca depus peste termen. Condamnatul C.G., în temeiul art.427 alin.(1) pct.5) CPP RM, a atacat hotărârile judecătorești cu recursul ordinar. ... Instanța de apel a constatat că inculpatul a depus apelul peste mai mult de jumătate de an de la intrarea sentinței în vigoare ... Condamnatul a omis termenul legal și nu a solicitat repunerea în termen cu invocarea motivelor omisiunii. (DCP CSJ din 06.10.2010. Dos. nr.1ra-944/2010, pct.1; 3; 4; 6.1. Arhiva Curții Supreme de Justiție a RM [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php)

să releve concret care au fost acele motive întemeiate care au determinat întârzierea depunerii cererii de apel. Călăuzitoare în acest sens sânt prevederile pct. 8 din HP CSJ nr. 22 din 12.12.2005, care stipulează că *repunerea în termen a apelului este o prerogativă a instanței de apel, care urmează să se pronunțe în motivația respectivă în textul deciziei* (s.a.). Totodată, instanța de apel are funcția de a aprecia dacă situația invocată de apelant constituie în mod efectiv o cauză de împiedicare a declarării apelului. În caz contrar, cererea de repunere în termen urmează a fi respinsă.³⁸⁸

Judecând apelul depus peste termen poate avea loc dacă instanța de apel s-a expus asupra repunerii în termen și apelantul a făcut o asemenea cerere.³⁸⁹ Repunerea în termen a apelului reprezintă mijlocul procesual prin care titularul dreptului de apel, care nu a putut declara apel din cauze independente de voința lui, este repus în dreptul lui din care fusese decăzut după expirarea termenului de apel.³⁹⁰

De corecta soluționare a repunerii în termen a apelului, depinde judecarea obiectivă și completă a apelului. Instanța de apel este obligată să verifice motivele întârzierii declarării apelului și, după caz, dacă constată că întârzierea a fost determinată de motive întemeiate, va repune acest termen și, respectiv, va judeca fondul apelului.³⁹¹

Practica judiciară în ce privește termenul declarării apelului și momentul calculării acestui termen,³⁹² nu a fost reexaminată după modificarea legii procesual-penale din 2012,³⁹³ când a fost exclusă posibilitatea declarării apelului în termen de 15 zile de la data înmânării copiei de pe sentința redactată. De aceea, în practică apar coliziuni ale normelor procesual-penale cu explicațiile Plenului CSJ RM, care prevăd că, calcularea termenului respectiv începe în diferite momente, în dependență de statutul procesual al apelantului și zilei redactării sentinței

³⁸⁸ DCP CSJ din 27.07.2010. Dos.nr.1ra-614/2010, pct.6. Arhiva Curții Supreme de Justiție a RM. [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php

³⁸⁹ DCP CSJ din 13.04.2004. Dos. nr.1ra-166/2004, p.2. Arhiva Curții Supreme de Justiție a RM [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php

³⁹⁰ „(...) În cazul concret faptul îmbolnăvirii este demonstrat. Prin aceasta T.N. și-a justificat cererea de a repune apelul în termen. T.N. a demonstrat că întârzierea a fost determinată de motive întemeiate, însă Curtea de Apel a ignorat cererea și nu a îndeplinit cerințele art.403 CPP. (...) soluția de respingere a apelului ca depus peste termen a împiedicat Curtea de apel să verifice legalitatea și temeinicia hotărârii atacate și nu să se pronunțe asupra motivelor invocate în apel prin ce a încălcat cerințele art.403, 414-417 CPP, nemaivorbind de urmările nefaste survenite și încălcarea drepturilor fundamentale ale persoanei – dreptul la un proces echitabil și la un recurs efectiv. Astfel, Curtea de Apel nu a soluționat cererea apelanților de a repune în termen apelul ...” Decizia instanței de apel a fost casată cu restituirea cauzei la rejudecare. (DCP CSJ din 26.01.2010. Dos. nr.1ra-251/2010, pct.10-15. Arhiva CSJ RM [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php)

³⁹¹ DCP CSJ din 19.01.2010. Dos. nr.1ra-26/2010, pct.5; și DCP CSJ din 19.06.2007. Dos. nr.1ra-537/2007, pct.5. Arhiva CSJ a RM [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php; (DCP CSJ din 16.06.2009. Dos. nr.1ra-627/2009, pct.6. Arhiva Curții Supreme de Justiție a RM [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php)

³⁹² HP CSJ nr.22 din 12.12.2005, pct.6-6.2.

³⁹³ Legea pentru modificarea și completarea CPP RM nr.122-XV din 14 martie 2003, nr.66 din 05.04.2012. În: Monitorul Oficial al RM nr.155-159/510 din 27.07.2012, art.I, pct.124-126.

pronunțate.³⁹⁴ Spre exemplu, în cazul când partea vătămată a lipsit la pronunțarea sentinței sau redactarea hotărârii a fost amânată - de la data comunicării în scris despre redactarea sentinței.

Totodată, dacă apelantul formulează cerere de repunere în termen, instanța nu poate respinge apelul ca tardiv înainte de a se pronunța asupra cererii de repunere în termen. Omisiunea de a se pronunța expres asupra soluționării cererii nu poate fi suplinită în motivarea deciziei, fiind motiv de casare.³⁹⁵

O hotărâre judecătorească poate fi atacată prin intermediul apelului, de către fiecare dintre titularii dreptului de apel, doar o singură dată. Declararea unui al doilea apel împotriva aceleiași hotărâri nu învestește instanța cu privire la o nouă examinare a acelei hotărâri. În aceste condiții, noul apel este inadmisibil.³⁹⁶ În practica judiciară s-a reiterat faptul că legea nu prevede exercitarea repetată a căii ordinare de atac sub formă de apel.³⁹⁷

Or, instanța de apel urmează să verifice dacă sentința atacată este supusă apelului potrivit legii. În cazul în care apelul este inadmisibil, judecata nu mai are loc, întrucât instanța de apel nu a fost sesizată în conformitate cu legislația.³⁹⁸ Asupra inadmisibilității apelului declarat, instanța de apel urmează să se pronunțe prin adoptarea unei decizii în temeiul art. 415 alin. (1) pct.1) lit.b) CPP RM.

Cu referire la citarea părților în proces trebuie de menționat următoarele. Procurorul trebuie să verifice dacă părțile și persoanele interesate au fost citate corespunzător și dacă a avut loc citarea legală a acestora. Verificarea organizării ședinței instanței de apel presupune verificarea îndeplinirii citării părților, dacă la ședința de judecată participă inculpatul, care se află în stare de arest, dacă i-a fost asigurată asistența juridică garantată de stat. În cazul în care una din părți nu a fost legal citată și nu s-a prezentat la ședința de judecată, sau inculpatul, aflat în stare de arest, nu a fost escortat la instanță, ori apărătorul nu s-a prezentat, a cărui participare este

³⁹⁴ HP CSJ nr.22 din 12.12.2005, pct.6.1-6.3.

³⁹⁵ Pamfil M.L., Movileanu C., Munteanu C.A., *op. cit.*, p. 99-100.

³⁹⁶ Pamfil M.L., Movileanu C., Munteanu C.A., *op. cit.*, p.102-103; DCA Cahul din 05.12.2019. Dos.nr.1-17010162-05-1a-06092019. [Citat 20.02.2020] Disponibil:

https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/db92b88a-f3fa-4b31-971e-b516dee0a22e

³⁹⁷ Din dos. nr.05-1a-569-02062017, aflat pe rol la CA Cahul, s-a desprins că în privința lui B.P., după pronunțarea sentinței de primă instanță la 11.12.2015, nefiind de acord cu această inculpatul la 25.03.2016 a atacat-o cu apel, iar ulterior avocatul S.B. în interesele inculpatului a depus o cerere de apel motivată. Prin decizia CA Cahul din 28.04.2016 apelul inculpatului și apelul suplimentar al avocatului au fost respinse ca fiind depuse peste termen, cu menținerea sentinței fără modificări. Decizia nu a fost contestată cu recursul ordinar. Ulterior, la 25.05.2017, un alt avocat, G.E., a depus cerere de apel în interesele inculpatului B.P., solicitând admiterea apelului, repunerea în termenul de declarare a apelului și casarea parțială a sentinței, rejudecarea cauzei și emiterea unei noi hotărâri prin care să fie aplicată față de inculpatul o pedeapsă nonprivativă de libertate. La 31.07.2017 CA Cahul, fără a pronunța o decizie, printr-o scrisoare, a restituit avocatului G.E. cererea de apel depusă la 25.05.2017, iar condamnatului B.P. copia acestei cereri de apel, fără a o pune pe rol așa cum, căile ordinare de atac au fost epuizate. (Dos. nr.1-168/2014. PIGD nr.17-1-724-08052014. Arhiva Judecătoriei Cahul, sediul Cantemir.)

³⁹⁸ HP CSJ nr.22 din 12.12.2005, pct.14.1.

obligatorie, judecarea apelului se amână pentru o altă dată, cu îndeplinirea repetată a cerințelor legale.

Procurorul, ca garant al respectării legii, urmează a verifica dacă instanța de apel respectă prevederile art. 402 alin. (6) CPP RM, precum și art. 345 CPP RM, inclusiv citarea părților și predisponerea de timp suficient pentru pregătire.

La examinarea chestiunii dacă acuzatul a dispus de un termen suficient și adecvat pentru pregătirea apărării, trebuie de avut în vedere natura procesului, complexitatea cauzei și de stadiul procesului (*Gregačević c. Croației*, §. 51),³⁹⁹ dar și volumul de muncă obișnuit al unui avocat, din partea căruia nu se poate aștepta modificarea agendei pentru a-și consacra unei cauze tot timpul (*Mattick c. Germaniei*).⁴⁰⁰

Potrivit art. 412 alin. (4) CPP RM, judecarea apelului se face cu citarea legală a părților și înmânarea copiilor de pe apel, iar potrivit alin. (5) neprezentarea acestora nu împiedică examinarea cauzei. Prevederile art. 235 – 243 CPP RM reglementează procedura de citare a părților.

Astfel, părțile care au participat la judecarea cauzei în instanța de fond trebuie să fie legal citate în instanța de apel.⁴⁰¹ De asemenea, remiterea părților a copiilor apelurilor declarate este o cerință obligatorie, neexecutarea căreia lipsește partea de posibilitatea de a-și expune poziția și se încalcă dreptul la apărare.⁴⁰²

În comparație cu prima instanță, prezentarea în persoană a inculpatului în instanța de apel nu are aceeași importanță decisivă. Modalitățile de aplicare a art. 6 CEDO în apel, depind de particularitățile procedurii în cauză și trebuie să fie luate în considerație ansamblul procedurii desfășurate în sistemul național, și rolul instanței de apel (*Hermi c. Italiei* (MC), §. 60⁴⁰³).

Reieșind din plenitudinea de jurisdicție ce o are instanța de apel, art. 6 CEDO nu garantează în mod necesar dreptul la o ședință publică și dreptul de a se prezenta în persoană

³⁹⁹ Hotărâre CtEDO *Gregačević c. Croației*, nr. 58331/09 din 10.07.2012. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112090>

⁴⁰⁰ Hotărâre CtEDO *Mattick c. Germaniei* (dec.), nr. 62116/00, 31.03.2005, CEDO 2005-VII. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-84645>

⁴⁰¹ DCP CSJ din 13.02.2007. Dos. nr.1ra-115/2007. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2007, nr.7, pag.9; DCP CSJ din 12.04.2005. Dos. nr.1ra-204/2005; și DCP CSJ din 16.12.2003. Dos. nr.4ra-139/2003, p.2. Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.

⁴⁰² DCP CSJ din 12.10.2004. Dos. nr.1ra-623/2004, p.2. Arhiva Curții Supreme de Justiție a RM. [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php; Într-o speță, CP CSJ a constatat că în actele cauzei nu există argumente care ar confirma cu certitudine că F.C. și apărătorul ei au fost citați legal. După cum rezultă din copii, citațiile au fost întocmite la o dată, iar data expedierii nu este indicată, nu este recipisa condamnatei și nu se exclude că în asemenea termen limitat F.C. nu a primit citația la timp. Decizia instanței de apel a fost casată cu restituirea cauzei la rejudecare. (DCP CSJ din 01.06.1999. Dos. nr.1ca-47/99. Arhiva CSJ RM [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php)

⁴⁰³ Hotărâre CtEDO *Hermi c. Italiei* (MC), nr. 18114/02, 18.10.2006, CEDO 2006-XII. [Citat 25.03.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-77544>.

(*Fejde c. Suediei*, §. 31⁴⁰⁴). Trebuie să fie luate în considerare particularitățile procedurii și modul în care interesele părții apărării au fost prezentate și protejate în fața instanței de apel (*Seliwiak c. Poloniei*, §. 54;⁴⁰⁵ *Sibgatullin c. Rusiei*, §. 36⁴⁰⁶).

Potrivit lui Paraschiv C.S., „în practică CA București, s-a decis astfel că, atâta vreme cât apelul declarat de inculpat sau de procuror nu vizează latura civilă a procesului, ci numai latura penală, partea civilă, care nu a atacat hotărârea, nu trebuie citată în instanța de apel. ... Dacă însă apelul procurorului a fost făcut fără rezerve – ceea ce înseamnă că are efect devolutiv integral –, citarea tuturor părților este obligatorie.”⁴⁰⁷

Judecarea apelului are loc în prezența inculpatului, cu excepțiile prevăzute la art. 321 CPP RM și este necesar verificarea tuturor adreselor ale inculpatului cunoscute din materialele cauzei penale, într-o respectarea prevederilor art. 412 alin.(3) și 242 CPP RM, citarea legală a inculpatului.⁴⁰⁸

Ex.: potrivit practicii judiciare din România, judecata în apel nu poate avea loc decât în prezența inculpatului atunci când acesta se află în stare de arest, chiar și în altă cauză. În caz contrar, hotărârea instanței de apel va fi lovită de nulitate absolută, urmând a fi casată în recurs cu trimitere spre rejudecare la instanța de apel.⁴⁰⁹

Adeverința sau recipisa despre primirea de către partea în proces a citației, cu indicația datei primirii, se restituie instanței de apel. Lipsa adeverinței constituie temei pentru stabilirea altui termen de judecată.⁴¹⁰

„Procedura de citare nu este legal îndeplinită în cazul în care citația se afișează fără a cuprinde mențiuni privind numărul apartamentului din adresa celui citat sau fără a cuprinde mențiuni privind blocul și scara, deși numărul apartamentului este indicat. În aceste cazuri, este indecent cazul de casare (CSJ, decizia nr.1499, din 21.03.2001).”⁴¹¹

⁴⁰⁴ Hotărâre CtEDO *Fejde c. Suediei*, 29.10.1991, seria A, nr. 212-C. [Citat 25.03.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62258>.

⁴⁰⁵ Hotărâre CtEDO *Seliwiak c. Poloniei*, nr. 3818/04, 21.07.2009. [Citat 25.03.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-93656>.

⁴⁰⁶ Hotărâre CtEDO *Sibgatullin c. Rusiei*, nr. 32165/02, 23.04.2009. [Citat 25.03.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-92316>.

⁴⁰⁷ Paraschiv C.S., *op. cit.*, p.169.

⁴⁰⁸ DCP CSJ din 17.11.2009. Dos. nr.1ra-1023/2009, pct.6.2. Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php

⁴⁰⁹ În spețele, CA Iași, Secția penală, dec. nr.756/2001, CA Pitești, Secția penală, dec. nr.625/2000, CA Brașov, Secția penală, dec. nr.288/2001, CA București, Secția a II-a penală, dec. nr.218/2001, inculpații se aflau în stare de arest preventiv la data când au fost soluționate apelurile declarate, iar instanțele de apel nu au luat măsuri pentru aducerea inculpaților, ci au procedat la judecarea apelurilor fără ca inculpații să fie prezenți. În aceste condiții, au fost casate hotărârile instanțelor de apel și s-au dispus trimiterea cauzelor spre rejudecarea apelurilor. În același sens, este obligator și prezența la judecarea apelului a inculpatului minor – ex.: CSJ a României, Secția penală, decizia nr.1039 din 14.03.2000. (Pamfil M.L., Movileanu C., Munteanu C.A., *op. cit.*, p. 74-75.)

⁴¹⁰ HP CSJ nr.22 din 12.12.2005, pct.13.

⁴¹¹ Dolea I., *op. cit.*, 2016, p. 586.

În altă speță, judecata în prima instanță a avut loc în lipsa inculpatului, care nu a fost legal citat, deoarece din dovada de îndeplinire a procedurii pentru termenul ședinței a rezultat că acesta a fost citat la adresă din Brăila, fără a se indica numărul imobilului, încălcându-se astfel dispozițiile procesual-penale, care prevăd că adresa celui citat trebuie să cuprindă, în orașe și municipii: localitatea, județul, strada, numărul și apartamentul unde locuiește. Curtea de apel a admis apelul inculpatului, a desființat sentința și a trimis cauza la aceeași instanță spre rejudecare (CA Galați, Secția penală, decizia nr.409/2002).⁴¹²

„În jurisprudența națională (DCP CSJ nr.1re-1284/2008, din 26.12.2008) s-a arătat că, din motivul citării necorespunzătoare, modalitatea de administrare a probelor în susținerea acuzațiilor înaintate inculpaților poate fi inechitabilă în sensul art. 6 al CEDO.”⁴¹³

În cazul în care inculpatul nu a fost citat legal și nu a fost asistat de un avocat în cadrul judecării cauzei în prima instanță, se consideră că fondul cauzei nu a fost rezolvat.⁴¹⁴

O singură soluție legală a instanței de apel în aceste cazuri este - casarea sentinței primei instanțe și dispunerea rejudecării de către instanța a cărei hotărâre a fost anulată, în temeiul art. 415 alin. (2) pct. 3) CPP RM.

„Schimbarea de către inculpat a domiciliului în cursul procesului penal impune aducerea acestui fapt la cunoștința organelor judiciare pentru a se dispune citarea la noua adresă. Dacă inculpatul nu își îndeplinește această obligație, el nu mai poate invoca judecarea cauzei în lipsa sa și necitarea la această adresă, întrucât, în acest fel, el s-ar prevala de propria culpă (CA București, Secția a II-a penală, decizia nr.226/1997).”⁴¹⁵

Potrivit art.238 alin.(3¹) CPP RM, - *Bănuitul, învinuitul sau inculpatul are obligația de a informa, în termen de cel mult 3 zile, organul de urmărire penală, procurorul, instanța de judecată despre schimbarea domiciliului. În cadrul audierii, bănuitul, învinuitul sau inculpatul este informat cu privire la această obligație și cu privire la consecințele nerespectării ei. În temeiul acestor norme, într-o cauza penală, judecarea cauzei și pronunțarea sentinței de prima instanță a avut loc în lipsa inculpatului.*⁴¹⁶

⁴¹² Pamfil M.L., Movileanu C., Munteanu C.A., *op. cit.*, p. 130.

⁴¹³ Dolea I., *op. cit.*, 2016, p. 585.

⁴¹⁴ DCP CSJ din 18.07.2018. Dos. nr.1ra-1540/2018. [Citat 01.05.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=11638; și HP CSJ din 02.07.2007. Dos. nr.4-1re-155/2007. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr.1, 2008, pag.34.

⁴¹⁵ Pamfil M.L., Movileanu C., Munteanu C.A., *op. cit.*, p. 135.

⁴¹⁶ DCP CSJ din 18.07.2018. Dos. nr.1ra-1540/2018, p. 2-3. [Citat 01.05.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=11638

Instanței de judecată îi revine obligația de a menționa în hotărâre judecătorească temeiurile care au stat la baza deciziei de examinare a cauzei în lipsa inculpatului și îndeplinirea tuturor cerințelor legale cu citarea inculpatului și asigurarea prezenței acestuia la judecarea cauzei.⁴¹⁷

Constatarea faptului eschivării inculpatului de a se prezenta la proces urmează a fi analizat și de către instanța de apel, cu efectuarea unui control suplimentar pe marginea eschivării inculpatului sau posibilitatea stabilirii locului de aflare a acestuia, ex.: dispunerea aducerii silite, anunțarea în căutare, solicitarea în adresa inspectoratului de poliție privind căutarea inculpatului.⁴¹⁸

În jurisprudența CtEDO s-a stabilit că, „în 2007 reclamantul a fost condamnat în Olanda la patru ani închisoare, iar în 2009 a fost eliberat din închisoare. La scurt timp a fost arestat în Norvegia pentru comiterea altor infracțiuni. În 2010, instanța de apel din Olanda a condamnat reclamantul în contumacie, mărindu-i pedeapsa la opt ani de închisoare. Curtea a stabilit că, refuzul instanței de apel de a avea în vedere măsurile care i-ar fi permis reclamantului să participe la ședință a fost greu de înțeles cu cât condamnarea sa a crescut la opt ani. Curtea a fost de acord cu Guvernul, că arestarea reclamantului în Norvegia fusese o consecință directă a conduitei sale și a recunoscut ca legitime interesele rudelor supraviețuitoare ale victimei și ale societății de a vedea că procedurile penale împotriva reclamantului au ajuns la o concluzie. Totuși, având în vedere locul proeminent pe care îl ocupă dreptul la un proces echitabil, nici prezența reclamantului la ședințe din primă instanță, nici conduita activă a apărării nu au putut compensa lipsa reclamantului în fața celei de-a doua instanță.”⁴¹⁹

Ialanji A. a menționat că, „procedura privind anunțarea în căutare este o premisă pentru adoptarea deciziei de judecare a cauzei în lipsa inculpatului, însă, se atestă lipsa reglementării la nivel național a procedurii date și a unui termen după care instanța poate dispune examinarea cauzei în lipsa inculpatului din momentul anunțării acestuia în căutare.”⁴²⁰

Autorul a propus completarea art. 389 alin. (1) CPP RM cu fraza: „Sentința de condamnare adoptată în lipsa inculpatului conține temeiurile de fapt și de drept privind judecarea în lipsă.”⁴²¹

Susținem propunerea făcută, or, dese ori instanțele de judecată nu argumentează în hotărârea judecătorească soluția cu privire la dispunerea judecării cauzei în lipsa inculpatului, și

⁴¹⁷ DCA Bălți din 20.12.2017. Dos. nr.03-1a-1704-29032017. [Citat 24.08.2020] Disponibil: https://cab.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/7559eb6f-8306-e811-80d7-0050568b4d5b

⁴¹⁸ DCA Bălți din 20.12.2017. Dos. nr.03-1a-1704-29032017. [Citat 24.08.2020] Disponibil: https://cab.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/7559eb6f-8306-e811-80d7-0050568b4d5b

⁴¹⁹ Ialanji A. *Particularitățile judecării cauzei în lipsa inculpatului*. Teză de doctorat în drept. Chișinău, 2019, p.171-172. [Citat 06.08.2020] Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/55567/arina_alanji_thesis.pdf

⁴²⁰ *Ibidem*, p. 184.

⁴²¹ *Ibidem*, p. 189.

motivarea unei hotărâri se exprimă prin faptul că judecătorul este obligat să indice motivele soluției adoptate.

Or, potrivit jurisprudenței CtEDO, procesul în ansamblu este echitabil dacă acuzatului i s-a permis să atace sentința de condamnare în absența și a avut dreptul de a fi prezent la ședința instanței de apel, deschizând astfel posibilitatea unei noi examinări în fapt și în drept a învinuirii (*Idalov c. Federația Rusă*, din 22.05.2012, §. 171, *Jones c. Regatul Unit*, din 09.09.2003).⁴²²

Trimiterea cauzei spre rejudecare la prima instanță după admiterea apelului este posibilă și în situația când judecata în prima instanță a avut loc în lipsa unei părți care, deși legal citată, a fost în imposibilitate de a se prezenta și de a încunoștința instanța despre această imposibilitate.⁴²³

Instanța este obligată să citeze persoanele deținute la locul de deținere, chiar dacă persoana citată execută o pedeapsă în străinătate. Or, potrivit art. 238 alin. (5) CPP RM, - „Deținuții se citează la locul de deținere prin administrația instituției de detenție”.⁴²⁴

Dacă este necesar, instanța de apel poate recunoaște prezența părții obligatorie și ia măsurile corespunzătoare pentru asigurarea prezenței lor. În decizia CSJ a RM pe cauza penală nr.1ra-516/2018 din 22.05.2018, a fost constatat, că „instanța de apel a trecut cu vederea și argumentele avocatului participant în ședința de judecată, O.T., care a solicitat amânarea examinării cauzei din motiv că nu este dovada citării legale a tuturor părților (f.d. 18, vol. II), iar refuzul instanțelor de a verifica argumentele apărării cu privire la citarea necorespunzătoare și de a-i oferi șansa să se prezinte în fața autorităților, ar putea pune problema încălcării prevederilor art. 6 §. 1 din Convenție (hot. CtEDO *Vasiliciuc c. Republica Moldova*, §. 40).”⁴²⁵

Participarea apărătorului la judecarea apelului este obligatorie, dacă această o cer interesele justiției. CP CSJ a RM pe cauza penală nr.1ra-376/2005, a explicat că, „fără îndeplinirea citării legale a inculpatei și avocatului acesteia, instanța de apel a încălcat dreptul inculpatei la apărare și

⁴²² DCC de inadmisibilitate a sesizării nr.16g/2017 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 334 alin. (2) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova (îndepărtarea inculpatului din sala de judecată), nr.11 din 02.02.2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 09.06.2017, nr.181-189/66.

⁴²³ CA Brașov, Secția penală, dec. nr.65/2001 și ale CA București, Secția a II-a penală, dec. nr.825/1998 (Pamfil M.L., Movileanu C., Munteanu C.A., *op. cit.*, p.139-140).

⁴²⁴ CA Timișoara, Secția penală, dec. nr.126/2004, instanța de apel a admis apelurile parchetului și ale inculpaților împotriva sentinței penale a instanței de fond, pe care a desființat-o, trimițând cauza spre rejudecare în fond. În motivare s-a reținut că, deși la dosar existau dovezi din care rezultă că inculpații se aflau în executarea unor alte pedepse în Spania, respectiv în Germania, instanța de fond nu i-a citat la aceste locuri de deținere, ci doar la domiciliile din țară. Cum textul legii nu face nici o deosebire după cum locul de deținere este în țară sau în străinătate, instanța avea obligația să citeze inculpații la locul de deținere. (Pamfil M.L., Movileanu C., Munteanu C.A., *op. cit.*, p. 132).

⁴²⁵ DCP CSJ din 22.05.2018. Dos. nr.1ra-516/2018, p. 9. [Citat 25.11.2018] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=11215

dreptul la un proces echitabil. Art.6 CEDO garantează dreptul învinutului de a participa la examinarea propriei cauze penale.”⁴²⁶

Totodată, dreptul inculpatului de a fi apărat de un avocat ales nu este unul absolut [*Meftah și alții c. Franța (MC)*, §. 45⁴²⁷; *Pakelli c. Germania*, §. 31⁴²⁸]. În principiu, alegerea de către acuzatul a unui avocat trebuie să fie respectată (*Lagerblom c. Suediei*, §. 54⁴²⁹). Instanțele de judecată naționale, în cazurile existenței motivelor suficiente și predominării intereselor justiției, pot să nu țină seama de această alegere (*Meftah și alții c. Franța (MC)*, §. 45; *Croissant c. Germania*, §. 29⁴³⁰). Caracterul specific al procesului poate justifica ca un avocat specializat să prezinte oral argumentele apărării (*Meftah și alții c. Franței (MC)*, §. 47).

Într-o cauza penală, partea vătămată a declarat recurs ordinar împotriva deciziei instanței de apel, susținând că n-a fost citat legal în ședința instanței de apel și, astfel, a fost în imposibilitate de a participa la judecarea cauzei în instanța de apel. La dosar a fost anexată copia citației expediate părții vătămate pentru ședință, dar nu sânt date privind recepționarea. La fel, nu există alte dovezi, privind citarea părții vătămate în ședința instanței de apel în ziua când s-a judecat apelul. Prin urmare, cauza a fost judecată în apel fără citarea legală a părții vătămate, ceea ce a constituit temei pentru recurs ordinar și casarea deciziei instanței de apel prevăzut de art. 427 alin. (1) pct.5) CPP RM. Din prevederile art. 17 alin. (2) CPP RM rezultă că instanța judecătorească este obligată să asigure participanților la procesul penal deplină exercitare a drepturilor lor procesuale.⁴³¹ În cazul în care partea vătămată nu a fost citată legal pentru participare la ședința instanței de apel, hotărârea adoptată se va considera nelegală.⁴³²

La numirea și pregătirea ședinței de judecată în instanța de apel, judecătorii trebuie să verifice dacă persoanele, a căror interese se ating, au fost înștiințate despre apelurile depuse și dacă le-au fost remise copiile apelurilor cu explicarea dreptului de a depune o referință în scris și în termen, care trebuie să corespundă cu termenul stabilit pentru declararea apelului. La această categorie de persoane practica judiciară atribuie persoanele condamnate (achitate), care nu au

⁴²⁶ DCP CSJ din 14.06.2005. Dos. nr.1ra-376/2005. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2005, Ediție specială, pag.37.

⁴²⁷ Hotărâre CtEDO *Meftah și alții c. Franța (MC)*, nr. 32911/96, 35237/97 și 34595/97, CEDO 2002-VII. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-65195>.

⁴²⁸ Hotărâre CtEDO *Pakelli c. Germania*, nr. 8398/78, 12.12.1981. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-73415>.

⁴²⁹ Hotărâre CtEDO *Lagerblom c. Suedia*, nr.26891/95, 14.01.2003. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60884>.

⁴³⁰ Hotărâre CtEDO *Croissant c. Germaniei*, seria A nr.237-B, 25.09.1992. [Citat 24.03.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62292>.

⁴³¹ DCP CSJ din 17.02.2009. Dos. nr.1ra-75/2009, pct.4.2. Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.

⁴³² DCP CA a Republicii Moldova din 15.12.1998. Dos. nr.1r-1115/1998. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 1999, nr.4, pag.19.

contestat sentința și apărătorii lor, precum și persoanele în privința cărora hotărârile judecătorești au fost adoptate în lipsă, în temeiul art. 247 alin. 4, 5 CPP FR⁴³³. Încălcarea cerinței menționate CtEDO apreciază că o încălcare a dreptului la un proces echitabil în contextul art.6 Convenției (ECHR, *Sevastyanov c. Russia*, hot. din 22.04.2010, §. 70-76)⁴³⁴.

În caz de atragere la răspundere penală a cetățenilor altor state, procurorul ezită uneori să-i citeze în statul de origine, unde aceștia s-ar afla în mod legal, deoarece în momentul părăsirii teritoriului Republicii Moldova, nu erau restricționați în libertatea de circulație de careva măsuri preventive. Procurorul considerând în mod greșit că este suficientă citarea la locul de reședință temporară în Republica Moldova.

Or, art. 539 alin. (1) CPP RM prevede că martorul, expertul sau persoana urmărită, în cazul în care nu este dată în căutare, aflați peste hotarele Republicii Moldova, pot fi citați de către organul de urmărire penală pentru executarea anumitor acțiuni procesuale pe teritoriul Republicii Moldova. În acest caz, citația nu poate conține somații de aducere forțată în fața organului de drept.⁴³⁵

„În cauza CtEDO *Hermi c. Italiei* (18.10.2006, nr.18114/02, §. 90), Marea Cameră, examinând materialele cauzei, a considerat că, reclamantul cunoștea limba italiană suficient pentru a înțelege ce era scris în avizul, care îl informa despre data la care va avea loc audierea în fața Curții de Apel. ... Mai mult decât atât, ... la epoca procesului său în apel reclamantul a locuit în Italia cel puțin zece ani, iar în timpul unei arestări în anul 1999 el a fost în stare să dea carabinierilor precizări în ce privește faptele de care era acuzat. Aceste elemente erau suficiente pentru a face ca autoritățile judiciare naționale să creadă că reclamantul era în măsură să înțeleagă semnificația avizului, care îl informa despre data audierii, și că deci, nici o traducere

⁴³³ Головки Л.В., *op. cit.*, c. 1099.

⁴³⁴ Hotărâre CtEDO *Sevastyanov c. Russia*, cererea nr. 37024/02, din 22.04.2010. [Citat 24.03.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-98327>

⁴³⁵ CPL CSJ RM în dec. din 22.05.2018 a constatat, că „atât organul de urmărire penală, cât și instanțele de fond, eronat au conchis, că T.G., fiind cetățeanul altui stat, a fost legal citat pe adresa temporară în xxx, și că alte date în privința aflării acestuia nu sunt cunoscute, or, la dosar este anexată copia pașaportului cetățeanului Republicii Italia, T.G., de unde rezultă că ultimul s-a născut în xxx și își are reședința în xxx xxx (f.d.135, vol. I)”. (DCPL CSJ din 22.05.2018. Dos. nr.1ra-516/2018, p. 9. [Citat 25.11.2018] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=11215) sau CPL CSJ RM în dec. din 15.05.2018 a constatat că, „judecarea cauzei în instanța de apel a avut loc în lipsa inculpatului D.A., care deși legal citat, fapt confirmat prin avizele de recepție anexate la materialele dosarului (f.d. 244, 250, 256 vol. I), din motive necunoscute instanței nu s-a prezentat la ședințele stabilite, astfel instanța dispunând examinarea cauzei în lipsa acestuia. Totodată, s-a reiterat că, citarea în procesul penal constituie acțiunea procedurală prin care instanța de judecată asigură prezentarea unei persoane în fața sa pentru desfășurarea normală a procesului penal, iar potrivit art.238 alin. (7) CPP RM, citarea persoanelor de peste hotare se efectuează în condițiile prevederilor tratatelor de asistență juridică în materiile penală, în cazul dat fiind aplicabile prevederile Tratatului nr. 1993 din 13.12.1993 între Republica Moldova și Ucraina, privind asistența juridică și relațiile juridice în materie civilă și penală, fapt neglijat de către instanța de apel.” (DCPL CSJ din 15.05.2018. Dos.nr.1ra-745/2018, p. 15. [Citat 25.11.2018] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=11090)

sau interpretare a acestui aviz nu era necesară. De altfel, Curtea notează, de asemenea, că interesatul nu a informat autoritățile penitenciare că eventual nu ar putea înțelege documentul litigios.”⁴³⁶

„Persoanele care au avut calitatea de părți la judecata în primă instanță, dar care nu au declarat apel și care nu sunt vizate de declarația de apel nu mai sunt părți în această fază procesuală. Drept consecință, necitarea părții civile în apelul declarat de inculpat doar cu privire la soluționarea acțiunii penale nu reprezintă o încălcare a dispozițiilor legale.”⁴³⁷

O altă chestiune a apărut într-o speță în instanța de apel cu privire la succesorul părții vătămate, soluționarea căreia a ajuns și la Curtea Constituțională.⁴³⁸

„După verificarea prezenței părților, pe cauza ce urmează a fi judecată, se anunță numele și prenumele judecătorilor din completul de judecată, ale procurorului, ale grefierului, precum și ale interpretului și traducătorului dacă aceștia participă, ale apărătorului și precizează dacă nu au fost formulate cereri de recuzare. După aceasta, președintele ședinței verifică dacă părțile prezente au făcut alte cereri sau demersuri și asupra lor instanța de apel emite o încheiere” (art. 413 alin. (2) CPP RM). **La această etapă rolul procurorului constă în verificarea legalității constituirii completului de judecată.**

În conformitate cu art. 6 §. 1 CEDO, instanța trebuie să fie „*instituită de lege*”⁴³⁹. Această expresie reflectă principiul statului de drept (*Jorgic c. Germania*, §. 64⁴⁴⁰; *Richert c. Polonia*, §. 41⁴⁴¹) și se referă atât la temeiul legal al existenței „*instanței*”, cât și la respectarea de către instanță a normelor de activitate (*Gorguiladze c. Georgia*, §. 68⁴⁴²) și compunerea completului de judecată în fiecare cauză (*Posokhov c. Rusia*, §. 39⁴⁴³; *Fatullayev c. Azerbaidjanului*, §144⁴⁴⁴; *Kontalexis c. Grecia*, §. 42⁴⁴⁵). Astfel, instanță de judecată care nu are competența de a examina cauza în conformitate cu normele dreptului național nu este „*instituită de lege*” în sensul art. 6 §. 1 CEDO. Or, în temeiul art. 412 alin.(1) în coroborare cu prevederile art. 344 CPP RM cauza penală parvenită în instanță de apel se repartizează, în termen de o zi, judecătorului sau

⁴³⁶ Dolea I., *op. cit.*, 2016, p. 879.

⁴³⁷ CA București, Secția I penală, dec. nr.166/1997, și CSJ a României, Secția penală, dec. nr.658/2002, Pamfil M.L., Movileanu C., Munteanu C.A., *op.cit.*, p. 46.

⁴³⁸ HCC privind excepția de neconstituționalitate a articolelor 77, 81 și 315 din Codul de procedură penală (omisiunea includerii soțului ca succesor al părții vătămate sau al părții civile) (sesizarea nr. 151g/2020), nr. 12 din 06.04.2021. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.100-103/58 din 16.04.2021.

⁴³⁹ HCC pentru interpretarea prevederilor articolelor 116 alin.(2) și (4) și 136 alin.(1) din Constituție (extinderea mandatului unor judecători până la numirea succesorilor) (Sesizarea nr.15b/2016), nr.12 din 12.05.2016. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.416-422/100 din 02.12.2016.

⁴⁴⁰ Hotărâre CtEDO din 12.07.2007. [Citat 25.03.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-81609>

⁴⁴¹ Hotărâre CtEDO din 25.10.2011. [Citat 25.03.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-107165>

⁴⁴² Hotărâre CtEDO din 20.10.2009. [Citat 25.03.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-95161>

⁴⁴³ Hotărâre CtEDO din 04.03.2003. [Citat 25.03.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-65527>

⁴⁴⁴ Hotărâre CtEDO din 22.04.2010. [Citat 25.03.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-98401>

⁴⁴⁵ Hotărâre CtEDO din 31.05.2011. [Citat 25.03.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-104951>

completului de judecată în mod aleatoriu, prin intermediul programului informațional automatizat de gestionare a dosarelor. Extrasul din programul informațional automatizat sau încheierea președintelui instanței de judecată cu privire la repartizarea aleatorie a cauzei se anexează la dosar. Adică, pe lângă desemnarea judecătorului raportor, în același mod se desemnează completul de judecată, sau complete de judecată se formează prin emiterea la începutul anului de către președintele instanței de judecată a ordinului respectiv.

Anterior însă, repartizarea cauzelor era efectuată de către președintele instanței de judecată prin aplicarea rezoluției.⁴⁴⁶

Apelurile împotriva hotărârilor judecătorești în cauzele penale se judecă de către instanțele respective în complet format din 3 judecători (art. 30 alin. (5) CPP RM), care trebuie să rămână același în tot cursul judecării cauzei (art. 31 alin. (1) CPP RM). Din sensul prevederilor art. 31 alin. (2)-(3) CPP RM rezultă că, în cazul în care unul din aceștia nu poate participa în continuare la judecarea cauzei de motivele prevăzute de lege, acest judecător este înlocuit de un alt judecător, printr-o încheiere motivată, emisă de președintele Curții de Apel, iar cauza se judecă în continuare. Este important și prezența în materialele cauzei a unui act ce confirmă numirea/înlocuirea judecătorului.

La judecarea unei cauze penale în ordinea de apel a participat un judecător din Colegiul civil și de contencios administrative fără ca președintele Curții de Apel să dispună antrenarea acestuia la judecarea cauzei. Ca rezultat, decizia instanței de apel a fost casată.⁴⁴⁷

Modificare a completului de judecată trebuie să corespundă criteriilor prescrise în art. 31 alin. (3) CPP RM și Regulamentului privind modul de constituire a completelor de judecată și schimbarea membrilor acestora. Altfel, intervin consecințele de la art. 251 alin.(2) și (3) CPP.⁴⁴⁸

În cauza *Škaro c. Croația*, din 06.12.2016, §. 23 și 24, CtEDO a evidențiat unele principii care trebuie respectate în materia schimbării completelor de judecată. S-a menționat că, „un

⁴⁴⁶ În speță, au fost încălcate și prevederile art. 344 CPP, care stabilește că cauza parvenită în instanță, în termen de 3 zile, se repartizează judecătorului sau, după caz, completului de judecată de către președintele sau vicepreședintele instanței, prin rezoluție. Concomitent cu repartizarea cauzei completului de judecată, președintele sau vicepreședintele instanței, dispune care din judecătorii completului va prezida ședința de judecată. Instanța de apel, prin rezoluția, a desemnat doar judecătorul raportor, dar nu și completul de judecată și președintele de ședință, încălcând principiile de repartizare a cauzei parvenite pentru judecare. (*DCP CSJ din 08.02.2011. Dos. nr.1ra-15/2011*, pct.7.1. [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php)

⁴⁴⁷ *DCP CSJ din 19.02.2008. Dos. nr.1ra-223/2008*, pct.7. Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php

⁴⁴⁸ În speță, potrivit fișei de repartizare și încheierii președintelui instanței din 25.06.2019, judecarea cauzei a fost începută de completul format din judecătorii G.V., E.D. și I.D. Ulterior, prin încheierea președintelui instanței a fost modificat acest complet, judecarea cauzei fiind finisată de judecătorii G.V., T.B. și I.D. Însă, temeiurile invocate în încheierea respectivă nu corespund criteriilor prescrise în art. 31 alin. (3) CPP și pct. 14 din Regulamentul privind modul de constituire a completelor de judecată și schimbarea membrilor acestora. ... Împrejurările expuse atestă în mod lucid că instanțele de fond și de apel nu au judecat cauza penală în condițiile legii, deoarece instanța nu a fost compusă potrivit legii. (*DCP CSJ din 21.07.2020. Dos. nr.1ra-1395/2020*, pct.9 lit.f). [Citat 24.08.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=16444)

aspect important al unui proces penal echitabil este posibilitatea pe care o are inculpatul de a fi confruntat cu martorii în prezența judecătorului care se pronunță, în cele din urmă, asupra cauzei. Principiul nemijlocirii reprezintă o garanție importantă în procesul penal în cadrul căruia observațiile făcute de instanță cu privire la comportamentul și credibilitatea unui martor pot avea consecințe importante pentru inculpat. Potrivit principiului nemijlocirii, într-un proces penal hotărârea trebuie luată de judecătorii care au fost prezenți la procedură și la procesul de administrare a probelor. Totuși, pot apărea factori administrativi sau procedurali foarte evidenți care să facă imposibilă participarea în continuare a unui judecător într-un proces. De asemenea, pot fi luate măsuri pentru a se asigura că judecătorii care continuă să judece cauza au înțeles în mod corespunzător probele și argumentele, de exemplu, prin asigurarea disponibilității în formă scrisă a declarațiilor, în cazul în care credibilitatea martorilor în discuție nu este pusă la îndoială, sau prin noi ascultări ale argumentelor relevante sau ale martorilor importanți înaintea completului nou-format.”⁴⁴⁹

„Norma din art. 31 alin.(3) CPP RM nu asigură posibilitatea de a contesta orice schimbare intervenită în componența completului de judecată, însă, nerespectarea exigențelor referitoare la compunerea completului de judecată reprezintă o problemă de drept care poate să stea la baza unei cereri de apel, potrivit art. 400 CPP RM, și a unei cereri de recurs, potrivit art. 427 alin. (1) pct.2) CPP RM.”⁴⁵⁰

Potrivit speței, din materialele dosarului penal, la 20.10.2003, prin decizia președintelui Judecătoriei Cahul a fost format completul de judecată pentru judecarea cauzei penale privind învinuirea lui C.Iu., președinte al căruia a fost desemnat judecătorul, G.V. La 27.11.2003 cauza este pusă pe rol, iar la 27.11.2003, 12.01.2004 și 13.01.2004 au loc ședințele de judecată respective, în procesul cărora au fost audiați amănunțit inculpatul și D.R. - unul din martorii acuzării, completul de judecată adresându-le mai multe întrebări în vederea elucidării circumstanțelor cauzei. Ulterior, judecătorul G.V. a fost transferată ca judecător în Curtea de Apel Cahul, iar în Judecătoria Cahul a fost format un nou complet, care a judecat cauza penală și a pronunțat sentința nominalizată. La judecarea apelurilor declarate de avocat și inculpat, judecător raportor a fost desemnată G.V., care a participat la judecarea apelurilor menționate, iar la data de 07.04.2005, Colegiul penal a pronunțat decizia de menținere a sentinței instanței de fond. Astfel fiind încălcate cerințele art.art. 33 și 34 CPP RM, ceea ce a servit ca temei pentru

⁴⁴⁹ DCC de inadmisibilitate a sesizării nr.90g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 31 alin.(3) din CPP, nr.71 din 14.05.2019, pct.20. În: Monitorul Oficial al RM, nr.230-237/159 din 19.07.2019.

⁴⁵⁰ DCC nr.71 din 14.05.2019, pct. 25.

admiterea recursului în anulare și casarea deciziilor instanței de recurs ordinar și instanței de apel cu remiterea cauzei spre rejudecare în instanța de apel.⁴⁵¹

Modificarea completului de judecători trebuie să corespundă cerințelor legii și să regăsească reflecție în materialele dosarului.⁴⁵²

Judecătorul nu poate participa la judecarea cauzei și urmează a fi recuzat dacă se constată circumstanțele prevăzute în art. 33 alin. (2) – (3) CPP RM, deoarece în aceste cazuri judecătorul se află în situație de incompatibilitate. Aceleași reguli se aplică și în cazul dispunerii unei noi rejudecări a cauzei în ordine de apel. Altfel, deciziile instanțelor de apel pot fi casate.⁴⁵³

Judecătorul nu poate participa la judecarea cauzei penale atât în prima instanță, cât și în instanța de apel sau recurs, dacă a mai luat parte în calitate de judecător la examinarea aceleiași cauze în prima instanță, în instanța de apel sau de recurs.⁴⁵⁴

În hotărârea CtEDO, *Lindon, Otchakovsky-Laurens și July c. Franței din 22.10.2007*, §. 76, Curtea s-a referit la cauza *Kyprianou c. Ciprului din 15.12.2005*, §. 119, a menționat că imparțialitatea personală a judecătorului trebuie să fie presupusă până când nu se dovedește contrariul. În speță, unul din reclamânți afirma că, cei doi judecători în cauză a CA de la Paris s-au simțit personal vizați și erau imparțiali. Curtea Europeană nu a împărțit acest punct de vedere. În opinia CtEDO, cele două cauze erau legate între ele, însă, circumstanțele de fapt erau diferite cât și inculpații fiind diferiți. Curtea Europeană a constatat că, hotărârile adoptate pe

⁴⁵¹ *HP CSJ din 19.12.2005. Dos.nr.4-1re-113/2005*. Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php

⁴⁵² Într-o speță, instanța de recurs a constatat că, „[p]e parcursul cercetării judecătorești în instanța de apel nejustificat a fost modificat completul de judecători, iar corectările efectuate în procesul-verbal din 12.11.2009 urmau a fi corectate în temeiul art.249 CPP, cu pronunțarea unei încheieri motivate. În materialele cauzei date lipsește încheierea motivată privind schimbarea judecătorilor. Astfel, conform proceselor-verbale din 05.03.2009 și din 12.03.2009 participă judecătorii – X.U., D.R. și D.P., iar apoi în ședința de judecată din 11.06.2009 și din 18.06.2009 participă judecătorii – D.P., D.R. și Iu. I., iar la data de 10.09.2009 conform procesului-verbal al ședinței de judecată participă judecătorii – D.P., T.M. și Iu.I. (...) În atare situație, instanța de recurs consideră că a fost încălcat flagrant art.6 §1 din CEDO „Dreptul la un proces echitabil”, care stipulează că – orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, public și într-un termen rezonabil a cauzei sale de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî, fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa.” (*DCP CSJ din 25.01.2011. Dos. nr.1ra-2/2011*, pct.11. Arhiva CSJ RM [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php)

⁴⁵³ În speță, sub președinția unui judecător a fost pronunțată încheierea cu privire la înlocuirea în privința învinutului a măsurii preventive în cadrul urmăririi penale. Totodată, același judecător a judecat cauza penală în fond. (*DCP CSJ din 02.11.2004. Dos. nr.1r/a-767/2004*. Arhiva CSJ RM [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2005, nr.3, pag.19.); În alt caz, judecătorul A.R. a participat la examinarea recursului bănuțului P.V. prin care acesta a contestat legalitatea mandatului de arest, eliberat în privința lui, pronunțându-se astfel asupra acestui caz. Totodată, judecătorul A.R. a participat la judecarea apelului procurorului depus împotriva sentinței în cauza penală privind pe P.V. și S.V. (*DCP CSJ din 01.02.2005. Dos. nr.1ra-26/2005*. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2005, nr.11, pag.12.).

⁴⁵⁴ *DCP CSJ din 23.09.2003. Dos. nr.4-ra-5/2003; DCP CSJ din 18.11.2002. Dos. nr.4-1r/a-15/2002; și DCP CSJ din 10.10.2000. Dos. nr.1ca-108/2000*. Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php

cauză în privința primilor doi reclamânți nu conțineau careva concluzii despre vinovăția celui de-al treilea reclamant. Totodată, în hotărârea celui de-al treilea reclamant, CA de la Paris a făcut referire la hotărârea adoptată anterior în privința celor primelor doi reclamânți, în partea cu privire la caracterul defăimător al fragmentelor contestate. Însă, chestiunea vinovăției celui de-al treilea reclamant nu era bazată pe hotărârea adoptată anterior și nu s-a răsfrâns asupra acestuia. Aflarea în componența a doi judecători, care au adoptat hotărârile contestate, nu putea să afecteze imparțialitatea obiectivă a instanței. Cu privire la chestiunea de imparțialitate, care s-a examinat separat pentru fiecare cauză, CtEDO a constatat cu toate că este legătură între cauze, nu există careva probe sau temeuri de a considera că, judecătorii erau legați cu rezultatele aprecierii sale efectuate în prima cauza, și a constatat lipsa încălcărilor.⁴⁵⁵

Mai mult ca atât, după cum subliniază și jurisprudența CtEDO, judecătorii trebuie nu numai să îndeplinească criterii obiective de imparțialitate, ci să fie și percepuți ca fiind imparțiali, miza este încrederea pe care instanțele trebuie să o inspire justițiabililor într-o societate democratică. O instanță de judecată trebuie să reafirme încrederea publicului în integritatea corpului judiciar. Percepția de imparțialitate se măsoară prin standardul observatorului rezonabil. Instanța trebuie să fie imparțială și din punct de vedere obiectiv, adică trebuie să ofere garanții suficiente pentru a exclude orice îndoială legitimă în această privință (*Gregory c. Marea Britanie, CtEDO, (1997) 25 EHRR 577*). Ceea ce este în joc, e încrederea pe care instanțele dintr-o societate democratică trebuie să o inspire populației (*Castillo Algar c. Spania, CtEDO, (1998) 30 EHRR 827*).⁴⁵⁶

Prin decizia din 10.04.2018, CP CSJ RM a constatat că, președintele CA Chișinău, la 02.04.2018, a adresat Curții o cerere de strămutare a cauzei penale în privința inculpatului în altă instanță egală în grad, pentru examinarea apelului declarat de procuror, în vederea excluderii suspiciunilor cu privire la imparțialitatea judecătorilor CA Chișinău, pe motiv că în această instanță activează ruda învinutului. În asemenea împrejurări, CP CSJ RM a considerat relevante împrejurările care generează temeiul strămutării cauzei la o altă instanță egală în grad, întru asigurarea criteriilor obiective de imparțialitate a judecătorilor la judecarea apelului declarat de procuror împotriva sentinței, a încrederii justițiabililor în actul de justiție, întru evitarea tuturor

⁴⁵⁵ Hotărâre CtEDO *Lindon, Otchakovsky-Laurens și July c. Franța*, din 22.10.2007, nr.21279/02, 36448/02 [MC]. [Citat 20.04.2021] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-82847>

⁴⁵⁶ *DCP CSJ din 03.05.2019. Dos. nr.1cs-13/19.* [Citat 04.05.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=13396

suspiciunilor și pentru obținerea soluționării obiective, rapide și complete a cauzei, în temeiul prevederilor art. 46 CPP RM.⁴⁵⁷

Constituie încălcarea prevederilor art. 33 CPP RM la compunerea instanței faptul participării aceluiași judecător și la adoptarea unei alte decizii ce nu se conciliază.⁴⁵⁸

Dacă procurorul consideră că sunt temeiuri de recuzare a judecătorilor, chiar dacă judecătorii singuri nu s-au abținut, atunci trebuie să înainteze cereri de recuzare cu prezentarea motivelor și argumentelor respective, bazându-se și pe materialele cauzei penale și/sau pe materialele noi sau suplimentare.⁴⁵⁹

Dacă din materialele cauzei penale rezultă că judecătorii anterior au examinat în ordine de apel alte cauze ce au tangențe, la fel urmează a fi înaintate recuzări judecătorilor în temeiul art.33 alin.(2) pct.6) CPP RM.⁴⁶⁰

De asemenea, sunt relevante explicațiile la pct. 21.1. al HP CSJ nr.22 din 12.12.2005, în care se menționează că, „dacă după judecarea apelului declarat de o persoană parvine alt apel declarat de altă persoană, instanța de apel în alt complet de judecători este obligată să-l judece și pe acesta potrivit ordinii generale.”

Examinarea separată în diferite complete de judecată din cadrul instanței de apel, a apelurilor declarate de partea apărării și partea acuzării, nu contravine legii și nu afectează dreptul la un proces echitabil în sensul art. 6 CEDO.⁴⁶¹

⁴⁵⁷ DCP CSJ din 10.04.2018. Dos. nr.1cs-39/18. [Citat 04.05.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=10698

⁴⁵⁸ În speță CACahul, cauza penală privind acuzarea lui A.P. a fost transmisă spre examinare în ordine de apel completului de judecători format din: G.E.- președintele completului de judecată, N.B.- judecător raportor și V.M. - membru al colegiului. În legătură cu faptul că judecătorii G.E. și N.B. au participat anterior la examinarea în ordine de apel a cauzei civile la cererea de chemare în judecată asociatului S.R.L.”T-3” – P.S. împotriva lui C.D. privind excluderea asociatului din lista fondatorilor, conform art.34 alin.(1) CPP RM, aceștia au făcut declarație de abținere, motivând că aceste cauze sunt în strânsă legătură deoarece A.P. este reprezentant al asociatului P.S. Abținerea a fost admisă. Prin încheierea Președintelui CA Cahul cauza penală a fost transmisă spre examinare completului de judecători format din: G.V.- președintele completului de judecată, V.M. - judecător raportor și T.D. - membru al colegiului. Partea vătămată C.D. și reprezentantul părții civile S.R.L.”T-3”, T.V., în baza art. 33-35 CPP RM au declarat cerere de recuzare judecătorului V.M., deoarece anterior a participat la examinarea recursului declarat de C.D. și T.V. împotriva încheierii privind restituirea cererii de chemare în judecată a S.R.L.”T-3” împotriva lui P.S., cauză ce este în legătură și dependentă directă cu cauza penală în privința lui A.P. Prin încheierea CA Cahul a fost respinsă ca neîntemeiată cererea de recuzare a judecătorului V.M., motivând soluția că judecătorul V.M. nu s-a expus în hotărârile anterioare asupra vinovăției inculpatului A.P. ... În speța dată s-au adoptat două încheieri asupra incompatibilității judecătorilor care nu se conciliază. Instanța de recurs a considerat că este o eroare esențială de drept și a casat decizia CACahul cu dispunerea rejudecării cauzei în instanța de apel în alt complet de judecată (DCP CSJ din 30.09.2014. Dos. nr1ra-1221/2014, p. 4-6. [Citat 05.05.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=3003)

⁴⁵⁹ Conform materialelor cauzei, judecătorii CA Cahul- G.V. și I.D. au examinat în ordine de recurs plângerea inculpatului depusă în temeiul art. 313 CPP RM, în cauza penală de pe rol, adoptând și decizia. În rezultat, demersul procurorului privind recuzarea judecătorilor a fost admis. (DCP CSJ din 31.07.2018. Dos. nr.1ac-24/2018. [Citat 01.05.2019] http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=11553)

⁴⁶⁰ DCP CSJ din 22.04.2014. Dos. nr.1ac-28/2014. [Citat 01.05.2019] http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=1937

Este inadmisibilă recuzarea anticipată a unui judecător, cât și a tuturor judecătorilor instanței, până a fi format completul de judecată care va judeca cauza penală.⁴⁶²

Depunerea unei cereri de recuzare împiedică instanța să se pronunțe pe fondul cauzei, fiind obligatorie soluționarea în prealabil a cererii de către un alt complet de judecată din care nu face parte cel recuzat, în caz contrar, hotărârea pronunțată de judecătorul ce face obiectul cererii de recuzare este lovită de nulitate absolută.⁴⁶³

Încheierea prin care a fost respinsă cererea de recuzare poate fi atacată numai odată cu fondul, nefiind prevăzută o cale de atac separată. Ca urmare, apelul sau recursul declarat împotriva acestei încheieri mai înainte ca instanța să se pronunțe asupra fondului și separat de fond este inadmisibil. Aceleași interpretări putem aplica și la prevederile art. 35 alin.(3) în coroborare cu art. 400 alin. (2)-(3) CPP RM.

În opinia lui Udrioiu M., trebuie de reținut că, „deși CtEDO nu prevede o interdicție de modificare a componenței completului de judecată, totuși stabilește că, în vederea respectării dreptului la un proces echitabil, probele esențiale în acuzare, declarațiile martorilor, care sunt contestate de către partea apărării sau declarațiile inculpaților, alte probe importante, să fie administrate nemijlocit de către judecătorii care procedează la judecarea cauzei în primă instanță sau în instanța de apel cu pronunțarea hotărârii în cauză.”⁴⁶⁴

⁴⁶¹ În speță, prin sentința Judecătoriei Centru, mun.Chișinău din 25.02.2010, C.I. a fost condamnat pentru comiterea infracțiunii incriminate cu stabilirea pedepsei. Sentința a fost atacată cu apel de avocatul V.A. în interesele inculpatului C.I., care a solicitat casarea sentinței, rejudecarea cauzei și pronunțarea unei hotărâri de achitare. Prin DCA Chișinău din 24.11.2010, a fost respins, ca nefondat, apelul declarat de avocatul cu menținerea sentinței atacate. Decizia a fost atacată cu recurs ordinar de către avocatul V.A., și prin DCP CSJ din 18.05.2011, s-a decis inadmisibilitatea recursului ordinar declarat, ca fiind vădit neîntemeiat. La 19.12.2010, procurorul P.L. a declarat apel împotriva sentinței Judecătoriei Centru, mun.Chișinău din 25.02.2010, solicitând casarea sentinței și pronunțarea unei noi hotărâri prin care C.I. să fie condamnat la o pedeapsă sub formă de detențiune pe viață. Prin DCA Chișinău din 10.08.2011, a fost respins, ca nefondat, apelul procurorului P.L., cu menținerea sentinței atacate. Decizia data a fost atacată cu recurs ordinar de către procurorul. În urma judecării recursului ordinar, instanța de recurs a menționat că, în speță, instanța de apel, în diferite complete de judecată a examinat separat apelurile declarate de partea apărării și partea acuzării, fapt ce nu contravine legii și nu afectează dreptul la un proces echitabil în sensul art.6 CEDO. (DCP CSJ din 06.03.2012. Dos. nr.1ra-215/2012, pct.10.3. Arhiva CSJ RM [Citat 24.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/)

⁴⁶² DCP CSJ din 03.06.2014. Dos. nr.1ac-43/2014. [Citat 01.05.2019] http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=2172

⁴⁶³ În speță, inculpatul, cu ocazia exercitării dreptului la ultimul cuvânt, a declarat că recuză completul de judecată. Această cerere nu a fost luată în considerare de către prima instanță, care nu a înaintat-o conform procedurii legale președintelui instanței spre soluționare, ci a procedat la soluționarea cauzei, pronunțând condamnarea inculpatului. Sentința primei instanțe a fost apelată de către parchet și de către inculpat, iar instanța de apel a constatat că, procedând la judecarea cauzei fără a fi soluționată cererea de recuzare ce o privea, prima instanță a pronunțat o hotărâre nelegală. Având în vedere că nu se poate considera că instanța a fost legal compusă, întrucât nu se poate stabili dacă judecătorul primei instanțe se afla sau nu într-un caz de incompatibilitate, instanța de apel a desființat hotărârea apelată și a dispus trimiterea cauzei spre rejudecare la prima instanță (CA Alba Iulia, dec. nr.22/2004). Pamfil M.L., Movileanu C., Munteanu C.A., op. cit., p. 146.

⁴⁶⁴ Udrioiu M., op. cit., p. 395-396.

Prin urmare, o modificare adusă compunerii instanței de judecată ulterior audierii unui martor important ar trebui să determine în mod normal o nouă audiere a martorului respectiv (CtEDO, hot. din 18.03.2014, în cauza *Beraru c. României*, nr.40107/04, §. 64-68).⁴⁶⁵

„Având în vedere mizele mari ale procedurii penale, aceleași considerații se aplică și în ceea ce privește audierea directă a inculpatului însuși de către judecătorul care pronunță hotărârea în cauză. (...) Curtea consideră că disponibilitatea transcrierilor declarațiilor nu poate compensa atingerea adusă principiului nemijlocirii administrării probelor (CtEDO, hot. din 2.12.2014, în cauza *Cutean c. României*, §. 60-73”⁴⁶⁶).⁴⁶⁷

O altă problemă poate fi legată de lipsa traducerii sentinței în limba de stat sau a unor erori materiale în conținutul sentinței.⁴⁶⁸

În conformitate cu pct. 12.6-12.7 a HP CSJ a RM, nr.22 din 12.12.2005, „după expirarea termenului stabilit pentru declararea apelului, instanța de fond care a pronunțat sentința în termen de 5 zile va trimite în instanța de apel dosarul penal împreună cu apelul și copiile acestuia după numărul de participanți la proces. La dosar urmează a se anexa recipisa despre înmânarea copiei sentinței inculpatului, în limba pe care o cunoaște, înscrisurile privind informarea părților despre redactarea sentinței, precum și alte acte după necesitate. Dacă în instanța de apel se vor depista obiecții neexamine la procesul-verbal al ședinței de judecată (art. 336 CPP) ori se va constata lipsa copiilor apelurilor după numărul de părți la proces, ori, după necesitate, traducerea lor în altă limbă, instanța de apel va trimite dosarul în instanța de fond pentru lichidarea lacunelor.”⁴⁶⁹

„Potrivit cauzei *Kamasinski c. Austriei* (19.12.1989, nr.9783/82, §. 74, 79, 83, 85), CtEDO a precizat că, față de obiecțiunea reclamantului în ceea ce privește faptul că nu a primit o traducere în limba engleză a hotărârii pronunțate, ci numai dispozitivul, nu și motivarea, absența

⁴⁶⁵ Hotărârea CtEDO *Beraru c. România*, din 18.03.2014, nr. 40107/04, §. 64-68. [Citat 24.03.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-176203>

⁴⁶⁶ Hotărârea CtEDO *Cutean c. România*, cererea nr.53150/12, din 02.12.2014, §. 60-73. [Citat 24.03.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-148277>

⁴⁶⁷ Udriou M., *op. cit.*, p. 396.

⁴⁶⁸ În cauza pe rol la CA Cahul, nr.05-1a-1159-25082015, s-a constatat că, la 17.07.2015 prima instanță a pronunțat o sentință de condamnare a inculpatului D.V. în comiterea infracțiunii prevăzute de art.151 alin.(4) CP RM. În sentința instanței de fond, a Judecătorei Ceadăr-Lunga din 17.07.2015, redactată în limba rusă (vol.4, f.d.19), în partea descriptivă, pe a doua pagină a sentinței, în al doilea aliniat, fiind indicat că, la faza urmăririi penale acțiunile inculpatului au fost calificate conform art.151 alin.(1) CP RM. În sentință, vol.4, f.d.24, au fost redactate din greșală declarațiile *martorilor C.M., M.I. și C.V.*, care, reieșind din conținutul declarațiilor lor, precum și din lista probelor anexată atât de către procuror, cât și de către avocat, dar și din procesul-verbal al ședinței, rezulta că persoanele numite nu au fost audiate în cadrul ședinței de judecată, și declarațiile lor au fost fixate din greșală, fapt care trebuie să fie corectat de instanța care a întocmit sentința. Astfel, procurorul, în temeiul art.16 alin.(3), art.249 alin.(1) CPP RM, pct.12.7 din HP CSJ a RM, nr.22 din 12.12.2005, a reținut erori materiale și evidente în cuprinsul sentinței instanței de fond, și anume, la pag.2 și 11-12 din sentință, precum și faptul că în dosar lipsea sentința tradusă în limba de stat, a înaintat un demers privind ridicarea dosarului penal de pe rol a instanței de apel și remiterea acestuia în adresa primei instanței pentru corectarea erorilor materiale și lacunelor strecurate. (*Dos. nr.1-91/14*. Arhiva Judecătorei Comrat, sediul Ceadăr-Lunga.)

⁴⁶⁹ HP CSJ nr.22 din 12.12.2005, pct.12.6-12.7

unei traduceri scrise a hotărârii judecătorești nu reprezintă, în sine, o încălcare a art. 6 §. 3 lit.e) CEDO, cu atât mai mult cu cât reclamantului i-au fost prezentate oral acestea și, în plus, el a introdus un exhaustiv recurs, atacând hotărârea pronunțată în principalele sale aspecte de fond și de procedură.”⁴⁷⁰

Conform hotărârii abrogate a Plenului CSJ a RM, nr.12 din 09.04.1999, „Cu privire la respectarea legislației despre utilizarea limbii în procedura judiciară”, pct.9 stipula expres că, „în cazul în care hotărârile, sentințele, deciziile în cauzele examinate au fost date într-o altă limbă decât cea de stat și acestea nu au fost anexate la dosar în limba de stat, instanța ierarhic superioară va remite cauza instanței respective pentru înlăturarea încălcărilor comise.”⁴⁷¹

„Conform practicii judiciare, procurorii sau avocații depun în instanța de judecată apeluri și recursuri în limba în care a fost pronunțată hotărârea, asigurând traducerea acestora în limba pe care o posedă participanții la proces. Concomitent procurorul sau avocatul au dreptul de a prezenta în instanță memorii sau rezumate de concluzii scrise în limba în care s-a desfășurat procedura judiciară sau într-o altă limbă pe care o posedă. În ultimul caz ele trebuie să fie însoțite și de texte traduse în limba în care s-a desfășurat procedura judiciară, semnate de procuror sau avocat. Instanța de fond asigură traducerea apelurilor, recursurilor prezentate de ceilalți participanți la proces în limba în care au fost întocmite sentințele, deciziile sau încheierile atacate.”⁴⁷²

Cu toate că HP CSJ a RM prezentată mai sus a fost abrogată, cerințele menționate cu privire la traducerea sentinței în limba de stat și a cererilor de apel în limba de stat și în limba pe care o posedă participanții la proces sânt actuale și urmează a fi respectate de către instanțele de judecată, procurorii, dar și de către alți participanți la proces.

Nu este mai puțin importantă și activitatea procurorului privind **verificarea datelor de identitate a inculpatului, indicarea corectă a numelui în hotărârile judecătorești, prezența datelor despre antecedente penale etc.**

Spre ex., pe cauza penală nr.05-1a-154-03022016, procurorul participant în instanța de apel, în urma verificării suplimentare a datelor privind antecedentele penale a inculpatului, a stabilit că ultimul anterior a comis o altă infracțiune pentru care a fost condamnat, pedeapsa nefiind executată. Ca rezultat al prezentării hotărârilor judecătorești respective, CA Cahul la 26.04.2016 a pronunțat o decizie prin care a fost casată sentința de încetare a procesului penal, în

⁴⁷⁰ Dolea I., *op. cit.*, 2016, p. 73-74.

⁴⁷¹ *HP CSJ cu privire la respectarea legislației despre utilizarea limbii în procedura judiciară, nr.12, din 09.04.1999.* În: Culegere de hotărâri explicative, Chișinău, 2002, pag.14. Abrogată prin HP CSJ din 04.12.2017, nr.38. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, №12, 2017, pag.24.

⁴⁷² *Ibidem*, pct.10.

temeiul art. 55 CP RM și a fost pronunțată o sentință nou de condamnare cu stabilirea pedepsei penale, inclusiv prin prisma prevederilor art. 84 alin. (4) CP RM.⁴⁷³

La fel, prezintă importanță existența datelor întemeiate cu privire la antecedentele penale.⁴⁷⁴

În cauza penală nr.1-7/2016, pe rol la CA Cahul cu nr.05-1a-471-14042017, data de naștere a inculpatului S.N. în diferite acte procesuale se indica diferit 19 *octombrie* 1983 și 19 *decembrie* 1983. Această eroare nu a fost înlăturată în nici o instanță pe parcursul judecării cauzei în fond și în căile ordinare și extraordinare de atac în perioada anilor 2007 – 2015. Doar în urma rejudecării cauzei, în temeiul art. 559¹ CPP RM, în ordine de apel, procurorul a solicitat de la autoritățile competente copiile actelor de naștere și identitate pe numele inculpatului, și în rezultatul a fost constatată cu precizie data nașterii a inculpatului.⁴⁷⁵

O atenție sporită acuzatorii de stat trebuie să acorde calității și argumentării cererilor de apel, care trebuie să corespundă legii și materialelor cauzei penale, să fie concrete, înțelese și motivate. Totodată, după judecarea cauzei penale, procurorul participant în instanța de apel, întocmește o concluzie. Modelul concluziei este prezentat în anexă nr.3, care a fost folosit în practică de 10 ani de către procurorii din cadrul Procuraturii de circumscripție Cahul și s-a dovedit a fi eficient.

Cererea de apel trebuie să fie motivată și concretă: cu indicarea motivelor în ce constă încălcarea principiilor legalității, temeiniciei și motivării hotărârii atacate. Adică, trebuie să fie prezentate argumente, precum că hotărârea respectivă este ilegală, neîntemeiată și nemotivată: 1. - încălcări concrete admise la judecarea cauzei cu prezentarea faptelor și dovezilor în acest sens; 2. - prin ce se confirmă aceste încălcări - prezentarea argumentelor și probelor concrete; 3. - care este temeiul de drept pentru a casa sau a modifica hotărârea instanței de fond.

⁴⁷³ DCA Cahul din 26.04.2016. Dos. nr.05-1a-154-03022016. [Citat 18.11.2016] Disponibil: http://cach.instante.justice.md/ro/hot?data_deciziei=&nr_dosar=&denumire_dosar=Flenchea+Dumitru+Andrei+art.+361+alin.+%282%29+lit.+b%29+CP+RM&tip_dosar=

⁴⁷⁴ Într-o cauza CP CSJ, s-a precizat că, la examinarea cauzelor penale în ordine de apel este necesar de verificat minuțios respectarea de către instanțele inferioare a cerințelor legii la aplicarea pedepselor. Conform legii, instanțele de judecată nu sînt în drept să aplice condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei în cazul recidivei. Curtea de apel, verificând legalitatea și temeinicia sentinței în latura pedepsei aplicate, a făcut o concluzie pripită, fără o verificare cuvenită, precum că inculpatul nu are antecedente penale. Din conținutul procesului-verbal al ședinței instanței de apel rezultă că a fost admis demersul părții vătămate, susținut de procuror, de a interpela datele privind eventuala condamnare anterioară a inculpatului, dar răspuns – forma 246 – este lipsă în lucrările cauzei. Nu a fost interpellată nici Judecătoria Comrat, odată ce poliția afirmă precum că inculpatul a fost condamnat în anul 2007. În lipsa verificării acestor date se constată că hotărârea instanței de apel nu cuprinde motivele pe care se întemeiază soluția de individualizare a pedepsei și, în temeiul art. 427 alin. (1) pct.6) CPP RM, hotărârea în această parte nu poate fi menținută. (DCP CSJ din 04.12.2012. Dosarul №1ra-862/12, p. 3. Arhiva CSJ RM. [Citat 01.05.2019] http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php. Arhiva Judecătoriei Comrat, dos. nr.1-182/2009.)

⁴⁷⁵ Dos. nr.1-7/2016 (PIGD nr.19-1-77-12012016). Arhiva Judecătoriei Comrat, sediul Ceadăr-Lunga.

La judecarea apelului circumstanțele de fapt ale cauzei nu se cercetează din nou în fond, doar prin prisma dovezilor și argumentelor prezentate de către părți. Astfel, cererea de apel privind ilegalitatea hotărârii atacate, expusă prin prezentarea argumentelor și motivelor respective, precum și referința părții oponente, constituie obiectul verificării instanței de apel.

Ca mijlocul de verificare apare însăși cercetarea judecătorească, în cadrul căreia fiecare pretenție declarată urmează să fie verificată de instanță prin aprecierea argumentelor prezentate de către părți, și în cadrul căreia este posibilă cercetarea nemijlocită a probelor pe cauză.

Numai după finalizarea examinării cererii de apel și realizării obiectului judecării pot fi soluționate chestiuni privind temeinicia argumentelor din cererile de apel declarate. Astfel, obiectul verificării apare ca punct central al judecării apelului.

Indicarea în art. 414 CPP RM despre verificarea de instanța de apel a legalității și temeiniciei hotărârii atacate poartă un caracter general, care se concretizează în fiecare cauză datorită dovezilor și argumentelor indicate în cererile de apel, constituind scopul activității instanței de apel, care o putem numi ca obiectul controlului judiciar.

În urma studierii materialelor dosarelor penale și apelurilor declarate, apar situații când apelul formal corespunde cerințelor stipulate la art. 405 CPP RM, însă lipsa indicării încălcărilor concrete admise de prima instanță, neargumentarea cererii prin probe concrete o face neconvingătoare.

Din practică putem evidenția două probleme legate de formularea cererilor de apel: 1. - întocmirea în forma diferită, uneori liberă, a cererilor de apel, ceea ce arată că prevederile art. 405 CPP RM nu se aplică corespunzător; 2. - lipsa sau neajunsul unei pregătiri speciale a părților la condiții noi de activitate și a cerințelor apelului naște insuficiența motivării și argumentării cererilor de apel, ceea ce împiedică eficacitatea judecării apelului.

A doua problemă poate fi explicată și prin faptul că pentru participanții neprofesioniști este greu să formuleze o cerere de apel conform criteriilor necesare. Cum se poate de rezolvat problema întocmirii corecte a cererii de apel, dacă în teorie și în practica sunt mai multe păreri în acest sens, și totodată, sunt puține materiale cu caracter de recomandare, totodată lipsesc exemple și modele a cererilor de apel?

Manova N. consideră suficient ca partea în proces doar să prezinte argumentele sale.⁴⁷⁶

Trișina N. are părerea că „fără cunoașterea legislației este greu de menționat concret temeiul apelului, de aceea indicarea acestuia trebuia să fie doar la dorința apelantului. În acest

⁴⁷⁶ Манова Н., *op. cit.*, c. 109.

caz, chiar și la indicarea greșită a unui sau alt temei de casare sau modificare a sentinței, oricum cererea de apel va corespunde altor cerințe legale.”⁴⁷⁷

Volonciu N. a precizat că, „motivele apelului sunt până la urmă acele critici pe care titularii dreptului de apel le aduc hotărârii atacate. Formulând motivele, apelantul nu este ținut să se înscrie în limita anumitor cazuri prestabilite de lege, aceasta poate evidenția orice nemulțumire în legătură cu aspectele de fapt sau de drept și modul defectuos în care acestea au fost rezolvate de către prima instanță. În practică s-a admis că, procurorul poate invoca în scris sau verbal, deodată sau pe etape, până la închiderea dezbaterilor și alte motive decât cele declarate anterior.”⁴⁷⁸

Trebuie de menționat și o concluzie a lui Breanski V., care spunea că cerințele pentru cererea de apel conform CPP FR sunt mai mult loiale, decât, spre exemplu, în legea procesual-penală al Statelor Unite ale Americii și Angliei. „Indicarea în cererea de apel a unui temei pentru casare sau modificarea sentinței, care după părerea unei părți în proces a influențat adoptarea unei sentințe ilegale, în nici un fel nu limitează dreptul la contestare, însă poate să disciplineze părțile și instanța de apel în vederea determinării obiectului verificării în apel.”⁴⁷⁹

Paraschiv C.S. a menționat că, „nu este obligatoriu ca cererea de apel să cuprindă și motivele apelului, deoarece, în baza efectului devolutiv al apelului, instanța de apel este obligată ca, în afara temeiurilor ce ar fi invocate și a cererilor ce ar fi formulate de apelant, să examineze cauza, chiar în lipsa acestuia, sub toate aspectele de fapt și de drept. Aduce precizările, precum că „în penal instanțele fiind obligate din oficiu să vegheze la completa și regulata îndeplinire a actelor de procedură care alcătuiesc procesul penal (...) lipsa unei motivări nu exonerează instanța sesizată cu calea de atac de a cerceta din oficiu desfășurarea de până atunci a procesului penal; desigur, legea poate să se abată în certe cazuri de la acest principiu, dar în lipsa unei derogări exprese, el rămâne aplicabil și imperative.” Utilitatea motivării constă în aceea că expunerea motivelor, pe de o parte, face să fie cunoscută cauza nemulțumirii contra hotărârii atacate, și, pe de altă parte, face să se precizeze și delimiteze cadrul discuției și al judecății de control.”⁴⁸⁰

Motivele de apel, când apelantul înțelege să motiveze apelul, se formulează în scris, prin chiar cererea de apel sau printr-un memoriu separat, depus fie odată cu cererea, fie ulterior, cel mai târziu până în ziua judecății; dar motivele pot fi formulate și oral, inclusiv la termenul de judecată. Mateuț Gh. este de părere că, „deși legea nu face nicio discriminare în ceea ce privește

⁴⁷⁷ Тришина Н., *op. cit.*, c. 66.

⁴⁷⁸ Volonciu N., *op. cit.*, p. 249.

⁴⁷⁹ Брянский В., *op. cit.*, c. 15.

⁴⁸⁰ Paraschiv C.-S., *op. cit.*, p. 98.

caracterul facultativ al motivării apelului, s-ar impune ca *de lege ferenda* să se prevadă, privitor la procuror, obligația de a-și motiva în scris apelul, pentru ca motivele să fie cunoscute în prealabil de procurorul care participă la ședința de judecată, care este altul decât cel care a declarat apelul; pentru o asemenea soluție legislativă pledează și faptul că retragerea apelului se hotărăște de procurorul ierarhic superior, care trebuie să cunoască motivele ce au stat la baza declarării acestuia.”⁴⁸¹

Deși potrivit normelor procesual penale naționale, procurorul ierarhic superior celui care a declarat apel nu mai poate retrage apelul procurorului ierarhic inferior, necesitatea motivării apelului reiese din faptul că, la reprezentarea învinuirii de stat în instanțele de apel participă alți procurori, din cadrul procuraturilor de circumscripție și din Procuratura UTA Găgăuzia.

Trebuie de menționat că, potrivit legii procesual-penale al Republicii Moldova nu se indică careva temeuri concrete pentru declararea apelului, cum ar fi cazul recursului ordinar cu necesitatea indicării obligatorii a temeiurilor de recurs (art.art. 427, 466 CPP RM). Prevederi asemănătoare se conțin, spre exemplu, și în codurile de procedură penală al României⁴⁸², ale Ucrainei.⁴⁸³

Însă, spre ex., CPP FR prevede temeuri concrete care urmează a fi indicate în cererea de apel în vederea casării sau modificării sentinței – art.389.15 CPP FR.⁴⁸⁴

Consider că, obligarea indicării temeiului concret la declararea apelului este nu altceva decât limitarea dreptului de a contesta hotărârea. Legea procesual-penală în vigoare a Republicii Moldova prevede dreptul de a declara apel oricărei persoane, a căror drepturi și interese legitime au fost prejudiciate printr-o hotărâre a instanței. Anume acest fapt determină libertatea contestării sentinței.

În practica sunt cazuri când persoana, care declară apel, nu înțelege normele procesual-penale, nu cunoaște în genere legea, este analfabetă etc. Apelul poate fi constituit prin simpla enumerarea unor termene generale legate, fără indicarea argumentelor concrete, cum ar fi: *Cu sentință nu sunt de acord deoarece a fost adoptată cu încălcarea legii. Concluzia instanței nu se bazează pe probele cercetate. Instanța de judecată nu a luat în considerație circumstanțele care puteau influența instanța la adoptarea hotărârii.*

⁴⁸¹ Mateuț Gh., op. cit., p. 219-220.

⁴⁸² *Codul de procedură penală a României nr.135 din 01.07.2010*. În: Monitorul Oficial al României nr.486 din 15.07.2010. art.38

⁴⁸³ *Уголовно-процессуальный кодекс Украины от 13.04.2012, № 4651-VI*. [Citat 18.08.2018] Disponibil: <http://pravoved.in.ua/section-kodeks/79-upku/343-glava29.html>

⁴⁸⁴ *Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации №174-ФЗ от 18.12.2001*. [Citat 02.11.2018] Disponibil: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34481/

Art. 405 CPP RM conține cerințe obligatorii pentru cererea de apel, conform cărora lipsește necesitatea indicării temeiurilor de apel, limitându-se doar cu necesitatea indicării conținutului și motivelor cerințelor apelantului. Însă, nerespectarea întocmai a cerințelor prevederilor art. 405 CPP RM nu duce la declararea inadmisibilității cererii de apel, cum ar fi în cazul nerespectării cerințelor de formă și de conținut a recursului ordinar, în temeiul art. 432 alin. (1) pct.1) CPP RM. Cererea de apel trebuie să aibă conținutul și forma ce se cer, în general, oricărei cereri, dar și să îndeplinească condiții materiale și formele speciale prescrise de lege.

„Întrucât cererea de apel este actul de sesizare a instanței, încălcarea normelor care prevăd aceste condiții este sancționată, dacă legea însăși nu prevede un remediu procesual, cu nulitatea absolută. Nulitatea rămâne însă inoperantă dacă, mai înainte ca termenul de apel să fi expirat, apelantul formulează o nouă declarație de apel, care, de data aceasta, satisface condițiile prevăzute de lege.”⁴⁸⁵

În practica judiciară sunt multe cazuri când apelantul nu precizează temeiurile și motivele apelului, indicând doar că: *Rog să reexaminați sentința, deoarece nu sunt de acord cu pedeapsa stabilită și cu procedura desfășurată.*⁴⁸⁶

*Subsemnata, ..., nu sunt de acord cu decizia care a dat-o judecata Cahul și înaintez cererea către Curtea de Apel Cahul.*⁴⁸⁷

*Rog să-mi fie aplicată o pedeapsă mai blândă și să-mi permiteți să fac împăcări cu părțile vătămate.*⁴⁸⁸

Cu părere de rău, chiar și participanții profesioniști, spre exemplu avocații și procurorii, la întocmirea cererilor de apel nu respectă întotdeauna cerințele pentru redactarea acestora.

Astfel, avocatul în cererea de apel a indicat cerințele sale fără a prezenta argumentele și motivele în susținerea acestora.⁴⁸⁹

În altă cauză penală, procurorul în cererea de apel, prezentând cerința de a agrava pedeapsa inculpatului, descrie pe mai multe pagini detaliat fapta criminală care a fost dovedită și probele care au fost cercetate în prima instanță, însă, în susținerea solicitării sale, menționează doar că instanța de fond nu a respectat principiul individualizării pedepsei penale.⁴⁹⁰

În cadrul studierii apelurilor declarate, inclusiv de către avocații și procurorii, nu în toate cazurile este posibil de identificat sau de delimitat argumentele apelanților, având în vedere că fiecare din aceste presupun încălcări concrete admise în cadrul judecării cauzei, care încă trebuie

⁴⁸⁵ Paraschiv C.-S., *op. cit.*, p. 91.

⁴⁸⁶ Dos. nr.1-419/2016, vol. 4, f.d.129. Arhiva Judecătorei Cahul, sediul central.

⁴⁸⁷ Dos. nr.1-209/2017, vol. 1, f.d.111. Arhiva Judecătorei Cahul, sediul central.

⁴⁸⁸ Dos. nr.1-75/2015, vol. 7, f.d.201. Arhiva Judecătorei Cahul, sediul central.

⁴⁸⁹ Dos. nr.1-317/2016, vol. 1, f.d.121. Arhiva Judecătorei Cahul, sediul central.

⁴⁹⁰ Dos. nr.1-389/2015 (PIGD nr.15-1-4363-10122015). Arhiva Judecătorei Cahul, sediul central.

să fie și bine motivate. Lipsa practicii nu înseamnă însă și necesitatea excluderii din lege a cerinței privind indicarea în cererea de apel a motivelor apelului. Nu este necesar de modificat legea, dar de cerut respectarea ei în realitate.

Legea stabilește obiectul verificării în apel ca o cerință generală de verificare a legalității, temeiniciei și motivării hotărârii primei instanțe. Dar această verificare a legalității, temeiniciei și motivării hotărârii capătă un caracter individual aplicat pentru fiecare caz concret datorită argumentelor și motivelor părților, care indică la încălcările admise în cauze concrete și la cerințele cererii de apel. Prin aceasta se evidențiază limitele verificării în apel.

Conducându-se de argumente și acționând în limitele lor, instanța de apel stabilește cum va fi realizată verificarea, pe cine trebuie nemijlocit de audiat și la ce trebuie de atras atenția.

Voscobitova L. a menționat că, „argumentarea și motivarea contestării sentinței în ordinea de apel este o obligație procesuală a părților în proces. Instanța este în drept să ceară de la părți probe și alte materiale care confirmă argumentele referitor la neechitate. Numai dovezile și argumentele părții constituie obiectul cercetării judecătorești în instanța de apel.”⁴⁹¹

S-a încercat să se adopte și unele modele a cererilor de apel. Aici putem menționa despre lucrarea cu denumirea „Ghidul acuzatorului de stat” în care a fost prezentat cu titlu de exemplu modelul apelului procurorului în care trebuie să fie indicate motivele apelului, cu cerința de a fi respectate regulile atât de forma, cât și de conținutul cererii.⁴⁹²

Într-o altă lucrare, de către autorul Osoianu T. la fel au fost precizate cerințele față de conținutul cererii de apel cu precizarea motivelor apelului: de fapt – generate de aprecierea greșită a probelor ori a faptelor și circumstanțelor cauzei, sau din insuficiența probelor administrate, sau din neconcordanța acestora cu starea de fapt constatată de instanță; și de drept – motive care cuprind orice violare sau aplicare greșită a legii materiale sau procesuale, adică dacă infracțiunea a fost corect calificată; dacă pedeapsa a fost individualizată și aplicată just; dacă normele de drept procesual, penal, administrativ ori civil au fost corect aplicate.⁴⁹³

Aceleași prevederi se conțin și în *Comentariul la Codul de procedură penală al Republicii Moldova*, elaborată de către autorul Dolea I.⁴⁹⁴, în *Manualul judecătorului pentru cauze penale*⁴⁹⁵, dar și în HP CSJ cu privire la practica judecării cauzelor penale în ordine de apel.⁴⁹⁶

Un alt ex., poate servi teza de doctor în drept a dnei Gayvoronskaya L. În anexă, autorul, în urma analizei practicii judiciare din Federația Rusă, a propus un model al cererii de apel.⁴⁹⁷

⁴⁹¹ Воскобитова Л., *op. cit.*, c. 42.

⁴⁹² Serbinov I. *et al.*, *op. cit.*, p. 83-84, 125.

⁴⁹³ Osoianu T. *Căile de atac în procesul penal. Îndrumar pentru avocați*. Chișinău, Tipografia „Sirius”, 2016, p.10.

⁴⁹⁴ Dolea I., *op. cit.*, 2016, p. 871.

⁴⁹⁵ Poalelungi M., *et al.*, *op. cit.*, p. 380.

⁴⁹⁶ HP CSJ a RM nr.22 din 12.12.2005, pct.9.3.

În susținerea ideii de a avea la dispoziția un formular, Gayvoronskaya L. a menționat că, CtEDO la fel folosește un formular/model al cererii/plângerii în scopul asigurării prezentării unei cereri/plângeri mai detaliate și indicarea încălcărilor admise ale drepturilor omului. Comentariile la fiecare întrebare din formular ajută persoanei să se orienteze singure la întocmirea plângerii, mai mult ca atât, pot duce la admisibilitatea plângerii. Reieșind din faptul că instituția admisibilității pot trece doar plângerile motivate, care conțin fapte și dovezi, descrierea scurtă a presupuselor încălcări ale Convenției și/sau ale protocoalelor acesteia, cu descrierea argumentelor respective, precum și indicarea solicitării. Reclamanții urmează din timp să întreprindă măsurile necesare pentru obținerea tuturor informațiilor și documentelor întru prezentarea unei cereri complete. Dacă lipsesc unul sau mai multe documente necesare, cererea nu va fi considerată completă și nu va fi examinată de către CtEDO. În susținerea acestor idei Gayvoronskaya L. a prezentat materialele cu formularele plângerilor pentru adresarea la CtEDO.⁴⁹⁸

Formularul plângerii către CtEDO în limba română, cu precizarea conținutului plângerii, ca model, la fel putem regăsi în format electronic pe site-ul Curții Europene.⁴⁹⁹

„Semnătura, ca o condiție esențială pentru identificarea apelantului, este obligatorie. Ea poate aparține apelantului, reprezentantului ori apărătorului său și, în cazul inculpatului, soțului. În cazul în care cererea de apel nu este semnată de apelant, celelalte persoane sus-menționate trebuie să precizeze, în cuprinsul acesteia, pentru cine declară apelul, iar dacă cererea este făcută de un reprezentant, anexarea procurii speciale este indispensabilă.”⁵⁰⁰

„Declararea apelului în condițiile prevăzute de art. 405 CPP RM se face prin cerere scrisă, semnătura fiind o condiție esențială pentru identificarea apelantului și pentru verificarea faptului dacă voința de a ataca hotărârea îi aparține. Pentru persoana care nu poate semna, cererea se atestă de un judecător de la instanța a cărei hotărâre se atacă, de primarul localității unde domiciliază apelantul sau de administrația locului de detenție unde persoana arestată își ispășește pedeapsa. Motivul pentru care persoana nu poate semna nu contează: boală, neștiință de carte ș.a. Cererea de apel nesemnată și neatestată poate fi confirmată prin semnare în instanța de apel, fie de către titularul dreptului de apel personal, fie de împuternicitul său.”⁵⁰¹

⁴⁹⁷ Гайворонская Л., *op. cit.*, приложение.

⁴⁹⁸ Сайт Олега Анифика о подаче жалоб против России в Европейский суд по правам человека. [Citat 20.08.2018] Disponibil: <http://european-court.ru/formulary-i-obrazcy-dokumentov-svyazannyx-s-obrashheniem-v-evropejskij-sud/>

⁴⁹⁹ European Court of Human Rights. Cum se completează formularul de cerere. [Citat 20.08.2018] Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Application_Notes_ROM.pdf

⁵⁰⁰ Paraschiv C.-S., *op. cit.*, p. 92.

⁵⁰¹ HP CSJ a RM nr.22 din 12.12.2005, pct.9.

„Cererea de apel nesemnată și neatestată în condițiile prevăzute de lege poate fi confirmată în instanța de apel prin semnare sau oral, fie de către titularul dreptului de apel personal, fie de reprezentantul lui. Constatând ca cererea de apel nu este nici semnată, nici atestată în condițiile legii și având în vedere că aceasta cerere constituie actul de sesizare a instanței, instanța de apel este obligată să verifice din oficiu, la prima ședință, regularitatea actului de sesizare, trebuie să îl întrebe pe apelant dacă cererea respectivă exprimă voința sa. În cazul în care acesta răspunde afirmativ, confirmând cererea, instanța este obligată să ia act de această declarație și să procedeze la judecarea apelului. În cazul în care, dimpotrivă, apelantul declară că cererea de apel, nesemnată și neatestată, nu exprimă voința sa de a ataca hotărârea, apelul urmează a fi respins ca inadmisibil.”⁵⁰²

În practica judiciară mai veche s-a decis că apelantul poate confirma chiar tacit cererea de apel care nu satisface cerința de a fi semnată sau atestată, dacă se prezintă în fața instanței de apel și își manifestă implicit dorința de a se continua judecata, solicitând probe (*CA Chișinău, dec. nr.1107/1942*).⁵⁰³

Prin sentința Judecătoriei Centru mun. Chișinău din 16.02.2009 S.O. a fost condamnat în baza art. 152 alin. (2) lit.e) CP RM la 3 ani închisoare. Inculpatul a declarat apel, prin care a solicitat repunerea în termen, rejudecarea cauzei cu aplicarea unei pedepse mai blânde, invocând că anterior nu a fost condamnat, există neconcordanță între infracțiunea comisă și pedeapsa stabilită, are părinți bolnavi. Prin decizia CA Chișinău din 11.02.2010 apelul a fost respins ca inadmisibil. Instanța de apel a menționat că pune la îndoială faptul că inculpatul a scris și semnat cererea de apel și nu s-a prezentat pentru a confirma că el a semnat apelul și că îl susține în sensul declarat. Decizia instanței de apel a fost atacată cu recurs de către condamnatul S.O. Judecând recursul ordinar, instanța de recurs a menționat că, „în conformitate cu art. 405 alin.(2) CPP RM cererea de apel trebuie să fie semnată de persoana care declară apel. Faptul că inculpatul nu s-a prezentat la citația nu împiedică judecarea apelului”.⁵⁰⁴

Totodată, este necesar ca procurorul să verifice **corectitudinea înaintării învinuirii**, ca ordonanța de punere sub învinuire și rechizitoriu să corespundă cerințelor din art. 281 alin. (2) și (3) CPP RM și art. 296 CPP RM și, în caz de necesitate, să întreprindă măsuri în vederea corectării erorilor materiale strecurate, în temeiul art. 249-250 CPP RM, sau să modifice învinuirea în limitele permise (vezi §. 2.4.).

⁵⁰² Paraschiv C.-S., *op. cit.*, p. 93.

⁵⁰³ Papadopol V. și Turianu C., *op. cit.*, p. 100, 273.

⁵⁰⁴ *DCP CSJ din 29.06.2010. Dos. nr.1ra-690/2012*, pct.6. Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/

Art. 402 alin. (4) și (5) CPP RM prevede posibilitatea declarării **unui apel suplimentar**, în care pot fi invocate motive adăugătoare de apel.

„Procurorul participant în instanța de apel, în cererea de apel suplimentar, poate invoca motive adăugătoare de apel care vor viza orice latură a cauzei penale, de asemenea, poate renunța sau modifica unele motive de apel invocate în prima cerere de apel.”⁵⁰⁵

Art. 413 alin. (2) CPP RM oferă posibilitatea părții, inclusiv și apelantului, de a formula cereri, prin care nu se exclud prezentarea unor motive adăugătoare în apel. Acest drept este folosit pe larg de către procuror, spre ex. pe cauzele penale a CA Cahul nr.05-1a-154-03022016⁵⁰⁶ și nr.05-1a-591-18052018⁵⁰⁷.

În lucrarea cu denumirea „Ghidul acuzatorului de stat” a fost prezentat cu titlu de exemplu modelul apelului procurorului în care trebuie să fie indicate motivele apelului, cu cerința de a respecta regulile atât ce se referă la forma, cât și la conținutul cererii,⁵⁰⁸ iar un model al apelului suplimentar lipsește. Însă, consider că modelul apelului suplimentar este același ca și în cazul apelului de bază. Diferența constă numai în aceea că se indică motive adăugătoare ale apelului, fără repetarea celor din primul apel.

Trebuie de precizat că cererile de apel declarate de către procuror, sunt egale cu cererile de apel declarate de către inculpați și avocații lor, părțile vătămate și alți participanți la procesul penal, care dispun de dreptul de a declara apelul împotriva sentințelor nedefinitive. Aceasta înseamnă că procurorul în cadrul procesului penal desfășurat în instanță judecătorească este o parte în proces, fără a avea careva priorități procesuale față de alți participanți.

De asemenea, procurorul are dreptul până la începerea judecării apelului să modifice cerințele apelului sau să completeze apelul cu motive suplimentare. Aici trebuie de menționat că, nu dispunem de practica judiciară care să reglementeze situația dacă procurorul în apelul suplimentar poate să solicite agravarea situației inculpatului, chestiunea care nu a fost menționată în primul apel. Însă, considerăm că această situație este posibilă, or, fiecare argument trebuie să fie bine motivat, inclusiv în privința aspectelor de drept pe care se fundamentează apelul.

Pentru depunerea apelului suplimentar este necesar de a studia atât apelul procurorului declarat, cât și materialele cauzei penale, pentru a cunoaște ce argumente urmează a fi adăugate, bazându-se pe actele procesuale concrete din materialele cauzei, dacă este necesar de a verifica

⁵⁰⁵ HP CSJ cu privire la unele chestiuni ce vizează participarea procurorului la judecarea cauzei penale, nr.12 din 24.12.2012, pct.12. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr.6, 2013, p.20.

⁵⁰⁶ DCA Cahul din 26.04.2016. Dos. nr.05-1a-154-03022016. [Citat 25.05.2020] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/a1b406bf-9222-e611-a9ba-005056a5fb1a

⁵⁰⁷ DCA Cahul din 12.07.2018. Dos. nr.05-1a-591-18052018. [Citat 25.05.2020] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/000dcd7f-6595-e811-80d8-0050568b4d5b

⁵⁰⁸ Serbinov I. et al., op .cit., p. 83-84, 125.

suplimentar practica judiciară cu privire la probleme de drept relevante cauzei penale concrete. Mai mult ca atât, argumentele neinvocate în apel nu mai pot fi invocate ulterior în recursul ordinar, care urmează a fi respins ca inadmisibil.⁵⁰⁹

Cu privire la situația privind retragerea apelului. Folosirea căii de atac a apelului fiind o facultate pentru titularii dreptului de apel, acestea o pot exercita sau nu.⁵¹⁰

Retragerea apelului echivalează, practic, cu achiesarea la hotărârea pronunțată, ca expresie a dreptului de dispoziție de care se bucură titularii dreptului de apel.⁵¹¹

Nu este obligatoriu ca retragerea apelului să fie totală; ea poate fi și parțială, în sensul că poate viza numai anumite dispoziții ale hotărârii atacate, de exemplu, numai soluția laturii penale sau numai soluția laturii civile.⁵¹²

Din textul legii rezultă anumite condiții legate cu retragerea apelului declarat:

În primul rând, retragerea apelului poate fi făcută până la etapa cercetărilor judecătorești la instanța de apel.⁵¹³ Spre ex., potrivit art. 415 alin. (1) CPP României, retragerea apelului poate fi făcută până la închiderea dezbaterilor la instanța de apel.⁵¹⁴

Considerăm că prevederile legii procesuale naționale sunt mai clare și sigure. Or, reieșind din argumentele și solicitările din cererea de apel se stabilesc dacă se desfășoară sau cercetarea judecătorească, limitele acesteia, care sunt efecte ale apelului declarat. Practic la această etapă părțile trebuie să fie bine pregătite și solicitările trebuie să fie concrete.

În al doilea rând, retragerea apelului poate fi făcută doar de către apelant. Declarația de retragere a apelului poate fi făcută de apelant personal, prin mandatar special sau de reprezentantul legal. Cerința prezentării unui mandat special, când retragerea apelului se face prin mandatar, este impusă și apărătorului care face declarația de retragere, indiferent dacă a fost desemnat din oficiu sau este ales.⁵¹⁵ Cu alte cuvinte, nu poate o altă persoană să retragă apelul în numele celui care l-a declarat. Conform art. 68 alin. (5) pct.5) CPP RM, apărătorul nu este în drept, fără consimțământul persoanei pe care o apără, să-și retragă apelul.⁵¹⁶

⁵⁰⁹ DCP CSJ din 13.10.2009. Dos. nr.1ra-983/2009, pct.6. Arhiva CSJ RM [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php

⁵¹⁰ Papadopol V. și Turianu C., *op. cit.*, p. 112

⁵¹¹ Paraschiv C.S., *op. cit.*, p. 105

⁵¹² Volonciu N., *op. cit.*, p. 253.

⁵¹³ DCC de inadmisibilitate a sesizării nr. 67g/2017 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din art.407 alin. (1) din CPP (retragerea apelului) din 27.06.2017. În: Monitorul Oficial al RM nr.411-420/112 din 24.11.2017.)

⁵¹⁴ Codul de procedură penală a României nr.135 din 01.07.2010. În: Monitorul Oficial al României nr.486 din 15.07.2010. art.38; [Citat 20.06.2018] Disponibil: http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/185907#id_prtA4381_ttl

⁵¹⁵ Mateuț Gh., *op. cit.*, p. 250.

⁵¹⁶ DCP CSJ din 24.01.2012. Dos. nr.1ra-107/2012, pct.10. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2012, nr.8-9, pag.29.

Procuror participant în instanța de apel, de regulă este altul decât cel din prima instanță și cel care a declarat apel. Poate apărea situația când procuror participant în instanța de apel nu este de acord cu apelul declarat de către procuror reieșind din argumentele din apel și materialele cauzei penale. În asemenea cazuri procuror trebuie să inițieze procedura retragerii apelului, în temeiul art. 407 CPP RM și pct.21.1 din Ordinului Procurorului General nr.2/21 din 02.01.2018.⁵¹⁷

În cazuri lipsei retragerii integrale sau parțiale a apelului declarat de către procuror, suntem de poziția că procurorul poate declara în ședință de judecată că nu susține integral sau parțial apelul depus cu prezentarea argumentelor sale. Însă, această soluție nu este prevăzută de lege, nu este obligatorie pentru instanța de apel. Totuși, instanța de apel trebuie să pronunțe în privința atât a apelului declarat, cât și asupra declarației procurorului privind nesusținerea apelului depus.

„Cu privire la forma pe care trebuie să o îmbrace declarația, este necontestat că aceasta se poate face în scris sau oral, fiind în toate cazurile expresă. Retragera apelului nu poate fi dedusă din împrejurări cărora li s-ar atribui semnificația unei retrageri tacite, cum ar fi neprezentarea apelantului legal citat, executarea voluntară a dispozițiilor hotărârii atacate.”⁵¹⁸

Verificarea declarațiilor cu privire la tortură sau la tratamente cu cruzime, inumane ori degradante. În cazul în care în fața primei instanțe inculpatul a făcut declarații privind maltratarea sa, aceasta urma să discute în ședință și să pună în sarcina procurorului, ca organ abilitat cu dreptul de verificare a unor asemenea declarații, să inițieze o procedură de examinare a ei și concluzia să fie prezentată instanței. În speță, deoarece în prima instanță nu au fost verificate declarațiile inculpaților, aceste circumstanțe urmau a se verifica în faza judecării apelului, însă nici instanța de apel nu a întreprins măsurile respective, instanța de recurs a considerat că decizia instanței de apel în cauză urmează a fi casată din motivul nesoluționării fondului apelului, cu trimiterea dosarului pentru rejudecare în instanța de apel.⁵¹⁹

În cadrul judecării unei cauze în prima instanță, inculpații au înaintat o versiune, precum că în cadrul urmăririi penale din partea colaboratorilor de poliție în incinta inspectoratului de poliție în privința lor a fost aplicată constrângerea fizică și psihică, în urma cărui fapt ei au fost nevoiți să semneze careva declarații. Aceste declarații nu au fost supuse examinării de către procuror în cadrul judecării cauzei penale în fond. Procurorul, participant în instanța de apel, studiind materialele cauzei penale, înainte de ședința pregătitoare în instanța de apel a remis copiile

⁵¹⁷ *Ordinul Procurorului General cu privire la organizarea activității procurorului în domeniul reprezentării învinuirii în instanțele judecătorești, nr.2/21 din 02.01.2018, pct.21.3. Biblioteca Procuraturii Generale a RM.*

⁵¹⁸ Paraschiv C.S., *op. cit.*, p. 109; Papadopol V. și Turianu C., *op. cit.*, p. 115; Mateuț Gh., *op. cit.*, p. 250.

⁵¹⁹ *DCP CSJ din 11.03.2008. Dos. nr.1ra-2/2008. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr.10, 2008, p.11.*

declarațiilor respective ale inculpaților în procuratura teritorială în vederea examinării circumstanțelor expuse în conformitate cu prevederile art. 274 CPP RM. Ulterior, primind ordonanța de refuz în începerea urmăririi penale și clasare a procesului penal, prin care nu au fost constatate faptele expuse, a prezentat instanței de apel pentru a fi anexată la dosarul penal.⁵²⁰

Utilizarea într-un proces penal a unor depoziții obținute printr-o încălcare a art. 3 CEDO privează în mod automat procedura de echitate și încalcă art. 6 din Convenție (*El Haski c. Belgia*, §. 85⁵²¹; *Gafgen c. Germania* (MC), §. 166⁵²²) sau în cazul utilizării probelor obținute prin intermediul unor acte de tortură (*Jalloh c. Germania* (MC), §. 105⁵²³; *Gafgen c. Germania* (MC), §. 167). Utilizarea unor probe obținute prin intermediul unui tratament contrar art. 3 CEDO, calificat în afara sferei torturii, totuși nu încalcă art. 6 decât dacă se dovedește că încălcarea art. 3 a influențat rezultatul procedurii, și a avut un impact asupra hotărârii de vinovăție sau asupra pedepsei (*El Haski c. Belgiei*, §. 85; *Gafgen c. Germaniei* (MC), §. 178).

3.2. Participarea procurorului la etapa cercetării judecătorești

Studiind materialele cauzei penale, acuzatorul de stat trebuie să constate dacă au fost cercetate toate probele posibile, dacă nu – ce acțiuni pot fi întreprinse, ce se poate de completat, cu care acțiuni procesuale și care circumstanțe nu mai pot fi constatate.

Studiind cauza penală acuzatorul de stat trebuie să formeze o poziție proprie referitor la probe, din punctul de vedere al admisibilității lor, fără excluderea posibilității solicitării repetate de către partea apărării privind excluderea probelor ca fiind inadmisibile. Ca rezultat al acestei activități cognitive ale procurorului se formează convingerea intimă în corectitudinea și temeinicia contestării sentinței.

Ulianov V. susține că, în rezultatul cercetării și aprecierii multilaterale a probelor administrate de către organul de urmărire penală, acuzatorul de stat la etapa pregătirii către participarea la ședință de judecată își formează propria convingere pe cauză examinată. Obiectivitatea poziției și plenitudinea discursului depinde de intima convingerea formată. Însă, procurorul trebuie să admită modificarea convingerii sale în dependență de faptele constatate în instanța de judecată, dar întotdeauna trebuie să rămână categoric.⁵²⁴

⁵²⁰ Dos. nr.1-180/2018, vol. 5, f.d.6-8. Arhiva Judecătoriei Comrat, sediul Vulcănești.

⁵²¹ Hotărâre CtEDO *El Haski c. Belgia*, nr.649/08, din 25.09.2012. [Citat 25.08.2019] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-113336>

⁵²² Hotărâre CtEDO *Gafgen c. Germania*, nr.22978/05, din 01.06.2010. [Citat 25.08.2019] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-99040>

⁵²³ Hotărâre CtEDO *Jalloh c. Germania*, nr.54810/00, din 11.07.2006. [Citat 25.08.2019] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76308>

⁵²⁴ Ульянов В. Государственное обвинение в российском уголовном судопроизводстве. Процессуальные и криминалистические аспекты. Москва: Издательство „Олма-пресс”, 2002, с. 148-149.

Studiarea materialelor cauzei penale va permite acuzatorului de stat să prognozeze unele situații, care pot apărea în cadrul judecării apelului. Kirillova N. a menționat că, prognozarea situațiilor, care pot apărea în cadrul cercetărilor judecătorești, este foarte importantă în activitatea procurorului la etapa pregătirii pentru judecată. Aceasta se formează pe baza teoriei prognozarilor criminalistice. Teoria prognozarilor criminalistice este un domeniu relativ nou al cercetărilor criminalistice. Un aport considerabil în dezvoltarea acesteia au avut Belkin R., Granovschi G., Gorșenin G. și alții criminaliști. Prognozarea permite acuzatorului de stat să influențeze activ la mersul procesului de judecată, să reacționeze corect și la timp, în limitele legislației procesual-penale, la comportamentul participanților la proces, și să accepte adecvat modificarea situației. În continuare Kirillova N. examinează și propune spre atenție *situații tipice după caracterul general și special*, care pot apărea în cadrul procesului de judecată, atât în partea pregătitoare a judecății, cât și în cadrul cercetării judecătorești.⁵²⁵

Sevastianic I. indică că, prognozarea anumitor situații, permite procurorului să aleagă din timp un anumit comportament în instanța de apel și să aleagă o tactică corespunzătoare. Către situații tipice cu caracter general, care se aplică și apelului, pot fi atribuite următoarele: 1) inculpatul nu a recunoscut vinovăția sa în prima instanță și nu recunoaște vinovat în instanța de apel; 2) inculpatul a recunoscut vinovăția sa în prima instanță și recunoaște vinovăția sa în instanța de apel; 3) inculpatul a recunoscut vina în prima instanță, dar în instanța de apel recunoaște vina parțial; 4) inculpatul a recunoscut vina sa în prima instanță, dar nu recunoaște vinovăția sa în instanța de apel; 5) partea apărării înaintează o nouă versiune a faptei săvârșite, inclusiv care confirmă alibiul; 6) partea apărării recunoaște învinuirea, însă accentuează atenția la circumstanțele atenuante ale răspunderii penale.⁵²⁶

Către situații cu caracter special pot fi atribuite următoarele: 1) neprezentarea în instanța de apel a persoanelor citate; 2) înaintarea de către partea apărării a unor cereri privind citarea și audierea martorilor noi, cercetarea unor noi documente și a corpurilor delictive; 3) schimbarea declarațiilor persoanelor audiate în prima instanță; 4) depunerea unor declarații false de către martorii noi; 5) refuzul persoanei audiate de la depunerea declarațiilor în temeiul normelor procesuale.⁵²⁷

Mai mult ca atât, Kirillova N. consideră *planificarea* susținerii acuzării de stat ca o parte importantă în pregătirea acuzatorului de stat către cercetarea judecătorească. Planificarea este, în primul rând, un proces de gândire, care ajută acuzatorului de stat să formeze un program al

⁵²⁵ Кириллова Н., *op. cit.*, c. 48-51.

⁵²⁶ Севастьяник И., *op. cit.*, c. 137-138.

⁵²⁷ *Ibidem.*

acțiunilor care în cadrul cercetării judecătorești pe cauze penale. Planificarea susținerii acuzării de stat este un proces dinamic, complex și cu mai multe etape, ca rezultat fiind diferite planuri întocmite de către procuror în dependență de numărul și caracterul sarcinilor puse în fața sa.⁵²⁸

Sevastianic I. în lucrarea sa analizează posibilitatea folosirii de către procuror a unor metode științifice, care permit să îndeplinească sarcina susținerii acuzării de stat cu folosirea metodei programare-țintă și a metodei de modelare. Procurorul, care se pregătește către participare în procesul penal, de obicei, face mențiuni despre probele semnificative și le grupează după persoană sau episoade, folosind anumite planuri sau programe.⁵²⁹

Reieșind din analiza efectuată de către Kirillova N. și Sevastianic I., pentru apel sunt aplicabile următoarele planuri de acțiuni: 1) Planul general al participării la judecarea cauzei; 2) Planul de participare la o anumită acțiune procesuală; 3) Planul cu privire la ordinea prezentării probelor.

Astfel, în cadrul pregătirii pentru participare la examinarea cauzei penale, acuzatorul de stat trebuie: 1) să stabilească metodele și acțiuni tactice, care vor fi folosite; 2) să prognozeze anumite situații posibile în instanța de apel; 3) să soluționeze ce fel de poziție să ocupe și acțiune să întreprindă în cazul schimbării situației.

Trebuie de menționat și despre o tactică de colaborare a procurorului cu alți participanți la examinarea apelului. Fiecare parte, a acuzării sau apărării, în instanța de apel îndeplinește propria funcție prevăzută în legea procesual-penală. În cazul dat, poate fi vorba despre o tactică a colaborării procurorului cu avocatul, inculpatul, partea vătămată, precum și cu martorii, specialiștii și experții.

Colaborarea acuzatorului de stat cu partea vătămată sau cu reprezentantul acesteia se formează, luând în considerație că CPP RM, nici cel al României, și nici al FR, nu stipulează necesitatea coordonării poziției procurorului cu partea vătămată. Totodată, reieșind din practică, procurorii nu consideră întotdeauna necesară și adecvată coordonarea poziției sale cu partea vătămată. Procurorul trebuie să ia în considerație că, instanța de apel nu este în drept, în urma judecării cauzei, să agraveze situația persoanei care a declarat apel, în temeiul art. 410 CPP RM. Procurorii trebuie să aibă în vedere și acel fapt că, instanțele de apel se conduc după regula neagrării situației în propriul apel, situație care se răsfrânge nu numai la pedeapsă, dar și la

⁵²⁸ Кириллова Н., *op. cit.*, с. 51-58.

⁵²⁹ Севастьяник И., *op. cit.*, с. 138-143.

orișice alt aspect al cauzei penale în general și în special, cu referire la acțiunea civilă. Osoianu T. a prezentat un exemplu în acest sens.⁵³⁰

Potrivit sensului art. 413 alin. (2) și (3) CPP RM și art. 389.13 alin.(7) CPP FR, instanța de apel verifică dacă părțile prezente au înaintat cereri și demersuri de a cerceta suplimentar probele administrate în primă instanță sau de a administra probe noi.

Astfel, instanța de apel trebuie să ia în considerație și opinia părții vătămate ca parte în proces, pe lângă alți participanți. Însă, în conformitate cu art. 412 alin. (5) CPP RM și art. 389.12 CPP FR participarea părții vătămate la ședințele instanței de apel poate să nu fie obligatorie, ceea ce după părerea noastră, nu va asigura părții vătămate apărarea eficientă a intereselor sale. Legea prevede doar posibilitatea amânării ședinței de judecată în cazul constatării necesității participării obligatorii a părții vătămate, pe când, cercetarea suplimentară a probelor cu referire la circumstanțele de fapt ale cauzei, cât și a materialelor ce caracterizează persoana inculpatului, poate duce la modificarea sentinței și a pedepsei stabilite.⁵³¹

Însă, nu toate prevederile legii asigură apărarea intereselor părții vătămate, ca parte în proces, și de aceea procurorul nu trebuie să uite despre unul dintre scopurile procesului penal – apărarea persoanei, și să acționeze în scopul asigurării părții vătămate a unei apărări eficiente al intereselor acesteia.⁵³²

Procurorul trebuie singur să stabilească ce întrebări și acțiuni pot fi coordonate cu partea vătămată în procedură de apel. Aceeași poziție trebuie să fie și în cazul colaborării procurorului cu martorul acuzării, specialistul sau expertul. Una din problemele posibile pentru procuror, care se întâlnește des, este situația când partea vătămată, martorul sau inculpatul schimbă declarațiile sale, care au fost date anterior în cadrul urmăririi penale sau în prima instanță. În cazul dat trebuie de stabilit dacă schimbarea declarațiilor este rezultatul unei iluzii, greșeli, sau este cazul depunerii unor declarații vădit false. Cauza schimbării declarațiilor poate fi legată cu capacitățile memoriei,

⁵³⁰ „Judecând apelul declarat de inculpat împotriva sentinței de încetare numai cu privire la latura civilă, instanța de apel a casat sentința și a pronunțat o nouă hotărâre, prin care inculpatul a fost recunoscut vinovat în baza art.287 alin.(2) lit.b) CP și liberat de pedeapsă în legătură cu expirarea termenului de prescripție de tragere la răspundere penală. Instanța de recurs a reținut că, instanța de apel, admitând din alte motive apelul declarat de inculpat și casând în latura penală sentința cu pronunțarea unei noi hotărâri potrivit modului stabilit pentru prima instanță, a încălcat prevederile art.410 CPP, ... regula neagravării situației guvernează nu numai pedeapsa, dar și oricare alt aspect al laturii penale.” În acest caz este evidentă omisiunea procurorului care a participat în prima instanță de a depune apel asupra sentinței Judecătorei Strășeni în partea ce ține de ezitarea acestei instanțe de al declara culpabil pe inculpat de comiterea infracțiunii imputate. (DCP CSJ din 12.04.2016. Dos. nr.1ra-659/16. [Citat 02.11.2018] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=6204); Osoianu T., *op. cit.*, p. 13-14.

⁵³¹ Титков А. *Участие потерпевшего в апелляционном производстве*. În: Апелляция: реалии, тенденции и перспективы. Москва: „Актион-Медиа”, 2013, с. 186-188.

⁵³² Календарь Д. *Участие потерпевшего в апелляционном производстве по уголовным делам*. În: Сборник статей Международной научно-практической конференции, посвященная 27-ой годовщине Комратского государственного университета: Наука, образование, культура. Комрат: КГУ. „A&V Poligraf”, 2018, с.212-215. [Citat 20.12.2018] Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/212-215_1.pdf

deoarece din momentul primei audieri și până la audierii în instanța de apel poate să treacă un timp îndelungat.

Sevastianic I. evidențiază că, dacă sunt motive pentru a considera că o parte depune în instanța de apel declarații false, procurorul trebuie să identifice care sunt cauzele depunerii declarațiilor false. La inculpați poate fi motivul de a diminua rolul lor în comiterea infracțiunii sau influența altor participanți la proces; poate fi cazul unei situații probante slabe; sau poate fi frica răzbunării din partea altor participanți la proces. Respectiv, trebuie de aplicat așa metode cum sunt: expunerea unei legende, detalierea declarațiilor, folosirea contradicțiilor în declarațiile, contrapunerea declarațiilor în cazul schimbării lor; limitarea declarațiilor false posibile; convingerea în depunerea declarații adevărate; suprimarea minciunii; contrapunerea motivelor; prezentarea probelor; audierea repetată ș.a.m.d.⁵³³

Cercetarea judecătorească în apel, ca o etapă procesuală, este una facultativă.⁵³⁴

Cu privire la admisibilitatea, concludența și utilitatea probelor se ascultă opinia persoanei, în privința căreia a fost depus apelul, și altor participanți, care la rândul său, pot propune probe noi pentru contrapunerea probelor propuse de către apelant. Instanța de apel emite o încheiere prin care se expune în privința cererii despre administrarea probelor noi sau cercetării repetate a probelor administrate de prima instanță, motivând soluția de admitere sau respingere, în dependență dacă aceste probe sunt concludente și utile pentru cauza penală.

În cauza *Plotnicova c. Republica Moldova*, (hot. CtEDO din 15.05.2012, §. 46), Curtea reiterează faptul că este în primul rând de competența instanțelor naționale de a evalua relevanța și admisibilitatea declarațiilor martorilor. Cu toate acestea, neexaminarea de către instanțele judecătorești naționale, a demersului reclamantei de a audia martorul O.G. și neexpunerea printr-o încheiere motivată de admitere sau respingere acestei solicitări ridică, în sine, o problemă gravă în temeiul art. 6 din Convenție, deoarece reclamanta a fost lipsită, de un mijloc important de apărare.⁵³⁵

În același context, în cauza *Vidal c. Belgiei*, (hot. din 22.04.1992, §. 34-35) CtEDO a constatat că Curtea de Apel nu a oferit nici un motiv de respingere a cererii de audiere a unor martori. Prin urmare, dreptul la apărare au fost restricționate într-o asemenea măsură, în speță, că reclamantul nu a avut un proces echitabil. În consecință, a existat o încălcare a art. 6 CEDO.⁵³⁶

⁵³³ Севастьяник И., *op. cit.*, c. 147-148.

⁵³⁴ Paraschiv C.S., *op. cit.*, 2019, p. 181.

⁵³⁵ Hotărâre CtEDO *Plotnicova c. Moldova*, nr.38623/05, 15.05.2012, §. 46. [Citat 26.03.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-110908>.

⁵³⁶ Dolea I., *op. cit.*, 2016, p. 885.

„În cazul în care s-a acceptat administrarea de probe noi sau cercetarea suplimentară a probelor administrate de prima instanță, începe o nouă etapă a ședinței de judecată în instanța de apel, și anume cercetarea judecătorească, care se desfășoară după regulile generale prevăzute pentru prima instanță.”⁵³⁷

Probele prezentate suplimentar se cercetează în ședința de judecată în mod obișnuit.⁵³⁸

Renunțarea la ascultarea martorilor, în alte cazuri decât cele prevăzute de lege, reprezintă o încălcare a principiilor nemijlocirii și contradictorialității care trebuie să guverneze judecata, astfel că hotărârea pronunțată va fi lovita de nulitate și va fi desființată de instanța ierarhic superioară.

Pamfil M., Movileanu C. și Munteanu C. au prezentat ca exemple spețe ale *CA Constanța, Secția penală, dec. nr.4/2002 și ale ÎCCJ a României, Secția penală, dec. nr.6827/2006*, prin care, prima instanță s-a limitat, în cursul cercetării judecătorești, să îl asculte doar pe inculpat, renunțând la audierea martorilor, pe motiv că aceștia nu s-au prezentat, deși au fost citați în mod constant. Sentința pronunțată de prima instanță a fost apelată de către inculpat, apelul fiind respins ca nefondat. Ulterior, acesta a declarat recurs, iar instanța de recurs a admis recursul, a casat ambele hotărâri și a dispus trimiterea cauzei spre rejudecare la prima instanță, pentru ca aceasta să procedeze la ascultarea martorilor. În motivarea deciziei, s-a arătat că instanța era obligată să ia toate măsurile care se impuneau pentru a asigura prezența martorilor la judecată și audierea lor nemijlocită, întrucât numai prin administrarea nemijlocită a probelor judecătorul își formează convingerea cu privire la realitatea faptelor supuse judecății și numai prin intermediul contradictorialității pot fi înlăturate dubiile sau contradicțiile ce pot exista în legătură cu acestea. Autorii au menționat că, soluția respectivă aparține instanței de recurs, dar problema pe care o pune în discuție poate fi rezolvată și cu ocazia soluționării apelului. Neadministrarea probelor necesare pentru stabilirea situației de fapt a cauzei constituie un temei de desființarea a hotărârii primei instanțe în apel. Soluția subsecventă admiterii apelului nu este însă trimiterea cauzei spre

⁵³⁷ *HP CSJ nr.22 din 12.12.2005*, pct.14.1.1.

⁵³⁸ Dacă părțile nu prezintă probe suplimentare în termenul cerut, instanța soluționează cauza în baza probelor existente. Principiul contradictorialității îl regăsim nu doar în art.6 CEDO, dar și în cadrul procedurii în fața Curții Europene, art.38 al Convenției stabilind că se va „proceda la examinarea cauzei în condiții de contradictorialitate...”. Astfel, contradictorialitatea reprezintă una dintre cele mai importante garanții ale procesului penal, părțile fiind într-o situație de egalitate procesuală în fața judecătorului (cauza Machado c. Spaniei (1996)). În mai multe cauze, CtEDO a statuat situații și condiții prin care impune autorităților un anumit comportament pentru a face cu adevărat contradictorială procedura de judecare. Astfel, în cauza Mantovanelli c. Franței (1997), Curtea impune obligativitatea acordării posibilității părții adverse de a participa efectiv la efectuarea acțiunilor procesuale; în cauza De Haes și Gijssels c. Belgiei (1997) obligă acordarea posibilității rezonabile de a-și pleda cauza în condiții care să nu situeze partea într-un dezavantaj substanțial față de partea adversă. În cauza Popovici c. Moldovei (2007), Curtea a stabilit necesitatea examinării probelor în prezența ambelor părți. În esență, dreptul la o procedură contradictorie reprezintă o condiție a procesului echitabil, CtEDO a fost și rămâne preocupată în permanență de felul cum statele contractante asigură respectarea contradictorialității. (*DCPL CSJ din 29.01.2019, Dos. nr.1ra-130/2019*, pct.8. [Citat 26.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=12937)

rejudecare, căci aceasta soluție se dispune în cazuri expres stipulate în lege, între care încălcarea principiilor nemijlocirii sau contradictorialității nu se regăsește. În opinia acestora, într-o atare situație, instanța de apel ar trebui să procedeze ea însăși la soluționarea fondului cauzei, după ce va asculta martorii la care prima instanță a renunțat cu încălcarea legii.⁵³⁹

Instanța de apel are dreptul de a proceda la administrarea unor probe noi, dacă apreciază că acestea sunt concludente și utile, și de a renunța la administrarea unei probe, inițial admisă, dacă proba apare ulterior ca inutilă. Dacă însă renunțarea la probe s-a făcut datorită nerespectării unor dispoziții procedurale neesențiale în ceea ce privește finalitatea administrării respectivei probe, hotărârea instanței de apel va fi casată în recurs ca nelegală.⁵⁴⁰

Într-o cauza penală, aflată pe rol la CA Cahul, efectuarea expertizei în condiții de staționar nu a fost posibilă, deoarece inculpatul nu a acceptat internarea sa în spitalul de psihiatrie, iar instanța de apel a refuzat să interneze pe inculpatul pentru efectuarea expertizei în condiții de staționar.⁵⁴¹

Instanța de apel are dreptul de a administra orice probe noi, dacă apreciază că acest lucru este necesar pentru aflarea adevărului și justa soluționare a cauzei. Este necesar însă ca proba să fie concludentă și utilă. Cât timp proba nu îndeplinește aceste condiții, administrarea sa în fața instanței de apel nu poate fi admisă.

În conformitate cu prevederile art. 414 alin. (1)–(2) CPP RM, procurorul trebuie să solicite verificarea declarațiilor și corpurilor delictate examinate de prima instanță, prin citirea lor cu fixarea în procesul-verbal al ședinței de judecată.

Sub acest aspect, Curtea Constituțională a menționat „textul „prin citirea lor” din art. 414 alin. (2) CPP este incident în ipoteza în care părțile nu pun la îndoială și nu contestă declarațiile date în prima instanță”.⁵⁴²

Dacă este vorba despre declarațiile persoanelor audiate în prima instanță, care pot fi date citirii, atunci în cazul corpurilor delictate nu este clar ce trebuie de făcut și cum de procedat. Este logic ca, corpurile delictate să fie examinate repetat, vizual, sau să fie dat citirii procesul-verbal de examinare a corpurilor delictate.

⁵³⁹ Pamfil M.L., Movileanu C., Munteanu C.A., *op. cit.*, p. 116-117.

⁵⁴⁰ Pamfil M.L., Movileanu C., Munteanu C.A., *op. cit.*, p. 82-83.

⁵⁴¹ DCA Cahul din 03.12.2019. Dos. nr.1-18018471-05-1a-31052019, pct.6; Dos. nr.1-137/2018. Arhiva Judecătorei Cahul, sediul Taraclia. [Citat 20.03.2020] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/683be179-e240-46fe-ba5f-3aeadd8343fc

⁵⁴² DCC de inadmisibilitate a sesizării nr.1g/2020 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolele 251 alin. (2) și alin.(4), 325 alin.(2), 413 alin.(3) și 414 alin.(2) din CPP, nr.74 din 02.07.2020, pct.51 și 53. [Citat 26.08.2020] Disponibil: <http://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=823&l=ro>

Mijloace materiale de probă sunt documente, corpuri delictive, procese-verbale ale acțiunilor procesuale, înregistrările audio sau video, fotografiile și alte forme de purtători de informație (art.art.157, 158, 163, 164 CPP RM).

Astfel, textul „citirea probelor materiale” se referă la citirea documentelor și proceselor-verbale ale acțiunilor procesuale, precum și a corpurilor delictive sub formă de documente. Sub acest aspect, Curtea Constituțională a menționat că, art. 414 alin. (2) CPP RM și textul „**prin citirea lor**”, stabilește că instanța de apel verifică și probele materiale examinate de prima instanță prin citirea lor în ședința de judecată, cu consemnarea în procesul-verbal.”⁵⁴³

Cu privire la corpurile delictive sub formă de obiecte, înregistrările audio sau video, fotografiile și alte forme de purtători de informație, aceste pot fi doar examinare cu prezentarea fizică a acestora, ascultarea sau vizionarea înregistrărilor cu ajutorul mijloacelor tehnice respective. Respectiv, considerăm necesar completarea art. 414 alin. (2) CPP RM după cuvântul „citirea” să fie introduse cuvintele „și examinarea”, ceea ce va asigura înțelegerea procedurii de verificare.

Efectuând o comparație a normelor procesual-penale a Republicii Moldova și, spre ex., a Federației Ruse, se poate de menționat următoarele. Legea procesual-penală a RM prevede procedura judecării apelului în art. 413 alin. (1) – (3) CPP RM cu stipularea regulilor și garanțiilor procesuale ale participanților la proces. Garanțiile respective sunt stabilite prin jurisprudența CtEDO și a Curții Constituționale. În cazul contestării de către părți a declarațiilor persoanelor care au fost audiate în prima instanță, la demersul lor, persoane care au dat declarațiile respective trebuie să fie audiate în instanța de apel potrivit regulilor stabilite pentru judecarea cauzei în prima instanță (*Ekbatani c. Suedia, hot. din 26.05.1988, §. 32*⁵⁴⁴ și DCC nr.74 din 02.07.2020, pct.54).⁵⁴⁵

Analogic, potrivit art.389.13 alin.5 – 6.1 CPP FR, martorii, persoanele, care au fost audiate în prima instanță, în privința cărora au fost disjuncte materialele cauzei penale în legătură cu încheierea acordului extrajudiciar de colaborare, se audiază în instanța de apel, dacă instanța consideră necesară citarea și audierea acestora. În ședința instanței de apel, la demersul părții, pot fi cercetate probele, inclusiv și cele care nu au fost cercetate în prima instanță (probe noi), și în acest scop să fie citați martorii, experții și alte persoane. Probele care nu au fost cercetate în prima instanță (probe noi), sunt administrate de instanța de apel, dacă persoana care a înaintat o

⁵⁴³ *Ibidem*, pct.51.

⁵⁴⁴ Dolea I., *op. cit.*, 2016, p. 881.

⁵⁴⁵ DCC de inadmisibilitate a sesizării nr.Ig/2020 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolele 251 alin. (2) și alin.(4), 325 alin.(2), 413 alin.(3) și 414 alin.(2) din CPP, nr.74 din 02.07.2020, pct.54. [Citat 26.08.2020] Disponibil: <http://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=823&l=ro>

cerere privind cercetarea acestora, a motivat imposibilitatea administrării lor în prima instanță din cauze ce nu depindeau de această, și instanța de apel admite aceste argumente ca fiind întemeiate.

Sensul verificării materialelor cauzei de instanța de apel constă în analiza și contrapunerea circumstanțelor de fapt cu normele legii, constatate de prima instanță, evidențierea erorilor, pronunțarea unei hotărâri noi și corectarea erorilor comise.

Părțile trec la etapa probatoriului atunci când acestea contestă circumstanțele de fapt pe cauza penală, ceea ce presupune administrarea, verificarea și aprecierea probelor, inclusiv pentru evidențierea și corectarea erorilor comise de prima instanță.

Prezentarea de noi probe de către părți în instanța de apel este nu altceva decât continuarea apărării propriilor interese. La prezentarea probelor noi – martorilor în instanța de apel, ar fi bine ca aceștia să fie audiați. Parte în proces care solicită citarea acestor martori, trebuie să indice circumstanțele care trebuie să fie constatate cu ajutorul audierii acestora, și cel mai important, să indice din care cauză persoanele respective nu au fost citate și audiate în prima instanță în calitate de martori. Astfel, necesitatea citării și audierii acestor persoane în instanța de apel depinde de motivarea convingătoare a cererii respective.

La citarea martorilor pentru audiere în instanța de apel sânt întâmpinate unele probleme. La instanțele de judecată naționale s-a instituit o practică prin care obligă procurorii să asigure prezența martorilor pentru audierea acestora.

Prevederile art.art. 51, 53, 320 CPP RM stipulează că, procurorul reprezintă învinuirea în instanță în numele statului, se călăuzește de dispozițiile legii, prezintă în ședința de judecată probele acuzării, acumulate de organul de urmărire penală, prezintă probe noi necesare pentru confirmarea acuzării, dispune, printr-o ordonanță, aducerea silită în instanța de judecată, în condițiile art. 199 CPP RM, a persoanelor incluse în lista prezentată instanței, precum și a persoanelor solicitate pentru administrarea probelor noi sau suplimentare.

Conform art. 347 alin. (1) CPP RM stipulează că, „părțile sânt obligate să prezinte în ședința preliminară lista probelor pe care intenționează să le cerceteze în cadrul judecării cauzei, inclusiv cele care nu au fost cercetate pe parcursul urmăririi penale”. În temeiul art. 351 alin.(2) pct.4) și alin.(4) CPP RM, - „La numirea cauzei spre judecare, instanța decide asupra următoarelor chestiuni: lista persoanelor a căror prezență la judecarea cauzei va fi asigurată de către părți. Fixând cauza pentru judecare, instanța obligă părțile să asigure la data stabilită, prezența în instanță a persoanelor pe care le-au solicitat în listele prezentate de ele.”

Totodată, potrivit prevederilor art. 90 alin. (1) CPP RM – „martorul este persoana **citată** (s.a.) în această calitate de **organul de urmărire penală sau de instanță**, (s.a.) precum și persoana care face declarații, în modul prevăzut de prezentul cod, în calitate de martor.”

Astfel, sunt neconcordanțe în prevederile legale cu privire la prezentarea probelor acuzării, pe care instanța de judecată le interpretează expres în „*citarea martorilor*”, fapt care ține de competența organului de urmărire penală sau instanței de judecată, potrivit art.90 CPP RM. Nici în Codul de procedură penală a RM, nici în Legea cu privire la Procuratură, nu sunt stipulate careva prevederi privind citarea martorilor la instanța de judecată pentru audierea de către procurorul, participant la judecarea cauzei în instanțele de fond sau apel/recurs, și care nu este organului de urmărire penală. Procurorul are dreptul doar de a dispune aducerea silită a martorului care fiind citat nu s-a prezentat. Mai mult ca atât, instanțele de judecată dispun de mijloace financiare legate de citarea părților și martorilor.

În concluzie, considerăm că, este necesar intervenirea Procuraturii Generale, dar și Uniunii Avocaților, în vederea stabilirii unei practici unice în acest sens, ori acordarea posibilității procurorului, participant în instanța de judecată, precum și avocatului, să dispună citarea martorilor și respectiv să-i fie acoperite cheltuielile respective, ori aducerea prevederilor art.art.347, 351 CPP RM, citate mai sus, în concordanță cu art. 90 alin.(1) CPP RM, ca martorii să fie citați de instanța de judecată.⁵⁴⁶

Curtea Constituțională a criticat *in abstracto*, omisiunea instanțelor de a dispune citarea martorilor apărării, care au fost admiși de a fi audiați, precum și aducerea silită a acelor martori, care nu se prezintă, statuând că în caz contrar ***dreptul apărării la prezentarea probelor s-ar transforma din unul real în unul iluzoriu.***⁵⁴⁷

Considerăm că, cercetarea oricăror probe noi este necesară atunci când cu ajutorul acestora se poate confirma sau afirma probele anexate la dosar. Trebuie de menționat că, în principal, administrarea probelor se efectuează la etapa urmăririi penale și în prima instanță, cu scopul

⁵⁴⁶ Legiuitorul a stabilit în art. 351 alin. (5) din CPP: „Dacă una din părți este în imposibilitate de a asigura prezența vreunei persoane din lista prezentată, ea poate solicita, prin cerere, citarea acestor persoane de către instanța de judecată”. La fel, martorul a cărui lipsă nu este justificată, în cazul în care partea insistă să fie audiat, poate fi supus aducerii silite (art. 370 alin. (6) CPP). Odată ce instanța a admis lista martorilor apărării, iar avocații au prezentat probe că aceștia au fost informați, dar fără motive întemeiate nu s-au prezentat la proces, apărarea are dreptul să solicite instanței citarea acestora, care, în cele din urmă, poate dispune și aducerea forțată a martorilor. Or, în caz contrar, dreptul apărării la prezentarea probelor s-ar transforma din unul real în unul iluzoriu. (*DCC privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 331 alin. (1) și articolul 362 alin. (2) din CPP*, pct.27-29. [Citat 25.05.2021] Disponibil: <https://www.constcourt.md/public/ccdoc/decizii/ro-d3114062016rod77f5.pdf>)

⁵⁴⁷ *DCC de inadmisibilitate a sesizării nr.68g/2016 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 331 alin.(1) și articolul 362 alin.(2) din Codul de procedură penală (asigurarea prezenței martorilor în ședința de judecată)*, nr. 31 din 14.06.2016, pct.29. În: Monitorul Oficial al RM nr.247-255/66 din 05.08.2016.

constatării tuturor circumstanțelor necesare a fi dovedite (art. 96 CPP RM și art. 73 CPP FR) și necesare pentru adoptarea hotărârii pe cauza penală.

După lege, administrarea probelor aparține persoanelor oficiale ale procesului, adică – ofițerului de urmărire penală, procurorului și instanței de judecată.

Potrivit art. 100 alin. (1) CPP RM, administrarea probelor se desfășoară de către organul de urmărire penală, din oficiu sau la cererea altor participanți la proces, precum și de către instanță, la cererea părților, prin procedeele probatorii prevăzute de CPP RM.

În corespundere cu prevederile art. 26 alin.(3) CPP RM, „sarcina prezentării probelor învinuirii îi revine procurorului.” În temeiul principiului contradictorialității a procesului penal, principiu unanim recunoscut și aprobat de jurisprudența CtEDO, sarcina probatoriului și prezentării probelor învinuirii în instanțele de fond și de apel îi revine procurorului, deoarece participând la judecarea cauzei penale are funcție de acuzator de stat.

„Curtea Europeană în hotărârea pe cauza *Capean c. Belgiei*, din 13.01.2005, a constatat că, în latura penală, problema administrării probelor trebuie să fie examinată prin prisma art. 6 §. 2 CEDO, și obligatoriu, inter alia, ca **obligățiunea părții acuzării de a prezenta probele.**”⁵⁴⁸

„Instanța de apel nu este în drept să pronunțe o hotărâre de condamnare, bazându-se exclusiv pe lucrările primei instanțe, care conțin declarațiile martorilor și ale inculpatului din același dosar, în temeiul cărora a fost achitat de prima instanță. Instanța de apel urmează să procedeze la o nouă audiere atât a inculpatului, cât și a anumitor martori ai acuzării solicitați de părți” (hotărârile CtEDO *Popovici c. Moldovei* din 27.11.2007, (§.72), *Manoli c. Moldovei* din 28.02.2017, (§. 24-33), și *Dănila c. României* din 8.03.2007, (§. 62-63)).

În Hotărârea *Lazu c. Moldovei* din 05.07.2016, (§. 42), CtEDO notează „că cerințele unui proces echitabil au necesitat audierea repetată a martorilor și că Curtea de Apel avea obligația de a lua măsuri pozitive în acest sens, chiar dacă reclamantul nu a făcut această solicitare (a se vedea: *Botten c. Norvegiei*, hot. din 19.02.1996, §. 53; *Dan c. Moldovei*, hot. din 05.07.2011, §. 26; *Serrano Contreras c. Spaniei*, hot. din 20.03.2012, §. 40; și *Flueraș c. României*, hot. din 09.04.2013, §. 60);” și *Mischie c. României*, hot. din 16.09.2014, §. 39.⁵⁴⁹

⁵⁴⁸ HP CSJ, nr.22 din 12.12.2005, pct.14.5.

⁵⁴⁹ Hotărârea CtEDO *Lazu c. Republicii Moldova*, cererea nr. 46182/08, din 05.07.2016, §. 42. [Citat 19.01.2022] Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-164459> și Hotărârea CtEDO *Mischie c. România*, cererea nr. 50224/07, din 16.09.2014, §. 39. [Citat 19.01.2022] <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-146378>

În ședința instanței de apel procurorul trebuie să prezinte probele pentru cercetare, să solicite cercetarea probelor potrivit ordinii stabilite pentru prima instanță și să solicite verificarea probelor și instanța de apel.⁵⁵⁰

Apărătorul admis în procesul penal, în scopul administrării probelor, este în drept: 1) să solicite și să prezinte obiecte, documente și informații necesare pentru acordarea asistenței juridice, inclusiv să poarte convorbiri cu persoane fizice dacă acestea sânt de acord să fie audiate în modul stabilit de lege; 2) să solicite certificate, caracteristici și alte documente din diverse organe și instituții competente, în modul stabilit; 3) în interesul asistenței juridice, să solicite, cu consimțământul persoanei pe care o apără, opinia specialistului pentru explicarea chestiunilor care necesită cunoștințe speciale, conform art. 100 alin. (2) CPP RM.

Bănuitul, învinuitul, inculpatul, apărătorul, acuzatorul, partea vătămată, partea civilă, partea civilmente responsabilă și reprezentanții lor, precum și alte persoane fizice sau juridice, sânt în drept să prezinte informații orale și scrise, obiecte și documente care pot fi utilizate ca mijloace de probă (art. 100 alin. (3) CPP RM).

Aceleași norme sunt prevăzute și în legea procesual penală spre ex. din Federația Rusă. În conformitate cu art. 86 alin.1 CPP FR, administrarea probelor se efectuează de către anchetator, ofițerul de urmărire penală, procurorul și instanța de judecată cu ajutorul desfășurării acțiunilor de anchetă și altor acțiuni procesuale prevăzute în CPP FR. Bănuitul, învinuitul, partea vătămată, partea civilă parte civilmente responsabilă și reprezentanții lor au dreptul de a administra și a prezenta documente scrise și obiecte pentru anexarea la cauza penală în calitate de probă, potrivit art. 86 alin.2 CPP FR. Un statut special îl are apărătorul care are dreptul de a administra probe, în conformitate cu prevederile art. 86 alin.3 CPP FR, prin obținerea de obiecte, documente și alte informații; interogarea persoanelor cu acordul lor; solicitarea certificatelor, caracteristicilor și altor documente de la subiecții care sunt obligați să prezinte documentele solicitate sau copiile de pe aceste.

În instanța de apel participanții la proces au dreptul să înainteze cereri cu privire la prezentarea probelor care au importanță pentru cauza penală, în susținerea poziției proprii și pentru combaterea poziției părții adverse, inclusiv despre audierea persoanelor, numirea expertizelor și anexarea documentelor. Depozițiile persoanelor audiate în instanța de apel, ale martorilor sau experților, constituie probe noi.

În funcție de necesitate, de către instanța de apel pot fi desfășurate oricare acțiuni procesuale. Părțile pot prezenta certificate, caracteristici și alte documente, care au fost solicitate

⁵⁵⁰ DCP CSJ din 17.11.2009. Dos. nr.1ra-1066/2009, pct.9. Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. [Citat 20.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php

de la organele de stat sau administrației publice locale, diferitor organizațiilor și întreprinderi, care pot fi supuse verificării și aprecierii în coroborare cu alte probe.⁵⁵¹

Foto și video înregistrările urmează a fi examinate de instanța de apel cu ulterioară anexarea acestora la cauza penală în calitate de corpuri delictive. În practică, aceste acțiuni nu prezintă o complexitate și se aplică în caz de necesitate, spre exemplu pe cauzele penale ale CA Cahul: nr.05-1a-60-11012018⁵⁵²; nr.05-1a-664-20062017⁵⁵³.

Astfel, probe noi pentru instanța de apel sunt acele, care au fost administrate în corespundere cu legea procesuală în baza cererilor părților sau din propria inițiativă.

Nu este exclusă și administrarea unor probe noi prin intermediul efectuării experimentului în instanța de apel. În acest sens, Curtea Constituțională a RM a observat, „deși legea stabilește că organul de urmărire penală este în drept să efectueze un experiment în procedura de urmărire penală”, acestea nu pot fi interpretate astfel încât efectuarea experimentului să nu poată fi solicitată la etapa examinării cauzei de către instanțele judecătorești. Reieșind din prevederile art. 364 alin. (4) și art. 375 CPP RM, în cursul cercetării judecătorești părțile pot cere administrarea probelor și instanța poate efectua acțiuni procesuale pentru constatarea circumstanțelor cauzei. Totodată, instanța poate cerceta suplimentar probele administrate în primă instanță și poate administra probe noi la cererea părților. Astfel, în temeiul dreptului la apărare împotriva învinuirii formulate, inculpatul poate solicita în fața instanței de judecată administrarea de probe noi sau verificarea probelor obținute la etapa urmăririi penale, în condițiile Codului de procedură penală. În acest caz, nu s-a identificat prevederi exprese care ar interzice efectuarea experimentului la etapa judecării cauzei.”⁵⁵⁴

Totodată, Curtea Constituțională a RM s-a expus și asupra următoarelor: „Cu privire la **cuvântul „poate” din art. 413 alin. (3) CPP**, Curtea reține că acest articol stabilește că instanța de apel, la cererea părților, poate cerceta suplimentar probele administrate în primă instanță și poate administra probe noi. Astfel, dispozițiile art. 413 alin. (3) CPP stabilesc atât (i) dreptul inculpatului sau al oricărui participant la procesul penal de a cere readministrarea unor probe ori administrarea altora noi, precum și (ii) competența instanței de apel de a aprecia utilitatea

⁵⁵¹ DCA Cahul din 26.04.2016. Dos. nr.05-1a-154-03022016. [Citat 18.11.2016] Disponibil: http://cach.instante.justice.md/ro/hot?data_deciziei=&nr_dosar=&denumire_dosar=Flenchea+Dumitru+Andrei+art.+361+alin.+%282%29+lit.+b%29+CP+RM&tip_dosar=

⁵⁵² DCA Cahul din 19.06.2018. Dos. nr.05-1a-60-11012018. [Citat 19.11.2018] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/baf04bd2-cabf-e811-80d8-0050568b4d5b

⁵⁵³ DCA Cahul din 07.11.2018. Dos. nr.05-1a-664-20062017. [Citat 19.11.2018] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/9062db2f-11fd-e811-80d8-0050568b4d5b

⁵⁵⁴ DCC de inadmisibilitate a sesizării nr.46g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 123 alin.(1) din CPP (experimentul în procedura de urmărire penală), nr.39 din 08.05.2018, pct.21. [Citat 12.04.2020] Disponibil: <http://www.constcourt.md/public/ccdoc/decizii/ro-d39201846g2018ro85152.pdf>

administrării / readministrării probelor. ... instanța de apel, deși nu este obligată să dispună readministrarea probelor ori administrarea altora noi, are însă obligația să se pronunțe motivate suficient cu privire la astfel de cereri.”⁵⁵⁵

În instanța de apel, verificarea probelor constituie un element principal al probatoriului la etapa respectivă, adică, compararea sau verificarea conținutului sentinței cu procesul-verbal al ședinței de judecată; verificarea procesului-verbal de audiere cu procesul-verbal al ședinței de judecată.

Gayvoronscaya L. indică la analiza normelor legii, în ce privește verificarea probelor, și anume, înțelesul verificării probelor „se explică exhaustiv în art.87 CPP FR” – Verificarea probelor se efectuează de către *дознаватель* (n.a.- persoana care efectuează cercetarea penală), *следователь* (n.a. - ofițer de urmărire penală), procuror, instanța de judecată, prin coroborarea acestora cu alte probe, aflate la dosarul penal, precum și stabilirea sursei lor de proveniență, obținerea altor probe, care confirm sau infirm probă verifică. Diferența între aceste noțiuni constă în mijloacele verificării: ca exemplu, dacă instanța de judecată, va audia direct martorul sau, doar, va da citirii procesului-verbal de audiere în prima instanță. Așa dar, folosirea termenului „verificarea” probelor, presupune că în fiecare caz concret, pe fiecare cauza penală, instanța de apel poate soluționa problema privind cercetarea directă a probelor prin audierea martorilor, părților vătămate, experților și specialiștilor sau să efectueze verificarea probelor.⁵⁵⁶

Trebuie de menționat că potrivit art. 100 alin. (4) CPP RM – „toate probele administrate în cauza penală vor fi verificate sub toate aspectele, complet și obiectiv. Verificarea probelor constă în analiza probelor administrate, coroborarea lor cu alte probe, administrarea de noi probe și verificarea sursei din care provin probele, în conformitate cu prevederile prezentului cod, prin procedee probatorii respective.”

Instanța de judecată trebuie să constate conținutul probelor în cauza penală prin intermediul ascultării declarațiilor, examinării corpurilor delictive anexate, citirii proceselor-verbale și documentelor, și desfășurării altor acțiuni judiciare procesuale cu scopul cercetării probelor.

Conform prevederilor art. 414 alin. (2) CPP RM, în instanța de apel verificarea probelor poartă un caracter specific. În cazurile când părțile nu contestă circumstanțele de fapt ale cauze penale, atunci nu este necesară verificarea probelor.

⁵⁵⁵ DCC de inadmisibilitate a sesizării nr.1g/2020 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolele 251 alin. (2) și alin.(4), 325 alin.(2), 413 alin.(3) și 414 alin.(2) din CPP, nr.74 din 02.07.2020, pct.47-50. [Citat 26.08.2020] Disponibil: <http://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=823&l=ro>

⁵⁵⁶ Гайворонская Л., *op. cit.*, c. 129-130.

Cercetarea judecătorească în instanța de apel poate fi desfășurată atât cu cercetarea nemijlocită, directă a probelor, cât și limitându-se cu cercetarea probelor conform materialelor cauzei penale, audierea suplimentară a martorului, numirea expertizei, citirea procesului-verbal de audiere a martorului sau inculpatului la faza de urmărire penală, procesului-verbal de confruntare sau procesului-verbal al ședinței de judecată din prima instanță.

Curtea Constituțională a RM, la sesizarea cu privire la neconstituționalitatea prevederilor art. 414 alin. (2) și (3) CPP RM, care, la opinia autorului sesizării, permit instanței de apel să se limiteze la verificarea probelor administrate în prima instanță, fără ascultarea nemijlocită a martorilor, prin ce se încalcă prevederile art. 20, 21, 23, 26 din Constituția RM, s-a expus prin următoarele. Prevederile pretinse neconstituționale a art. 414 alin. (2) și (3) CPP RM, prevăd garanții procedurale, care stabilesc posibilitatea audierii în instanța de apel, conform regulilor generale pentru examinarea cauzelor penale în prima instanță, a persoanelor care au depus mărturii în prima instanță în cazul contestării declarațiilor de către părți, asigurându-se astfel dreptul la apărare în cadrul acestei proceduri. Astfel, Curtea nu a reținut că prevederile contestate contravin garanțiilor constituționale instituite de art. 20 din Constituție a RM. Or, „modul de aplicare a garanțiilor unui proces echitabil în cadrul procedurilor în fața curților de apel depinde de caracteristicile speciale ale procedurilor în cauză, urmând să se țină cont de totalitatea procedurilor și a rolului curții de apel în ordinea juridică internă (Botten c. Norvegia, nr.16206/90, hot. din 19.02.1996, §. 39)”.⁵⁵⁷

Gaiyvoronscaya L. afirmă că, în Hot. CtEDO din 27.09.2005 în cauza *Zarb c. Malta*, nr.16631/04; și în Hot. CtEDO din 06.06.2002 în cauza *Lasmane c. Latvia*, nr.43293/98, CtEDO acordă o atenție deosebită poziției ocupată de către experții în cadrul procesului penal, și, de obicei, concluzia expusă de către expert are o importanță considerabilă.⁵⁵⁸

Potrivit art. 414 alin. (3) CPP RM, în cazul când întemeiat se pune sub îndoială veridicitatea declarațiilor martorului sau a concluziilor expertizei judiciare, instanța de apel trebuie să audieze atât martorul, cât și expertul. În aceste cazuri procurorul nu trebuie să fie pasiv. În cauza *Ghimp și alții c. Republicii Moldova* (nr.32520/09, hot. CtEDO 30.10.2012) „Curtea menționează că, medicul-legist I.C. a făcut parte din prima comisie de experți medici-legiști, care după ce au examinat cadavrul victimei, au ajuns la o concluzie cu privire la posibila oră la care i-a fost cauzată leziunea fatală. Cu doi ani mai târziu, din motive bine-cunoscute doar

⁵⁵⁷ DCC de inadmisibilitate a sesizării nr.84g/2016 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Codul de procedură penală, nr.67 din 12.10.2016, pct.34-35. În: Monitorul Oficial al RM nr.430-440/108 din 16.12.2016; și DCC de inadmisibilitate a sesizării nr.152g/2017 privind excepția de neconstituționalitate a art.415 alin.(2¹) din CPP RM, nr.118 din 15.12.2017, pct.22. În: Monitorul Oficial al RM nr.95-104/47 din 23.03.2018.

⁵⁵⁸ Гайворонская Л., *op. cit.*, p. 173.

pentru el, medicul-legist I.C. s-a înfățișat la Curtea de Apel și a exprimat o opinie care a atras după sine o un alt efect asupra acuzării celor trei colaboratori de poliție. Noua sa opinie a fost acceptată de Curtea de Apel **fără a fi înaintate întrebări despre motivele care l-au determinat pe medicul I.C. să-și schimbe părerea după o perioadă atât de îndelungată** (s.a.). Mai mult, judecătorii care au admis nouă opinie a lui I.C. nu au considerat necesar să explice de ce ei au preferat această nouă viziune, și nu raportul de autopsie și concluzia comisiei experților medici-legiști care au avut sarcina de a examina cadavrul victimei.”⁵⁵⁹

Când partea în proces insistă la necesitatea verificării circumstanțelor de fapt ale cauzei penale, atunci în acest sens este necesar de a cerceta toate probele posibile. Însă, trebuie de evidențiat că, cercetarea probelor respective urmează a fi invocate de partea în apelul său și prin înaintarea cererilor cu scopul înlăturării divergențelor și excluderii dubiilor.

Astfel, trebuie de atras atenție la conținutul și motivele cerințelor apelantului, parte componentă a cererii de apel, conform art. 405 alin. (2) pct.4) CPP RM.

Motivele apelantului, precum că la judecarea în fond a cauzei penale, instanța a luat poziția părții acuzării, trebuie să fie verificate prin studierea tuturor materialelor cauzei penale și constatării faptului dacă sunt prezente sau nu încălcări ale legii procesual-penale.

În cazul când apelantul afirmă că, de către prima instanță a fost dată o apreciere greșită sau incompletă a conținutului înregistrărilor audio sau video, atunci în instanța de apel trebuie de cercetat nemijlocit cu ascultarea sau vizionarea înregistrărilor respective. În cadrul acestei cercetări, se ascultă sau se vizionează înregistrarea în întregime, sau numai o parte din aceasta, fără cercetarea tuturor înregistrărilor, în dependență de care parte a înregistrării a fost apreciată greșit, ca ex. în cauza penală aflată pe rol la CA Cahul nr.05-1a-443-25042017.⁵⁶⁰

Atunci când apelantul indică la faptul că, instanța de fond nu a luat în considerație declarațiile a unui martor audiat, este necesar de a cerceta declarațiile acestui martor în instanța de apel prin intermediul dării citirii lor. Dacă se indică la divergențele în declarațiile martorilor, în cazurile respective este necesar de a trece la audierea nemijlocită a martorilor indicați. Prezența martorilor în cauză ori este asigurată de către partea care a solicitat, ori în baza cererii părții, sunt citați de către instanța de apel, spre ex., cauza penală pe rol la CA Cahul nr.05-1a-653-13062016.⁵⁶¹

⁵⁵⁹ Hotărârea CtEDO *Ghimp și alții c. Republicii Moldova*, cererea nr. 32520/09, 30.10.2012, §. 50. [Citat 19.11.2018] Disponibil: <https://www.lhr.md/ro/2012/10/hotararea-ghimp-si-altii-c-moldovei/>

⁵⁶⁰ *DCA Cahul din 21.06.2018. Dos. nr.05-1a-443-25042017.* [Citat 19.11.2018] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/03e74997-cdbf-e811-80d8-0050568b4d5b

⁵⁶¹ *DCA Cahul din 06.10.2016. Dos. nr.05-1a-653-13062016.* [Citat 19.11.2018] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/516acc4-c7a4-e611-a9ba-005056a5fb1a

Încălcarea normelor Părții generale ale Codului penal, legată de calcularea incorectă a termenului pedepsei penale, erori la individualizarea pedepsei, la stabilirea stării de recidivă, presupune înlăturarea acestor erori fără cercetarea nemijlocită a probelor.

Dacă de prima instanță a fost făcută o încadrarea juridică greșită acțiunilor inculpatului, atunci este necesar de a cerceta nemijlocit probele.

Referitor la audierea martorilor în instanța de apel, trebuie de reieșit din procedurile existente în cadrul sistemii de drept intern și a rolului instanței de apel. În cazurile când în instanța ierarhic superioară se invocă despre necesitatea examinării aspectelor de fapt și de drept ale cauzei, și de a efectua o apreciere completă a vinovăției sau nevinovăției persoanei, instanța de apel, în temeiul respectării principiului la un proces echitabil, poate cerceta toate aspectele fără o apreciere directă a probelor.

În hotărârea CtEDO, *Dan c. Republicii Moldova* din 05.07.2011 (nr.8999/07, §. 26-29), Curtea a reiterat că, „modul de aplicare a art. 6 al Convenției în procedurile în fața instanțelor de apel depinde de caracteristicile specifice ale procedurii în cauză; trebuie să se țină cont de totalitatea procedurilor în ordinea de drept internă și de rolul instanței de apel. Principalele probe împotriva reclamantului au fost declarațiile martorilor. Restul probelor au fost indirecte, și nu ar putea, de sine stătător, să conducă la condamnarea reclamantului. Prin urmare, declarațiile martorilor și ponderea acestora au fost de o importanță majoră în judecarea cauzei. Prima instanță l-a achitat pe reclamant, deoarece nu a avut încredere în martorii, după ce i-a audiat în persoană. La re-examinarea cauzei, Curtea de Apel nu a fost de acord cu prima instanță în ceea ce privește credibilitatea declarațiilor martorilor și l-a condamnat pe reclamant. În acest sens, Curtea de Apel nu a audiat din nou martorii, ci doar s-a bazat pe declarațiile lor, după cum acestea erau fixate în dosar. Curtea consideră că cei care au responsabilitatea de a decide asupra vinovăției sau nevinovăției unui inculpat ar fi trebuit, în principiu, să poată audia martorii în persoană și aprecia credibilitatea acestora. Evaluarea corectitudinii unui martor este o sarcină complexă, care, de obicei, nu poate fi realizată printr-o simplă citire a declarațiilor acestuia.”⁵⁶²

În hotărârea CtEDO, *Dan c. Republicii Moldova (nr.2)* din 10.11.2020, Curtea Europeană a reținut că, „Cei trei martori (n.a.- din șapte) au declarat că mențin depozițiile anterioare, care însă, erau în contrazicerea parțială a declarațiilor lor consolidate. ... Ținând cont de situația respectivă, CA Chișinău, în decizia sa, nu a considerat necesar de a cere explicații și de a reconcilia chestiunile problematice și inconsistențele acestor declarații, ci doar a considerat că

⁵⁶² Hotărârea CtEDO *Dan c. Republicii Moldova*, nr.8999/07, 05.07.2011, §30-33. [Citat 17.04.2021] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-144463>

vinovăția reclamantului era demonstrată, condamnând reclamantul în baza acestora, fără a explica dacă se conducea de declarațiile date încă în 2006 sau de declarațiile recente și care erau motivele pentru care a constatat că un anumit set de declarații era mai credibil decât celălalt. În aceste circumstanțe, Curtea nu poate decât să constate că, de fapt, Curtea de Apel nu a oferit suficiente motive în decizia sa cu privire la constatarea vinovăției reclamantului.”⁵⁶³

De asemenea, CtEDO a examinat și omisiunea instanței de apel de a audia patru din șapte martori este din punctual de vedere al compatibilității cu dreptul la un proces echitabil, constatând că nu au fost depuse toate eforturile rezonabile pentru a asigura prezența martorilor, declarațiile cărora constituie „probe decisive” la examinarea cauzei împotriva reclamantului în fața Curții de Apel.⁵⁶⁴

În cauza *Spînu c. România* (nr.32030/02 din 29.04.2008, §. 60), Curtea Europeană a repetat că, „martorii acuzării se audiază din nou în cazul dacă declarațiile lor sunt mărturii acuzatorii, susceptibile să întemeieze într-un mod substanțial condamnarea învinuitului”.⁵⁶⁵

„Încălcări analogice au fost constatate prin hot. CtEDO Vidal c. Belgiei, nr.12351/86, §. 33, 35, Vaturi c. Franța, hot. din 13.04.2006, nr.75699/01, §. 58-59”.⁵⁶⁶

Reieșind din norma art.6 CEDO și prevederile art. 415 alin. (2¹) CPP RM, instanța de apel nu este în drept să adopte o decizie de condamnare bazându-se exclusiv pe materialele cauzei penale, care au fost cercetate în prima instanță, și pe baza cărora a fost pronunțată o sentință de achitare. Instanța de apel urmează să procedeze la o nouă audiere atât a inculpatului, cât și a anumitor martori ai acuzării solicitați de părți (hot. CEDO *Popovici c. Republica Moldova* din 27.11.2007, §. 72, și *Dănila c. România* din 08.03.2007, §. 62-63).⁵⁶⁷

Curtea Constituțională a RM a reamintit *cauza Dan v. Republica Moldova*, și necesitatea audierii martorilor în persoană și evaluarea credibilității acestora.⁵⁶⁸

În conformitate cu art. 26 alin. (3) CPP RM și practica judiciară a Curții Europene pentru apărarea drepturilor omului, sarcina prezentării probelor învinuirii în prima instanță și în instanța de apel îi revine procurorului, reieșind din poziția procesuală pe care îl ocupă. Curtea Europeană

⁵⁶³ Hotărârea CtEDO *Dan c. Republica Moldova* (nr.2), nr.57575/14, din 10.11.2020, §. 47-61. [Citat 17.04.2021] Disponibil: <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2021/03/DAN-v2-ROM.pdf>

⁵⁶⁴ *Ibidem*, §. 62-66.

⁵⁶⁵ Hotărârea CtEDO *Spînu c. României - Neaudierea inculpatului și a unui martor al acuzării de către Curtea Supremă în recurs. Noțiunea autonomă de «martor»*. [Citat 19.11.2018] Disponibil: <https://jurisprudencedo.com/SPINU-c.-Romaniei-Neaudierea-inculpatului-si-a-unui-martor-al-acuzarii-de-catre-Curtea-Suprema-in-recurs.-Notiunea-autonoma-de-martor.html>

⁵⁶⁶ Dolea I., *op.cit.*, 2016, p. 885-886.

⁵⁶⁷ HP CSJ nr.22 din 12.12.2005, pct.14.4; și Dolea I., *op. cit.*, 2016, p. 886.

⁵⁶⁸ DCC de inadmisibilitate a sesizării nr.152g/2017 privind excepția de neconstituționalitate a art.415 alin.(2¹) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova (audierea martorilor acuzării în instanța de apel), nr.118 din 15.12.2017, pct.24. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.95-104/47 din 23.03.2018.

în hotărârea pe cauza *Capeau c. Belgiei*, din 13.01.2005, a constatat că, în latura penală, problema administrării probelor trebuie să fie examinată prin prisma art. 6 §. 2 CEDO, și obligatoriu, *inter alia*, ca **obligațiunea părții acuzării de a prezenta probele**.⁵⁶⁹ În cazul în care sarcina probei este transferată de la partea acuzării către apărare se încalcă prezumția de nevinovăție (*Telfner c. Austria*, §. 15⁵⁷⁰).

După pronunțarea de către prima instanță a unei sentințe de achitare, acuzatorul de stat este obligat să solicite instanței de apel audierea din nou atât a inculpatului, cât și a martorilor acuzării, a căror declarații constituie o mărturie acuzatorie, susceptibilă să întemeieze într-un mod substanțial condamnarea inculpatului.⁵⁷¹

În contextul examinării garanției la un proces echitabil, este importantă nu numai audierea repetată a martorilor, dar și a inculpaților. În hotărârea pe cauza *Manoli c. Republica Moldova* (nr.56875/11, hot. din 28.02.2017) CtEDO a constatat că, „[i]n lumina celor expuse, Curtea consideră că condamnarea reclamantului, fără o audiere repetată a victimelor, **înviniuților** (n.a.) sau martorilor, după ce a fost achitat de prima instanță, a fost contrară garanțiilor unui proces echitabil, în sensul art. 6 §. 1 din Convenție. Din dosar rezultă că polițiștii și victimele au fost interogați cu privire la acordul sau dezacordul său cu apelul depus împotriva hotărârii primei instanțe. Curtea de Apel nu a efectuat o nouă examinare a versiunii evenimentelor prezentate de către victime, polițiștii acuzați sau martori. În acest context, Curtea notează că modul în care CA Chișinău a efectuat procedura pare să fie contrară dispozițiilor articolului 419 din CPP și recomandărilor Plenului CSJ.”⁵⁷²

În altă cauza CtEDO, *Tierce și alții c. San Marino* (nr.24954/94, 24971/94 și 24972/94 din 25.07.2000, §. 95, 98-102⁵⁷³), a fost constatat că, „reclamantul a fost condamnat de prima instanță, iar soluția – menținută de Curtea de Apel. Curtea Europeană a menționat că dacă instanța de apel trebuie să examineze o cauză în fapt și în drept și să procedeze la o apreciere globală asupra vinovăției sau a nevinovăției, ea nu se poate pronunța asupra acesteia fără a evalua în mod direct probele prezentate personal de către inculpat, în scopul de a dovedi că nu a comis actul presupus a constitui infracțiune. În cauză, nu a avut loc nici o dezbatere publică în

⁵⁶⁹ Hotărârea CtEDO *Capeau c. Belgia*, nr.42914/98, 13.01.2005, §25. [Citat 19.11.2018] Disponibil: <http://echr.ketse.com/doc/42914.98-en-20050113/view/> și *HP CSJ, nr.22, din 12.12.2005*, pct.14.5.

⁵⁷⁰ Hotărârea CtEDO *Telfner c. Austriei*, nr. 33501/96, 20.03.2001, §15. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59347>

⁵⁷¹ *DCP CSJ din 22.09.2015. Dos. nr.1ra-847/2015.* [Citat 19.11.2018] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=4871

⁵⁷² Hotărârea CtEDO *Manoli c. Republica Moldova*, nr.56875/11, 28.02.2017, §31-33. [Citat 19.11.2018] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-176362>

⁵⁷³ Hotărârea CtEDO *Tierce c. San Marino*, nr.24954/94, 24971/94 și 24972/94, 25.07.2000 CEDO 2000-IX. [Citat 19.11.2018] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-63325>

fața instanței de apel, iar reclamanții nu au fost ascultați personal de către instanța de apel. S-a constatat că a existat o încălcare a art. 6 §. 1 din Convenție”⁵⁷⁴ (*Popovici c. Moldovei*, §. 68⁵⁷⁵; *Lacadena Calero c. Spaniei*, §. 38).⁵⁷⁶ Din principiul publicității ședințelor derivă dreptul inculpatului de a fi ascultat în persoană de instanța de apel. Reieșind din această, principiul dezbaterilor în ședințele publice urmărește scopul de a asigura inculpatului dreptul la apărare (*Tierce și alții c. San Marino*, §. 95).

Administrarea respectivelor mijloace de probă se desfășoară după regulile generale prevăzute pentru prima instanță, fiind aplicat principiul nemijlocirii, ce permite instanței să perceapă direct faptele și împrejurările relatate de părți sau martori, precum și reacțiile acestora la întrebările adresate.

Celelalte declarații și probe materiale în acuzare examinate în prima instanță, urmează în mod obligatoriu să fie verificate prin citirea lor în ședința de judecată a instanței de apel de către procuror. Instanța de apel, după o hotărâre de achitare pronunțată de prima instanță, poate din oficiu să verifice probele administrate de prima instanță, însă fără a înrăutăți situația inculpatului.

Nerespectarea jurisprudenței CtEDO și încălcarea prevederilor art. 24 și art. 26 CPP RM, care obligă acuzatorul de stat, după o hotărâre de achitare pronunțată de prima instanță, să solicite audierea inculpatului în instanța de apel și să prezinte în ședința de judecată probe în susținerea acuzării înaintate, urmează să fie apreciată ca nesusținere a acuzării în privința inculpatului în cadrul examinării apelului declarat împotriva sentinței de achitare. În atare situație apelul procurorului urmează să fie respins ca nefondat. Cu privire la această, CSJ RM a adoptat o recomandare cu privire la procedura de examinare a apelului.⁵⁷⁷

În instanța de apel probele sunt verificate nemijlocit de instanța reieșind din dovezi și încălcări indicate de către apelant. În instanța de apel probele pot fi verificate atât prin cercetarea nemijlocită, cât și conform materialelor cauzei, unde un rol activ îl are procuror.⁵⁷⁸

⁵⁷⁴ Dolea I., *op. cit.*, 2016, p. 888.

⁵⁷⁵ Hotărârea CtEDO *Popovici c. Moldovei*, nr.289/04 și 41194/04, 27.11.2007. [Citat 19.11.2018] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-83460>.

⁵⁷⁶ Hotărârea CtEDO *Lacadena Calero c. Spaniei*, nr. 23002/07, 22.11.2011. [Citat 19.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-107534>.

⁵⁷⁷ *Recomandarea CSJ cu privire la procedura de examinare a apelului conform modificărilor și completărilor din Codul de procedură penală, introduse prin Legea nr.66 din 05.04.2012, MO 155-159/27.07.2012, în vigoare 27.10.2012, nr.53 din 12.07.2013.* În: Buletinul Curții Supreme de Justiție al Republicii Moldova, №9, 2013, p.9.

⁵⁷⁸ „Instanța de fond a concluzionat asupra vinovăției bazându-se în exclusivitate pe depozițiile victimei A.P. și a martorilor V.U. și A.C., depuse de aceștia în procesul urmăririi penale și citite în instanță. Art. 389 alin. (2) CPP stipulează că sentința de condamnare nu poate fi bazată pe presupuneri sau, în mod exclusiv ori în principal, pe declarațiilor depuse în timpul urmăririi penale și citite în instanța de judecată în absența declarațiilor. Din materialele dosarului rezultă că A.C. se afla într-o mânăstire din Ucraina, iar V.U. și A.P. erau arestați în legătură cu tragerea lor la răspundere penală. Dispunând de o astfel de informație, **procurorii participanți la proces în prima instanță și în instanța de apel nu au insistat la verificarea acestor fapte și la necesitatea aducerii acestor persoane în ședință pentru a fi interogați în calitate de victimă și martori în baza prevederilor art.53 alin.(1) pct.1) CPP.**”

Dacă este imposibil să fie audiați martorii din cauza dispariției, autoritățile trebuie să facă un efort rezonabil pentru a asigura prezentarea acestora (*Karpenko c. Rusia*, §. 62;⁵⁷⁹ *Damir Sibgatullin c. Rusia*, §. 51;⁵⁸⁰ *Pello c. Estonia*, §. 35;⁵⁸¹ *Bonev c. Bulgaria*, §. 43⁵⁸²).

În cauza *Plotnicov c. Moldova*, (nr. 38623/05, hot. din 15.05.2012) CtEDO a criticat faptul că „documentele obținute din Franța ca răspuns la cererea de comisie rogatorie nu au fost incluse în dosar, deoarece acuzarea le-a considerat irelevante. Însă, Curtea a reamintit că „paragr. 1 al art. 6 impune, în virtutea cerinței echității, ca autoritățile de urmărire penală să pună la dispoziția apărării toate probele materiale în favoarea sau defavoarea acuzatului”. Într-adevăr, reclamanta și avocatul acesteia puteau decide dacă aveau să folosească materialele vizate în apărarea ei, iar instanțele de judecată trebuiau să se pronunțe cu privire la importanța acestor probe pentru soluția cauzei. În consecință, reiese că **omisiunea acuzării de a pune la dispoziția apărării și a instanțelor de judecată materialele traduse obținute din Franța – în absența unei hotărâri judecătorești motivate pentru îngrădirea accesului apărării la acestea** – este incompatibilă cu condiția echității prevăzută de art. 6” (§. 47).⁵⁸³

Martorii acuzării și martorii apărării ar trebui să fie tratați pe picior de egalitate și constatarea încălcării depinde dacă unui din martori i s-a acordat efectiv un rol privilegiat (*Bonisch c. Austria*, §32⁵⁸⁴, *Brandstetter c. Austriei*, §. 45⁵⁸⁵).

Necomunicarea probelor apărării poate aduce atingere egalității armelor și dreptul la un proces contradictorial (*Kuopila c. Finlandei*, §. 38)⁵⁸⁶, în care partea apărării nu a avut posibilitatea de a contesta un raport suplimentar al poliției. De asemenea, dacă inculpatul are acces limitat la dosar sau la alte documente de interes, se aduce atingere egalității armelor (*Matyjek c. Poloniei*, §. 65⁵⁸⁷). Articolul 6 §. 1 CEDO impune obligația părții acuzării să

În astfel de circumstanțe, decizia instanței de apel s-a considerat legală și întemeiată.” (*DCP CSJ din 30.01.2004. Dos. nr.1ro-283/2004*. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2004, nr.3, p.12.)

⁵⁷⁹ Hotărârea CtEDO *Karpenko c. Rusiei*, nr.5605/04, 13.03.2012. [Citat 19.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-109547>.

⁵⁸⁰ Hotărârea CtEDO *Damir Sibgatullin c. Rusia*, nr.1413/05, 24.04.2012. [Citat 19.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-110445>.

⁵⁸¹ Hotărârea CtEDO *Pello c. Estonia*, nr.11423/03, 12.04.2007. [Citat 19.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-80123>.

⁵⁸² Hotărârea CtEDO *Bonev c. Bulgaria*, nr.60018/00, 08.06.2006. [Citat 19.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-75698>.

⁵⁸³ Hotărârile *Sochichiu c. Moldovei*, *I.G. c. Moldovei* și *Plotnicova c. Moldovei*. [Citat 13.04.2019] Disponibil: <https://www.lhr.md/ro/2012/05/hotararile-sochichiu-c-moldovei-i-g-c-moldovei-si-plotnicova-c-moldovei/>.

⁵⁸⁴ Hotărârea CtEDO *Bönisch c. Austria*, nr.8658/79, 06.05.1985. [Citat 13.04.2019] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-62001>.

⁵⁸⁵ Hotărârea CtEDO *Brandstetter c. Austria*, nr.11170/84, 12876/87, 13468/87, 28.08.1991. [Citat 13.04.2019] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62241>.

⁵⁸⁶ Hotărârea CtEDO *Kuopila c. Finlanda*, nr.27752/95, 27.04.2000. [Citat 13.04.2019] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-58784>.

⁵⁸⁷ Hotărârea CtEDO *Matyjek c. Polonia*, nr.38184/03, 24.04.2007. [Citat 13.04.2019] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-80270>.

comune apărării toate probele relevante de care dispun, atât inculpatorii, cât și discriminatorii (*Rowe și Davis c. Regatul Unit* (MC), §. 60⁵⁸⁸).

Totodată, instanța de apel este obligată să procedeze la ascultarea inculpatului prezent, atunci când instanța de fond nu a pronunțat împotriva acestuia o hotărâre de condamnare, în caz contrar hotărârea pronunțată fiind nelegală și urmând a fi casată în recurs.⁵⁸⁹

În cazul în care în fața instanței de apel s-a menținut declarațiile privind maltratarea, instanța urma să discute această chestiune în ședință și să o aducă la cunoștință procurorului, ca organ abilitat cu dreptul de verificare a unor asemenea declarații.⁵⁹⁰

La fel, instanța de apel este obligată să procedeze la ascultarea inculpatului prezent, atunci când acesta nu a fost ascultat la instanța de fond, astfel ca acesta să aibă posibilitatea să își facă apărările.⁵⁹¹

În cauza *Constantinescu c. România* (nr.28.871/1995, hot. din 27.06.2000) CtEDO a constatat că Tribunalul București s-a pronunțat cu privire la temeinicia acuzației și l-a condamnat pe reclamant pentru săvârșirea infracțiunii de calomnie fără ca acesta să fi fost audiat și fără a i se permite să aducă probe în apărare. „Curtea apreciază că tribunalul trebuia să îl audieze pe reclamant având în vedere mai ales faptul că a dispus **pentru prima dată condamnarea**. Această cerință nu a fost satisfăcută, motiv pentru care Curtea constată că a existat o încălcare a art. 6 alin.1.” (§. 58-60).⁵⁹²

Necesitatea dispunerii unor acțiuni procesuale suplimentare legate cu identificarea și audierea martorilor, experților, respectiv, tergiversarea judecării cauzelor penale, și pronunțarea în legătură cu această hotărârilor judecătorești nedorite și neașteptate, rezultă din următoarele circumstanțe: 1) trimiterea prematură a cauzelor în instanța de judecată: în lipsa unor probe suficiente pentru obținerea condamnării, neverificarea versiunilor invocate de către partea apărării, admiterea unor erori/omisiuni procesuale ireparabile. Evaluarea superficială a

⁵⁸⁸ Hotărârea CtEDO *Rowe și Davis c. Regatul Unit*, nr.28901/95, 16.02.2000. [Citat 13.04.2019] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-62973>.

⁵⁸⁹ Instanța de apel, precum și instanța de recurs, în cazul în care nu este prevăzută calea de atac a apelului, au obligația de a examina o cauză în fapt și în drept și nu pot proceda la o apreciere globală asupra vinovăției sau a inocenței inculpatului, fără a-l asculta pe acesta și fără a evalua, în mod direct, elementele de probă prezentate personal de inculpat, în caz contrar procedura derulată în fața lor neîndeplinind exigențele unui proces echitabil. (Pamfil M.L., Movileanu C., Munteanu C.A., *op. cit.*, p. 84-85).

⁵⁹⁰ DCP CSJ din 03.02.2009. Dos. nr.1ra-3/2009. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.4 din 2010, p.16.

⁵⁹¹ „Art.6 teză I din CEDO privind dreptul la un proces echitabil, căci jurisprudența CtEDO (cauzele Constantinescu c. României și Mircea c. României) a statuat în mod constant că este contrară cerințelor unui proces echitabil condamnarea unei persoane fără ca ea să fi avut posibilitatea să fie audiată personal de către instanță. Ca urmare, decizia instanței de apel a fost casată și s-a dispus trimiterea cauzei spre rejudecare apelului.” (*Rezumatul Deciziei Curții de Apel Galați, Secția penală, nr.459 din 12.09.2007*. [Citat 20.03.2020] Disponibil: <http://portal.just.ro/44/Lists/Jurisprudenta/DispForm.aspx?ID=312>)

⁵⁹² Hotărârea CtEDO *Constantinescu c. România*, nr.28.871/1995, 27.06.2000, §45-61 [Citat 20.03.2020] Disponibil: <https://jurisprudentacedo.com/Constantinescu-c.-Romaniei.html>.

probatoriului prezentat de către ofițerii de urmărire penală, lipsa unui contact al procurorului cu victimele infracțiunilor (de multe ori procurorii citează partea vătămată pentru prezentarea materialelor de urmărire penală dar nu realizează, de facto, această acțiune procesuală), respingerea formală și neîntemeiată a cererilor părții apărării înaintate la etapa terminării urmăririi penale, generează riscuri de eșec la judecarea cauzelor; 2) Comportamentul altor participanți în proces: schimbarea declarațiilor de către partea vătămată sau unii martori, imposibilitatea aducerii și audierii acestora în ședințele de judecată din cauza plecării lor peste hotare. Nu se stabilesc în cadrul audierilor, dacă în perioadele următoare aceștia intenționează să plece peste hotarele țării sau, dacă apar astfel de situații, nu se trece la realizarea acțiunilor de confruntare sau, după caz, audiere în fața judecătorului de instrucție. În consecință, fie se diminuează probatoriul, fie dosarele sunt tergiversate în instanțele de judecată; 3) Alte cauze ar fi: concluziile divergente ale contraexpertizelor sau expertizelor suplimentare (în special cele medico-legale) dispuse pe parcursul judecării cauzei, documentarea superficială a accidentelor rutiere (schemele), documentarea defectuoasă a cazurilor flagrante de conducere a mijlocului de transport în stare de ebrietate alcoolică etc.⁵⁹³

3.3. Participarea procurorului în dezbaterile judiciare

„Dezbaterile la judecarea apelului sunt restrânse la susținerea motivelor de apel de către apelant și la combaterea lor de către intimat, precum și la discutarea în contradictoriu a unor eventuale erori de fapt sau de drept învederate din oficiu.”⁵⁹⁴

„În dezbateri se rezumă la o confruntare în fața instanței de apel - axată, în ceea ce privește aspectele de fapt, exclusiv pe probele administrate la instanța de prim grad și, eventual, pe unele înscrisuri noi – a pozițiilor divergente ale apelantului și ale părții opuse, având ca finalitate aflarea adevărului (cu privire la existența faptei și la gravitatea ei, la vinovăția inculpatului etc.) și aplicarea corectă a legii la faptele săvârșite.”⁵⁹⁵

Luările de cuvânt în instanța de apel au ca obiect criticile aduse modului în care s-a desfășurat judecata în prima instanță și soluțiilor pronunțate de aceasta cu privire la latura penală și/sau latura civilă, fie asupra altor chestiuni supuse apelului. Dezbaterile au loc sub toate aspectele de fapt și de drept, în limitele situației persoanei care a declarat apelul sau la care se referă apelul declarat și în raport cu calitatea procesuală a apelantului. Luările de cuvânt trebuie

⁵⁹³ *Raport privind activitatea Procuraturii pentru anul 2018*, p. 121-122. [Citat 13.04.2019] Disponibil: http://www.procuratura.md/file/2019-03-05_Raportul%20Public%20activitatea%20Procuraturii%20Generale%20anul%202018.pdf

⁵⁹⁴ Volonciu N., *op. cit.*, p. 266.

⁵⁹⁵ Papadopol V. și Turianu C., *op. cit.*, p. 198-199.

să se axeze pe motivele invocate de apelant, fiecare parte argumentându-și opinia prin răsturnarea punctelor de vedere ale părții adverse cu referire la interpretarea judiciară și doctrinară a normelor de drept ce justifică soluția pentru care pledează. În ședința de judecată în apel, se discută în contradictoriu atât motivele de apel și combaterea lor, cât și erorile de fapt și de drept, pe care le-a comis prima instanță.

„La etapa dezbaterilor judiciare apelantul se expune verbal pe marginea judecării apelului și precizează soluția pe care, în opinia sa, ar trebui s-o pronunțe instanța de apel. Intimatul combate motivele de apel, invocând argumentele raționale pentru care cere respingerea sau, după caz, le recunoaște și solicită instanței soluția care o pledează.”⁵⁹⁶

Ordinea în care se desfășoară această confruntare este expres stabilită prin art. 413 alin. (5) CPP RM. Textul arată că, dacă la termenul fixat apelul este în stare de judecată, „președintele ședinței oferă cuvântul apelantului, intimatului, apărătorilor și reprezentanților lor, apoi procurorului. Dacă între apelurile declarate se află și apelul procurorului, primul cuvânt îl are acesta.”⁵⁹⁷

„Apelantul expune oral motivele de apel, indiferent dacă au fost arătate în cererea de apel sau într-un memoriu separate ori sunt invocate pentru prima oară oral, direct în instanță. Intimatul, care are interes ca hotărârea să fie menținută, răspunde motivelor invocate de apelant și, de regulă, încearcă să demonstreze că nu sunt întemeiate; dacă motivele sunt invocate pentru prima oară oral, cu prilejul dezbaterilor, intimatul poate solicita un termen pentru pregătirea apărării. Procurorul, care întotdeauna urmărește soluționarea cauzei în conformitate cu legea și adevărul, nu este legat în concluziile sale de poziția niciuneia dintre părți, el putând să ceară, în conformitate cu propria convingere, fie respingerea, fie admiterea – totală sau parțială – a apelului.”⁵⁹⁸

În cazul în care hotărârea a fost atacată de mai multe părți, precum și de procuror, aceștia vor lua cuvântul, în susținerea apelului propriu, în următoare ordine: procurorul, partea vătămată, partea civilă, partea civilmente responsabilă, inculpatul, apărătorii și reprezentanții (art. 413 alin.(5) CPP RM).

„Dacă în cursul dezbaterilor au apărut chestiuni noi, adică alte susțineri sau excepții decât cele pe care le implică motivele de apel, și nu doar simple argumente, după ce toate părțile au avut cuvântul, procurorul și oricare dintre părți își pot prezenta poziția în legătură cu aceste

⁵⁹⁶ Recomandarea CSJ nr.53 din 12.07.2013 cu privire la procedura de examinare a apelului conform modificărilor și completărilor din Codul de procedură penală, introduce prin Legea nr.66 din 05.04.2012, M.O. 155-159/27.07.2012, în vigoare 27.10.2012. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a RM nr.9, 2013, p.9. Pct.4 și 7.

⁵⁹⁷ Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr.122-XV din 14.03.2003. Republicat în: Monitorul Oficial al R.Moldova nr.248-251/699 din 05.11.2013.

⁵⁹⁸ Paraschiv C.S., op. cit., p. 178-179.

chestiuni, în cadrul exercitării unui drept la replica.”⁵⁹⁹ Conținutul replicilor nu trebuie să iasă din limitele cuvântărilor în dezbateri.

Potrivit opiniei Paraschiv C. „în instanța de apel, spre deosebire de prima instanță, dreptul la ultimul cuvânt poate fi exercitat și prin apărător.”⁶⁰⁰

Nu susținem această opinie. Or, ultimul cuvânt este un drept exclusiv al inculpatului care nu poate fi transmis reprezentantului său, și este o obligație a instanței de judecată de a acorda ultimul cuvânt inculpatului prezent, inclusiv când a fost îndepărtat din sală de judecată.

Dezbaterile în instanța de apel se desfășoară în limitele în care a fost judecată cauza penală, luând în considerație prevederile art. 377-378 CPP RM. Specificul dezbaterilor la această etapă a procesului penal constă în aceea că, primul ia cuvântul persoana care a declarat apelul (art. 413 alin. (5) CPP RM). Dacă sentința instanței de fond a fost atacată de către procurorul și partea apărării, primul ia cuvântul procurorul. Procurorul și apărătorul nu pot refuza participarea în dezbateri. Pentru alți participanți a procesului luarea de cuvânt în dezbateri este dreptul și nu obligația. În cazul lipsei apărătorului, în dezbateri poate participa inculpatul.

Potrivit practicii judiciare românești, desfășurarea dezbaterilor în fața instanței de apel în lipsa apărătorului inculpatului, chiar și în condițiile în care asistența juridică nu este obligatorie, reprezintă o încălcare a dreptului la apărare garantat de lege a inculpatului. „Conform, deciziei nr.329/1996 a CA Cluj, apărătorul inculpatului a declarat, că înțelege să se retragă din cauză și a părăsit sala de ședință, nemaiacordând asistența juridică inculpatului. În această situație, inculpatul-apelant a solicitat instanței acordarea unui termen pentru a-și angaja un alt apărător, dar cererea sa a fost respinsă, astfel că inculpatul nu a beneficiat de asistență juridică în acest moment al judecării. Instanța de recurs a apreciat că instanța de apel a încălcat dispozițiile art. 6 și ale art. 171 CPP României care acordă părților dreptul de a fi asistate de un apărător pe timpul desfășurării procedurii judiciare. Din punct de vedere al instanței de recurs, instanța de apel trebuia să amâne judecarea pentru a da posibilitatea inculpatului să își angajeze un alt apărător în locul celui care s-a retras, chiar dacă asistența juridică în cauză nu era obligatorie.”⁶⁰¹

Pamfil M.L., Movileanu C. și Munteanu C.A. au exprimat dezacord cu decizia instanței de recurs, motivând poziția sa prin aceea că, atâta timp cât asistența juridică nu era obligatorie, instanța nu era obligată să procedeze la amânarea cauzei pentru ca inculpatul să-și angajeze un alt apărător. Situația este identică celei în care apărătorul inculpatului nu se prezintă nejustificat la judecată; dacă nu sunt temeiuri de participare obligatorie a apărătorului, judecata va avea loc

⁵⁹⁹ *Ibidem*, p. 179.

⁶⁰⁰ Paraschiv C.S., *op. cit.*, p. 179.

⁶⁰¹ Pamfil M.L., Movileanu C., Munteanu C.A., *op.cit.*, p. 80.

în lipsa acestuia, fără ca instanța să aibă obligația de a amâna cauza pentru ca apărătorul să se prezinte, căci o asemenea atitudine ar putea fi folosită în mod abuziv de cei interesați în tergiversarea cauzei. În opinia autorilor, soluția pronunțată de instanța de recurs în speța prezentată mai sus, „nu reprezintă decât un precedent periculos, care poate fi folosit în practică pentru întârzierea rezolvării unor cauze penale.”⁶⁰²

Instanța/președintele ședinței nu are dreptul să limiteze părțile în timp pentru luările de cuvânt. Participanții la proces au dreptul să facă referire în cuvântările sale la probele care au fost cercetate și verificate în cadrul ședinței de judecată atât în instanța de apel, cât și în instanța de fond, și care nu au fost considerate inadmisibile. În cazul existenței contradicțiilor în probe, concluziile trebuie să fie bazate pe probele cercetate nemijlocit în cadrul cercetărilor judecătorești a instanței de apel.

Cuvântările procurorului în dezbaterile judiciare în instanța de apel au un rol procesual semnificativ, deoarece se formulează poziția finală a procurorului, se propune soluția privind soluționarea fondului cererilor de apel, ajută la formarea opiniei/convingerii a instanței, adoptării unei decizii motivate, întemeiate și legale. Conținutul cuvântărilor procurorului depinde de hotărârea care o solicită să fie adoptată.

Cum a evidențiat Sevastianic I., nici CPP FR și nici ordinele Procurorului General al FR nu identifică ce structură și conținutul trebuie să aibă discursul acuzatorului de stat. Cu toate acestea legea conține o cerință pentru luările de cuvânt de către părțile în proces. Dezbaterile judiciare se petrec în limitele în care cauza penală a fost examinată în instanța de apel (art.389.14 alin.1 CPP FR), respectiv, acuzatorul de stat nu poate să se refere la chestiunile care nu au fost obiectul cercetării în instanța de apel.⁶⁰³

Ordinul Procurorului General al RM, nr.2/21 din 02.01.2018 „cu privire la organizarea activității procurorilor în domeniul reprezentării învinuirii în instanțele judecătorești”, conține o structură a discursului la care trebuie să se orienteze procurorii⁶⁰⁴. Însă, aceste prevederi potrivesc mai mult pentru etapa dezbaterilor din prima instanță.

Or, structura discursului procurorului în instanța de apel este asemănătoare cu discursul procurorului din prima instanță, dar, luând în considerație că, pe cauza penală deja a fost adoptată o hotărâre judecătorească, există o sarcină de a indica instanței de apel la toate încălcările admise de prima instanță, motivând că anume aceste au contribuit la adoptarea unei sentințe ilegale și neîntemeiate. Reieșind din literatura de specialitate, practica procurorului,

⁶⁰² Pamfil M.L., Movileanu C., Munteanu C.A., *op.cit.*, p. 81.

⁶⁰³ Севастьяник И., *op. cit.*, c. 151.

⁶⁰⁴ *Ordinul Procurorului General cu privire la organizarea activității procurorului în domeniul reprezentării învinuirii în instanțele judecătorești, nr.2/21 din 02.01.2018*, pct.17. Biblioteca Procuraturii Generale a RM.

putem concluziona că, discursul procurorului poate fi împărțit în trei părți: introductivă, partea generală sau motivată, și concluzii.

În partea introductivă a discursului este necesar de a fi inclusă informația privind hotărârea atacată, infracțiunea incriminată inculpatului, motivele de casare a sentinței.

Conținutul părții motivate a discursului procurorului depinde de soluția care solicită să fie adoptată de către instanța de apel. Dacă se solicită modificarea sentinței în partea stabilirii pedepsei, atunci accentul deosebit trebuie să fie acordat la analiza sentinței din punctul de vedere al temeiniciei, individualizării corecte și echitatea pedepsei. Dacă se solicită casarea sentinței din cauză că soluția nu corespunde circumstanțelor de fapt ale cauzei penale constatate de prima instanță, atunci este necesar de a motiva discursul pe aprecierea probelor.

În ultima parte a discursului, procurorul face concluzii, rezumând cele analizate în discursul său și face propuneri concrete cu privire la soluția ce trebuie să fie adoptată de către instanța de apel. Dacă, spre ex., procurorul consideră că, sentința instanței de fond este neîntemeiată în partea pedepsei stabilite inculpatului, atunci în cuvântările sale se va axa pe aprecierea sentinței din punctul de vedere al corespunderii cerințelor temeiniciei și individualizării corecte a pedepsei penale.

„Când se contestă sentința privind aspectele de fapt ale cauzei și comiterii infracțiunii, partea importantă a discursului procurorului trebuie să se refere la aprecierea probelor care stabilesc fapta infracțională și vinovăția persoanei care a comis-o. Acestea pot fi probele care nu au fost luate în considerație de prima instanță la adoptarea sentinței sau probele noi prezentate de către părți. Evident că, aceleași cerințe trebuie să fie aplicate în cuvântările procurorului în cazurile când se contestă sentința de achitare ilegală și neîntemeiată.”⁶⁰⁵

Evident că, în situația în care se contestă o sentință de achitare, din motivul că această este nemotivată și neîntemeiată, conținutul discursului acuzatorului de stat va cuprinde probele cercetate în ședință de judecată, precum și cele noi administrate în instanța de apel.

Procurorul trebuie să generalizeze tot ce a fost cercetat, verificat și studiat în cadrul ședințelor de judecată în instanța de apel, să facă o analiză minuțioasă a coroborării probelor cercetate și aprecierea lor, să indice la încălcările admise de către instanța de fond și prezintă instanței de judecată și a părților concluziile respective asupra fondului cauzei penale examinate. O atenție deosebită trebuie să fie acordată pentru probele, care confirm vinovăția inculpatului și încălcările care au contribuit la adoptarea unei sentințe nemotivate și neîntemeiate.

⁶⁰⁵ Халиулин А., Резинкина А., Решетова Н., *op. cit.*, с. 65.

Desigur că, analiza și aprecierea probelor nu poate fi unilaterală. Procurorul trebuie să analizeze și să aprecieze nu numai probele care confirm vinovăția, dar și cele care confirm argumentele apărării. În fiecare caz, trebuie să motiveze de ce sunt veridice unele probe, iar alte – nu, de ce unele probe sunt pertinente, iar alte nu au importanță pentru cauza. O atitudine obiectivă în analiza și aprecierea probelor mărește caracterul convingător al discursului.

Poate să apară întrebare dacă acuzatorul de stat în cadrul dezbaterilor poate să facă referire la probele care nu au fost cercetate nemijlocit, însă au fost puse în baza sentinței primei instanțe?

Pe de o parte, părțile în dezbateri judiciare nu pot face referire la probele, care nu au fost cercetate în ședința de judecată sau au fost recunoscute inadmisibile. Din altă parte, în cazul în care declarațiile persoanelor care au fost audiate în prima instanță se contestă de către părți, la solicitarea acestora, instanța de apel poate audia aceste persoane (art. 414 alin. (3) CPP RM). Însă, instanța de apel verifică declarațiile și probele materiale examinate de prima instanță prin citirea lor în ședința de judecată, cu consemnarea în procesul-verbal (art. 414 alin. (2) CPP RM).

Reieșind din cele expuse, considerăm că, procurorul și alți participanți la dezbateri, pot face referire atât la probele cercetate nemijlocit în instanța de apel, cât și la probele care au fost verificate și cercetate în instanța de fond, cu excepția celor care au fost recunoscute ca inadmisibile.

Cum a menționat Sinceva I., discursul procurorului în instanța de apel este legat de apelul declarat, însă nu trebuie să fie limitat doar la repetarea conținutului acestuia. Procurorul este obligat să se expună sistemic și argumentat opinia sa cu privire la rezultatele verificării sentinței din punctul de vedere al chestiunilor de fapt și de drept, dovedirii vinovăției inculpatului sau nu. Totodată, nu trebuie de exclus situația în care procurorul, participant în instanța de apel, nu este de acord cu toate argumentele din cererea de apel și îl va susține doar într-o anumite parte, despre ce trebuie să se expună în susțineri verbale.⁶⁰⁶

„Desfășurarea judecății în apel are loc în următoarele etape: a) partea pregătitoare a ședinței de judecată în instanța de apel; b) cercetarea judecătorească; c) dezbateri judiciare; d) replici; e) deliberare și pronunțarea hotărârii în apel.”⁶⁰⁷

Ne oprim la particularitățile prevăzute de către legiuitorul pentru dezbateri judiciare, care se referă nu numai la conținutul lor, dar și la prevederile legii. În ce privește prima instanță, dezbaterile judiciare și ultimul cuvânt al inculpatului sunt etape independente ale judecării cauzei penale. Legiuitorul a stabilit în lege pentru acestea diferite articole.

⁶⁰⁶ Сеничева И. Прения сторон в суде апелляционной инстанции и участие в них прокурора при обжаловании оправдательного приговора. În: Теория и практика современной юридической науки. Иновационный центр развития образования и науки, Выпуск II, Самара, 2015, с. 106-109.

⁶⁰⁷ HP CSJ nr.22 din 12.12.2005, pct.14.

Ce privește desfășurarea judecării în apel, în primul rând, legea nu prevede pentru apelul așa numite dezbateri judiciare, ci luările de cuvânt (art. 413 alin.(5) CPP RM). În al doilea rând, inculpatului se acordă cel din urmă cuvântul (art. 413 alin. (7) CPP RM). Pentru faza apelului, legea nu prevede ultimul cuvânt al inculpatului.

În practică, oferirea cuvântului participanților se face în forma de dezbateri, deoarece din conținutul art. 413 alin. (6) CPP RM – „Părțile au dreptul la replică cu privire la chestiunile noi apărute în procesul dezbaterilor” – rezultă că au loc dezbateri, precum și inculpatului se acordă ultimul cuvânt.

„Conținutul cuvântărilor părților în dezbateri se desfășoară în limitele în care cauza penală a fost judecată în apel, nu și în volum deplin așa cum în prima instanță. Cu toate acestea primul ia cuvântul nu acuzatorul, ci persoana care a declarat apel.”⁶⁰⁸

„Dezbaterile judiciare în apel au ca obiect criticile aduse modului în care s-a desfășurat judecata în prima instanță și soluțiilor pronunțate de aceasta cu privire la acțiunea penală, acțiunea civilă și alte dispoziții ale hotărârii apelate. Dezbaterile au loc sub toate aspectele de fapt și de drept, în limitele situației persoanei care a declarat apelul sau la care se referă apelul declarat și în raport cu calitatea procesuală a apelantului. Luările de cuvânt trebuie să se axeze pe motivele invocate de apelant, fiecare parte argumentându-și opinia prin răsturnarea punctelor de vedere ale părții adverse cu referire la interpretarea judiciară și doctrinară a normelor de drept ce justifică soluția pentru care pledează. În ședința de judecată în apel, se discută în contradictoriu atât motivele de apel și combaterea lor, cât și erorile de fapt și de drept, pe care le-a comis prima instanță.”⁶⁰⁹

Oferirea cuvântărilor participanților, *sau dezbateri judiciare*, și acordarea inculpatului cel din urmă cuvânt, *sau ultimul cuvânt al inculpatului*, sunt incluse într-un articol al codului, însă în diferite alineate (art. 413 CPP RM). Așadar, nu se neagă independența etapelor respective în desfășurarea apelului. Locul dezbaterilor și a ultimului cuvânt în structura judecării apelului nu depinde de stipulările legale în CPP.

Referindu-ne la prima instanță, observăm că, dezbaterile judiciare și ultimul cuvânt al inculpatului sunt prevăzute într-o secțiune din capitolul legii procesual-penale. Pentru alte părți a judecării precedente acestora, la fel sunt atribuite secțiunile separate (Secțiunea 1 „Partea pregătitoare a ședinței de judecată” și Secțiunea a 2-a „Cercetarea judecătorească”). Această presupune unicitatea dezbaterilor și a ultimului cuvânt, care fiind incluse într-o secțiune, prezintă o parte componentă a judecării.

⁶⁰⁸ Головки Л.В., *op. cit.*, c. 1100.

⁶⁰⁹ HP CSJ nr.22 din 12.12.2005, pct.14.1.2.

Bazându-se pe prevederile art. 413 alin. (1) CPP RM, putem analiza locul ce îl au dezbaterile și ultimul cuvânt în cadrul judecării apelului și independența lor.

„Dezbaterile judiciare este etapa de finalizare a judecării cauzei în prima instanță, etapă la care părțile pot să-și expună opinia referitor la probele examinate în cadrul cercetării judecătorești.”⁶¹⁰ Discursul acuzatorului de stat în instanța de judecată este una din cele mai responsabile etape ale susținerii acuzării de stat, care cuprinde concluziile finale la care s-a ajuns în urma judecării cauzei și constituie un bilanț al probelor cercetate de către instanță.⁶¹¹

Art. 413 alin.(5) CPP RM stipulează că: „Președintele ședinței oferă cuvântul apelantului, intimatului, apărătorilor și reprezentanților lor, apoi procurorului. Dacă între apelurile declarate se află și apelul procurorului, primul cuvânt îl are acesta”.

Rezinchina A., care a menționat că, dacă hotărârea judecătorului a fost atacată de către acuzator și participantul părții apărării, atunci primul trebuie să ia cuvântul acuzatorul de stat sau privat. Și conform opiniei lui Sidorova N. – dacă apelurile au fost declarate de către ambele părți, atunci în astfel de situații urmează dezbaterile a fi conduse conform ordinii obișnuite, în care primul cuvânt îl are partea acuzării.⁶¹²

Suhova O. și Sargaeva T. au concluzionat că, la stabilirea ordinii luărilor de cuvânt de către participanții la proces în cadrul dezbaterilor judiciare trebuie de avut în vedere poziția lor, spre exemplu, inculpatul și apărătorul lui trebuie să ia cuvântul unul după altul.⁶¹³

Dacă sentința instanței de fond a fost atacată de către alți participanți, atunci reieșind din prevederile art. 413 alin. (5) CPP RM primul ia cuvânt apelantul. În cazul declarării apelurilor de către ambele părți, primul ia cuvânt partea vătămată, dacă procurorul nu a declarat apel. În aspectul analizat apare atât asemănarea, cât și diferența consecutivității luărilor de cuvânt de către participanții la proces în prima instanță și în instanța de apel. Asemănările judecării în prima instanță și în apel sunt în aceea că, în cazul dezacordului ambelor părți cu hotărârea primei instanțe, prima ia cuvântul partea acuzării. Diferența constă în aceea că, dacă în ședința de judecată a primei instanțe primul ia cuvântul procurorul (art. 366 alin.(1) CPP RM), atunci în instanța de apel primul poate să ia cuvântul oricare din persoane care au declarat apel. Dacă hotărârea judecătorească a fost contestată de către mai mulți participanți la proces din partea

⁶¹⁰ Dolea I., *op. cit.*, 2016, p. 824; Шмелева Е. *Прения сторон в суде апелляционной инстанции*. În: Вестник Оренбургского Государственного Университета, №83/март, 2008, с. 124-127.

⁶¹¹ Serbinov I. et al., *op. cit.*, p. 42.

⁶¹² Шмелева Е., *op. cit.*, с. 126.

⁶¹³ Сухова О., Саргаева Т. *Прения сторон в суде апелляционной инстанции по уголовному делу и проблемы участия в них стороны защиты*. În: ОГАРЁВ-ONLINE, nr.3(92), 2017. Национальный исследовательский Мордовский государственный университет им. Н.П. Огарёва, г. Саранск, Республика Мордовия, eISSN: 2311-2468. [Citat 06.08.2020] Disponibil: <http://journal.mrsu.ru/wp-content/uploads/2017/03/suxova-sargaeva.pdf>

acuzării, atunci este necesar de a stabili ordinea cuvântărilor lor. Spre ex., dacă sentința a fost atacată de către procuror și partea vătămată (fie prin reprezentantul sau reprezentantul legal), atunci în acest caz este logic să fie aplicată ordinea prevăzută în art. 413 alin. (5) CPP RM. Primul ia cuvântul procurorul, ordinea cuvântărilor altor persoane din partea acuzației o stabilește președintele ședinței. Aceasta trebuie să fi făcută, reieșind din conținutul cererilor de apel, ca argumentele unui participant să fie confirmate prin argumentele altui.

În continuare trecem la partea apărării și vom analiza consecutivitatea cuvântărilor participanților în cazul contestării sentințelor. Este evident că părții apărări îi va fi oferită cuvântarea în al doilea rând. Potrivit art. 413 alin. (5) CPP RM, primul va lua cuvânt apelantul, care poate fi inculpatul, apărătorul acestuia sau reprezentantul lui legal. Dacă din partea părții apărării au fost declarate mai multe apeluri, atunci, considerăm că, trebuie de procedat ca și în ședința de judecată în prima instanță. Potrivit regulii generale în prima instanță cuvântarea apărătorului este o parte obligatorie a dezbaterilor judiciare. Doar în cazuri excepționale, când apărătorul lipsește (art. 71 CPP RM), cuvântarea lui în dezbateri judiciare este înlocuită cu cuvântarea inculpatului (art. 377 alin.(2) CPP RM – „Dezbaterile judiciare constau din cuvântările ... apărătorului și inculpatului când apărătorul nu participă în cauza dată sau dacă inculpatul cere cuvântul”). Primul trebuie să ia cuvântul avocatul. Ordinea cuvântărilor în continuare iarăși va fi stabilită de instanța de apel, reieșind din prevederile art. 377 alin.(2) și art. 413 alin.(5) CPP RM).

Ce privește participarea în dezbateri judiciare a persoanelor, care nu au contestat sentința, dar s-au prezentat la ședința din instanța de apel, după cuvântarea apelantului următorii trebuie să ia cuvântul participanții din partea lui. La stabilirea consecutivității cuvântărilor participanților trebuie să fie luată în considerație poziția unică a acestora, spre exemplu, inculpatul și apărătorul lui trebuie să se expună unul după altul, reieșind din faptul cine a declarat apel.⁶¹⁴

Astfel, la stabilirea ordinii cuvântărilor participanților la ședința instanței de apel trebuie de condus după criteriul integrității poziției părții în proces. Această înseamnă că, după cuvântarea apelantului, următorul în dezbateri trebuie să ia cuvântul persoana care nu a declarat apel după pronunțarea sentinței și face parte din aceeași parte în procesul penal. Dacă sentința a fost atacată de către ambele părți în proces, cuvântul să acorde altei părți adverse, din care primul va lua cuvântul apelantul, iar ulterior alți participanți prezenți la ședința și care nu au declarat apel. Reieșind din situația că, apărătorul și reprezentantul pot fi atât la apelant, cât și la intimat, la aceste persoane poate fi reprezentantul legal (art. 77 CPP RM), reprezentant, succesorul

⁶¹⁴ Шмелева Е., *op.cit.*, c. 125.

procedural, avocatul, putem să propunem o completare a formulării respective din alin.(5) art. 413 CPP RM.

Cu referire la partea civilă, persoana civilmente responsabilă și reprezentanții lor, considerăm că analiza făcută mai sus la fel se aplică și în privința acestor participanți. Totodată, regula aplicată în prima instanță, potrivit căreia în dezbaterile judiciare partea civilmente responsabilă și reprezentantul ei i-au cuvântul după partea civilă și a reprezentantului acestuia (art. 377 alin.(2) CPP RM), va fi aplicată întotdeauna și în instanța de apel.

Șmeliova E. a propus spre examinare o situație prin care hotărârea instanței de judecată este atacată doar de către unu sau mai mulți reprezentanți al unei părți la proces. Care este ordinea cuvântărilor a participanților în acest caz? Potrivit lui Șmeliova E., „în această situație ordinea cuvântărilor trebuie să corespundă primei instanțe. Dacă hotărârea judecătorească nu a fost atacată de către nici o persoană din partea acuzării, atunci primul cu cuvintele de referință trebuie să ia acuzatorul. Dacă împotriva hotărârii nu au fost înaintate pretenții de nici un participant din partea părții apărării, atunci primul trebuia să ia cuvântul apărătorul.”⁶¹⁵

Trebuie de menționat că, în ce privește succesorul procedural al părții vătămate sau a părții civile, ca participant la proces, acesta nu se menționează în dezbateri judiciare nici din instanța de fond (art. 377 CPP RM), nici în dezbateri judiciare din instanței de apel (art. 413 CPP RM).

Potrivit opiniei lui Covtun N. și Alexandrov A., „ordinea dezbaterilor judiciare în instanța de apel se bazează nu pe participarea activă a părților, ci a instanței de judecată”, și că „în toate cazurile primul trebuie să ia cuvântul acuzatorul. Ordinea ulterioară a cuvântărilor participanților la proces trebuie să fie stabilită de către instanța de judecată la propunerea părților”.⁶¹⁶

După terminarea dezbaterilor, inculpatului are cel din urmă cuvântul (art. 413 alin.(7) CPP RM).

Potrivit lui Udriou M., „președintele completului de judecată dă ultimul cuvânt inculpatului personal, în toate gradele ordinare de jurisdicție, precum și în căile extraordinare de atac. Neacordarea ultimului cuvânt personal inculpatului este sancționată, în principiu, cu nulitatea relativă, cu excepția cazurilor când această încălcare a dispozițiilor legale ar putea afecta aflarea adevărului și justa soluționare a cauzei.”⁶¹⁷

„În ultimul cuvânt al inculpatului, înainte de adoptarea hotărârii, i se oferă posibilitatea în ultimul rând să expună atitudinea sa față de învinuirea înaintată, sentința pronunțată și cererii de apel declarate, precum și să dea o apreciere atât pentru acțiunile proprii, cât și asupra rezultatelor

⁶¹⁵ Шмелева Е., *op.cit.*, p. 126.

⁶¹⁶ *Ibidem.*

⁶¹⁷ Udriou M, *op.cit.*, 2018, p. 399.

cercetărilor judecătorești.”⁶¹⁸ Conform practicii judiciare românești, înainte de terminarea ședinței de judecată în apel, instanța de judecată are obligația de a-i da inculpatului ultimul cuvânt, astfel ca acesta să își poată manifesta poziția față de susținerile făcute de procuror și de părți și față de cauza penală în care este implicat. Neîndeplinirea acestei obligații de către instanță atrage casarea hotărârii cu trimiterea spre rejudecare.⁶¹⁹

Pamfil M.L., Movileanu C. și Munteanu C.A. au opinat că soluția instanței de recurs reflectă un formalism excesiv. „Instanța de apel a încălcat dispozițiile legale procedând la judecarea apelului fără a le da inculpaților ultimul cuvânt, dar omisiunea instanței putea fi înlăturată prin acordarea acestui cuvânt în fața instanței de recurs, fără a ne întoarce la judecata în apel. Numai în situația în care inculpații, cu ocazia ultimului cuvânt, ar fi relevat împrejurări noi, esențiale pentru soluționarea cauzei, trimiterea spre rejudecare a cauzei apare ca justificată.”⁶²⁰

Atât instanța de apel, cât și participanții la proces, se atârnă formal la etapa dezbaterilor judiciare. Cuvântările părților, de obicei, se limitează la repetarea argumentelor expuse anterior în cadrul cercetării judecătorești, sau dublează dovezile din cererile de apel, sau de fapt nu au loc. Participanții la proces se limitează la una și aceeași frază tradițională că susțin argumentele din cererea de apel, precum și cererii privind casarea, modificarea sau menținerea în vigoare a sentinței instanței de fond.

Cuvântarea procurorului are o importanță deosebită, deoarece asigură instanța la formarea unei opinii asupra cauzei, adoptării unei hotărâri legale și întemeiate. Participarea procurorului în dezbateri, îi acordă posibilitate de a supune criticii hotărârea atacată, să-și expună dovezile sale despre vinovăția persoanei. Scopul principal al luărilor de cuvânt de către procuror constă în convingerea instanței de judecată și a altor participanți la proces în corectitudinea poziției sale, ceea ce poate fi atinsă doar prin pregătirea minuțioasă a discursului. Formele unei asemenea pregătiri pot fi diferite: scrierea unui discurs în întregime, schițarea în scris a unui plan, scrierea de teze ș.a., și depinde de complexitatea cauzei penale examinate, experiența și calificarea procurorului, particularitățile gândirii.

⁶¹⁸ Лупинская П., *op. cit.*, 2009, c. 720.

⁶¹⁹ În speță, dec. nr.644/2000 a CA Pitești, inculpații au fost condamnați în primă instanță la pedeapsa închisorii pentru infracțiunea de furt calificat și complicitate la furt. Sentința a fost casată parțial prin decizia instanței de apel, în sensul deducerii din pedeapsa aplicată a perioadei de reținere și arestare. Însă, instanța de apel a omis să acorde inculpaților ultimul cuvânt. Pe acest temei, decizia instanței de apel a fost casată în recurs și s-a dispus trimiterea cauzei spre rejudecare, motivându-se că prin neacordarea ultimului cuvânt li s-a produs inculpaților o vătămare procesuală ce nu poate fi înlăturată altfel decât prin casarea hotărârii și rejudecarea apelului, cu ascultarea ultimului cuvânt al inculpaților. (Pamfil M.L., Movileanu C., Munteanu C.A., *op. cit.*, p. 83.)

⁶²⁰ Pamfil M.L., Movileanu C., Munteanu C.A., *op. cit.*, p. 83-84.

3.4. Acțiunile procurorului după pronunțarea deciziei a instanței de apel

Activitatea procurorului în instanța de apel nu se finisează odată cu pronunțarea deciziei. După examinarea apelului, instanța de apel urmează să respecte întocmai cerințele art. 338-340, 418 CPP RM. Neîndeplinirea acestor cerințe echivalează cu încălcarea dreptului la apărare al persoanelor implicate în proces.⁶²¹

După pronunțarea deciziei procurorul întreprinde următoarele acțiuni: 1 - studiază decizia instanței de apel; 2 - verifică corectitudinea întocmirii procesului-verbal al ședinței de judecată; 3 - decide dacă declară sau nu recursul ordinar împotriva acesteia.

Studierea deciziei instanței de apel presupune **verificarea corespunderii deciziei cerințelor legii**, adică prevederilor art. 417 CPP RM în coroborare cu art. 394 CPP RM. Mai mult ca atât, în HP CSJ nr.22 din 12.12.2005, în pct.22.1., se indică ce trebuie să conțină **partea introductivă a decizie**. Datele de identitate a inculpatului trebuie să fie indicate corect.⁶²² În cazul depistării erorilor materiale, procurorul trebuie să depună un demers privind corectarea erorilor respective.⁶²³ Or, „dacă la judecarea apelului au fost depistate erori materiale evidente, dar care nu provoacă dubii (greșeli comise la scrierea numelui și prenumelui părților în proces, greșeli aritmetice ori care indică incorect tipul penitenciarului, precum și folosirea neadecvată a sinonimelor), examinarea se scoate de pe rol, iar dosarul din oficiu se restituie instanței care a adoptat hotărârea pentru înlăturarea erorilor în conformitate cu cerințele art. 248-250 CPP RM.”⁶²⁴

După partea introductivă a deciziei, instanța de apel trebuie să descrie fapta constatată de prima instanță conform căreia inculpatul a fost declarat vinovat.⁶²⁵ Instanța de apel este obligată în **partea descriptivă** a hotărârii de condamnare să descrie fapta criminală, ca fiind dovedită.⁶²⁶

⁶²¹ Popovici T. și Dolea I. *Apelul*. În: coord. ed. Poalelungi M. *Manualul judecătorului pentru cauze penale*. Chișinău: Î.S.F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2013, p. 391-392.

⁶²² CP CSJ a reținut că, „în cuprinsul sentinței și în decizia instanței de apel inculpatul este indicat sub numele XXX Nicolai XXX, însă, potrivit copiei buletinului de identitate a inculpatului, este indicat numele inculpatului - XXX Nicolae XXX, prin urmare în decizia urmează se fie indicat numele corect a inculpatului - XXX Nicolae XXX.” (DCP CSJ din 18.07.2017. Dos. nr.1ra-872/2017, pct.8. [Citat 23.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=9250)

⁶²³ CA Cahul a examinat dos. nr.05-1a-1264-15112018, în privința lui B.R.Grigorie. Potrivit părții introductive a DCA, au fost indicate greșit patronimicul inculpatului – Grigore, și IDNP inculpatului. La fel, a fost indicat greșit locul comiterii infracțiunii, denumirea străzii a fost tradusă mot-a-mot din limba rusă în limba de stat. Procurorul a înaintat demersul cu privire la corectarea erorilor, care a fost admis. (Dos. nr.1-97/2018. Arhiva Judecătorei Cahul, sediul Taraclia.)

⁶²⁴ HP CSJ nr.22 din 12.12.2005, pct.22.1 alin.2.

⁶²⁵ DCP CSJ din 26.02.2008. Dos. nr.1ra-44/2008. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a RM, nr.10, 2008, p. 15.

⁶²⁶ DCP CSJ din 03.02.2015. Dos. nr.1ra-86/2015. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a RM, nr.2-3, 2015, p. 44.

Într-o cauză penală, pronunțând o nouă hotărâre, instanța de apel în partea descriptivă a deciziei nu a expus fapta de săvârșirea căreia inculpatul a fost declarat vinovat, ceea ce a servit ca temei de casare a deciziei de instanța de recurs.⁶²⁷

De asemenea, „în partea descriptivă se expune fondul apelului, conținutul solicitărilor părților participante în ședința judiciară, argumentele suplimentare. În continuare în decizie se expune concluzia generală a instanței pe marginea apelului și temeiurile de fapt și de drept, motivele adoptării soluției respective. Instanța de apel este obligată să se pronunțe asupra tuturor motivelor indicate în apel. În partea descriptivă decizia trebuie să corespundă tuturor cerințelor art. 394 CPP RM, adică prevăzute pentru partea descriptivă a sentinței. Nerespectarea acestor cerințe echivalează cu nerezolvarea fondului apelului.”⁶²⁸

Decizia instanței de apel trebuie să cuprindă temeiurile de fapt și de drept care au condus, după caz, la respingerea sau admiterea apelului, precum și motivele adoptării soluției respective.⁶²⁹

Scopul motivării este de a demonstra părților că au fost ascultate, contribuind astfel la o mai bună acceptare de către acestea a deciziei. În plus, obligă pe judecător să-și întemeieze motivarea pe argumente obiective și să prezerve drepturile apărării. Cu toate acestea, întinderea obligației de motivare poate varia în funcție de natura hotărârii și trebuie analizată în lumina circumstanțelor speței (*hot. CtEDO Ruiz Torija c. Spania din 09.12.1994, nr.18390/91, §. 29*⁶³⁰).

Totodată, instanța nu este obligată să furnizeze un răspuns detaliat fiecărui argument invocat (*hot. CtEDO Van de Hurk c. Țările de Jos din 19.04.1994, nr.16034/90, §. 61*⁶³¹), însă, din hotărâre trebuie să reiasă cu claritate că problemele invocate în speță au fost abordate (*hot. CtEDO Boldea c. România din 15.02.2007, nr.19997/02, §. 30*⁶³²).

Instanțele naționale trebuie să indice suficient de clar motivele pe care se întemeiază, astfel încât justițiabilul să-și poată exercita în mod util dreptul de recurs de care dispune (*hot. CtEDO*

⁶²⁷ DCP CSJ din 30.01.2001. Dos. nr.1r/a-7/2001, p.2. Arhiva Curții Supreme de Justiție a RM [Citat 23.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php

⁶²⁸ HP CSJ nr.22 din 12.12.2005, pct.22.2; DCP CSJ din 31.01.2012. Dos. nr.1ra-102/2012. Arhiva CSJ RM [Citat 23.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php

⁶²⁹ HP CSJ din 07.05.2001. Dos. nr.4-1r/a-5/2001. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr.3, 2002, p.14; DCP CSJ din 07.05.1998. Dos. nr.1r/e-66/98, p.2. Arhiva Curții Supreme de Justiție a RM [Citat 23.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php

⁶³⁰ Hotărârea CtEDO Ruiz Torija c. Spania, nr.18390/91, 09.12.1994, §. 29. [Citat 23.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-57909>

⁶³¹ Hotărârea CtEDO Van de Hurk c. Țările de Jos, nr.16034/90, 19.04.1994, §. 61. [Citat 23.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-57878>

⁶³² Hotărârea CtEDO Boldea c. România, nr.19997/02, 15.02.2007, §. 30. [Citat 23.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-122801>

Hadjianastassiou c. Grecia, din 16.12.1992, nr.12945/87, §. 34-35⁶³³, și *Boldea c. România* din 15.02.2007, nr.19997/02, §. 29-30).

În cazul când instanța de apel, la cererea părților, a administrat probe noi, ea urmează să le descrie în textul deciziei, cu aprecierea lor. Dacă instanța de apel admite apelul cu rejudecarea cauzei, decizia trebuie să cuprindă analiza probelor pe care s-a bazat instanța pronunțând hotărârea, să indice din ce motive ele urmează a fi reapreciate ori respinse ca probe.⁶³⁴

Instanța de apel a pus la baza deciziei de condamnare o probă care nu a fost cercetată de instanța de fond și nici nu a fost verificată la judecarea cauzei în ordine de apel, motiv pentru care CPL CSJ a casat decizia și a dispus rejudecarea cauzei de către instanța de apel.⁶³⁵

Dacă instanța de apel nu apreciază, din punct de vedere al pertinentei, concludentei, utilității și veridicității probele prezentate în sprijinul învinuirii, această constituie temei de casare a deciziei.⁶³⁶

În cazul în care instanța de apel nu este de acord cu aprecierea probelor de către procuror și ajunge la concluzia de a pronunța o hotărâre de achitare, urmează să dezvăluie această concluzie, expunându-și punctul său de vedere asupra fiecărei probe indicate de apelant.⁶³⁷

În situația când instanța de apel stabilește numai valoarea unora din probele administrate în instanța de fond, fără a motiva o altă parte a acestora, decizia este susceptibilă recursului.⁶³⁸

Curtea Constituțională a RM a menționat despre necesitatea respectării de către instanțele de apel a prevederilor art.art.101 alin.(1) și (4), 314 alin.(1), 414 alin.(1) și (4) CPP RM și „obligația judecătorului de a motiva în hotărâre admisibilitatea sau inadmisibilitatea probelor administrate, verificarea legalității și caracterul fundamentat al hotărârii atacate în baza probelor examinate de prima instanță și în baza oricăror probe noi prezentate instanței de apel, având competența de a da o nouă apreciere probelor.”⁶³⁹

⁶³³ Hotărârea CtEDO *Hadjianastassiou c. Grecia*, nr.12945/87, 16.12.1992, §. 34-35. [Citat 23.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-57779>

⁶³⁴ HP CSJ nr.22 din 12.12.2005, pct.22.2.

⁶³⁵ DCP CSJ din 21.10.2014. Dos. nr.1ra-1546/2014. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție, nr.12, 2014, p.24.

⁶³⁶ DCP CSJ din 21.02.2012. Dos. nr.1ra-3/2012. Arhiva Curții Supreme de Justiție a RM [Citat 23.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php

⁶³⁷ DCP CSJ din 05.06.2007. Dos. nr.1ra-486/2007. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr.2007, p.18.

⁶³⁸ DCP CSJ din 17.07.2012. Dos. nr.1ra-596/2012. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr.12, 2012, p.11.

⁶³⁹ DCC de inadmisibilitate a sesizării nr.90g/2018 orivind excepția de neconstituționalitate a articolelor 90 și 95 CPP, nr.78 din 09.07.2018, pct.28-29. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 16.11.2018 nr.424-429/161.

Una din chestiunile importante de drept pe care trebuie să le soluționeze instanța de apel sunt individualizarea și aplicarea justă a pedepsei.⁶⁴⁰ În acest caz, sarcina procurorului constă în analiza aplicării corecte a legii penale.

Instanța de apel la judecarea apelurilor urmează să pronunțe asupra tuturor motivelor invocate cererea de apel. Decizia trebuie să cuprindă motivele pe care se întemeiază soluția adoptată, iar nerespectarea acestor cerințe se apreciază ca nerezolvare a fondului cauzei în apel.⁶⁴¹

„Garanțiile consacrate în art. 6 §. 1 din CEDO includ obligația instanțelor judecătorești naționale de a motiva cu suficientă claritate deciziile sale (H. c. Belgiei din 30.11.1987, nr.8950/80, §. 53).”⁶⁴²

Curtea Constituțională a RM a menționat că, „[m]otivarea se exprimă prin faptul că la admiterea unor probe și la respingerea altora judecătorul este obligat să indice motivele unei asemenea soluții. ... Prin urmare, deciziile eronate pot fi corectate prin intermediul căilor de atac prevăzute de lege. Mai mult decât atât, CtEDO a reținut în jurisprudența sa decât atunci când o instanță de control judiciar este competentă să analizeze atât situația de fapt, cât și chestiunile de drept și să studieze în ansamblu problema vinovăției, ea nu poate, din motive ce țin de echitatea procedurii, să tranșeze asupra chestiunilor respective fără o apreciere nemijlocită a declarațiilor persoanei care susține că nu a comis actul considerat ca infracțiune (hot. *Ekbatani c. Suedia* din 26.05.1988; hot. *Constantinescu c. România* din 27.06.2000).”⁶⁴³

Nu este acceptabilă întemeierea soluției pe aprecieri contradictorii. Or, Curtea de la Strasbourg statuează că, dreptul la un proces echitabil include obligația tribunalelor de a-și motiva deciziile lor, deoarece absența motivării unei decizii judiciare poate impieta asupra acestui drept. Judecătorii trebuie să indice cu suficientă claritate motivele pe care-și întemeiază deciziile, căci numai astfel, un acuzat poate exercita căile de atac prevăzute de legislația națională. „Motivarea unei decizii judiciare este strâns legată de preocupările privitoare la asigurarea desfășurării unui proces echitabil, aceasta permițând respectarea dreptului la apărare. Motivarea este indispensabilă însăși calității actului de justiție și constituie o pavăză împotriva

⁶⁴⁰ DCP CSJ din 13.03.2012. Dos. nr.1ra-98/2012. Arhiva Curții Supreme de Justiție a RM [Citat 23.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php

⁶⁴¹ DCP CSJ din 01.12.2009. Dos. nr.1ra-1062/2009; DCP CSJ din 12.03.2002. Dos. nr.1c/a-60/2002; DCP CSJ din 05.03.2002. Dos. nr.1ca-50/2002. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr.10, 2002, p.9.

⁶⁴² DCP CSJ din 12.03.2019. Dos. nr.1ra-199/2019, p. 4. [Citat 23.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=13269.

⁶⁴³ HCC privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Codul de procedură penală (intima convingere a judecătorului), nr.18 din 22.05.2017, pct.70, 75-76. În: Monitorul Oficial al RM, 16.06.2017 nr.190-200/69.

arbitrarului.” (*Suominen c. Finlandei* din 01.07.2003, nr.37801/97, §. 37, *Kuznetsov și alții c. Rusiei* din 11.01.2007, nr.184/02, §. 85).

Susținerea a două poziții care sunt total contradictorii, duce la încălcarea dreptului la un proces echitabil al inculpaților. Or, motivarea instanței trebuie să fie clară și să ofere inculpaților siguranța că au fost auziți (*Fomin c. Moldova* din 11.10.2011, nr.36755/06, §. 31⁶⁴⁴). În afară de aceasta, motivarea hotărârilor este un instrument important în asigurarea transparenței justiției și existența unui control social asupra acesteia. (*Hirvisaari c. Finlandei*, din 27.09.2001, nr.49684/99, §. 30).⁶⁴⁵

În cazul în care instanța de apel nu s-a pronunțat asupra argumentelor expuse în cererea de apel, instanța de recurs nu este abilitată cu dreptul de a soluționa argumentele expuse în cererea de apel. Cauza urmează a fi supusă rejudecării.⁶⁴⁶

În cazurile nominalizate sunt temeuri de declarare a recursului ordinar.

„Potrivit jurisprudenței naționale, sentința trebuie să corespundă atât după formă, cât și după conținut cerințelor art. 384-397 CPP RM. Sentința se expune în mod consecvent, astfel ca noua situație să decurgă din cea anterioară și să aibă legătură logică cu aceasta, excluzându-se folosirea formulărilor inexacte (HP CSJ nr.22 din 12.12.2005 privind sentința judecătorească, pct.3).”⁶⁴⁷

Dispozitivul deciziei instanței de apel trebuie să corespundă concluziilor făcute de instanță în partea descriptivă.⁶⁴⁸ Procurorul trebuie să verifice corespunderii dispozitivului deciziei instanței de apel cu cerințele normelor procesual-penale.

⁶⁴⁴ Hotărârea CtEDO *Fomin c. Moldova*, nr.36755/06, din 11.10.2011, §31. [Citat 23.03.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-124104>.

⁶⁴⁵ DCP CSJ din 26.02.2019. Dos. nr.1ra-122/2019, p.8. [Citat 23.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=13206.

⁶⁴⁶ DCP CSJ din 20.07.2010. Dos. nr.1ra-820/2010. Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 23.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.

⁶⁴⁷ În speță, instanța de apel, adoptând soluția de condamnare a inculpaților în baza art.217 alin.(4) lit.b) CP RM, nu a constatat și descris în fapta criminală, considerată ca fiind dovedită, scopul comiterii infracțiunii respective, acesta constituind un element calificativ esențial și decisiv în încadrarea juridică a faptei comise; nu a apreciat fiecare probă separat, din punct de vedere al pertinentei, concludenței, utilității și veridicității ei, iar toate probele în ansamblu – din punct de vedere al coroborării lor, și nu a indicat motivele pentru care instanța a respins probele aduse în sprijinul acuzării pe episodul privind săvârșirea infracțiunii prevăzute de art.217¹ alin.(4) lit.d) CP RM; în dispozitivul deciziei, a dispus confuz și divergent că casează doar: „...parțial sentința...”, nefiind clar în care partea sentința a fost casată și în care parte a fost menținută. Mai mult, dispozitivul separat conține mai multe corectări neconfirmate în modul prevăzut de lege, iar în materialele cauzei lipsește cu desăvârșire procesul-verbal din 15.10.2018 – una din datele când ar fi fost pronunțat acest dispozitiv, devenind imposibilă verificarea legalității adoptării acestui act procedural; și-a întemeiat concluziile pe probe neverificate în ședința de judecată a instanței de apel și neconsemnate în procesul-verbal, cum ar fi declarațiile date în instanța de fond de către inculpatul B.V. și ordonanța privind recunoașterea mijlocului de transport de model „XXX”, n.î. XXX, ce aparține lui B.V., drept corp delict și anexare la cauza penală. (DCP CSJ din 19.02.2019. Dos. nr.1ra-402/2019, pct.6. [Citat 23.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=13157)

⁶⁴⁸ HP CSJ nr.22 din 12.12.2005, pct.23.

Într-o cauză penală, dispozitivul hotărârii a fost expus neclar, fără a fi specificate și concretizate care anume cerințe ale apelanților se admit și care se resping, deoarece după cum rezultă din motivarea soluției, apelurile n-au fost admise integral.⁶⁴⁹ O asemenea decizie este susceptibilă recursului ordinar.

În speță, instanța de apel în partea descriptivă a invocat încadrarea juridică a acțiunilor inculpatului în baza art. 264 alin.(1) CP RM, iar în dispozitivul deciziei inculpatul a fost recunoscut vinovat de comiterea infracțiunii prevăzute de art. 261 alin.(2) CP RM. Astfel, motivarea soluției contrazice dispozitivul hotărârii, ceea ce constituie o eroare judiciară, care nu poate fi corectată de instanța de recurs.⁶⁵⁰

Erorile de conținut nu se îndreaptă conform dispozițiilor art. 249 CPP RM, dar prin intermediul căilor de atac. Erorile ce se referă la pedeapsa penală nu sunt cuprinse de normele precitate. Prin urmare, soluția din dispozitivul deciziei privind pedeapsa penală, la caz, înlocuirea mărimumi amenzii stabilite inculpatului cu una mai mare, nu se referă la omisiuni prevăzute în normele sus menționate și nu poate fi corectată printr-o încheiere adoptată în temeiul art. 249 CPP RM, dar prin intermediul căilor de atac.⁶⁵¹ Aceeași regulă se referă și la pedeapsa complementară.⁶⁵²

O importanță deosebită pentru activitatea procurorului reprezintă și **verificarea procesului-verbal al ședinței de judecată** în instanța de apel. Or, în temeiul art. 413 alin. (8) CPP RM, în ședința de judecată a instanței de apel se întocmește un proces-verbal în corespundere cu art. 336 CPP RM. Procurorul trebuie să verifice dacă conținutul procesului-

⁶⁴⁹ DCP CSJ din 28.02.2012. Dos. nr.1ra-18/2012. Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 23.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php

⁶⁵⁰ DCP CSJ din 28.12.2004. Dos. nr.1ra-818/2004. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr.11, 2005, p.13.

⁶⁵¹ În speță, potrivit dispozitivului deciziei instanței de apel, V.M. a fost recunoscut vinovat și condamnat în baza art.287 alin.(1) CP RM la amendă în mărime de „700 un.conv., echivalent cu 14000 lei”. Ulterior, aceeași instanță, în temeiul art.249 CPP RM, prin încheierea, a dispus corectarea erorii din dispozitivul deciziei, și anume *în loc de sintagma „14000 lei” se va citi corect „35000 lei”*. Instanța de recurs a menționat că, erorile ce se referă la pedeapsa penală, la caz, înlocuirea mărimumi amenzii stabilite inculpatului cu una mai mare, nu se referă la omisiuni prevăzute în normele art.249, 250 CPP RM și nu pot fi corectate printr-o încheiere, dar prin intermediul căilor de atac. (DCP CSJ din 03.07.2018. Dos. nr.1ra-1205/2018. [Citat 23.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=11584)

⁶⁵² Într-o cauză prin sentința, R.V. a fost condamnat în baza art.264 alin.(3) *lit.b*) CP RM la 4 ani închisoare, cu privarea de dreptul de a conduce mijloace de transport pe un termen de 2 ani. Sentința a fost atacată de către inculpat, solicitând să fie achitat. Conform deciziei CA Cahul din 07.06.2018, apelul a fost admis, casată sentința parțial și pronunțată o nouă hotărâre. Lui R.V., recunoscut vinovat în baza art.264 alin.(3) *lit.a*) CP RM, i-a fost stabilită pedeapsa de 3 ani și 6 luni închisoare, cu suspendare condiționată pe o perioadă de probațiune de 3 ani. Prin încheierea din 11.09.2018, CA Cahul a corectat erorile materiale în dispozitivul cu adăugire textului „*cu privarea de dreptul de a conduce mijloace de transport pe termen de 2 ani*”. Instanța de recurs a casat DCA Cahul din 07.06.2018 și încheierea din 11.09.2018, și a dispus rejudecarea cauzei, concluzionând imposibilitatea modificării, în temeiul art.249 CPP RM, dispozitivului deciziei în partea pedepsei penale. (DCP CSJ din 20.11.2018. Dos. nr.1ra-1793/2018, pct.6 lit.c). [Citat 23.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=12366)

verbal corespunde cu cele desfășurate în ședințele de judecată, adică: numărul de ședințe și data acestora; cererile și demersurile înaintate; dacă sunt fixate toate probele verificate și cercetate; dacă sunt anexate la procesul-verbal al ședinței de judecată toate actele procesuale - procese-verbale de audiere, documentele prezentate de către părțile. Dacă se depistează lipsa a careva date și informații din procesul-verbal al ședinței, este necesar de a înainta obiecțiile asupra acestuia.

„Termenii prevăzuți în art. 336 CPP RM sunt de recomandare și nu pot avea drept consecință o nulitate. Totuși nerespectarea acestor termeni poate determina anumite sancțiuni disciplinare aplicate funcționarului responsabil. În cazul unor divergențe între greșier și președintele ședinței de judecată, se va proceda în conformitate cu art. 319 CPP RM.”⁶⁵³

De multe ori, anume din cauza procesului-verbal incomplet sau greșit, depinde dacă decizia va fi menținută sau nu de instanța de recurs.

Într-un șir de cauze, instanța de recurs a constatat că, instanța de apel nu era în drept să-și întemeieze concluziile sale pe probele care nu au fost verificate în ședința de judecată a instanței de apel și nu au fost reflectate în procesul verbal al ședinței de judecată.⁶⁵⁴

Într-o speță, în instanța de apel, conform procesului verbal al ședinței de judecată nu s-a reprodus și cercetat imaginea de pe disc CD - video, care a fost anexat la dosar cu statut de probă. Prin urmare, instanța nici nu a avut posibilitatea legală să verifice și estimeze această dovadă în coroborare cu celelalte probe în ansamblul lor.⁶⁵⁵

În altă speță, recalificarea ilegală a acțiunilor inculpatului din art. 145 alin. (2) lit.b), e), g), i), j), k) în art. 151 alin.(4) CP RM a fost realizată doar în baza unei afirmații selective conținute în depozițiile părții vătămate. Instanța de apel nu a consemnat în procesul-verbal al ședinței de judecată nici o probă din cele la care se referă în partea descriptivă a deciziei sale.⁶⁵⁶

Ca rezultat deciziile în cauză au fost casate cu dispunerea rejudecării cauzelor.

Una din atribuțiile importante ale procurorului la examinarea cauzei penale în instanța de judecată este **declararea recursului ordinar** privind latura penală și latura civilă a cauzei (art. 53 alin. (2) pct.8) CPP RM). Hotărârile instanței de apel pot fi atacate cu recurs în scopul examinării problemelor ridicate și reparării erorilor de drept comise de instanțele de fond și de apel, și în conformitate cu temeiurile indicate în art. 427 CPP RM.

⁶⁵³ Dolea I., *op. cit.*, 2016, p. 766.

⁶⁵⁴ DCP CSJ din 07.02.2012. Dos. nr.1ra-24/2012. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr.6, 2012, p.16; DCP CSJ din 12.04.2011. Dos. nr.1ra-235/2011; DCP CSJ din 18.01.2011. Dos. nr.1ra-6/2011; DCP CSJ din 23.11.2010. Dos. nr.1ra-915/2010; DCP CSJ din 23.02.2010. Dos. nr.1ra-30/2010. Arhiva CSJ RM [Citat 23.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php

⁶⁵⁵ DCP CSJ din 30.09.2008. Dos. nr.1ra-1015/2008. Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova.

⁶⁵⁶ DCP CSJ din 19.03.2013. Dos. nr.1ra-169/2013. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr.7-8, 2013, p.35.

Procurorul trebuie să fie atent asupra faptului că, în conformitate cu art. 420 alin. (4) CPP RM, nu pot fi atacate cu recurs sentințele în privința cărora persoanele indicate în art. 401 CPP RM nu au folosit calea apelului ori au retras apelul, dacă legea prevede această cale de atac.⁶⁵⁷

Recursul ordinar se declară în termenul de 30 zile de la data pronunțării deciziei integrale a instanței de apel, și nu de la data recepționării ei.⁶⁵⁸

Aici trebuie de menționat că începutul termenului de declarare a recursului ordinar în legea nu este stipulate cu precizie. Or, în art. 422 CPP RM, termenul de atac cu recurs al deciziei instanței de apel este de 30 de zile de la data pronunțării deciziei, însă nu se precizează integrală sau doar dispozitivului. Mai mult ca atât, există prevederile art. 402 și 439 CPP RM care stipulează expres că, termenul de declarare a căilor de atac respective curge din ziua pronunțării hotărârii judecătorești integrale. Totodată, legea nu stipulează posibilitatea declarării unui recurs preventiv, precum și a unui recurs suplimentar. Astfel, prevederile art. 422 CPP RM urmează a fi completate la sfârșitul frazei cu termenul „integrale”.⁶⁵⁹

În recurs trebuie să fie descrisă fapta constatată de instanță, motivele invocate în apel de către apelant și argumentele admiterii ori, la caz, respingerii apelului.⁶⁶⁰

„Omiterea termenului legal pentru depunerea recursurilor, depunerea tardivă a acestora, precum și retragerea neîntemeiată a lor, se consideră abatere disciplinară.”⁶⁶¹

Într-o cauza penală, decizia motivată a instanței de apel și decizia interlocutorie au fost date cu altă data decât dispozitivul deciziei, greșeală care nu poate fi corectată de instanța de recurs.⁶⁶²

Procurorul trebuie să ia în considerație și faptul că, instanța de recurs, conform legislației în vigoare, nu este abilitată cu dreptul de a soluționa argumentele expuse în cererea de apel, în

⁶⁵⁷ DCP CSJ din 20.03.2012. Dos. nr.1ra-75/2012; DCP CSJ din 09.03.2011. Dos. nr.1ra-245/2011; DCP CSJ din 25.05.2010. Dos. nr.1ra-533/2010. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr.10, 2010, p.18; DCP CSJ din 18.02.2009. Dos. nr.1ra-233/2009. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.7-8, 2010, p.24; DCP CSJ din 06.02.2008. Dos. nr.1ra-246/2008; DCP CSJ din 07.09.2004. Dos. nr.1ra-470/2004. Arhiva CSJ RM [Citat 23.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php

⁶⁵⁸ DCP CSJ din 31.10.2018. Dos. nr.1ra-1616/2018, pct.7. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr.1, 2019, p.10.

⁶⁵⁹ *Sesizarea nr. 52g din 09.03.2021 privind excepția de neconstituționalitate a prevederilor art. 422 CPP.* [Citat 23.04.2021] Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=sesizari&docid=1500&l=ro> și HCC privind excepția de neconstituționalitate a art. 422 CPP (data de la care începe să curgă termenul de declarare a recursului ordinar), nr.23 din 05.08.2021. [Citat 10.08.2021] Disponibil: https://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/h_2021_52g_2021_rou.pdf

⁶⁶⁰ DCP CSJ din 06.07.2005. Dos. nr.1ra-488/2005. Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 23.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php

⁶⁶¹ *Ordinul Procurorului General cu privire la organizarea activității procurorului în domeniul reprezentării învinuirii în instanțele judecătorești, nr.2/21 din 02.01.2018*, pct.21.3. Biblioteca Procuraturii Generale a RM.

⁶⁶² DCP CSJ din 12.09.2006. Dosarul nr.1ra-799/2006, p.3. Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 23.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php

cazul în care instanța de apel nu s-a pronunțat asupra lor.⁶⁶³ În asemenea situații soluția instanței de apel urmează să fie supusă recursului.

În practică sunt întâlnite situații când învinuirea de stat în instanța de apel a fost reprezentată de către un grup de procurori. Respectiv, poate să apară o problemă cine în aceste situații poate să declare recurs, precum și dacă este posibil declararea câtorva recursuri. Nici legea și nici ordinul respectiv al Procurorului General⁶⁶⁴ nu dau răspunsuri la aceste întrebări. Se menționează doar următoarele în pct. „5.5 Conducătorul grupului de acuzatori de stat este responsabil de asigurarea bunei desfășurări a judecării cauzei penale și decide asupra oportunității declanșării căilor de atac”.

Considerăm că, recursul poate fi întocmit și semnat de către un procuror sau de către toți membrii grupului de procurori. Odată cu dispunerea participării în instanța de judecată a unui grup de procurori, procurorul ierarhic superior numește și un conducător al grupei. Atunci este logic ca, conducătorul grupei să decidă asupra declarării sau nu a recursului și cine îl va întocmi și semna. Nu se exclude și posibilitatea declarării recursului de către fiecare procuror din grup.

Potrivit art. 9 alin.(4) lit.c) și alin.(5) lit.d) din Legea cu privire la Procuratură,⁶⁶⁵ în instanța de apel și recurs reprezentarea învinuirii poate fi asigurată de către procurorii din cadrul procuraturilor specializate. Deseori, pe asemenea cauze se formează grupul de procurori din cadrul procuraturilor specializate și de circumscripție. În aceste cazuri, conducătorul grupei se numește procurorul din cadrul procuraturii specializate.⁶⁶⁶

Totodată, participarea în instanțele de apel de la început și până la sfârșit în majoritatea cazurilor, mai ales în alte curți de apel decât cea din Chișinău, este asigurată de către procurorii din cadrul procuraturilor teritoriale - de circumscripție și din UTA Găgăuzia.

Consider că, împotriva deciziei instanței de apel una și aceeași persoană poate declara un singur recurs motivat. De asemenea, opinăm și asupra faptului că recursul trebuie să fie declarat de către procurorul care a participat în dezbateri judiciare, s-a expus asupra cauzei și învinuirii înaintate inculpatului. Cu toate că, atât pentru recursul procurorului, cât și pentru recursul unei alte părți sunt prevăzute aceleași cerințe, recursul procurorului în toate cazurile trebuie să fie motivat și convingător.

⁶⁶³ DCP CSJ din 12.10.2004. Dos. nr.1ra-654/2004. Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 23.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php

⁶⁶⁴ Ordinul Procurorului General cu privire la organizarea activității procurorului în domeniul reprezentării învinuirii în instanțele judecătorești, nr.2/21 din 02.01.2018, pct.21.3. Biblioteca Procuraturii Generale a RM

⁶⁶⁵ Legea cu privire la Procuratură, nr.3 din 25.02.2016, art.9 alin.(4) lit.c) și alin.(5) lit.d). În: Monitorul Oficial al RM nr.69-77/113 din 25.03.2016.

⁶⁶⁶ Ordinul Procurorului General cu privire la organizarea activității procurorului în domeniul reprezentării învinuirii în instanțele judecătorești, nr.2/21 din 02.01.2018, pct.5.4. Biblioteca Procuraturii Generale a RM.

3.5. Concluzii la Capitolul 3

În urma analizei celor menționate, se poate evidenția următoarele:

Procurorul participant în instanța de apel la judecarea cauzei penale este obligat să mențină un rol activ, să întreprindă toate acțiunile legale posibile în vederea soluționării chestiunilor legate de corecta constituire a completului de judecată în instanța de apel, de prezența participanților necesare la proces, de probatoriu la această etapă, prin inițierea demersurilor în acest sens.

Procurorul, fiind partea acuzării, are aceleași drepturi ca și apărarea, dar dispune de mai multe obligațiuni. În instanța de apel, unde cauza penală poate fi supusă unei noi judecări în fapt și în drept, procurorul îndeplinește funcția de acuzator de stat și reprezintă învinuirea prin toate mijloacele posibile acordate prin lege. Ca și în instanța de fond, procurorul apare ca un garant al drepturilor și obligațiilor inculpatului, dar și al celorlalți participanți în proces și cetățenilor, implicați în procesul penal, prin ce exercită funcția de ocrotire a drepturilor persoanei.

Apelul este o etapă independentă a procesului penal, respectiv și procurorul participant în instanța de apel are un statut independent de procurorul participant în instanța de fond.

Erorile și încălcările admise de prima instanță pot influența la îndeplinirea unor acțiuni în instanța de apel: fie la necesitatea desfășurării probatoriului și în cercetarea probelor, fie la lipsa necesității probatoriului în instanța de apel.

Au fost elucidate acțiuni concrete ce urmează a fi executate de către procuror în cadrul judecării cauzelor penale în ordinea de apel cu soluționarea problemelor practice.

A fost conturat rolul procurorului în partea pregătitoare a ședinței de judecată în instanța de apel cu identificarea chestiunilor importante spre soluționare la această etapă.

A fost analizată și sistematizată practica judiciară națională și jurisprudența CtEDO aferent fiecărei părți componente a procedurii judecării apelului pe cauzele penale cu evidențierea erorilor judiciare în scopul neadmiterii acestora.

Au fost analizate prevederi legale și practici cu privire la dezbaterile judiciare în instanța de apel și necesitatea acordării atenției în susțineri verbale asupra temeiniciei argumentelor apelantului, precum și evidențierea erorilor judiciare admise de prima instanță, dar și soluțiile cu privire la corectarea acestor erori.

Au fost supuse analizei acțiunile procurorului care urmează să întreprindă după pronunțarea deciziei de către instanța de apel care constă în verificarea conținutului deciziei și a procesului-verbal al ședinței de judecată cu normele legale și declararea recursului ordinar.

A fost întocmit modelul concluziilor de participare a procurorului pe cauze penale care a fost aplicat în practică și a prezentat eficiența sa (anexă nr.3).

La Curtea de Apel Cahul s-a reușit să unificăm practica aplicării prevederilor art. 389 alin. (4) pct. 3) CPP în legătură cu intervenirea termenului prescripției răspunderii penale, precum și înaintarea în acest sens a recursului în interesul legii (nr.4-1ril-2/2021).

Au fost argumentate propuneri pentru modificarea Ordinului Procurorului General nr. 2/21 din 02.01.2018 „Cu privire la organizarea activității procurorilor în domeniul reprezentării învinuirii în instanțele judecătorești”, care au fost parțial admise prin Ordinul Procurorului General nr. 23/7 din 01.03.2021.

Au fost argumentate propuneri relevante pentru modificarea Codului de procedură penală, HP CSJ „Cu privire la practica judecării cauzelor penale în ordine de apel”, nr. 22 din 12.12.2005 și HP CSJ „Cu privire la unele chestiuni ce vizează participarea procurorului la judecarea cauzei penale”, nr. 12 din 24.12.2012.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Rezultatele științifice novatorii reflectate în conținutul tezei de doctor rezidă în următoarele:

- Apelul presupune verificarea legalității și temeiniciei sentinței adoptate de instanța de fond, care nu este definitivă și este o procedură de judecare nouă a cauzei, cu desfășurarea unei noi cercetări judecătorești, dezbaterilor, ultimului cuvânt și adoptării hotărârii;⁶⁶⁷

- În instanța de apel, procurorul participă ca parte în proces, exercitând funcția de acuzator de stat, dar și îndeplinește obligațiunile acordate prin Legea cu privire la Procuratură și Codul de procedură penală, - având una din activități prioritare a procurorului - apărarea drepturilor și libertăților persoanei;⁶⁶⁸

- Statutul procesual al procurorului nu se schimbă la toate fazele a procesului penal, și depinde de funcțiile, atribuțiile acordate și metodelor procesuale folosite;⁶⁶⁹

- La exercitarea atribuțiilor sale în față instanței de apel, procurorul este independent și se supune numai legii, fiind obligat de a avea un rol activ în procesul de judecare a cauzei și prezintă în ședința de judecată probele învinuirii, noi probe, participă la examinarea probelor prezentate de partea apărării, face demersuri și își expune părerea asupra chestiunilor ce apar în ședința instanței de apel, expune opinia în timpul dezbaterilor referitor la aplicarea legii penale și a pedepsei față de inculpat pentru fapta comisă;⁶⁷⁰

⁶⁶⁷ **Calendari D.** *Analiza comparativă a apelului și a participării procurorului în instanța de apel din unele state străine.* În: Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ. Secția: Științe juridice. Ediția 5-a, 10 decembrie 2019, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul, Tipografia „Centrografic”, 2019, p.29-38; **Osoianu T., Calendari D.** *Erorile de drept comise de instanțele de apel în cauzele penale – temeuri pentru casarea deciziilor.* În: Studii și cercetări juridice, nr. 1, 2020, p. 143-154; **Calendari D.** *Particularitățile obiectului probatoriului în apel.* În: Știință, educație, cultură. Vol.1, 15 februarie 2019, Comrat, Universitatea de Stat din Comrat, 2019, p. 164-168; **Calendari D.** *Integrarea europeană prin intermediul normelor de drept aplicate în instanța de apel pe cauzele penale.* În: Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ. Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul. Ediția 6, 10 decembrie 2020. p. 22-27.

⁶⁶⁸ **Календарь Д.** *Особенности участия прокурора при рассмотрении уголовных дел в суде апелляционной инстанции.* În: Integrarea Europeană: aspecte economico-juridice. Conferință Internațională Științifico-Practică (Culegere de articole științifice), ediția a 4-a, 21 decembrie 2018, Universitatea de Studii Europene din Moldova. Chișinău, Lira, 2018, p. 427-436.

⁶⁶⁹ **Calendari D.** *Unele aspecte privind participarea procurorului la examinarea cauzelor penale în instanța de apel.* În: Buletinul științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul, Seria Științe Sociale. 2017, nr. 2(6), p. 121-130; **Календарь Д.** *Участие прокурора при рассмотрении уголовных дел в суде апелляционной инстанции.* În: Știință, educație, cultură . Vol.1, 15 februarie 2019, Comrat, Universitatea de Stat din Comrat, 2019, p. 279-284.

⁶⁷⁰ **Calendari D.** *Probleme ale tacticii participării procurorului la etapa cercetării judecătorești în instanța de apel pe cauzele penale.* În: Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători. Ediția 8, Vol.2, 15 iunie 2019, Universitatea de Stat „Dimitrie Cantemir” din Chișinău, Tipografia „Biotehdesign”, 2019, p. 146-152; **Calendari D.** *Problemele participării procurorului la etapa măsurilor pregătitoare pentru desfășurarea ședinței de judecată în instanța de apel pe cauzele penale.* În: Perspectivile și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației. Vol. VI, Partea 1, 06 iunie 2019, Cahul, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul, 2019, p.69-74.

- Independența procesuală a procurorului participant în instanța de apel se exprimă și prin faptul că poate să nu susțină apelul declarat de către alt procuror, poate să exprime susținerea argumentelor apelului altei părți, să solicite modificarea sau casarea integrală a sentinței în cazul depistării încălcărilor cerințelor normelor legilor penale și procesual-penale;⁶⁷¹

- S-a constatat oportunitatea de colaborare a procurorului care participă în instanța de apel cu procurorii care au condus urmărire penală, reprezentanții organului de urmărire penală care au efectuat urmărire penală în cauzele concrete, în vederea elucidării tuturor circumstanțelor apărute în instanța de apel, mai ales în cazul prezentării unor probe noi, și folosirea informațiilor obținute în conformitate cu legea procesual-penală;⁶⁷²

- Este argumentată elaborarea de propuneri privind perfecționarea actelor normative și instituționale.

Generalizând asupra cercetării realizate în prezenta lucrare de doctorat, pornind de la faptul că obiectivele lucrării, problema științifică importantă a fost demonstrată în raport cu ipotezele de cercetare, formulăm următoarele **concluzii**.

I. În instanța de apel, procurorul participă ca parte în proces, exercitând funcția de acuzator de stat, dar și îndeplinește obligațiunile acordate prin Legea cu privire la Procuratură și Codul de procedură penală. Una din activitate prioritară a procurorului este apărarea drepturilor și libertăților persoanei.⁶⁷³

II. La exercitarea atribuțiilor sale în fața instanței de apel, procurorul este independent și se supune numai legii, fiind obligat de a avea un rol activ în procesul de judecare a cauzei, a înainta demersuri și a expune părerea asupra chestiunilor ce apar în ședința instanței de apel. Procurorul este un participant profesionist al procesului penal, care reprezintă interesele publice, ale

⁶⁷¹ **Calendari D.** *Conceptul participării procurorului la examinarea cauzelor penale în instanța de apel prin prisma obiectului apelului.* În: Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ. Secția: Științe juridice. Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul. Ediția 4-a, 10 decembrie 2019, Cahul, Tipografia „Centrografic”, 2019, p. 34-43;

⁶⁷² **Календарь Д.** *Особенности участия прокурора при рассмотрении уголовных дел в суде апелляционной инстанции.* În: Integrarea Europeană: aspecte economico-juridice. Conferință Internațională Științifico-Practică (Culegere de articole științifice), ediția a 4-a, 21 decembrie 2018, Universitatea de Studii Europene din Moldova. Chișinău, Lira, 2018, p. 427-436; **Календарь Д.** *Участие прокурора при рассмотрении уголовных дел в суде апелляционной инстанции.* În: Știință, educație, cultură. Vol.1, 15 februarie 2019, Comrat, Universitatea de Stat din Comrat, 2019, p. 279-284.

⁶⁷³ **Calendari D.** *Participarea procurorului la etapa măsurilor pregătitoare pentru desfășurarea ședinței de judecată în instanța de apel pe cauzele penale. (Partea I).* În: Revista Procuraturii Republicii Moldova, nr. 6/2020, p.76-88; **Calendari D.** *Participarea procurorului la etapa măsurilor pregătitoare pentru desfășurarea ședinței de judecată în instanța de apel pe cauzele penale. (Partea II).* În: Revista Procuraturii Republicii Moldova, nr. 7/2021, p.55-67

societății, și având acest drept, printre subiecții apelului penal, ocupă un statut procesual deosebit.⁶⁷⁴

III. Apelul procurorului are efecte care pot fi distincte de efectele apelurilor declarate de către alți participanți.⁶⁷⁵ Independența procesuală a procurorului participant în instanța de apel se exprimă și prin faptul că poate să nu susțină apelul declarat de către alt procuror, poate să exprime susținerea argumentelor apelului altei părți,⁶⁷⁶ să dispună modificarea învinuirii în anumite situații,⁶⁷⁷ să solicite modificarea sau casarea integrală a sentinței în cazul depistării încălcărilor cerințelor normelor legilor penale și procesual-penale.⁶⁷⁸

IV. În baza rezultatelor cercetării, sunt relevate omisiunile prevederilor legale în partea ce ține de participarea procurorului în apelul penal, procedura judecării cauzei în instanța de apel, erorile procurorului și cele judiciare admise în practică în acest sens, fiind elaborate metode pentru soluționarea acestora, precum și rezultatele și concluziile prezentei lucrări ar putea fi folosite de către legiuitor, judecători și participanți la procesul penal, dar și de către instituțiile de învățământ.

V. Au fost formulate recomandări pentru modificarea și completarea Codului de procedură penală, hotărârilor Plenului CSJ a RM nr. 22 din 12.12.2005 „Cu privire la practica judecării cauzelor penale în ordine de apel”, nr. 5 din 19.06.2006 „privind sentința judecătorească”, nr.9 din 30.10.2009 „Cu privire la judecarea recursului ordinar în cauza penală”, nr.12 din 24.12.2012 „Cu privire la unele chestiuni ce vizează participarea procurorului la judecarea cauzei penale”,

⁶⁷⁴ **Осоян Т., Календарь Д.** Особенности участия прокурора при рассмотрении уголовных дел в суде апелляционной инстанции (ч.1). În: Revista Institutului Național al Justiției. 2019, nr. 4(51), p. 26-35; **Осоян Т., Календарь Д.** Особенности участия прокурора при рассмотрении уголовных дел в суде апелляционной инстанции (ч.2). În: Revista Institutului Național al Justiției. 2020, nr.1(52), p. 23-31;

⁶⁷⁵ **Calendari D.** Efectele apelului procurorului pe cauzele penale. În: Știință, educație, cultură. Vol.2, 15 februarie 2020, Comrat, Universitatea de Stat din Comrat, 2020, p. 349-353.

⁶⁷⁶ **Календарь Д.** Прения сторон в апелляционной инстанции по уголовным делам. În: Știință, educație, cultură. Vol.2, 15 februarie 2020, Comrat, Universitatea de Stat din Comrat, 2020, p. 242-246.

⁶⁷⁷ **Calendari D.** Renunțarea procurorului la învinuire în instanța de apel. În: Buletinul științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul, Seria Stiinte Sociale. 2016, nr. 2(4), p. 149-154; **Calendari D.** Probleme ale tacticii participării procurorului la etapa cercetării judecătorești în instanța de apel pe cauzele penale. În: Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători. Ediția 8, Vol.2, 15 iunie 2019, Universitatea de Stat „Dimitrie Cantemir” din Chișinău, Tipografia „Biotehdesign”, 2019, p. 146-152.

⁶⁷⁸ **Calendari D.** Participarea procurorului la rejudecarea cauzei penale după casarea deciziei instanței de apel de instanța de recurs. În: Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători. Ediția 9, Vol.2, 15 iunie 2020, Universitatea de Stat „Dimitrie Cantemir” din Chișinău, Tipografia „Biotehdesign”, 2020, p. 152-160; **Calendari D.** Acțiunile procurorului după pronunțarea deciziei instanței de apel. În: Perspectivile și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației. Vol. VII, Partea 1, 05 iunie 2020, Cahul, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul, 2020, p. 110-115; **Calendari D.** Calea de atac împotriva sentinței de încetare a procesului penal pronunțate în ședința preliminară: apel sau recurs? În: Perspectivile și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației. Vol. I, 7 iunie 2017, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul. Tipografia „CentroGrafic” SRL, Cahul, 2017, p. 28-31.

Ordinul Procurorului General nr.2/21 din 02.01.2018 „Cu privire la organizarea activității procurorilor în domeniul reprezentării învinuirii în instanțele judecătorești”.

VI. În teză s-a argumentat necesitatea unor recomandări *de lege ferenda*.

1) Modificării și completării Codului de procedură penală după cum urmează:

- Art. 53 alin. (1) pct.7) CPP RM la începutul textului se fie introduse cuvintele „*citează și*”.

- Art. 81 alin. (1) CPP RM după textul „este recunoscută” se fie introdus textul „*soțul supraviețuitor sau*.”

- Art. 315 CPP RM textul „Procurorul, partea vătămată, partea civilă, apărătorul, inculpatul, partea civilmente responsabilă și reprezentanții lor” să fie redat în următoare redacție „*Partea acuzării și partea apărării*.”

- În alin. (2) art. 332 CPP RM este necesar de exclus cuvântul „*administrativă*”.

- Abrogarea art. 341 CPP RM și alin. (1) din art. 342 CPP RM.

- În art. 350 alin.(3) CPP RM textul „ordinea de atac” de înlocuit cu textul „*termenul de atac cu recurs*.”.

- În alin. (2) art. 391 CPP RM este necesar de înlocuit cuvântului „*administrative*” cu cuvântul „*contravenționale*”.

- Art. 401 alin. (2) CPP RM textul „reprezentantul lor legal” să fie redat în următoare redacție „*reprezentantul sau succesorul lor*”.

- în art. 413 alin.(2) cuvântul „*precizează*” să fie înlocuit cu cuvântul „*verifică*”.

- Modificarea alin. (5) art. 413 CPP RM, și anume: (5) *Dezbaterile judiciare se desfășoară potrivit regulilor prevăzute în art. 377-378 din prezentul Cod. Președintele ședinței oferă cuvântul apelantului, intimatului, inculpatului, apărătorilor, părții vătămate, părții civile, reprezentanților al acestora, apoi procurorului. Dacă între apelurile declarate se află și apelul procurorului, primul cuvânt îl are acesta.*”

- A completa art. 414 alin. (2) CPP RM după cuvântul „citirea” să fie introduse cuvintele „*și examinarea*”.

- În art. 418 alin. (6) CPP RM după textul „După pronunțarea deciziei” de introdus cuvântul „*integrale*”.

- Art. 422 CPP RM a completa la final cu cuvântul: „*integrale*”.

2) Totodată, întru aplicarea uniformă a practicii judiciare este necesar de introdus modificările respective în HP CSJ nr.22 din 12.12.2005 „Cu privire la practica judecării cauzelor penale în ordine de apel”, nr. 5 din 19.06.2006 „privind sentința judecătorească” și HP CSJ nr.9 din 30.10.2009 „Cu privire la judecarea recursului ordinar în cauza penală” în pct.35¹, și a

explica că, sentințele pronunțate de prima instanță în cadrul ședințelor preliminare **pot fi contestate numai cu recurs.**

3) A modifica HP CSJ „Cu privire la unele chestiuni ce vizează participarea procurorului la judecarea cauzei penale”, nr.12 din 24.12.2012, după cum urmează:

- În **pct.13, teza a 2-a** se fie expus în următoare redacție - *„Procurorul ierarhic superior sau procurorul participant în instanța de apel nu sunt legați de motivele invocate în apelul de bază, fiind limitați de a acționa în termenul de 15 zile de la data primirii copiei apelului declarat. Aceștia au dreptul de a modifica unele motive de apel invocate în prima cerere de apel. Despre acest fapt părțile vor fi anunțate, cu înmânarea copiilor apelurilor respective și acordarea timpului necesar pentru pregătirea către judecarea apelurilor.”*

- În **pct.17** textul - *„, precum și de procurorul ierarhic superior”* să fie exclus.

- În **pct.18, teza a 2-a**, sintagma *„procurorul ierarhic superior”* de înlocuit cu termenul *„ulterior”*.

4) A modifica HP CSJ nr. 22 din 12.12.2005 „Cu privire la practica judecării cauzelor penale în ordine de apel”, cu modificările ulterioare, potrivit anexei 4.

5) A modifica Ordinul Procurorului General nr.2/21 din 02.01.2018 „Cu privire la organizarea activității procurorilor în domeniul reprezentării învinuirii în instanțele judecătorești”, potrivit anexei 1.

În contextul celor relatate supra, a fost soluționată **problema științifică de importanță majoră**, care rezidă în elaborarea unui cadru conceptual complex și fundamentarea teoretică a atribuțiilor procurorului la examinarea cauzelor penale în instanțele de apel. Acest fapt a generat premise pentru desăvârșirea competențelor funcționale ale acuzatorului de stat în cadrul acestei căi de atac, în vederea aplicării corecte și eficiente a normativului procesual penal.

Ca perspective pentru cercetările ulterioare la tema tezei pot fi:

- Efectuarea cercetării în scopul stabilirii concepțiilor teoretice, caracteristicilor esențiale și a importanței apelului penal, locul acestei instituții în sistemul de drept, efectele declarării apelului în cauzele penale; categoriile deciziilor care pot fi adoptate de către instanțele de apel; acumularea și analizarea practicii judiciare cu privire la examinarea cauzelor penale în ordinea de apel în vederea unificării practicii judiciare, identificării lacunelor și neajunsurilor în reglementarea procedurii apelului.
- Cercetarea procedeele tactico-criminalistice ale participării procurorului în instanța de nivelul doi.

BIBLIOGRAFIE

1. *Acordul de Asociere din 27.06.2014 între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte din 27.06.2014.* În: Monitorul Oficial al RM nr.185-199/442 din 18.07.2014.
2. Bîrsan C. *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole. Vol. I. Drepturi și libertăți.* București, Editura All Beck, 2005, 1920 p. ISBN 973-655-573-9.
3. Bodrug T. *Pro-contra privind existența instituției renunțării procurorului la învinuire.* În: Revista Națională de Drept, 2005, nr.9, p. 47. ISSN 1811-0770.
4. Buneci P. *Drept procesual penal. Partea specială.* București, Editura Fundației „România de mâine”, 2003, 384 p. ISBN 973-582-662-3.
5. **Calendari D.** *Renunțarea procurorului la învinuire în instanța de apel.* În: Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători. Ediția 6, Vol.2, 15 iunie 2017, Chișinău, Universitatea Academiei de Științe a Moldovei, 2017, p. 105-108. ISBN 978-9975-108-17-1; În: Buletinul științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul, Seria Științe Sociale. 2016, nr. 2(4), p. 149-154. ISSN 2345-1858.
6. **Calendari D.** *Calea de atac împotriva sentinței de încetare a procesului penal pronunțate în ședința preliminară: apel sau recurs?* În: Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației. Vol. I, 7 iunie 2017, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul. Tipografia „CentroGrafic” SRL, Cahul, 2017, p. 28-31. ISBN 978-9975-88-007-7.
7. **Calendari D.** *Desfășurarea audierilor în cadrul examinării cauzelor penale în instanța de apel.* În: Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ: Secția I. Științe juridice. Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul. Ed. a 3-a, 14 decembrie 2017, Cahul, Tipografia „Centrografic”, 2017, p. 17-20. ISBN 978-9975-88-035-0.
8. **Calendari D.** *Unele aspecte privind participarea procurorului la examinarea cauzelor penale în instanța de apel.* În: Buletinul științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul, Seria Științe Sociale. 2017, nr. 2(6), p. 121-130. ISSN 2345-1858.
9. **Calendari D.** *Conceptul participării procurorului în instanța de apel.* În: Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației. Vol. I, 07 iunie 2018, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul, 2018, p. 189-193. ISBN 978-9975-88-041-1.
10. **Calendari D.** *Analiza doctrinei din Republica Moldova privind participarea procurorului la examinarea cauzelor penale în instanța de apel.* În: Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători. Universitatea de Stat „Dimitrie Cantemir” din Chișinău. Ediția 7, Vol.2, 15 iunie 2018, Chișinău, Tipografia „Biotehdesign”, 2018, p. 146-153. ISBN 978-9975-108-46-1.
11. **Calendari D.** *Probleme ale tacticii participării procurorului la etapa cercetării judecătorești în instanța de apel pe cauzele penale.* În: Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători. Ediția 8, Vol.2, 15 iunie 2019, Universitatea de Stat „Dimitrie Cantemir” din Chișinău, Tipografia „Biotehdesign”, 2019, p. 146-152. ISBN 978-9975-108-67-6.
12. **Calendari D.** *Particularitățile obiectului probatorului în apel.* În: Știință, educație, cultură. Vol.1, 15 februarie 2019, Comrat, Universitatea de Stat din Comrat, 2019, p. 164-168. ISBN 978-9975-3246-7-0.
13. **Calendari D.** *Problemele participării procurorului la etapa măsurilor pregătitoare pentru desfășurarea ședinței de judecată în instanța de apel pe cauzele penale.* În: Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației. Vol. VI, Partea 1, 06 iunie 2019, Cahul, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul, 2019, p. 69-74. ISSN 2587-3563.
14. **Calendari D.** *Analiza comparativă a apelului și a participării procurorului în instanța de apel din unele state străine.* În: Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ. Secția: Științe juridice. Ediția 5-a, 10 decembrie 2019, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul, Tipografia „Centrografic”, 2019, p. 29-38. ISBN 978-9975-88-037-4.
15. **Calendari D.** *Conceptul participării procurorului la examinarea cauzelor penale în instanța de apel prin prisma obiectului apelului.* În: Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ. Secția: Științe juridice. Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul. Ediția 4-a, 10 decembrie 2019, Cahul, Tipografia „Centrografic”, 2019, p. 34-43. ISBN 978-9975-88-037-4.
16. **Calendari D.** *Efectele apelului procurorului pe cauzele penale.* În: Știință, educație, cultură. Vol.2, 15 februarie 2020, Comrat, Universitatea de Stat din Comrat, 2020, p. 349-353. ISBN 978-9975-83-092-8.
17. **Calendari D.** *Participarea procurorului la rejudecarea cauzei penale după casarea deciziei instanței de apel de instanța de recurs.* În: Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători. Ediția 9, Vol.2, 15 iunie 2020, Universitatea de Stat „Dimitrie Cantemir” din Chișinău, Tipografia „Biotehdesign”, 2020, p. 152-160. ISBN 978-9975-108-66-9.
18. **Calendari D.** *Acțiunile procurorului după pronunțarea deciziei instanței de apel.* În: Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației. Vol. VII, Partea 1, 05 iunie 2020, Cahul, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul, 2020, p. 110-115. ISBN 978-9975-88-060-2.

19. **Calendari D.** *Participarea procurorului la etapa măsurilor pregătitoare pentru desfășurarea ședinței de judecată în instanța de apel pe cauzele penale. (Partea I).* În: Revista Procuraturii Republicii Moldova. Nr.6/2020, 104 p. P. 76-88. ISSN 2587-3601.
20. **Calendari D.** *Integrarea europeană prin intermediul normelor de drept aplicate în instanța de apel pe cauzele penale.* În: Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ. Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul. Ediția 6, 10 decembrie 2020. 202 p. P. 22-27. ISBN 978- 9975-88-037-4.
21. **Calendari D.** *Hotărârile CtEDO cu efecte importante pentru instanțele de apel la pronunțarea deciziilor pe cauzele penale.* În: Știință, educație, cultură. Vol.1, 12 februarie 2021, Comrat, Universitatea de Stat din Comrat, 2021, p. 324-329. ISBN 978-9975-3496-2-8.
22. **Calendari D.** *Participarea procurorului la etapa măsurilor pregătitoare pentru desfășurarea ședinței de judecată în instanța de apel pe cauzele penale. (Partea II).* În: Revista Procuraturii Republicii Moldova. Nr.7/2021, 97 p. P. 55-67. ISSN 2587-3601.
23. Caminschi I. *Originea apelului ca cale ordinară de atac și unele aspect privind instituția lui în procesul penal.* În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova: Științe socio-umaniste, Ediția a VII-a. Topografia Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova. Chișinău, 2007, p. 65-68. ISSN 1857-0976.
24. Ciobanu S. *Statutul procuraturii în sistemul organelor de stat.* În: Legea și viața, 2016, nr.5, p. 35. ISSN 1810-309X.
25. Chisari-Lungu O. *Debutul procesului de modernizare a justiției naționale.* Autoreferatul tezei de doctor în drept. Chișinău, 2016, 23 p. [Citat 13.04.2020] Disponibil: <http://www.cnaa.md/files/theses/2016/25133/abstract.pdf>
26. Crișu A. *Drept procesual penal. Ediția a 4-a, revizuită.* București, Editura „Hamangiu”, 2013, 766 p. ISBN 978-606-678-624-9.
27. *Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994.* Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.78/140 din 29.03.2016.
28. *Convenția Europeană de la Roma pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale din 04.11.1950 (ratificată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.1298 din 24.07.1997).* [Citat: 18.11.2016] Disponibil: [https://www.echr.coe.int/Documents/ Convention_ROM.pdf](https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ROM.pdf)
29. *Convenția Națiunilor Unite de la New York împotriva criminalității transnaționale organizate din 15.11.2000,* art.16 (ratificată prin Legea Republicii Moldova nr.15-XV din 17.02.2005, în vigoare pentru Republica Moldova din 16.10.2005) În: Tratatate internaționale la care Republica Moldova este parte (1954-2005), vol.35. Chișinău, Editura „Moldpres”, 2006, 480 p. ISBN 978-9975-9669-3-1.
30. *Convenția Consiliului Europei privind lupta împotriva traficului de ființe umane, semnată de la Varșovia din 16.05.2005,* art.10 (ratificată prin Legea Republicii Moldova nr.67-XVI din 30.03.2006. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.66-69/277 din 28.04.2006
31. *Codul penal al Republicii Moldova nr.985 din 18.04.2002.* Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.41-44, din 05.11.2013.
32. *Codul de procedură penală nr.122-XV din 14.03.2003.* Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.248-251/699 din 05.11.2013.
33. *Codul de procedură penală, aprobat prin Legea R.S.S. Moldovenești din 24.03.1961.* În: Veștile Sovietului Suprem al R.S.S. Moldovenești, 1961, nr.10, art.42.
34. *Codul de procedură penală a României nr.135 din 01.07.2010.* În: Monitorul Oficial al României nr.486 din 15.07.2010. art.38.
35. *Codul de procedură penală al României din 12.11.1968,* În: Buletinul Oficial al României nr. 145-146 din 12.11.1968. Republicat în: Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 289 din 14.11.1996. [Citat 20.03.2020] Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/193>
36. Coteanu I. et. al. *Dicționarul explicativ al limbii române. Ed. 2-a, revizuită.* București, Univers Enciclopedic Gold, 2016, 1360 p. ISBN 978-606-704-161-3.
37. *Declarația de la Bordeaux „Judecătorii și procurorii într-o societate democratică”.* În: Revista Institutului Național al Justiției, 2009, nr.4, p. 35. ISSN 1857-2405.
38. *Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power, A/RES/40/34, 29 November 1985, 96th plenary meeting.* [Citat 13.04.2020] Disponibil: <https://undocs.org/en/A/RES/40/34>
39. *Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova, nr.25 din 02.03.2020, de inadmisibilitate a sesizării nr.225g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 395 alin.(1) pct.5) din Codul de procedură penală (aplicarea măsurii preventive în cazul sentinței de condamnare [nr.2])* [Citat 24.03.2020] Disponibil: <http://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=770&l=ro>
40. *Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova privind excepția de neconstituționalitate a articolului 401 alin.(1) pct.6) din Codul de procedură penală, nr.92 din 30.07.2020.* [Citat 23.08.2020] Disponibil: <http://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=839&l=ro>

41. *Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova de inadmisibilitate a sesizării nr.1g/2020 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolele 251 alin. (2) și alin.(4), 325 alin.(2), 413 alin.(3) și 414 alin.(2) din Codul de procedură penală, nr.74 din 02 iulie 2020.* [Citat 26.08.2020] Disponibil: <http://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=823&l=ro>
42. *Decizie Curții Constituționale a Republicii Moldova de inadmisibilitate a sesizării nr.90g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 31 alin. (3) din Codul de procedură penală, nr.71 din 14.05.2019.* În: Monitorul Oficial al RM, nr.230-237/159 din 19.07.2019.
43. *Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova de inadmisibilitate a sesizării nr.11g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a art.195 alin.(5) pct.3) și a art.395 alin.(1) pct.5) din Codul de procedură penală (aplicarea măsurii preventive în cazul sentinței de condamnare și încetarea de drept a măsurii preventive), nr. 15 din 09.02.2018,* În: Monitorul Oficial nr.157-166/80 din 18.05.2018.
44. *Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova de inadmisibilitate a sesizării nr. 46g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 123 alin. (1) din Codul de procedură penală (experimentul în procedura de urmărire penală), nr.39 din 08 mai 2018.* [Citat 12.04.2020] Disponibil: <http://www.constcourt.md/public/ccdoc/decizii/ro-d39201846g2018ro85152.pdf>
45. *Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova de inadmisibilitate a sesizării nr.90g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolelor 90 și 95 din Codul de procedură penală, nr.78 din 09.07.2018.* În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.424-429/161 din 16.11.2018.
46. *Decizia Curții Constituționale al Republicii Moldova de inadmisibilitate a sesizării nr.16g/2017 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 334 alin. (2) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova (îndepărtarea inculpatului din sala de judecată), nr.11 din 02.02.2017.* În: Monitorul Oficial al RM nr.181-189/66 din 09.06.2017.
47. *Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova de inadmisibilitate a sesizării nr. 67g/2017 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 407 alin. (1) din Codul de procedură penală (retragerea apelului) din 27.06.2017.* În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.411-420/112 din 24.11.2017.
48. *Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova de inadmisibilitate a sesizării nr.94g/2017 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 395 alineatul (1) punctul 5) din Codul de procedură penală (aplicarea măsurii preventive în cazul sentinței de condamnare), nr. 72 din 27.07.2017,* În: Monitorul Oficial nr.40-47/18 din 09.02.2018.
49. *Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova de inadmisibilitate a sesizării nr.152g/2017 privind excepția de neconstituționalitate a art.415 alin.(2¹) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova (audierea martorilor acuzării în instanța de apel), nr.118 din 15.12.2017.* În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.95-104/47 din 23.03.2018.
50. *Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova de inadmisibilitate a sesizării nr.84g/2016 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Codul de procedură penală (dispunerea și efectuarea măsurii special de investigații: interceptarea și înregistrarea comunicărilor), nr.67 din 12.10.2016.* În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.430-440/108 din 16.12.2016.
51. *Decizia Colegiului Penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 25.02.2020. Dosarul nr.1ra-145/2020.* [Citat 30.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=15449.
52. *Decizia Colegiului Penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 11.02.2020. Dosarul nr.1ra-269/2020.* [Citat 30.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=15470.
53. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 19.02.2020. Dosarul nr.1ra-744/2020.* [Citat 19.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=15400.
54. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 03.12.2019. Dosarul nr.1ra-1162/2020.* [Citat 03.08.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=14986.
55. *Decizia Colegiului Penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 02.07.2020. Dosarul nr.1ra-1219/2020.* [Citat 03.08.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=16012.
56. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție pe dosarul nr.1ra-1395/2020 din 21.07.2020.* [Citat 24.08.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=16444.
57. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 21.07.2020. Dosarul nr.1ra-1408/2020.* [Citat 22.08.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=16470.
58. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 20.10.2020. Dosarul nr.1ra-1705/2020.* [Citat 27.11.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=16950.
59. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 03.05.2019. Dosarul nr.1cs-13/2019.* [Citat 04.05.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=13396.
60. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 26.02.2019. Dosarul nr.1ra-122/2019.* [Citat 23.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=13206.
61. *Decizia Colegiului Penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 05.02.2019. Dosarul nr.1ra-125/2019.* [Citat 30.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=12890.

62. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 29.01.2019. Dosarul nr.1ra-130/2019.* [Citat 26.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=12937.
63. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 12.03.2019. Dosarul nr.1ra-199/2019.* [Citat 23.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=13269.
64. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 19.02.2019. Dosarul nr.1ra-402/2019.* [Citat 23.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=13157.
65. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 26.06.2019. Dosarul nr.1ra-756/2019.* [Citat 14.12.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=13936.
66. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 31.07.2018. Dosarul nr.1ac-24/2018.* [Citat 01.05.2019] http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=11553.
67. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 10.04.2018. Dosarul nr.1cs-39/2018.* [Citat 04.05.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=10698.
68. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 22.05.2018. Dosarul nr.1ra-516/2018.* [Citat 25.11.2018] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=11215.
69. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 15.05.2018. Dosarul nr.1ra-745/2018.* [Citat 25.11.2018] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=11090.
70. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 03.07.2018. Dosarul nr.1ra-1205/2018.* [Citat 23.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=11584.
71. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 18.07.2018. Dosarul nr.1ra-1540/2018.* [Citat 01.05.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=11638.
72. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 31.10.2018. Dosarul nr.1ra-1616/2018.* În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.1, 2019, p. 10. ISSN 1810-7265.
73. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 20.11.2018. Dosarul nr.1ra-1793/2018.* [Citat 23.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=12366.
74. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 18.07.2017. Dosarul nr.1ra-872/2017.* [Citat 23.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=9250.
75. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 18.07.2017. Dosarul nr.1ra-1062/2017.* [Citat 02.11.2018] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=9333.
76. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 21.11.2017. Dosarul nr.1ra-1483/2017.* [Citat 26.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=9826.
77. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 12.04.2016. Dosarul nr.1ra-659/2016.* [Citat 02.11.2018] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=6204.
78. *Decizia Colegiului Penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 08.11.2016. Dosarul nr.1ra-1533/2016.* [Citat 30.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=7548.
79. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 03.02.2015. Dosarul nr.1ra-86/2015.* În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr.2-3, 2015, p. 44. ISSN 1810-7265.
80. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 22.09.2015. Dosarul nr.1ra-847/2015.* [Citat 19.11.2018] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=4871.
81. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 03.11.2015. Dosarul nr.1ra-983/2015.* [Citat 28.04.2016] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=5238.
82. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 22.04.2014. Dosarul nr.1ac-28/2014.* [Citat 01.05.2019] http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=1937.
83. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 03.06.2014. Dosarul nr.1ac-43/2014.* [Citat 01.05.2019] http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=2172.
84. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 25.02.2014. Dosarul nr.1ra-210/2014.* [Citat 27.07.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=1603.
85. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 30.09.2014. Dosarul nr.1ra-1221/2014.* [Citat 05.05.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=3003.
86. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 21.10.2014. Dosarul nr.1ra-1546/2014.* [Citat 26.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=3145 și În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr.12, 2014, p. 24. ISSN 1810-7265.
87. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 19.03.2013. Dosarul nr.1ra-169/2013.* În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.7-8, 2013, p. 35. ISSN 1810-7265.
88. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 20.11.2013. Dosarul nr.1ra-1068/2013.* [Citat 13.09.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=1021.
89. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 22.01.2013. Dosarul nr.1ra-1104/2013.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 16.04.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.

90. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 21.02.2012. Dosarul nr.1ra-3/2012.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
91. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 28.02.2012. Dosarul nr.1ra-18/2012.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 23.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
92. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 07.02.2012. Dosarul nr.1ra-24/2012.* În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr.6, 2012, p. 16. ISSN 1810-7265.
93. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 24.01.2012. Dosarul nr.1ra-54/2012.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 26.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
94. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 20.03.2012. Dosarul nr.1ra-75/2012.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 23.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
95. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 13.03.2012. Dosarul nr.1ra-98/2012.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
96. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 31.01.2012. Dosarul nr.1ra-102/2012.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
97. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 24.01.2012. Dosarul nr.1ra-107/2012.* În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2012, nr.8-9, p. 29. ISSN 1810-7265.
98. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 06.03.2012. Dosarul nr.1ra-215/2012.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 24.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/.
99. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 17.07.2012. Dosarul nr.1ra-596/2012.* În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr.12, 2012, p. 11. ISSN 1810-7265.
100. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 29.06.2010. Dosarul nr.1ra-690/2012.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/.
101. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 04.12.2012. Dosarul nr. 1ra-862/2012.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. [Citat 01.05.2019] http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
102. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 25.01.2011. Dosarul nr.1ra-2/2011.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
103. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 18.01.2011. Dosarul nr.1ra-6/2011.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 23.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
104. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 08.02.2011. Dosarul nr.1ra-15/2011.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
105. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 18.01.2011. Dosarul nr.1ra-37/2011.* În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr.5, p. 11, 2011. ISSN 1810-7265.
106. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 12.04.2011. Dosarul nr.1ra-235/2011.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 23.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
107. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 09.03.2011. Dosarul nr.1ra-245/2011.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 23.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
108. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 19.01.2010. Dosarul nr.1ra-26/2010.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
109. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 26.01.2010. Dosarul nr.1ra-27/2010.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
110. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 23.02.2010. Dosarul nr.1ra-30/2010.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 23.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.

111. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 19.01.2010. Dosarul nr.1ra-40/2010.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
112. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 26.01.2010. Dosarul nr.1ra-75/2010.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
113. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 02.02.2010. Dosarul nr.1ra-85/2010.* În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2010, nr.9, p. 24. ISSN 1810-7265.
114. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 26.01.2010. Dosarul nr.1ra-89/2010.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 26.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
115. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 23.03.2010. Dosarul nr.1ra-221/2010.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 22.08.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
116. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 26.01.2010. Dosarul nr.1ra-251/2010.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
117. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 18.05.2010. Dosarul nr.1ra-510/2010.* În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr.10, 2010, p. 15. ISSN 1810-7265.
118. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 25.05.2010. Dosarul nr.1ra-533/2010.* În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.10, 2010, p. 18. ISSN 1810-7265.
119. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 27.07.2010. Dosarul nr.1ra-614/2010.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
120. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 20.07.2010. Dosarul nr.1ra-820/2010.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 23.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
121. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 23.11.2010. Dosarul nr.1ra-915/2010.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 23.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
122. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 06.10.2010. Dosarul nr.1ra-944/2010.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
123. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 03.02.2009. Dosarul nr.1ra-3/2009.* În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr.4 din 2010, p. 16. ISSN 1810-7265.
124. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 17.02.2009. Dosarul nr.1ra-75/2009.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
125. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 18.02.2009. Dosarul nr.1ra-233/2009.* În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.7-8, 2010, p. 24. ISSN 1810-7265.
126. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 16.06.2009. Dosarul nr.1ra-627/2009.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
127. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 08.07.2009. Dosarul nr.1ra-859/2009.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
128. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 13.10.2009. Dosarul nr.1ra-983/2009.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
129. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 17.11.2009. Dosarul nr.1ra-1023/2009.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
130. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 01.12.2009. Dosarul nr.1ra-1062/2009.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 23.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
131. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 17.11.2009. Dosarul nr.1ra-1066/2009.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 20.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
132. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 11.03.2008. Dosarul nr.1ra-2/2008.* În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr.10, 2008, p. 11. ISSN 1810-7265.

133. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 26.02.2008. Dosarul nr.1ra-44/2008.* În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr.10, 2008, p. 15. ISSN 1810-7265.
134. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 19.02.2008. Dosarul nr.1ra-75/2008.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 01.04.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
135. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 23.01.2008. Dosarul nr.1ra-152/2008.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
136. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 19.02.2008. Dosarul nr.1ra-223/2008.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
137. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 06.02.2008. Dosarul nr.1ra-246/2008.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 23.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
138. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 30.09.2008. Dosarul nr.1ra-1015/2008.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 23.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
139. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 13.02.2007. Dosarul nr.1ra-115/2007.* În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2007, nr.7, p. 9. ISSN 1810-7265.
140. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 05.06.2007. Dosarul nr.1ra-486/2007.* În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr.2007, p. 18. ISSN 1810-7265.
141. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 19.06.2007. Dosarul nr.1ra-537/2007.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
142. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 12.09.2006. Dosarul nr.1ra-799/2006.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 23.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
143. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 01.02.2005. Dosarul nr.1ra-26/2005.* În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2005, nr.11, p. 12. ISSN 1810-7265.
144. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 12.04.2005. Dosarul nr.1ra-204/2005.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
145. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 14.06.2005. Dosarul №1ra-376/2005.* În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2005. Ediția specială. ISSN 1810-7265.
146. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 06.07.2005. Dosarul nr.1ra-488/2005.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 23.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
147. *Decizia Colegiului Penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 13.04.2004. Dosarul nr.1ra-166/2004.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
148. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 30.01.2004. Dosarul nr.1ro-283/2004.* În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2004, nr.3, p. 12. ISSN 1810-7265.
149. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 26.05.2004. Dosarul nr.1ra-427/2004.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
150. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 26.10.2004. Dosarul nr.1ra-695/2004.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
151. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 13.10.2004. Dosarul nr.1ra-734/2004.* În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2005, №1, p. 26. ISSN 1810-7265.
152. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 07.09.2004. Dosarul nr.1ra-470/2004.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 23.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
153. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 12.10.2004. Dosarul nr.1ra-623/2004.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
154. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 12.10.2004. Dosarul nr.1ra-654/2004.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 23.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.

155. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 02.11.2004. Dosarul nr.1r/a-767/2004.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2005, nr.3, p. 19. ISSN 1810-7265.
156. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 28.12.2004. Dosarul nr.1ra-818/2004.* În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr.11, 2005, p. 13. ISSN 1810-7265.
157. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 23.09.2003. Dosarul nr.4-ra-5/2003.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
158. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 16.12.2003. Dosarul nr.4ra-139/2003.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
159. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 18.11.2002. Dosarul nr.4-1r/a-15/2002.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
160. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 05.03.2002. Dosarul nr.1ca-50/2002.* În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr.10, 2002, p. 9. ISSN 1810-7265.
161. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 12.03.2002. Dosarul nr.1c/a-60/2002.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 23.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
162. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 25.06.2002. Dosarul nr.1r/a-84/2002.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 01.04.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
163. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 30.01.2001. Dosarul nr.1r/a-7/2001.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 23.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
164. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 10.10.2000. Dosarul nr.1ca-108/2000.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
165. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 27.04.1999. Dosarul nr.1ca-41/1999.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 26.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
166. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 01.06.1999. Dosarul nr.1ca-47/1999.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
167. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 28.05.1998. Dosarul nr.1ca-33/1998.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
168. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 07.05.1998. Dosarul nr.1r/e-66/1998.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 23.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
169. *Decizia Curții de Apel a Republicii Moldova din 28.01.1998. Dosarul nr.1r-120/1998.* În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr.6/13, 1999. ISSN 1810-7265.
170. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 15.12.1998. Dosarul nr.1r-1115/1998.* În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 1999, nr.4, p. 19. ISSN 1810-7265.
171. *Decizia Colegiului penal al Tribunalului Cahul din 28.11.1996. Dosarul nr.1a-34/1996.* În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 1997, nr.2, p. 12. ISSN 1810-7265.
172. *Decizia Curții de Apel Bălți din 20.12.2017. Dosarul nr.03-1a-1704-29032017.* [Citat 24.08.2020] Disponibil: https://cab.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/7559eb6f-8306-e811-80d7-0050568b4d5b.
173. *Decizia Curții de Apel Cahul din 30.09.2013. Dosarul nr.05-1a-280-15032013.* [Citat 28.11.2020] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/9a421f31-d24d-e311-966a-005056a5fb1a.
174. *Decizia Curții de Apel Cahul din 29.05.2013. Dosarul nr.05-1a-85-29012013.* [Citat 13.09.2020] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/da1b237d-bedf-e211-9cad-005056a5fb1a.
175. *Decizia Curții de Apel Cahul din 18.12.2014. Dosarul nr.05-1a-716-25062014.* [Citat 27.07.2019] https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/953adf92-4f9d-e411-a92e-005056a5fb1a.
176. *Decizia Curții de Apel Chișinău din 08.05.2015. Dosarul nr.1a-2307/2014.* [Citat 28.11.2020] Disponibil: https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/18183d07-2213-e511-b888-005056a5d154.
177. *Decizia Curții de Apel Cahul din 26.01.2016. Dosarul nr.05-1a-1434-09112015.* [Citat 23.03.2020] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/d2307c7a-d0da-e511-86a1-005056a5fb1a.

178. *Decizia Curții de Apel Cahul din 21.12.2016. Dosarul nr.05-1a-440-22042016.* [Citat 02.11.2018] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/apps/pdf_generator/base64/create_pdf.php.
179. *Decizia Curții de Apel Cahul din 26.04.2016: Dosarul nr.05-1a-154-03022016.* [Citat 18.11.2016] Disponibil: http://cach.instante.justice.md/ro/hot?data_deciziei=&nr_dosar=&denumire_dosar=Flenchea+Dumitru+Andrei+art.+361+alin.1+art.29+lit.b+CP+RM&tip_dosar=.
180. *Decizia Curții de Apel Cahul din 06.10.2016. Dosarul nr.05-1a-653-13062016.* [Citat 19.11.2018] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/hot?solv_document=1a-653-13062016&solv_document_2=&DenumireDosar=&Tematica=&solv_document_3=All.
181. *Decizia Curții de Apel Cahul din 02.06.2016. Dosarul nr.05-1a-903-04082014.* [Citat 03.11.2020] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/301a41ee-ec39-e611-a9ba-005056a5fb1a.
182. *Decizia Curții de Apel Cahul din 07.08.2018. Dosarul nr.05-1a-140-29012018.* [Citat 03.11.2020] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/cc3d44f2-93a7-e811-80d8-0050568b4d5b.
183. *Decizia Curții de Apel Cahul din 05.06.2018. Dosarul nr.05-1a-174-07022018.* [Citat 03.11.2020] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/1e82d936-7da0-e811-80d8-0050568b4d5b.
184. *Decizia Curții de Apel Cahul din 02.07.2018. Dosarul nr.05-1a-766-02072018.* [Citat 19.11.2018] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/apps/pdf_generator/sedinte/jsr.php.
185. *Decizia Curții de Apel Cahul din 01.03.2018. Dosarul nr.05-1a-44-10012018.* [Citat 02.11.2018] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/d41b6065-2434-e811-80d7-0050568b4d5b.
186. *Decizia Curții de Apel Cahul din 19.06.2018. Dosarul nr.05-1a-60-11012018.* [Citat 19.11.2018] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/hot?solv_document=05-1a-60-11012018&solv_document_2=&DenumireDosar=&Tematica=&solv_document_3=2.
187. *Decizia Curții de Apel Cahul din 07.11.2018. Dosarul nr.05-1a-664-20062017.* [Citat 19.11.2018] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/hot?solv_document=05-1a-664-20062017&solv_document_2=&DenumireDosar=&Tematica=&solv_document_3=2.
188. *Decizia Curții de Apel Cahul din 21.06.2018. Dosarul nr.05-1a-443-25042017.* [Citat 19.11.2018] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/hot?solv_document=1a-443&solv_document_2=&DenumireDosar=&Tematica=&solv_document_3=All.
189. *Decizia Curții de Apel Cahul din 07.06.2018. Dosarul nr.05-1a-669-21062017.* [Citat 22.08.2018] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/131c80e0-2079-e811-80d7-0050568b4d5b.
190. *Decizia Curții de Apel Cahul din 18.06.2019. Dosarul nr.05-1a-298-13032018.* [Citat 14.12.2019] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/f223fffc-8062-4b68-9c52-6056a414b877.
191. *Decizia Curții de Apel Cahul din 19.09.2019. Dosarul nr.1-18018560-05-1a-16082019.* [Citat 14.12.2019] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/4cf67775-3c2b-4211-b66e-572102b74bf2.
192. *Decizia Curții de Apel Cahul din 05.12.2019. Dosarul nr.1-17010162-05-1a-06092019.* [Citat 20.02.2020] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/db92b88a-f3fa-4b31-971e-b516dee0a22e.
193. *Decizia Curții de Apel Cahul din 03.12.2019. Dosarul nr.1-18018471-05-1a-31052019.* [Citat 20.03.2020] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/683be179-e240-46fe-ba5f-3aeadd8343fc.
194. *Demersul Procurorului-șef interimar al procuraturii UTA Găgăuzia, nr.2680 din 16.11.2018.* [Citat 28.09.2019] Disponibil: http://www.justice.gov.md/public/files/directia_analiza_monitorizare_si_evaluare_a_politicilor/Procuratura_UTA_Gagauzia.pdf.
195. Dolea I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova (comentariu aplicativ) ediția a 2-a.* Chișinău, Cartea juridică, 2020, 1408 p. ISBN 978-9975-3418-0-6.
196. Dolea I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Comentariu aplicativ.* Chișinău, Cartea juridică, 2016, 1172 p. ISBN 978-9975-3111-3-7.
197. Dolea I., Roman D., Sedlețchi Iu. et.al. *Drept procesual penal. Ed. A 3-a. rev. și completată.* Chișinău, F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2009, 784 p. ISBN 978-9975-78-833-5.
198. Dolea I., Roman D., Sedlețchi Iu. et.al., *Drept procesual penal. Partea specială. Vol. II. Ed. a II-a, revizuită și completată.* Chișinău, Cartdidact (Tipografia „Reclama”), 2006, 335 p. ISBN 978-9975-940-95-5.
199. Donciu A., Nicoară V. *Hotărîrea instanței judecătorești la examinarea în ordine de apel a cauzelor penale.* În: *Legea și Viață*, nr.5, 1998, 58 p. ISSN 1810-309X.
200. *Dosarul nr.1-182/2009.* Arhiva Judecătorei Comrat, sediul central.
201. *Dosarul nr.1-76/2013.* Arhiva Judecătorei Cahul, sediul central.
202. *Dosarul nr.1-91/2014.* Arhiva Judecătorei Comrat, sediul Ceadîr-Lunga.
203. *Dosarul nr.1-168/2014 (PIGD nr.17-1-724-08052014). Dosarul Curții de Apel Cahul nr.05-1a-569-02062017.* Arhiva Judecătorei Cahul, sediul Cantemir.
204. *Dosarul nr.1-199/2014 (PIGD nr.19-1-1686-06112014).* Arhiva Judecătorei Comrat, sediul Ceadîr-Lunga.
205. *Dosarul nr.1-75/2015. Dosarul Curții de Apel Cahul nr. 05-1a-140-29012018.* Arhiva Judecătorei Cahul, sediul central.

206. *Dosarul nr.1-389/2015 (PIGD nr.15-1-4363-10122015)*. Dosarul Curții de Apel Cahul nr.05-1a-503-23042018. Arhiva Judecătorei Cahul, sediul central.
207. *Dosarul nr.1-7/2016 (PIGD nr.19-1-77-12012016)*. Arhiva Judecătorei Comrat, sediul Ceadîr-Lunga.
208. *Dosarul nr.1-317/2016. Dosarul Curții de Apel Cahul nr.05-1a-1381-02122016*. Arhiva Judecătorei Cahul, sediul central.
209. *Dosarul nr.1-419/2016. Dosarul Curții de Apel Cahul nr.05-1a-1035-25092017*. Arhiva Judecătorei Cahul, sediul central.
210. *Dosarul nr.1-209/2017. Dosarul Curții de Apel Cahul nr.05-1a-231-20022018*. Arhiva Judecătorei Cahul, sediul central.
211. *Dosarul nr.1-97/2018*. Arhiva Judecătorei Cahul, sediul Taraclia.
212. *Dosarul nr.1-125/2018*. Arhiva Judecătorei Cahul, sediul Taraclia.
213. *Dosarul nr.1-137/2018*. Arhiva Judecătorei Cahul, sediul Taraclia.
214. *Dosarul nr.1-180/2018*. Arhiva Judecătorei Comrat, sediul Vulcănești.
215. *Dosarul nr.1-2/2019*. Arhiva Judecătorei Cahul, sediul Taraclia.
216. Furdul S. *Accesul la justiție în cazul renunțării procurorului la învinuire*. În: Revista Națională de Drept, nr.2, 2003, ISSN 1811-0770.
217. Furdul S. *Cu privire la interpretarea și aplicarea prevederilor articolelor 413 și 414 CPP ce reglementează procedura judecării apelului*. În: Revista Institutului Național al Justiției, nr.3, 2009, p. 48. ISSN 1857-2405.
218. Furdul S. *Concluzii și considerente cu privire la judecarea apelului în cauza penală*. În: Revista Națională de Drept, nr.6, 2009, p. 27. ISSN 1811-0770.
219. Furdul S. *Concluzii și considerente cu privire la judecarea apelului în cauza penală*. În: Legea și viața, nr.6, 2009, p. 4. ISSN 1810-309X.
220. Furdul S. *Probleme de drept și soluții în opinia separată a judecătorului*. Chișinău, Editura „Universul”, 2017, 248 p. ISBN 978-9975-4251-8-6.
221. Gribincea V., Ștefan L. *Studiu privind optimizarea structurii procuraturii și a sarcinii de muncă a procurorilor din Republica Moldova*. Chișinău, Combinatul Poligrafic, 2014, 76 p. ISBN 978-9975-129-04-6.
222. Gribincea V., Macrinici S. *Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Reglementări de bază și jurisprudența în cazurile moldovenești*. Chișinău, Editura ARC, 2007, 272 p. ISBN 978-9975-61-245-6.
223. Gribincea V. *Executarea hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului de către Republica Moldova, 1997-2012*. Chișinău, Tipografia „Imprint Plus”, 2012, 196 p. ISBN 978-9975-4170-9-9.
224. *Ghid privind art.6 din Convenție. Dreptul la un proces echitabil (Latura penală)*. Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2014. [Citat 02.11.2018] Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_ROM.pdf
225. Holban V. *Discursul procurorului în debaterile judiciare – etapă decisivă a reprezentării învinuirii*. În: Buletin Informativ al Procuraturii Generale a Republicii Moldova, nr.2, septembrie 2004, p. 12.
226. Hotărârea CtEDO pe cauza *Beraru c. României*, din 18.03.2014, nr.40107/04. [Citat 20.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-176203>.
227. Hotărârea CtEDO pe cauza *Bönisch c. Austria*, din 02.06.1986, nr.8658/79. [Citat 20.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-62001>.
228. Hotărârea CtEDO pe cauza *Bonev c. Bulgaria*, din 08.06.2006, nr.60018/00. [Citat 20.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-75698>.
229. Hotărârea CtEDO pe cauza *Boldea c. România*, din 15.02.2007, nr.19997/02. [Citat 23.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-122801>.
230. Hotărârea CtEDO pe cauza *Brandstetter c. Austria*, din 28.01.1991, nr.11170/84, 12876/87, 13468/87 [Citat 20.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62241>.
231. Hotărârea CtEDO pe cauza pe cauza *Brumărescu v. România*, din 28.10.1999, nr.28342/95, 1999-VII. [Citat 02.11.2018] Disponibil: http://www.hotararicedo.ro/index.php/article_access/view_article/94.
232. Hotărârea CtEDO pe cauza *Calabro c. Italiei și Germaniei*, din 21.03.2002, nr. 59895/00, CEDO 2002-V [Citat 20.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-43351>.
233. Hotărârea CtEDO pe cauza *Capeau c. Belgium*, din 13.01.2005, nr.42914/98. [Citat 19.11.2018] Disponibil: <http://echr.ketse.com/doc/42914.98-en-20050113/view/>.
234. Hotărârea CtEDO pe cauza *Constantinescu c. România*, din 27.06.2000, nr.28.871/1995. [Citat 20.03.2020] Disponibil: <https://jurisprudencedo.com/Constantinescu-c.-Romaniei.html>.
235. Hotărârea CtEDO pe cauza *Croissant c. Germania*, din 25.09.1992, seria A nr. 237-B [Citat 20.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62292>.
236. Hotărârea CtEDO pe cauza *Cutean c. României*, din 02.12.2014, nr.53150/12. [Citat 20.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-148277>.
237. Hotărârea CtEDO pe cauza *Damir Sibgatullin c. Rusia*, din 24.04.2012, nr. 1413/05. [Citat 20.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-110445>.

238. Hotărârea CtEDO *Dan c. Republicii Moldova*, nr.8999/07, 05.07.2011, §30-33. [Citat 17.04.2021] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-144463>.
239. Hotărârea CtEDO *Dan c. Republica Moldova (nr.2)*, nr.57575/14, din 10.11.2020, §47-61. [Citat 17.04.2021] Disponibil: <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2021/03/DAN-v2-ROM.pdf>.
240. Hotărârea CtEDO pe cauza *El Haski c. Belgia*, din 25.09.2012, nr.649/08 [Citat 20.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-113336>.
241. Hotărârea CtEDO pe cauza *Ekbatani c. Suedia*, din 26.05.1988, nr.10563/83. [Citat 23.03.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-57477>.
242. Hotărârea CtEDO pe cauza *Fatullayev c. Azerbaijan*, din 22.04.2010, nr.40984/07. [Citat 20.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-98401>.
243. Hotărârea CtEDO pe cauza *Fejde c. Suedia*, din 29.10.1991, seria A, nr.212-C [Citat 20.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62258>.
244. Hotărârea CtEDO pe cauza *Ferrantelli și Santangelo c. Italia*, din 07.08.1996, nr.19874/92, CEDO 1996-III [Citat 20.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62556>.
245. Hotărârea CtEDO pe cauza *Fomin c. Moldova* din 11.10.2011, nr.36755/06. [Citat 23.03.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-124104>.
246. Hotărârea CtEDO pe cauza *Gäfgen c. Germania*, din 01.06.2010, nr.22978/05 [Citat 20.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-99040>.
247. Hotărârea CtEDO pe cauza *Ghimp și alții c. Republicii Moldova*, din 30.10.2012, nr. 32520/09. [Citat 19.11.2018] Disponibil: <https://www.lhr.md/ro/2012/10/hotararea-ghimp-si-altii-c-moldovei/>.
248. Hotărârea CtEDO pe cauza *Gorguiladze c. Georgia*, din 20.10.2009, nr.4313/04. [Citat 20.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-95161>.
249. Hotărârea CtEDO pe cauza *Gregaćević c. Croația*, din 10.07.2012, nr.58331/09. [Citat 20.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112090>.
250. Hotărârea CtEDO pe cauza *Hadjianastassiou c. Grecia*, din 16.12.1992, nr.12945/87. [Citat 23.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-57779>.
251. Hotărârea CtEDO pe cauza *Hermi c. Italia* (MC), din 18.10.2006, nr.18114/02, CEDO 2006-XII [Citat 20.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-77544>.
252. Hotărârea CtEDO pe cauza *Hokkeling c. Olanda*, din 14.02.2017, nr.30749/12. [Citat 24.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-172254>.
253. Hotărârea CtEDO pe cauza *Jalloh c. Germania*, din 11.07.2006, nr.54810/00. [Citat 20.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76308>.
254. Hotărârea CtEDO pe cauza *Jorgic c. Germania*, din 12.07.2007, nr.74613/01. [Citat 20.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-81609>.
255. Hotărârea CtEDO pe cauza *Karelin c. Rusia*, din 20.09.2016, nr.926/08. [Citat 26.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-166737>.
256. Hotărârea CtEDO pe cauza *Karpenko c. Rusia*, din 13.03.2012, nr. 5605/04. [Citat 20.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-109547>.
257. Hotărârea CtEDO pe cauza *Kontalexis c. Grecia*, din 31.05.2011, nr.59000/08. [Citat 20.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-104951>.
258. Hotărârea CtEDO pe cauza *Kuopila c. Finlanda*, din 27.04.2000, nr.27752/95 [Citat 20.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-58784>.
259. Hotărârea CtEDO pe cauza *Kuznetsov și alții c. Rusiei*, din 11.01.2007, nr.184/02 [Citat 23.03.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-78982>.
260. Hotărârea CtEDO pe cauza *Labergère c. Franța*, din 26.09.2006, nr.16846/02. [Citat 20.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-77010>.
261. Hotărârea CtEDO pe cauza *Lagerblom c. Suedia*, din 14.01.2003, nr. 26891/95. [Citat 20.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60884>.
262. Hotărârea CtEDO pe cauza *Lacadena Calero c. Spania*, din 22.11.2011, nr.23002/07. [Citat 20.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-107534>.
263. Hotărârea CtEDO *Lindon, Otchakovsky-Laurens și July c. Franța*, din 22.10.2007, nr.21279/02, 36448/02 [MC]. [Citat 20.04.2021] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-82847>.
264. Hotărârea CtEDO pe cauza *Manoli c. Republica Moldova* din 28.02.2017, nr. 56875/11. [Citat 19.11.2018] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-176362>.
265. Hotărârea CtEDO pe cauza *Mattick c. Germania*, din 31.03.2005, nr. 62116/00, CEDO 2005-VII [Citat 20.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-84645>.
266. Hotărârea CtEDO pe cauza *Matyjek c. Polonia*, din 24.04.2007, nr.38184/03. [Citat 20.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-80270>.
267. Hotărârea CtEDO pe cauza *Meftah și alții c. Franța* (MC), din 26.07.2002, nr. 32911/96, 35237/97 și 34595/97, CEDO 2002-VII [Citat 20.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-65195>.

268. Hotărârea CtEDO pe cauza *Mirilachvili c. Rusia*, din 11.12.2008, nr. 6293/04. [Citat 20.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-90118>.
269. Hotărârea CtEDO pe cauza *Pakelli c. Germania*, din 25.04.1983, nr. 8398/78. [Citat 20.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-73415>.
270. Hotărârea CtEDO pe cauza *Pelissier și Sassi c. Franța*, din 25.03.1999, nr.25444/94. [Citat 03.11.2019] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58226>.
271. Hotărârea CtEDO pe cauza *Pello c. Estonia*, din 12.04.2007, nr. 11423/03. [Citat 20.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-80123>.
272. Hotărârea CtEDO pe cauza *Popovici c. Moldova*, din 27.11.2007, nr.289/04 și 41194/04. [Citat 20.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-83460>.
273. Hotărârea CtEDO pe cauza *Posokhov c. Rusia*, din 04.03.2003, nr.63486/00. [Citat 20.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-65527>.
274. Hotărârea CtEDO pe cauza *Richert c. Poloniei*, din 25.10.2011, nr.54809/07. [Citat 20.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-107165>.
275. Hotărârea CtEDO pe cauza *Rowe și Davis c. Regatul Unit*, din 16.02.2000, nr.28901/95. [Citat 20.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-62973>.
276. Hotărârea CtEDO pe cauza *Ruiz Torija c. Spania*, din 09.12.1994, nr.18390/91. [Citat 23.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-57909>.
277. Hotărârea CtEDO pe cauza *Savca c. Republica Moldova* din 15.03.2016, nr.17963/08. [Citat 24.03.2020] Disponibil: <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2016/07/SAVCA-red-pdf.pdf>.
278. Hotărârea CtEDO pe cauza *Sevastyanov c. Russia*, din 22.04.2010, nr. 37024/02. [Citat 24.03.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-98327>.
279. Hotărârea CtEDO pe cauza *Scheper c. Țara de Jos*, din 05.04.2005, nr. 39209/02. [Citat 20.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-68825>.
280. Hotărârea CtEDO pe cauza *Seliwiak c. Polonia*, din 21.07.2009, nr.3818/04. [Citat 20.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-93656>.
281. Hotărârea CtEDO pe cauza *Sibgatullin c. Rusia*, din 23.04.2009, nr.32165/02. [Citat 20.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-92316>.
282. Hotărârea CtEDO pe cauza *Spînu v. România - Neaudierea inculpatului și a unui martor al acuzării de către Curtea Supremă în recurs. Noțiunea autonomă de «martor»*. [Citat 19.11.2018] Disponibil: <https://jurisprudencedo.com/SPINU-c.-Romaniei-Neaudierea-inculpatului-si-a-unui-martor-al-acuzarii-de-catre-Curtea-Suprema-in-recurs.-Notiunea-autonoma-de-martor.html>.
283. Hotărârile CtEDO pe cauza *Sochichiu v. Moldovei, I.G. c. Moldovei și Plotnicova c. Moldovei*. [Citat 13.04.2019] Disponibil: <https://www.lhr.md/ro/2012/05/hotararile-sochichiu-c-moldovei-i-g-c-moldovei-si-plotnicova-c-moldovei/>.
284. Hotărârea CtEDO pe cauza *Suominen c. Finlandei*, din 01.03.2003, nr.37801/97. [Citat 23.03.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-61178>.
285. Hotărârea CtEDO pe cauza *Telfner c. Austria*, din 20.03.2001, nr. 33501/96. [Citat 20.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59347>.
286. Hotărârea CtEDO pe cauza *Tierce c. San Marino*, din 25.07.2000, nr. 24954/94, 24971/94 și 24972/94, CEDO 2000-IX [Citat 20.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-63325>.
287. Hotărârea CtEDO pe cauza *Van de Hurk c. Țările de Jos*, din 19.04.1994, nr.16034/90. [Citat 23.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-57878>.
288. Hotărârea CtEDO pe cauza *Walchli c. Franța*, din 26.07.2007, nr. 35787/03. [Citat 20.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-81920>.
289. Hotărârea Curții Constituționale a RM privind excepția de neconstituționalitate a articolelor 77, 81 și 315 din Codul de procedură penală (omisiunea includerii soțului ca succesor al părții vătămate sau al părții civile) (sesizarea nr. 151g/2020), nr. 12 din 06.04.2021. [Citat 30.04.2021] Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=768&l=ro>.
290. Hotărârea Curții Constituționale a RM privind excepția de neconstituționalitate a articolului 422 din Codul de procedură penală (data de la care începe să curgă termenul de declarare a recursului ordinar) (sesizarea nr. 52g/2020), nr. 23 din 05.08.2021. [Citat 10.08.2021] Disponibil: https://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/h_2021_52g_2021_rou.pdf.
291. Hotărârea Curții Constituționale a RM privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Codul de procedură penală (intima convingere a judecătorului) (sesizarea nr.27g/2017), nr.18 din 22.05.2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.190-200/69 din 16.06.2017.
292. Hotărârea Curții Constituționale a RM nr. 3 din 23.02.2016 privind excepția de neconstituționalitate a alineatelor (3), (5), (8) și (9) ale articolului 186 din Codului de procedură penală (termenul arestului preventiv) (Sesizarea nr.7g/2016). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.49-54/8 din 04.03.2016.

293. *Hotărârea Curții Constituționale asupra excepției de neconstituționalitate a prevederii pct.3) alin.(1) art.401 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr.9 din 20.05.2008.* În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.99-101/7 din 06.06.2008.
294. *Hotărârea Curții Constituționale a RM pentru interpretarea prevederilor articolelor 116 alin.(2) și (4) și 136 alin.(1) din Constituție (extinderea mandatului unor judecători până la numirea succesorilor) (Sesizarea nr.15b/2016), nr. 12 din 12.05.2016.* În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.416-422/100 din 02.12.2016.
295. *Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica judecării cauzelor penale în ordine de apel”, nr.22, din 12.12.2005, cu modificările ulterioare prin Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr.10 din 24.12.2010 și Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.4 din 30.03.2009.* [Citat 18.08.2018] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_hot_expl.php
296. *Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la unele chestiuni ce vizează participarea procurorului la judecarea cauzei penale”, nr.12 din 24.12.2012.* În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2013, nr.6, p. 20. ISSN 1810-7265.
297. *Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, „Cu privire la judecarea recursului ordinar în cauza penală”, nr.9 din 30.10.2009.* În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2010, nr.5, p. 4. ISSN 1810-7265.
298. *Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, „Cu privire la practica aplicării legislației pentru asigurarea dreptului la apărare al bănuțului, învinuțului, inculpatului și condamnatului în procedură penală”, nr. 11 din 24.12.2010.* [Citat 18.08.2018] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=347.
299. *Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la respectarea legislației despre utilizarea limbii în procedura judiciară”, nr.12, din 09.04.1999.* În: Culegere de hotărâri explicative, Chișinău, 2002, p. 14. (Abrogată prin Hotărârea Plenului CSJ a RM nr.38 din 04.12.2017. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, №12, 2017, pag.24. ISSN 1810-7265.)
300. *Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a RM din 31.10.2005. Dosarul nr.4-1re-74/2005.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
301. *Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a RM din 21.11.2005. Dosarul nr.4-1re-101/2005.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
302. *Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 19.12.2005. Dosarul nr.4-1re-113/2005.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
303. *Hotărârea Prezidiului Judecătoriei Supreme RSSM din 09.12.1983. Dosarul nr.1y-123/83.* Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 26.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
304. *Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 02.07.2007. Dosarul nr.4-1re-155/2007.* În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr.1, 2008, p.34.
305. *Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 07.05.2001. Dosarul nr.4-1r/a-5/2001.* În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr.3, 2002, p. 14. ISSN 1810-7265.
306. *Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova privind aprobarea organelor Procuraturii, a localităților de reședință, a circumscripțiilor în care activează și a numărului de personal, nr.78 din 04.05.2010.* În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.78 din 04.05.2010.
307. *Hotărârea Consiliului Superior al Procurorilor cu privire la avizarea proiectului de Ordin privind crearea unor procuraturi teritoriale, stabilirea sediilor acestora, a circumscripțiilor în care activează și a numărului de personal, nr. 12-217/16 din 01.08.2016.* [Citat 18.11.2016]. Disponibil: http://procuratura.md/file/2016-08-01_217%20Hotarare%20crearea%20procuraturilor%20de%20circumscripție.pdf.
308. Ialanji A. *Particularitățile judecării cauzei în lipsa inculpatului.* Teză de doctorat în drept. Chișinău, 2019. 205 p. [Citat 06.08.2020] Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/55567/arina_alanji_thesis.pdf.
309. Ionescu R. *Considerații în legătură cu efectul extensiv al apelului în situația în care calea de atac este promovată de partea civilă privind latura penală a cauzei.* În: Dreptul, România, №7/2011. ISSN 1018-0435.
310. Iuga M. *Căile legale de atac în procesul penal.* Chișinău, Asociația judecătorilor din Moldova: Centrul de drept, 2000, 210 p. ISBN 997-595-886-9.
311. Kuglay I. în Udriou M. (coord.ed.) *Codul de procedură penală. Comentariu pe articole: art.1-603.* Ediția 2, revizuită și adăugită. București, Editura „C.H.Beck”, 2017, 2571 p. ISBN 973-655-663-8.
312. Lazări D. *Etica actului de acuzare al procurorului.* În: Revista Națională de Drept, nr.7, 2005. ISSN 1811-0770.

313. *Legea pentru aprobarea Concepției de reformă a Procuraturii*, nr.122 din 03.07.2014. În: Monitorul Oficial al RM nr.275-281/593 din 19.09.2014.
314. *Legea cu privire la Procuratură, nr. 3 din 25.02.2016*. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.69-77/113 din 25.03.2016.
315. *Legea cu privire la Procuratură nr.294-XVI din 25.12.2008*. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.55-56/155 din 17.03.2009. Abrogat prin Legea nr.3 din 25.02.2016. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.69-77/113 din 25.03.2016.
316. *Legea cu privire la reorganizarea instanțelor judecătorești, nr.76 din 21.04.2016*. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.184-192/387 din 01.07.2016.
317. *Legea nr.66 din 05.04.2012 pentru modificarea și completarea Codului de procedură penală al Republicii Moldova nr.122-XV din 14 martie 2003*. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova №155-159/510 din 27.07.2012, art.I, pct.124-126.
318. *Legea României nr.304 din 28.06.2004 privind organizarea judiciară*. În: Monitorul Oficial al României nr.827 din 13.09.2005.
319. Lupașcu Radu D. *Diferențierea instituției „apelului peste termen” de cea a „repunerii în termen”*. În: Dreptul, România, nr.3, 1998. ISSN 1018-0435.
320. Magherescu D. *Modificarea învinuirii în primă instanță*. Autoreferatul al tezei de doctor în drept. Chișinău, 2005, 12 p.
321. Magherescu D. *Rolul și poziția procesuală a procurorului în procesul penal din Republica Moldova*. În: Revista Națională de Drept, nr.12, 2004. ISSN 1811-0770.
322. Martincic E. *Apelul în procesul penal*. În: Legea și Viața, nr.2, 1997, Chișinău. ISSN 1810-309X.
323. Mateuț Gh. *Procedura penală. Partea specială. Vol. II*. București, Editura „Lumina Lex”, 1998. 368 p. ISBN 973-588-079-2.
324. Nagacevski V. *Rolul și funcțiile procuraturii într-un stat bazat pe drept. Situația în Republica Moldova*. În: Avocatul poporului, 2002, nr.1-3. ISSN 1810-7141.
325. Neagu I. *Tratat de procedură penală*. București, Editura „Pro”, 1997, 732 p. ISBN 973-97447-9-6.
326. Neagu I., Crișu A., Ciobanu A., Zarafiu A. *Drept procesual penal. Curs selectiv pentru licență*. București, Editura „All Beck”, 2003, 304 p. ISBN, 973-655-303-5.
327. Neagu I., Damaschin M. *Tratat de procedură penală. Partea specială. În lumina noului Cod de procedură penală*. Vol. 2. București, Editura „Universul Juridic”, 2015. 700 p. ISBN 978-606-673-385-4.
328. Oncioiu C. *Noțiunea de participant în procesul penal*. În: Legea și viață, №8/1(260), 2013. ISSN 1810-309X.
329. *Opinia nr.13(2018) a Consiliului Consultativ al Procurorilor Europeni (CCPE): „Independența, responsabilitatea și etica procurorilor”*. Cedex, Strasbourg, 2019. 28 p.
330. *Ordinul Procurorului General „cu privire la organizarea activității procurorilor în domeniul reprezentării învinuirii în instanțele judecătorești”, nr.2/21 din 02.01.2018*. În: Biblioteca Procuraturii Generale a RM.
331. *Ordinul Procurorului General privind crearea unor procuraturi teritoriale, stabilirea sediilor acestora, a circumscripțiilor în care activează și a numărului de personal, nr.1076 din 01.08.2016*. Biblioteca Procuraturii Generale a Republicii Moldova.
332. Osoianu T. *Căile de atac în procesul penal. Îndrumar pentru avocați*. Chișinău, Tipografia „Sirius”, 2016. 48 p. ISBN 978-9975-57-201-9.
333. Osoianu T., Orîndaș V. *Procedură penală. Partea generală. Curs universitar*. Chișinău, Tipografia Orhei, 2004. 256 p. ISBN 9975-9835-5-3.
334. **Osoianu T., Calendari D.** *Erorile de drept comise de instanțele de apel în cauzele penale – temeuri pentru casarea deciziilor*. În: Studii și cercetări juridice, nr. 1, 2020, 224 p. P. 143-154. ISBN 978-9975-3201-2-2.
335. Pamfil M.L., Movileanu C., Munteanu C.A. *Apelul în procesul penal. Practica judiciară*. București, Editura „Hamangiu”, 2008, 188 p. ISBN 978-973-1836-78-2.
336. Papadopol V., Turianu C. *Apelul penal*. București, Casa de editură și presă „Șansa”- SRL, 1994, 293 p. ISBN 973-9167-15-2.
337. Paraschiv C.-S. *Drept procesual penal*. București, Editura „Lumina Lex”, 2002, 630 p. ISBN 973-588-561-1.
338. Paraschiv C.S. *Apelul penal*. București, Editura Hamangiu, 2019, 264 p. ISBN 978-606-27-1275-4.
339. Păvăleanu V., *Drept procesual penal. Partea specială*. București, Editura „Lumina Lex”, 2002, 636 p. ISBN 973-588-466-8.
340. Pintea A. *Drept procesual penal. Partea generală și partea specială. Ediție revăzută și adăugită*. București, Editura „Lumina Lex”, 2002, 559 p. ISBN 978-973-588-460-4.
341. Poalelungi M., Dolea I., Vîzdoagă T. et al. *Manualul judecătorului pentru cauze penale*. Chișinău, Î.S. F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2013, 1192 p. ISBN 978-9975-53-231-0.
342. Poalelungi M., Sârcu D., Rimalschi L. et.al. *Convenția Europeană a Drepturilor Omului: Comentariu asupra hotărârilor Curții Europene a drepturilor omului versus Republica Moldova: Concluzii și recomandări*. Chișinău, ÎS FEP „Topografia Centrală”, 2017, 576 p. ISBN 978-9975-53-828-2.

343. Popovici T., Dolea I. *Apelul*. În: Manualul judecătorului pentru cauze penale. Î.S.F.E.-P. „Tipografia Centrală”, Chișinău, 2013, 1192 p. ISBN 978-9975-53-231-0.
344. *Profesii juridice - Germania. Procurori (Staatsanwalt)*. [Citat 13.09.2019] Disponibil: https://e-justice.europa.eu/content_legal_professions-29-de-maximizeMS-ro.do?member=1.
345. *Protocolul nr.7 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale din 04.11.1950, semnat la Strasbourg la 22.11.1984*. Ratificată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.1298-XIII din 24.07.1997. În vigoare din 12.09.1997. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.54-55, art.503, din 21.08.1997.
346. *Protocol privind prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de persoane, în special al femeilor și copiilor, adițional la Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate de la New York din 15.11.2000*, art.7-8 (ratificat prin Legea Republicii Moldova nr.17-XV din 17.02.2005. În vigoare pentru Republica Moldova din 16.10.2005. În: Tratatate internaționale la care Republica Moldova este parte (1954-2005), 2006, vol.35, Chișinău, Editura „Moldpres”, 480 p.
347. Pușcaș V. *Este umilit sau consolidat rolul procurorului?* În: Legea și viață, nr.2, 1998, p. 3. ISSN 1810-309X.
348. *Raport privind activitatea Procuraturii pentru anul 2018*. [Citat 13.04.2019] Disponibil: http://www.procuratura.md/file/2019-03-05_Raportul%20Public%20activitatea%20Procuraturii%20Generale%20anul%202018.pdf.
349. *Recomandarea (2000) 19 a Comitetului de Miniștri al statelor membre privind rolul urmăririi penale în sistemul de justiție penală*. [Citat: 26.02.2018] Disponibil: <http://www.cj.md/2015/03/05/recomandarea-2000-19-a-comitetului-de-ministri-al-statelor-membre-privind-rolul-urmarii-penale-n-sistemul-de-justitie-penal.html>
350. *Recomandarea Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.53 din 12.07.2013 „cu privire la procedura de examinare a apelului conform modificărilor și completărilor din Codul de procedură penală, introduce prin Legea nr.66 din 05.04.2012, M.O. 155-159/27.07.2012, în vigoare 27.10.2012”*. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.9, 2013. ISSN 1810-7265.
351. *Recomandarea Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.62 din 27.12.2013 „cu privire la înțelesul sintagmei „dacă nu se agravează situația condamnatului” ce se conține art.435 alin.(1) pct.2) lit.c) CPP*. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.9, 2013. ISSN 1810-7265.
352. *Recomandarea Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.94 din 28.11.2016 „cu privire la aplicarea prevederilor din Codul de procedură penală care reglementează unele aspecte ce țin de reprezentarea în instanța judecătorească a inculpaților de către avocații aleși*. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.9, 2013. ISSN 1810-7265.
353. *Recomandarea Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.96 din 08.02.2017 „cu privire la acordarea, prin procură, a împuternicirilor terțului de a încheia contract de asistență juridică și de a semna mandatul cu avocatul*. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.9, 2013. ISSN 1810-7265.
354. *Regulamentul Procuraturii aprobat prin Ordinul Procurorului General al Republicii Moldova nr.24/28 din 24.09.2016*. [Citat 28.09.2019] Disponibil: <http://www.procuratura.md/file/RP.pdf>.
355. *Regulamentului de ordine interioară al parchetelor aprobat prin Ordinul ministrului justiției al României nr.2.632/C/2014*. În: Monitorul oficial al României, Partea I, nr. 623bis din 26.08.2014.
356. *Rezumatul Deciziei Curții de Apel Galați, Secția penală, nr.459 din 12.09.2007*. [Citat 20.03.2020] Disponibil: <http://portal.just.ro/44/Lists/Jurisprudenta/DispForm.aspx?ID=312>
357. Roman D., Vîzdoagă T., Cerbu A. *Organizarea și activitatea organelor de ocrotire a normelor de drept în Republica Moldova*. Chișinău, Editura „Cardidact”, 2004, 220 p. ISBN 9975-940-57-9.
358. Rubis A. *Influența de dirijare a procurorului asupra proceselor informaționale ale probațiunii*. În: Legea și Viața, nr.4, 2006, Chișinău. ISSN 1810-309X.
359. Rusu L. *Acuzarea în cadrul procesului penal contradictorial*. În: Revista Națională de drept, nr.11, 2015. ISSN 1811-0770.
360. Rusu L. *Principiul contradictorialității în procesul penal – reglementări naționale și de drept comparat*. Teza de doctor în drept. Chișinău, 2016, 193 p. [Citat 21.09.2017] Disponibil: <http://www.cnaa.md/thesis/50736/>.
361. Rusu L. *Unele particularități ale realizării principiului contradictorialității în cadrul căilor de atac în procesul penal al Republicii Moldova*. În: Legea și viață, 3(303)/2017. ISSN 1810-309X.
362. Rusu V. *Rolul procuraturii în înfăptuirea justiției*. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2001, nr.10. ISSN 1810-7265.
363. Sava A. *Aprecierea probelor în procesul penal*. Iași, Editura „Junimea”, 2002. 214p. ISBN 973-37-0734-1.
364. Săuleanu L., Rădulețu S. *Dicționar de termeni și expresii juridice latine. Ediția a 2-a*. Editura „C.H.Beck”, București, 2011, 334 p. ISBN 978-973-115-943-0.
365. Serbinov I., Catana E., Chirtoaca E. et.al. *Ghidul acuzatorului de stat*. Chișinău, Editura „Cartier”, 2005, 136 p. ISBN 9975-79-366-5.
366. *Sesizarea nr. 151g din 24.09.2020 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolele 81, 77 și 315 din Codul de procedură penală*. [Citat 23.04.2021] Disponibil:

- <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=sesizari&docid=1359&l=ro>.
367. *Sesizarea nr. 52g din 09.03.2021 privind excepția de neconstituționalitate a prevederilor articolului 422 din Codul de procedură penală.* [Citat 23.04.2021] Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=sesizari&docid=1500&l=ro>.
368. Stadnițki L. *Atribuțiile procurorului la examinarea în prima instanță a cauzelor penale.* Teza de doctor în drept. Chișinău, 2016, 196p. [Citat 21.09.2017] Disponibil: <http://www.cnaa.md/thesis/50963/>.
369. Tașcă M. *Introducerea dreptului penal românesc în Basarabia după marea unire din 1918 și unificarea legislativă penală a Basarabiei cu cea din vechiul regat.* În: Revista de științe penale. Anuar. Anul III. Chișinău, Centrul Editorial-Poligrafic „Helmax”, 2017, 280 p. ISSN 1812-3392.
370. *Sesizarea nr. 151g din 24.09.2020 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolele 81, 77 și 315 din Codul de procedură penală.* [Citat 23.04.2021] Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=sesizari&docid=1359&l=ro>.
371. *Sesizarea nr. 52g din 09.03.2021 privind excepția de neconstituționalitate a prevederilor articolului 422 din Codul de procedură penală.* [Citat 23.04.2021] Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=sesizari&docid=1500&l=ro>.
372. Theodoru Gr. *Drept procesual penal. Partea specială.* Iași, Editura „Cugetarea”, 1998, 644 p. ISBN 973-98199-1-5.
373. Theodoru Gr. *Tratat de drept procesual penal. Ediția a 3-a.* București, Editura „Hamangiu”, 2013, 896 p. ISBN 978-606-522-441-4.
374. Tulbure A., Tatu A., *Tratat de drept procesual penal.* București, Editura „All Beck”, 2001, 608 p. ISBN 973-655-113-X.
375. Țoncu S. *Dezbaterile judiciare în cadrul procedurii abreviate.* În: Revista Institutului Național al Justiției, №1(48)/2019, p. 37-40. ISSN 1857-2405.
376. Țurcanu I. *Bessarabiana: Teritoriul dintre Prut și Nistru în câteva ipostaze istorice și reflecții istoriografice.* Chișinău, Tipografia „Reclama” SA, 344 p. ISBN 978-9975-4337-0-9.
377. Udroi M. (coord.), *Codul de procedură penală. Comentariu pe articole: art.1-603. Ediția 2, revizuită și adăugită.* București, Editura „C.H.Beck”, 2017, 2571 p. ISBN 978-606-18-0672-0.
378. Udroi M. *Procedură penală. Partea specială. Sinteze și grile. Ediția 5, revizuită și adăugită.* București, Editura „C.H.Beck”, 2018, 871 p. ISBN 978-606-18-0778-9.
379. Ursu N. *Rolul procuraturii în societatea democratică.* În: Legea și viața, nr.5, 2002, p. 42. ISSN 1810-309X.
380. Ursu N. *Raporturile dintre procuratură și puterea legislativă și executivă.* În: Revista Națională de Drept, 2002, nr.5. ISSN 1811-0770.
381. Vizdoga I. *Pregătirea procurorului pentru participarea la judecarea în fond a cauzei penale.* În: Legea și viața, 1997, nr.7, p. 27. ISSN 1810-309X.
382. Vizdoagă T., Eșanu A. *Reîncadrarea juridică a faptei inculpatului în sensul atenuării: problemele de drept penal material și procesual.* În: Revista Institutului Național al Justiției, 2016, № 1(36). ISSN 1857-2405.
383. Vizdoagă T. *Exercitarea acuzării în instanța de fond: problem și perspective.* Teza de doctor în drept. Chișinău, 2002, 147 p.
384. Vizdoagă T. *Unele probleme privind instituția renunțării procurorului la învinuire.* În: Analele Științifice ale USM. Chișinău, „Cartier”, 1998, p. 76-80. ISSN 1857-3665.
385. Volonciu N. *Tratat de procedură penală. Vol. II. ediția a II-a, revăzută și adăugită.* București, Editura „Paideia”, 1996. 514 p. ISBN 973-9131-24-7.
386. Volonciu N. *Tratat de procedură penală. Partea specială. Vol. II.* București, Editura „Paideia”, 1994. 505 p. ISBN 973-9131-24-7.
387. Zamfir V. *Instituția învinuirii în procesul penal.* Teza de doctor în drept. Chișinău, 2018. 207 p. [Citat 26.10.2021] Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2018/53319/vasile_zamfir_thesis.pdf
388. Аверкин А., Кудрявцева А., Смирнов В. *Проверка и исследование доказательств в суде апелляционной инстанции.* În: Уголовное право, 2012, № 6, 144 с. ISSN 2071-5870. [Citat 02.03.2016] Disponibil: http://www.chel-oblsud.ru/index.php?html=smi_210113&mid=250.
389. Айтжанова А. *Современное понятие методики поддержания государственного обвинения.* În: Пробелы в российском законодательстве, 2013, №3, 170 с. ISSN 2072-3164.
390. Айтмухамбетов Т. *Дополнительные материалы в апелляционной инстанции.* În: Тураби, 2002, №1, с.32.
391. Айтмухамбетов Т. *Процессуальный порядок использования дополнительных материалов в суде апелляционной палаты.* În: Тураби, 2002, №2, с. 60.
392. Александров А., Никитченко И. *Проведение допросов при рассмотрении уголовного дела в суде апелляционной инстанции.* În: Апелляция: реалии, тенденции и перспективы. Материаллы Всероссийской межведомственной научно-практической конференции. Москва, издательство „Антион-Медиа”, 2013. 250 p. Р. 6-12.
393. Александров А., Ковтун Н. *Апелляция в русском уголовном судопроизводстве.* Нижний Новгород, Издательство Волго-Вятской академии государственной службы. 1999, 108 с. ISBN 5-85152-177-5.

394. Алтынникова Л. *Особенности реализации принципа состязательности сторон в современном российском апелляционном производстве по уголовным делам*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Московский государственный юридический университет им. О.Е.Кутафина (МГЮА). Москва, 2017. 255 с.
395. Аниканов А. *К вопросу об определении предмета апелляционного рассмотрения*. În: Апелляция: реалии, тенденции и перспективы. Материалы Всероссийской межведомственной научно-практической конференции. Москва, издательство „Антион-Медиа”, 2013. 250 р. Р. 13-20.
396. *Апелляция в уголовном судопроизводстве. Научно-практическое пособие*. Под ред. В.Ершов. Российская академия правосудия. Москва, 2013. 350 с. ISBN 978-5-91823-032-9.
397. Арчер П. *Английская судебная система*. Под редакцией Б. Никифорова. Москва, Издательство Иностранной литературы, 1959, 134 с.
398. Аширбекова М. *Новые доказательства в суде апелляционной инстанции*. [Citat 20.06.2020] Disponibil: <https://wiselawyer.ru/poleznoe/69889-novye-dokazatelstva-sude-apellyacionnoj-instancii>.
399. Беззубов С. *Производство по уголовному делу в апелляционном суде: проблемы теории, нормативного регулирования и правоприменительной практики*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Нижегородская академия. Нижний Новгород, 2007, 247 с.
400. Беззубов С. *Процессуальный порядок апелляционного пересмотра постановления мирового судьи о прекращении уголовного дела*. În: Российский судья, 2006, №10, 48 с. ISSN 1812-3791.
401. Безмельницына Э. *Прокурор в судах второй, кассационной и надзорной инстанции*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Волгоградская академия МВД РФ, Волгоград, 2013, 262 с.
402. Белкин А. *Теория доказывания в уголовном судопроизводстве*. Москва, Изд. „Норма”, 2005, 528 с. ISBN 5-89123-898-5.
403. Бибило В. *Судебные системы зарубежных государств. Учебно-методическое пособие для студентов юридических специальностей*. Минск, БГУ, 2012, 97 с.
404. Бобракова И., Ковтун Н. *Апелляция в уголовном процессе: осознанная необходимость или взлелеянный миф*. În: Всероссийский научный журнал Вопросы правоведения, 2012, №2(14), ISSN 2073-5022.
405. Бобечко Н. *Апеляційне та касаційне провадження у кримінальному судочинстві України*. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук. Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2016, 498 с.
406. Бобечко Н. *Оцінка доказів с удом апеляційної інстанції у кримінальному провадженні*. În: Часопис Академії адвокатури України, 2013, №3(20), с. 1-14. ISSN 1998-4758.
407. Бобечко Н. Подготовка уголовного дела к разбирательству в суде апелляционной и кассационной инстанции. În: *Legea și viață*, nr.9, 2015, 68 р. ISSN 1810-309X.
408. Брагин А., Пронякин А. *Прокурорский надзор в Российской Федерации*. Москва, Московская финансово-промышленная академия, 2004, 120 с. [Citat 20.08.2017] Disponibil: <https://ru-book.global/book/3074798/a34656>.
409. Брянский В. *Апелляционное производство в уголовном судопроизводстве*. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Московская государственная академия. Москва, 2006, 24 с.
410. Брянский В. *Апелляционное производство в уголовном судопроизводстве*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2006, 189 с. [Citat 18.08.2018] Disponibil: <http://www.dslib.net/kriminal-process/apelljacionnoe-proizvodstvo-v-ugolovnom-sudoproizvodstve.html>.
411. Брянский В. *Апелляционное обжалование: история и современность*. În: Российский судья, 2005, №7, 48 с. ISSN 1812-3791.
412. Брянский В. *Вопрос о полномочиях суда апелляционной инстанции*. În: Российский судья, 2006, №3, 48 с. ISSN 1812-3791.
413. Брянский В. *Решения суда апелляционной инстанции по уголовным делам*. În: Российский судья, 2007, №1, 48 с. ISSN 1812-3791.
414. Верхотурова С., Лосев С. *Отказ государственного обвинителя (прокурора) от обвинения в суде апелляционной инстанции: за и против*. În: Юридическая наука и правоохранительная практика, 2019, №1(47), 172 с. ISSN 1998-6963.
415. Вдовин С. *Обеспечение права на защиту на стадии апелляционного производства по уголовному делу*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, ФГБОУВО „Российский государственный университет правосудия”, 2020, 286 с.
416. Винокуров Ю. *Прокурорский надзор. Учебник. 6-е издание, переработанное и дополненное*. Москва, Высшее образование, 2005. 464 с. ISBN 5-9692-0004-2.
417. Воскобитова Л. *Апелляция – принципиально новый институт в уголовном судопроизводстве*. În: Апелляция: реалии, тенденции и перспективы. Материалы Всероссийской межведомственной научно-практической конференции. Москва, издательство „Антион-Медиа”, 2013. 250 р. Р. 35-42.

418. Гайворонская Л. *Критерии приемлемости апелляционной жалобы*. În: Актуальные проблемы российского права, 2015, №3(52), 194 с. ISSN 1994-1471.
419. Гайворонская Л. *Особенности доказывания в суде апелляционной инстанции*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Московский государственный юридический университет им. О.Е.Кутафина (МГЮА). Москва, 2018, 239 с. [Citat 20.08.2018] Disponibil: <https://msal.ru/upload/main/00disser/2016/Gayvoronskaya/Гайворонская%20Л.В%20Особенности%20доказывания%20в%20суде%20апелляционной%20инстанции.pdf>.
420. Газетдинов Н. *О месте и роли апелляционной инстанции в системе судебного надзора*. În: Российский судья, 2007, №9, 48 с. ISSN 1812-3791.
421. Гельдыбаев М, Вандышев В. *Уголовный процесс. Учебник для вузов. Издание 3, переработанное и дополненное*. Москва, Издательство „Юнити-Дана”, 2012, 720 с. ISBN 978-5-238-01533-0.
422. Головенков П., Спица Н. *Уголовно-процессуальный кодекс Федеративной Республики Германия – Strafprozessordnung (StPO)- Научно-практический комментарий и перевод текста закона*. Universitätsverlag Potsdam, 2012, 408 с. ISBN 978-3-86956-208-7.
423. Гуценко К. *Уголовный процесс. Учебник. Издание 5-е, переработанное и дополненное*. Москва, Издательство „Зерцало-М”, 2004, 704 с. ISBN 5-94373-082-6.
424. Данилова Н., Резяпкина Н. *О некоторых направлениях подготовки прокурора к поддержанию государственного обвинения по уголовному делу о незаконном предпринимательстве*. În: Криминалист, 2016, №2(19), 128 с. ISSN 2686-7753.
425. Демчук С. *Отзыв апелляционной и кассационной жалобы защитником*. În: Российский судья, 2008, №4, 48 с. ISSN 1812-3791.
426. Дорошков В. *Пересмотр решений мирового судьи по уголовным делам в апелляционном порядке*. În: Российская юстиция, 2002, №7, 88 с. ISSN 0131-6761.
427. Дьячков Д. *Принцип политической нейтральности прокуроров при осуществлении ими функций прокуратуры*. În: Legea și viață, 2018, №3/2(315). 186 p. P. 44-47. ISSN 1810-309X.
428. Жумаканова Н. *Какой прокурор приходит в апелляцию?* În: Российский юридический журнал. 2014. №4. 211 с. ISSN 2071-3797.
429. Зайцева Е., Безмельницына Э. *Функциональный институт участия прокурора в суде второй инстанции и при пересмотре вступивших в силу судебных решений*. În: Сибирские уголовно-процессуальные и криминалистические чтения. ФГБОУ ВО «Байкальский государственный университет». Иркутск, 2012, 321 с. ISSN 2411-6122. [Citat 09.08.2019] Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/funktsionalnyy-institut-uchastiya-prokurora-v-sude-vtoroy-instantsii-i-pri-peresmotre-vstupivshih-v-silu-sudebnyh-resheniy>.
430. Исаенко В. *О методике государственного обвинения*. În: Криминалист, 2011, №1(8), 140 с. ISSN 2686-7753.
431. **Календарь Д.** *Некоторые проблемы участия прокуроров в рассмотрении уголовных дел судом апелляционной инстанции*. În: Știință, educație, cultură. Vol.1, 10 februarie 2017, Comrat, Tipografia „A & V Poligraf”, 2017, 376 p. P. 184-186. ISBN 978-9975-83-040-9.
432. **Календарь Д.** *Особенности участия прокурора при рассмотрении уголовных дел в суде апелляционной инстанции*. În: Integrarea Europeană: aspecte economico-juridice. Conferință Internațională Științifico-Practică (Culegere de articole științifice), ediția a 4-a, 21 decembrie 2018, Universitatea de Studii Europene din Moldova. Chișinău, Lira, 2018, 454 p. P. 427-436. ISBN 978-9975-3287-0-8.
433. **Календарь Д.** *Участие потерпевшего в апелляционном производстве по уголовным делам*. În: Știință, educație, cultură . Vol.1, 9 februarie 2018, Comrat, Universitatea de Stat din Comrat, 2018, 459 p. P. 212-215. ISBN 978-9975-83-057-7; și În: Юридический факт. №62, 2019, с. 3-5. eISSN: 2500-1140. [Citat 20.03.2020] Disponibil: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=39865111>.
434. **Календарь Д.** *Участие прокурора при рассмотрении уголовных дел в суде апелляционной инстанции*. În: Știință, educație, cultură . Vol.1, 15 februarie 2019, Comrat, Universitatea de Stat din Comrat, 2019, 568 p. p. 279-284. ISBN 978-9975-3246-7-0; și În: Научный журнал, №8(42)2019, Издательство „Проблемы науки”, Москва, 2019. 61 с. С. 25-36. ISSN 2543-0801. [Citat 13.09.2019] Disponibil: <https://scientificmagazine.ru/images/PDF/2019/42/Nauchnyj-zhurnal-8-42.pdf>.
435. **Календарь Д.** *Прокурор в суде апелляционной инстанции*. În: Интернаука, 2019, №30(112). Москва, Издательство „Интернаука”, 2019. 38 с. С. 27-28. ISSN 2542-0348. [Citat 13.09.2019] Disponibil: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=39245261>.
436. **Календарь Д.** *Проверка доказательств при рассмотрении уголовных дел в суде апелляционной инстанции*. În: Интернаука, 2019, №31(113). Издательство „Интернаука”, Москва, 2019. 66 с. С. 45-47. ISSN 2542-0348. [Citat 13.09.2019] Disponibil: <https://www.internauka.org/journal/science/internauka/113>
437. **Календарь Д.** *Рассмотрение уголовных дел в суде апелляционной инстанции и участие прокурора*. În: Интернаука, 2019, №32(114). Издательство „Интернаука”, Москва, 2019. 68 с. С. 49-52. ISSN 2542-0348

- [Citat 13.09.2019] Disponibil: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=39373161>.
438. **Календарь Д.** *Прения сторон в апелляционной инстанции по уголовным делам.* În: Știință, educație, cultură. Vol.2, 15 februarie 2020, Comrat, Universitatea de Stat din Comrat, Tipografia „A&V Poligraf”, 2020, 584 p. P. 242-246. ISBN 978-9975-83-092-8.
 439. Калинин В. *О ведении апелляционного производства по уголовным делам.* În: Судовы вестник, 2004, №4, с. 14.
 440. Калиновский К. *Уголовный процесс современных зарубежных государств.* Петрозаводск, Издательство Петрозаводского государственного университета, 2000, 48 с. ISBN 5-8021-0064-8.
 441. Касимов А. *Состояние, проблемы и перспективы апелляции в уголовном судопроизводстве РК.* În: Тураби, 2004, №5, с. 71.
 442. Килина И. *Поворот у худшему при пересмотре приговоров и иных итоговых решений суда в апелляционном порядке.* Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Ижевск, ФГБОУВО „Удмуртский государственный университет”, 2019, 216 с.
 443. Кириллова Н. *Поддержание государственного обвинения в суде.* Санкт-Петербургский юридический институт Генеральной Прокуратуры Российской Федерации. Санкт-Петербург, 2003, 148 с.
 444. Когамов М. *Апелляционное производство в уголовном процессе.* În: Тураби, 2001, №6, с. 85.
 445. Колоколов Н. *Дилемма апелляции: приговор „новый” или „измененный старый”?* În: Уголовный процесс. 2016, №4(136), 73 с. ISSN 2076-4413. [Citat 19.02.2019] Disponibil: <https://pravo163.ru/dilemma-apellyacii-prigovor-novuj-ili-izmenennyj-staryj/>.
 446. Комогорцева К. *Рассмотрение уголовных дел в апелляционном порядке по уголовно-процессуальному законодательству Российской Федерации.* Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Академия Генеральной прокуратуры Российской Федерации, Москва, 2013, 35 с.
 447. Копылова О. *Роль прокурора в различных стадиях уголовного процесса.* Тамбов, Издательство ТГТУ, 2004. 44 с. ISBN 5-8265-0293-2. [Citat 09.08.2019] Disponibil: http://window.edu.ru/catalog/pdf2txt/889/21889/5102?p_page=1.
 448. Королев Г. *Процессуальное положение прокурора в суде апелляционной инстанции.* În: Апелляция: реалии, тенденции и перспективы. Материалы Всероссийской межведомственной научно-практической конференции к 75-летию Нижегородского областного суда (г. Нижний Новгород, 24-25 октября 2013 г.). Москва, изд. „Актион-Медиа”, 2013. 250 с.
 449. Крайнова Е. *Хронодискретное общеправовое исследование института апелляции в Российской империи и Российской Федерации.* Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Владимирский государственный университет имени Александра Григорьевича и Николая Григорьевича Столетовых, Владимир, 2016, 197 с.
 450. *Кримінальний процес: підручник.* За ред. Ю. М. Грошевого та О. В. Капліної. „Право”, Харків, 2010, 608 с. ISBN 978-966-458-165-0.
 451. Крюков В. *Прокурор в стадии апелляционного пересмотра уголовных дел: процессуальные и организационные аспекты.* În: Российская юстиция», 2010, №12, 79 с. ISSN 0131-6761. [Citat 06.08.2019] Disponibil: <http://center-bereg.ru/j1260.html>.
 452. Курочкина Л., Разинкина А. *О роли прокурора в обеспечении прав потерпевшего в суде первой и апелляционной инстанции.* În: Уголовное право, 2004, №1, 114с. ISSN 2071-5870.
 453. *Курс уголовного процесса.* Под ред. д.ю.н., проф. Л.В. Головки. 2-е издание, исправленное. Издательство „Статут”, Москва, 2017, 1280 с. ISBN 978-5-8354-1335-5.
 454. Кучинська О., Кучинська О. *Кримінальний процес України.* Київ, „Прецедент”, 2005, 202 с. ISBN 966-520-084-4.
 455. Кіцен Н. *Доказування у стадії апеляційного провадження за КПК 2012 р.* În: Вісник Чернівецького факультету Національного університету „Одеська юридична академія”, 2014, №1, с. 146-154. eISSN 2709-6823.
 456. Лазарев Д. *Роль криминалистики в обеспечении апелляционного производства по уголовным делам.* În: Криминалисть, 2016, №1(18), 119 с. ISSN 2686-7753.
 457. Манова Н. *Обжалование судебных решений в апелляционном порядке в структуре апелляционного производства.* с. 110. În: Апелляция: реалии, тенденции и перспективы. Материалы всероссийской межведомственной научно-практической конференции к 75-летию Нижегородского областного суда, г. Нижний Новгород, 24-25 октября 2013. „Актион-Медиа”, Москва, 2013.
 458. Мартышкин В., Кузьмичев О. *Апелляционные инстанции в системе судов общей юрисдикции: предмет обжалования, методика расчета количества судей и аппарата суда.* [Citat 27.07.2019] Disponibil: <http://www.iuaia.net/node/436>.
 459. Мезинов Д. *Участие прокурора в рассмотрении дел судами. Учебное пособие.* Томск, Издательство ООО „Издательство научно-технической литературы”, 2008, 100 с. ISBN 978-5-89503-372-2.

460. Мірошников І. *Апеляційне провадження за новим КПК України (окремі питання)*. În: Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О.Дідоренка, 2012, №4, 153 с. ISSN 2524-0323.
461. Немашкало Ю. *Апеляционное производство: содержание, структура*. În: Молодой учёный, 2017, №40(174), 195 с. ISSN 2072-0297.
462. Немзорова Р. *Приоритеты прокурорской деятельности: практический и теоретический аспекты*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Академия Генеральной Прокуратуры Российской Федерации, Москва, 2015, 191 с.
463. Осояну Т. *Уголовно-процессуальное право Республики Молдова. Часть общая*. Chişinău, Universitatea de Criminologie, Centrul Editorial, 2002, 116 с. ISBN 9975-9670-7-8.
464. **Осояну Т., Календарь Д.** *Особенности участия прокурора при рассмотрении уголовных дел в суде апелляционной инстанции (ч.1)*. În: Revista Institutului Național al Justiției. 2019, nr. 4(51), p. 26-35. ISSN 1857-2405.
465. **Осояну Т., Календарь Д.** *Особенности участия прокурора при рассмотрении уголовных дел в суде апелляционной инстанции (ч.2)*. În: Revista Institutului Național al Justiției. 2020, nr.1(52), p. 23-31. ISSN 1857-2405.
466. Панокин А.М. *Отказ государственного обвинителя от обвинения в суде апелляционной инстанции*. În: Законность. 2014, № 11. 80 с. ISSN 0869-4486.
467. Панокин А. *Исследование новых доказательств в суде апелляционной инстанции*. În: Право и политика. Судебная власть. 2016, №7(199), 947 с. ISSN 1694-6308.
468. Перетятко Н. *Оценка доказательств судом второй и надзорной инстанций в уголовном судопроизводстве*. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. ФГОУ ВПО Саратовский юридический институт МВД России, Волгоград, 2008, 22 с.
469. Перетятко Н., Федюнин А. *Особенности оценки доказательств вышестоящим судом*. În: Доказательства и доказывание в уголовном судопроизводстве: история, современность и перспективы развития. Изд. ФГБОУ ВО „Саратовская государственная юридическая академия”, Саратов, 2020. 188 с. ISBN 978-5-7924-1582-9.
470. *Приказ Генеральной прокуратуры Российской Федерации от 25 декабря 2012, № 465 Об участии прокуроров в судебных стадиях уголовного судопроизводства*. În: СПС „КонсультантПлюс” [Citat 14.10.2015] Disponibil: <https://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/70221540/>.
471. Проскурина Т. *Участие прокурора в апелляционном производстве*. În: Юридический вестник Самарского университета, 2017, №2, т.3, 133 с. ISSN 2542-047X.
472. Радченко В. *Уголовный процесс. Учебник для вузов. Издание 2, переработанное и дополненное*. Москва, Юридический дом „Юстицинформ”. 2006, 784 с. ISBN 5-7205-0697-7.
473. Резинкина А. *Апелляция в уголовном судопроизводстве*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Московская государственная академия. Москва, 2003, 194 с. [Citat 18.08.2018] <https://www.lawbook.org.ua/aa/12.00.09/2016/03/19/030608007.doc.html>.
474. Романова А. *Прокурор в стадии апелляционного производства по уголовному делу*. În: Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России. 2015, № 4 (68). 242 с. ISSN 2071-8284.
475. Романова А. *Современное апелляционное производство в уголовном процессе России*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Нижегородская академия МВД России. Нижний Новгород, 2017, 230 с.
476. Севастьяник И. *Участие прокурора в суде апелляционной и кассационной инстанции*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Санкт-Петербургский юридический институт Генеральной Прокуратуры Российской Федерации. Санкт-Петербург, 2004, 201 с. [Citat 02.08.2018] Disponibil: <http://www.dslib.net/kriminal-process/uchastie-prokurora-v-sude-apelljacionnoj-i-kassacionnoj-instancii.html>.
477. Сеничева И. *Прения сторон в суде апелляционной инстанции и участие в них прокурора при обжаловании оправдательного приговора*. [Citat 07.09.2018] Disponibil: <https://izron.ru/articles/teoriya-i-praktika-sovremennoy-yuridicheskoy-nauki-sbornik-nauchnykh-trudov-po-itogam-mezhdunarodnoy-sektsiya-7-ugolovnyy-protsess-kriminalistika-operativno-rozysknaya-deyatelnost-spetsialnost-12-00-09/preniya-storon-v-sude-apellyatsionnoy-instantsii-i-uchastie-v-nikh-prokurora-pri-obzhalovanii-opravd/>.
478. Смирнов А., Калиновский К. *Комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу Российской Федерации (постатейный). 3-е издание, переработанное и дополненное*. Москва, Издательство „Кнорус”. 2008, 992 с. ISBN 978-5-85971-720-0.
479. Смирнов А., Калиновский К. *Уголовный процесс. 2-е издание*. Санкт-Петербург, Издательский дом „Питер”. 2005, 699 с. ISBN 5-469-00812-6.
480. *Стандарты справедливого правосудия. Международные и национальные практики*. Под ред. Т.Морщаковой. Москва, Издательство „Мысль”, 2012, 584 с. ISBN 978-5-244-01157-9.
481. Стойко Н., Семухина О. *Уголовный процесс в США: учебное пособие*. Красноярск, Красноярский

- государственный университет, 2000, 315 с. ISBN 5-7638-0275-6.
482. Сухова О., Саргаева Т. *Прения сторон в суде апелляционной инстанции по уголовному делу и проблемы участия в них стороны защиты*. In: ОГАРЁВ-ONLINE, 2017, nr.3(92). Национальный исследовательский Мордовский государственный университет им. Н.П. Огарёва, г. Саранск, Республика Мордовия, eISSN: 2311-2468. [Citat 06.08.2020] Disponibil: <http://journal.mrsu.ru/wp-content/uploads/2017/03/suxova-sargaeva.pdf>.
483. Терзикян С. *Проблемы реализации уголовного правосудия в суде Апелляционной инстанции (сравнительно-правовое исследование)*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Ереван, 2016, 163 с. [Citat 25.08.2020] Disponibil: http://etd.asj-oa.am/3647/1/Dissertacija_Terzikyan.pdf.
484. Титков А. *Участие потерпевшего в апелляционном производстве*. In: Апелляция: реалии, тенденции и перспективы. Москва, Издательство «Актион-Медиа», 2013. с. 186-188.
485. Тришина Н. *Юридикто-фактическая проверка приговора в апелляционном производстве*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Волгоградский государственный университет, Волгоград, 2012, 243 с.
486. Тушев А. *Прокурор в апелляционной инстанции*. In: Российская юстиция. 2014. № 10. 78 с. ISSN 0131-6761.
487. *Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации от 18.12.2001, № 174-ФЗ*. [Citat 07.09.2018] Disponibil: <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=LAW&n=303499&fld=134&dst=551,0&rnd=0.5119903104752828#07209699256026878>.
488. *Уголовно-процессуальный кодекс Украины от 13.04.2012, № 4651-VI*. [Citat 18.08.2018] Disponibil: <http://pravoved.in.ua/section-kodeks/79-upku/343-glava29.html>.
489. *Уголовно-процессуальное право. Актуальные проблемы теории и практики : учебник для магистров*. Под ред. В. Лазаревой, А. Тарасова. Москва, Издательство „Юрайт”, 2012. 476 с. ISBN 978-5-9916-2042-0.
490. *Уголовный процесс. Учебник. 4-е издание, переработанное и дополненное*. Под ред. В.Божьев В. Москва, Издательство „Спарк”. 2004, 671 с. ISBN 5-88914-222-4.
491. *Уголовно-процессуальное право Российской Федерации: Учебник*. Под ред. П. Лупинская. Москва, „Юрист”, 2003. 797 с. ISBN 5-7975-0590-8.
492. *Уголовно-процессуальное право Российской Федерации. Учебник*. Под ред. П.А.Лупинская, 2-е издание, переработанное и дополненное. Москва, „Норма”, 2009, 1072 с. ISBN 978-5-468-00272-8.
493. Украинская Л. *Участие прокурора в апелляционной инстанции*. In: Прокурор. 2020, №3. 150 с. ISSN 2225-9872.
494. Ульянов В. *Государственное обвинение в российском уголовном судопроизводстве (процессуальные и криминалистические аспекты)*. Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук. Кубанский государственный университет, Краснодар, 2002. 359 с.
495. *Федеральный Закон о Прокуратуре Российской Федерации № 2201-1 от 17.01.1992*. [Citat 06.08.2019] Disponibil: <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=LAW&n=330150&fld=134&dst=100001,0&rnd=0.16232565247013997#05823657841569121>.
496. *Федеральный конституционный закон № 1-ФКЗ от 31.12.1996 «О судебной системе Российской Федерации»*. [Citat 27.07.2019] Disponibil: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_12834/.
497. Филимонов Б. *Уголовно-процессуальный кодекс Федеративной Республики Германии*. Москва, Издательская фирма «Манускрипт», 1994, 204 с. ISBN 5-86040-030-6.
498. Францифоров Ю., Пронин К. *Апелляционное обжалование судебных решений, не вступивших в законную силу*. In: Российский судья, 2008, №12, 48 с. ISSN 1812-3791.
499. Хайдарова А., Диденко Н., Юнусов А. *Ошибки, допускаемые государственными обвинителями в стадии апелляционного производства по уголовным делам*. In: Вестник Краснодарского университета МВД России, 2019, №2(44), 122 с. ISSN 2073-1078.
500. Халиулин А., Резинкина А., Решетова Н. *Участие прокурора в рассмотрении уголовных дел в суде апелляционной и кассационной инстанции. Пособие*. Академия Генеральной Прокуратуры Российской Федерации. Научно-исследовательский институт. Москва, 2013. 160 с. [Citat 14.10.2015] Disponibil: www.agprf.org/nii/2013/2013-10.rtf.
501. Шадрин В. *Отказ от обвинения и изменение прокурором обвинения в судебном разбирательстве*. In: Криминалистика, 2016, №1(18), 138 с. ISSN 2686-7753.
502. Шмелева Е. *Прения сторон в суде апелляционной инстанции*. In: Вестник Оренбургского Государственного Университета, 2008, №83/март, 133 с. ISSN 1814-6465.
503. Юнусов А., Мазина Н. *Понятие и основные проблемы апелляционного порядка проверки судебных решений в Российском уголовном процессе (до реформ от 29.12.2010)*. In: Актуальные проблемы экономики и права. 2014, №1(29), ISSN 1993-047X.

ANEXE

Anexă 1.

Procuratura Republicii Moldova

Republica Moldova, MD-3900, mun.Cahul, bd. Victoriei, 11, et.3,
tel./fax (0299) 2-09-63, e-mail: proc-apcg@procuratura.md

D-lui Mircea ROȘIORU
Adjunct al Procurorului General

În temeiul pct.25 din Ordinul Procurorului General nr.2/21 din 02.01.2018 expediem în adresa Dvs. raportul privind generalizarea activității Procuraturii de circumscripție Cahul pentru anul 2020.

Anexă: conform textului.

Cu respect,

**Procuror-șef al Procuraturii
de circumscripție Cahul**

Dumitru CALENDARI

- Intervenirea Procuraturii Generale cu declararea recursului în interesul legii la Curtea Supremă de Justiție în vederea interpretării și aplicării uniforme a practicii judiciare, la aplicarea instituției prescripției răspunderii penale și a prevederilor art.389 alin.(4) pct.3) CPP - la faza de judecare a cauzei, după finisarea cercetărilor judecătorești și a dezbaterilor, în cazul intervenirii termenului de prescripție a răspunderii penale să fie pronunțată o sentință de condamnare fără stabilirea de pedeapsa penală în legătură cu intervenirea prescripției a răspunderii penale, dar nu soluția de încetare a procesului penal.

- Intervenirea Procuraturii Generale cu propunerea de a completa art.371 al.(1) pct.2) CPP (citirea în ședința de judecată a declarațiilor martorului), în final să fie adăugată sintagma: „sau martorul a fost audiat în prezența inculpatului la judecarea cauzei în fond și în apel.”

- Intervenirea Procuraturii Generale cu propunerea de a introduce modificările în art.332 Codul de procedură penală, în alin.(4) art.322 Cod de procedură penală este necesar de exclus cuvântul „administrativ”.

- Intervenirea Procuraturii Generale cu propunerea de a trece prevederile alin.(8) din art.364/1 Cod de procedură penală și Codul penal, spre exemplu introducerea unui nou articol – art. 80/1 Cod penal, deoarece trebuie să existe o singură legea penală.

- Intervenirea Procuraturii Generale cu propunerea de a completa art.422 CPP (termenul de declarare a recursului) : „Termenul de recurs este de 30 de zile de la data pronunțării deciziei integrale.”

- Intervenirea Procuraturii Generale către Curtea Supremă de Justiție cu propunerea de a modifica Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr.22 din 12.12.2005 „Cu privire la practica judecării cauzelor penale în ordine de apel”, cu modificările ulterioare, potrivit anexei nr.3.

- Intervenirea cu modificarea Ordinului Procurorului General nr.2/21 din 02.01.2018 „Cu privire la organizarea activității procurorilor în domeniul reprezentării învinuirii în instanțele judecătorești”, potrivit anexei nr.4.

Procuror-șef al Procuraturii
de circumscripție Cahul

Dumitru CALENDARI

Procuratura Republicii Moldova

Republica Moldova, MD-2005, mun. Chișinău, str. Mitropolit Bănulescu-Bodoni, 26,
tel. (022) 22-50-75, fax (022) 21-20-32, e-mail: proc-gen@procuratura.md

ORDIN

„___” _____ 20__

nr. __/

**Cu privire la completarea Ordinului
Procurorului General nr.2/21 din 02.01.2018
cu privire la organizarea activității
procurorilor în domeniul reprezentării
învinuirii în instanțele judecătorești**

În scopul ajustării actelor normative ale Procuraturii la prevederile legale și practica judiciară ce reglementează reprezentarea învinuirii în numele statului în instanțele de judecată și întru executarea eficientă a atribuțiilor Procuraturii, în conformitate cu prevederile pct.4, 84-85 ale Regulamentului privind actele normative ale procuraturii, aprobat prin Ordinul Procurorului General nr.24/28 din 12.06.2018, art.5 lit.a) și art.11 alin.(1) lit.f) din Legea nr.3 din 25.02.2016 cu privire la Procuratură, -

ORDON:

1. A modifica Ordinul Procurorului General nr.2/21 din 02.01.2018 „cu privire la organizarea activității procurorilor în domeniul reprezentării învinuirii în instanțele judecătorești”, după cum urmează:

1.2. La pct.4. după cuvântul „extrase” se introduce „și copii”;

1.2.1 La pct.4 a modifica sintagma „anexei nr.1” cu sintagma „anexelor nr.1 și 1.2”.

1.3. La pct.5.2 cuvântul „conducători” se înlocuiește cu „ierarhic superiori”.

1.4. Punctul 5.4. se exclude.

1.5. La pct.5.5 textul „și decide asupra oportunității declanșării căilor de atac” se exclude.

1.5.1 Pct.5.5 la sfârșit se completează cu „Decizia asupra oportunității declanșării căilor de atac aparține procurorului care participă la dezbateri judiciare.”

1.6. La pct.19.2 textul „Procurorii – șefi ai procuraturilor de circumscripție și procurorul – șef al procuraturii UTA Găgăuzia, alte subdiviziuni ale Procuraturii Generale,” se înlocuiește cu următorul text: „Procurorii – șefi ai procuraturilor de circumscripție, Procuraturii UTA Găgăuzia, procuraturilor specializate, alte subdiviziuni ale Procuraturii Generale,”

1.7. La pct.21 cuvintele „ilegale sau neîntemeiate” se înlocuiesc cu cuvintele „ilegale, neîntemeiate sau nemotivate”.

1.7.1. La pct.21 textul „aplicării unor pedepse neproportionale gravității infracțiunii săvârșite” se înlocuiește cu textul: individualizării greșite a pedepsei penale”.

1.8. La pct.21.1 textul „aflarea în concediu anual de odihnă, concediu medical sau deplasări de serviciu” se înlocuiește cu „situații descrise la pct.5.1 și 5.2”.

1.8.1 La pct.21.1 după cuvintele „pentru ca acesta” se introduc cuvintele „ori să declare calea de atac, ori”.

1.9. La pct.27.1 după cuvintele „de procedură penală,” se introduce textul „sau cazurile de competența jurisdicției constituționale”,

1.9.1. La sfârșitul pct.27.1 se completează cu textul „sau, după caz, Curtea Constituțională.”

1.10. La pct.27.2 după cuvintele „practice judiciare” se introduce textul „sau cazurile de competența jurisdicției constituționale”,

1.10.1 la sfârșitul pct.27.2 se completează cu textul „sau proiectului sesizării Curții Constituționale”.

1.11. La pct.28.3, teza doua, după cuvintele „cu privire la” se introduce cuvintele „modificarea sau renunțarea la învinuire”, iar după cuvintele „căilor de atac” se introduc cuvintele „sau retragerea lor”

1.12. La pct.28.4. sintagma „sesizat Procurorul General” se înlocuiește cu sintagma „sesizată Inspekția procurorilor”.

1.13. La pct.30 cuvântul „prezentări” se înlocuiește cu cuvântul „demersuri”.

1.14. La pct.35 după sintagma „anexele 1,” se introduce „1.2,”

1.15. După Anexă nr.1 se introduce „Anexă nr.1.2- Concluzia privind reprezentarea învinuirii de stat în instanța de apel/recurs”. (n.a. – vezi anexă 3.)

2. Prezentul ordin de adus la cunoștință procurorilor.

3. Controlul asupra executării prezentului ordin se dispune adjunctului Procurorului General responsabil de domeniul judiciar.

Procurorul General

Procuratura Republicii Moldova

Republica Moldova, MD-2005, mun. Chișinău, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, 73,
tel. (022) 22-50-75, fax (022) 21-20-32, e-mail: proc-gen@procuratura.md

ORDIN

1 martie 2021

nr. 23 / 17

**cu privire la modificarea Ordinului nr.2/21 din
02.01.2018, „cu privire la organizarea activității
procurorilor în domeniul reprezentării învinuirii
în instanțele judecătorești”**

Acționând în vederea eficientizării procesului de reprezentare a învinuirii în instanțele de judecată, în conformitate cu prevederile art.5 lit.a), 8 alin.(3) lit.e) și 11 alin.(1) lit.c) și f) din Legea nr.3 din 25.02.2016 cu privire la Procuratură, -

ORDON :

I. Ordinul Procurorului General nr.2/21 din 02.01.2016, se modifică după cum urmează:

- După pct.4 se introduc puncte noi cu următorul conținut:

„4.1 Dosarul de control reprezintă totalitatea soluțiilor dispuse în cadrul procesului penal, inclusiv alte acte relevante pentru speță. În cazul în care din cauza penală de bază este disjunsă o nouă cauză penală, o procedură similară va fi efectuată și în cazul dosarului de control, urmînd ca în ambele dosare de control să se păstreze materialele necesare pentru reprezentarea acuzării de stat. În caz dacă mai multe cauze penale se vor conexe în instanța de judecată, o procedură similară va fi realizată și pentru dosarul de control.

4.2 La examinarea cauzei penale în instanța de fond, în cazul dispunerii reprezentării acuzării de stat unui procuror dintr-o altă procuratură decât cea care a trimis cauza în instanță, dosarul de control se expediază, împreună cu dispoziția de înlocuire a acuzatorului de stat, procuraturii care urmează să reprezinte în continuare învinuirea.

- Pct.5.4 va avea următorul conținut:

5.4 În cazurile în care învinuirea este reprezentată de un grup de acuzatori de stat, dosarul de control se va păstra la procurorul desemnat conducător al grupului, acesta din urmă avînd obligația de a pune la dispoziția celorlalți acuzatori de stat materialele din dosarul de control.

- După pct.7. se introduce un nou punct, cu numărul 7.1, cu următorul text:

„ 7.1 În caz dacă, la etapa examinării cauzei penale în instanța de judecată, se impune prelungirea termenului măsurii preventive sub formă de arest preventiv sau

arest la domiciliu pe un termen mai mare de 3 luni și, respectiv, pentru un termen mai mare de 2 luni, în cazul minorilor, demersul acuzatorului de stat urmează a fi încuviințat de către procurorul ierarhic superior al acuzatorului de stat, iar dacă prelungirea termenului măsurii preventive sub formă de arest preventiv sau arest la domiciliu este solicitată pe un termen mai mare de 6 luni și, respectiv, pentru un termen mai mare de 4 luni, în cazul minorilor, demersul acuzatorului de stat urmează a fi încuviințat de către Procurorul General sau adjunctul Procurorului General, responsabil de domeniul judiciar.”

- Pct.7.1 va fi numerotat potrivit ordinii consecutivității, primind numărul 7.2., totodată, după cuvintele „ în lipsa temeiurilor legale,” se adaugă textul ” încuviințării procurorului ierarhic superior, Procurorului General sau adjunctului Procurorului General, după caz”.

- După pct.14.1 se introduce un nou punct 14.2, cu următorul text:

„14.2 În cazul în care, la cererea condamnatului extrădat, cauza penală în privința căruia a fost judecată în lipsă, instanța de judecată dispune rejudecarea dosarului, procurorul-șef al procuraturii care asigură reprezentarea acuzării de stat va informa Secția unificare a practicii în domeniul reprezentării învinuirii în instanțele de judecată despre reluarea examinării cauzei penale.”

Pct.15 se modifică după cum urmează:

Cuvintele „înaintează versiuni de aplicare a” se substituie cu cuvintele „fac declarații despre aplicarea”, iar sintagma „în cadrul urmăririi penale” se exclude. În continuare, după cuvintele „ ... fizice sau psihice”, se adaugă textul „de falsificare a probelor de către subiecții care au instrumentat dosarul sau alți participanți la proces, alte modalități de determinare la depunerea de declarații ce nu corespund adevărului,”.

- La pct.17, după alineatul doi se adaugă un nou alineat cu următorul text:

„ În cadrul procesului penal acuzatorul de stat se va expune asupra cheltuielilor judiciare ce au survenit ca rezultat al efectuării expertizelor și suportate în cursul extrădării persoanei. Quantumul sumelor invocate drept cheltuieli judiciare urmează a fi probate prin acte confirmative.

- La pct.18 textul „scrisă procurorul zonal din cadrul Secției unificare a practicii în domeniul reprezentării învinuirii în instanțele de judecată” se substituie cu textul „argumentată, în formă scrisă, procurorul-șef al Direcției judiciare”

- Pct.19.1 se completează cu următorul text:

„În baza actelor emise se va constitui un dosar de control pentru fiecare caz de achitare, care se va păstra în cancelaria Secției unificare a practicii în domeniul reprezentării învinuirii în instanțele de judecată. La dosarul de control se vor anexa copiile hotărârilor relevante cauzei, concluzia și, după caz, procesul-verbal al ședinței de analiză a hotărârilor judecătorești.”

- Pct.19.3 se expune în următoarea redacție:

„19.3 Procurorii Secției unificare a practicii în domeniul reprezentării învinuirii în instanțele de judecată, la devenirea irevocabilă a sentinței de achitare în instanța de fond, inclusiv în cazurile de renunțare la învinuire, vor întocmi o concluzie referitor

la cauzele și motivele ce au condiționat emiterea sentinței de achitare, care va fi prezentată pentru informare procurorului-șef al Direcției judiciare.”

- După pct.19.3 se introduc puncte noi, cu următorul conținut:

„19.4 Procurorii din cadrul Procuraturilor de circumscripție și Procuraturii UTA Găgăuzia, la rămânerea irevocabilă a deciziei de achitare pronunțată în ordine de apel/recurs când nu este prevăzută calea de atac apelul, vor întocmi o concluzie referitor la cauzele și motivele ce au condiționat emiterea hotărârilor de achitare. Concluzia privitor la hotărârile de achitare, contrasemnată de către procurorul-șef al procuraturilor menționate *supra*, anexată la decizia de achitare, urmează a fi prezentată procurorului-șef al Direcției judiciare, pentru informare.

19.5 Procurorii din cadrul Secției reprezentare a învinuirii în Curtea Supremă de Justiție la rămânerea irevocabilă a hotărârilor judecătorești de achitare pronunțate în ordine de recurs ordinar, vor întocmi o concluzie referitor la cauzele și motivele ce au condiționat emiterea hotărârilor de achitare. Concluzia privitor la hotărârea de achitare, contrasemnată de către procurorul-șef al Secției reprezentare a învinuirii în Curtea Supremă de Justiție, anexată la decizia irevocabilă, urmează a fi prezentată procurorului-șef al Direcției judiciare, pentru informare.”

- Pct.19.4 va fi numerotat potrivit ordinii consecutivității, primind numărul 19.6.
- La pct.21 textul „neproporționale gravității infracțiunii săvârșite” se substituie cu expresia „individualizate eronat”.
- După pct.21.3, se include un nou punct 21.4, cu următorul conținut.

„21.4 În cazul intervenirii circumstanțelor ce impun retragerea apelului/recursului declarat, acuzatorul de stat va informa în prealabil Direcția judiciară despre intenția sa printr-o notă argumentată, care urmează a fi contrasemnată de către procurorul-șef”.

- Pct.24. se completează cu următorul text:

„Direcția judiciară urmează a fi informată în scris și despre cazurile de deschidere a procedurilor de revizuire de către instanțele de judecată, potrivit art.458 alin.(3) pct.3), 4) și art.464¹ alin.(1) Cod de procedură penală. La nota informativă remisă urmează a fi anexată copia cererii prin care se solicită inițierea procedurii de revizuire a procesului penal”.

- Pct.27.1 se completează în final cu textul „sau, după caz, a Curții Constituționale”.
- Pct.27.2 se completează în final cu textul „sau a proiectului de sesizare a Curții Constituționale”.

II. Controlul asupra executării prezentului ordin se dispune adjunctului Procurorului General responsabil de domeniul judiciar.

Procurorul General

Alexandr STOIANOGLO

CONCLUZIE

Dosar penal, numărul la Urmărire penală (2020xxxxxx)
și nr. la Judecata (1-xxx/2020)

privind dosarul penal de învinuire a lui (numele, prenumele patronimicul, anul nașterii,
domiciliul, reședință,
starea socială, familială,
studii, activitatea,
datele caracteristice,
cazierul penal și contravențional,
alte date relevante pentru cauza)

Apărător I instanță (N.P. avocaților ale inculpatului, părții vătămate ș.a.)
Apărător II instanță (N.P. avocaților ale inculpatului, părții vătămate ș.a.)

Prin sentința judecătoreiei (sediul) din (data, luna, anul pronunțării)
în complet (N.P. judecătorului/-rilor)
în procedură (generală, simplificată – art.364/1 CPP, Acord, flagrant sau art.499 CPP etc.)
(datele din dispozitivul sentinței)
(datele din dispozitivul încheierii de corectare a erorilor din sentință, dacă a fost adoptată)

Procurorul poziția: (N.P. procurorului), Procuratura sau Secția PG (denumirea)
(discursul procurorului, pe scurt)

Circumstanțele cauzei, data comiterii infracțiunii
Temeiul începerii U/P (felul sesizării organului de urmărire penală)
Ordonanța de pornire a procesului penal: (organul de urmărire penală sau procurorul, data
Modul pornirii procesului penal – **in rem** sau **in personam** (de subliniat)
Termenul U.P. (de la data pornirii până la data finisării urmăririi penale)
Organul care a efectuat U/P (denumirea organului de urmărire penală și N.P. ofițerului sau procuratura)
procurorul conducător Procuratura (denumirea procuraturii și N.P. procurorului)
Actul procesual de bănuire. (potrivit art.63 CPP) organul (denumirea), data
Art. din CP (încadrarea juridică a faptei infracționale conform actului de bănuire)
Date despre măsura preventivă (felul măsurii preventive, data aplicării, termenul, fila dosarului)

Măsurile procesuale de constrângere (suspendare, sechestru, etc.) (felul, data aplicării, termenul, fila dosarului)

Data repartizării cauzei _____ Data numirii spre judecare _____

Pronunțarea sentinței: integrală _____ sau cu dispozitiv _____

Data primirii de către parte a copiei sentinței _____

Completul instanței de ap/rec: 1) (N.P. judecător raportor) 2) (N.P. judecător) 3) (N.P. judecător)
Grefier (N.P.); translator (N.P., instituția); pedagog (N.P., instituția)
(N.P. altor participanți,)

Decizia instanței de apel/recurs: **Data** pronunțării: **dispozitivului** _____; **integrale** _____;
Dispozitivul (conținutul dispozitivului deciziei)

Concluzii privind legalitatea deciziei CA _____

Erorile admise de către instanța de apel/recurs la judecarea apelului/recursului _____

Data parvenirii informației despre remiterea dosarului penal în instanța de fond pentru executare (data înregistrării în procuratura) remis la judecătoria la (data remiterii dosarului penal la judecătoria)
Măsurile întreprinse și acte de reacționare efectuate după pronunțarea și redactarea integrală a deciziei
(rapoarte speciale, note informative, sesizări etc.)

Oportunitatea folosirii căii de atac în CSJ, temeiuri (temeiul din art.427 alin.(1) CPP)

Data depunerii recursului ordinar _____
Decizia CSJ, data, dispozitivul _____

Procurorul participant la CA (N.P., semnătură) Data _____

Procuror-șef, DE ACORD cu adoptarea deciziei de arhivare a dosarului de control (N.P., semnătură)
Data _____

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
ȘCOALA DOCTORALĂ ȘTIINȚE JURIDICE

11.03.2022

D-lui Vladimir TIMOFTI
Președintele interimar al
Curții Supreme de Justiție

Stimate Domnule Președinte,

În legătură cu susținerea publică a tezei de doctorat în drept elaborată de către Calendari Dumitru cu tema „Participarea procurorului la examinarea cauzelor penale în instanțele de apel”, au fost elaborate propunerile pentru modificarea Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiției nr.22 din 12.12.2005 „Cu privire la practica judecării cauzelor penale în ordinea de apel”, pe care le considerăm oportune și le expediem în adresa Dvs spre examinare.

Anexă: conform textului, pe 3 file.

Cu înalte considerațiuni,

Directorul Școlii Doctorale
Științe Juridice a USM

SLUSARENCO Svetlana,
doctor în drept, conferențiar
universitar

CURTEA SUPRĂMĂ DE JUSTIȚIE	
ВЫСШАЯ СУДЕБНАЯ ПАЛАТА	
DATA	11.03.2022
Nr.	1048

PLENUL CURȚII SUPREME DE JUSTIȚIE
HOTĂRÂRE

De modificare și completare a Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr.22 din 12.12.2005 „Cu privire la practica judecării cauzelor penale în ordine de apel”

Modificată de: Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.10 din 24.12.2010, Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.4 din 30.03.2009

Ținând cont de modificările și completările operate în Codul de procedură penală, în baza art. 2 lit. d) și art. 16 lit. c) din Legea cu privire la Curtea Supremă de Justiție și art.39, pct. 5 Cod procedura penală, Plenul Curții Supreme de Justiție

hotărăște:

Se modifică și se completează Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr.22 din 12.12.2005 „Cu privire la practica judecării cauzelor penale în ordine de apel”, după cum urmează:

1. În **punctul 3 litera b)** cuvintele „**curțile de apel și**” se exclud.

Nota: Articolul 38 CPP RM nu prevede competența Curții de Apel de a judeca cauzele penale în prima instanță cu pronunțarea sentinței. Pct.1) art.38 abrogat prin Legea nr.66 din 05.04.2012, în vigoare 27.10.2012.

2. În **punctul 5.1** alineatul 2 va avea următorul conținut:

„În cazul când procurorul înăuntrul termenului de atac este eliberat din funcție, suspendat sau se află în imposibilitate de a participa în continuare în procesul penal, apelul se declară de către procurorul ierarhic superior ori de către un alt procuror înlocuit prin dispoziția procurorului-șef. Procurorul ierarhic superior poate declara și apel suplimentar.”

Nota: Pe lângă faptul că procurorul poate fi eliberat din funcție, procurorul poate fi delegat, detașat, suspendat sau se află în concediu medical sau de odihnă. Procurorul participant în prima instanță poate fi înlocuit cu un alt procuror prin dispoziția în temeiul art.320 alin.(4) CPP RM.

3. În **punctul 5.7** textul „se trimit în instanța de fond în modul prevăzut de art.405 CPP și” se exclude.

Nota: Apelurile declarate de către alte persoane decât cele prevăzute în lege trebuie să fie respinse ca inadmisibile. Remiterea acestora în instanța de fond nu este logică.

4. În **punctul 6.4** cuvintele „**procurorul ierarhic superior**” se înlocuiesc prin cuvintele „**procurorul participant în instanța de apel**”.

Nota: În instanțele de apel participă procurorii din Procuraturile de circumscripție Curților de Apel. Iar cu referire la competența procurorilor din cadrul procuraturilor specializate, potrivit art.9 din Legea cu privire la Procuratură, aceștia participă la examinarea cauzelor penale în ordinea de apel și recurs.

5. În **punctul 11:** alineatul 1 sintagma „**până la începutul dezbaterilor**” se înlocuiește cu sintagma „**până la începerea cercetării judecătorești**”.

Nota: Mai bine să fie menționată până la cercetarea judecătorească deoarece este o etapă concretă a procesului, și doar în cazul în care părțile nu invocă administrarea probelor se trece peste această etapă direct la dezbateri judiciare.

6. În **punctul 11** alineatul 6 cuvintele „sau oral” și propoziția „**Declarația verbală se face numai în ședința instanței de apel.**” se exclud.

Nota: Dacă cererea de apel se depune în forma scrisă, atunci și cererea de retragere a apelului la fel trebuie să fie în forma scrisă. Mai mult ca atât, în cazul necesității verificării faptului retragerii apelului de instanțele ierarhic superioare ar fi bine de avut o dovadă în acest sens – o cerere scrisă, pe lângă procesul-verbal al ședinței.

7. În **punctul 12.2** alineatul 3 - „În cazul în care instanța de apel ia în considerare temeiurile de casare din oficiu, ea este obligată să le pună în discuția părților” – se exclude.

Nota: nu este stipulată o asemenea prevedere în Codul de procedură penală. Dacă apar asemenea chestiuni, aceste urmează a fi puse în discuție doar după revenirea din deliberare și reluarea cercetărilor judecătorești. Dacă instanța ia în considerare careva temeiuri până la pronunțarea deciziei, înseamnă că există temeiuri de a recuza această instanța.

8. În **punctul 12.6** alineatul 1 după cuvântul „la proces” se completează cu „urmând să informeze părțile despre această”.

9. **Punctul 12.8** se exclude.

Nota: nu se aplică în practică.

10. În **punctul 14** alineatul 4 literele c)-e), se modifică și vor avea următorul cuprins:

c) dezbaterile judiciare și ultimul cuvânt al inculpatului;

d) deliberarea și adoptarea deciziei.”

Nota: Practic în dezbateri părțile i-au cuvânt aducând criticile modului în care s-a desfășurat judecarea în prima instanță și a hotărârii pronunțate. În etapa dezbaterilor judiciare se include și replici, potrivit art.377-379 CPP.

11. **Punctul 14.1** va avea următorul cuprins „**Partea pregătitoare a ședinței de judecată în instanța de apel, ca primă etapă, potrivit prevederilor art. 413 alin. (2) Cod de procedură penală cuprinde verificările prealabile privind corectitudinea constituirii ședinței de judecată și sesizarea instanței de apel.**”

Notă: Pentru a verifica corectitudinea sesizării instanței de apel (dacă apel depus de titular legal al dreptului de apel, dacă apel este declarat în termen etc.), este necesar, în primul rând, de a constitui legal un complet de judecată, dacă nu sunt recuze către judecătorii și participanților la proces.

Etapele „luărilor de cuvânt pe marginea apelului” și dezbaterile judiciare trebuie să fie comasate.

Notă: sunt etape cu același sens, în practică nu se aplică “luările de cuvânt pe marginea apelului”. Se procedează doar la dezbateri judiciare.

12. **Punctul 14.4** par. 1-2 vor avea următorul cuprins „Ținând cont de dispozițiile art.6 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, așa cum acestea au fost interpretate și aplicate, cât și de prevederile art.415 alin.(2¹) Cod de procedură penală, după o hotărâre de achitare pronunțată de prima instanță, instanța de apel nu poate dispune condamnarea persoanei fără audierea acesteia în ședința de judecată a instanței de apel, **cu excepția cazurilor când s-a dispus judecarea apelului în lipsa inculpatului în conformitate cu prevederile art.321 alin.(2) Cod de procedură penală.**”

Notă: sunt cazuri când inculpatul achitatul lipsește la judecarea apelului, nu se prezintă la instanța de apel, se eschivează de a se prezenta, se ascunde de la instanța de judecată și poliția judiciară, examinarea cauzei penale se dispune după respectarea prevederilor art.321

alin.(2),(5),(6) CPP RM, fapta care nu afectează la un proces echitabil și la posibilitatea pronunțării unei hotărâri de condamnare sau, după caz, încetare a procesului penal pe motive de nereabilitare.

13. În **punctul 21.1.** alineatul 7 cuvintele „rejuducând cauza” se exclude, și după cuvintele „**va casa sentința,**” se introduce cuvintele „**pronunțând o nouă hotărâre,**”.

Notă: Potrivit art.415 alin.(1) pct.2) CPP RM, instanța de apel, judecând cauza în ordine de apel, adoptă una din următoarele decizii - “admite apelul, casând sentința parțial sau total, inclusiv din oficiu, în baza art.409 alin.(2), și pronunță o nouă hotărâre, potrivit modului stabilit, pentru prima instanță”.

Termenul “rejudicare” se aplică în sensul dispunerii rejudecării cauzei de către instanța a cărei hotărâre a fost casată, deci de către instanța de fond.

14. În **punctul 26** cifrele „**399,**” se exclude.

Notă: art.399 abrogat prin Legea nr.66 din 05.04.2012, Monitorul Oficial nr.155-159/510 din 27.07.2012.

Președintele Curții Supreme de Justiție

**CURTEA SUPREMĂ DE JUSTIȚIE
A REPUBLICII MOLDOVA**

**THE SUPREME COURT OF JUSTICE
OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA**

mun. Chișinău, str. M. Kogălniceanu, nr.70,
Republica Moldova, MD-2009,
tel. (+ 373 22) 22 30 76, fax:(+ 373 22) 22 53 30,
e-mail: info@csj.md

Chișinău, M. Kogalniceanu 70 street,
Republic of Moldova, MD-2009,
tel. (+ 373 22) 22 30 76, fax:(+ 373 22) 22 53 30,
e-mail: info@csj.md

Curtea Constituțională a Republicii Moldova

mun. Chișinău str. A. Lăpușneanu 28

În conformitate cu prevederile art.135 alin.(1) lit. d), g) din Constituția Republicii Moldova, Hotărârii Constituționale nr. 2 din 09.02.2016, vă expediem încheierea nr. 1ra-959/2021 a Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 03 martie 2021 și cererea din 04 februarie 2021 privind ridicarea excepției de neconstituționalitate a prevederilor art.422 Cod de procedură penală, înaintată de procurorul în Procuratura de circumscripție Cahul, Calendari Dumitru, pentru soluționare.

Anexă:

- copia încheierii nr. 1ra-959/2021 din 20 iunie 2019 a Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție, cu referire la ridicarea excepției de neconstituționalitate – 2 file;
- cererea din 04 februarie 2021, privind ridicarea excepției de neconstituționalitate - 2 file;
- sesizarea privind ridicarea excepției de neconstituționalitate – 14 file.

Judecător

Anatolie Țurcan

CURTEA CONSTITUȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA

str. Alexandru Lăpușneanu nr. 28,
Chișinău MD 2004,
Republica Moldova

SESIZARE PRIVIND EXCEPȚIA DE NECONSTITUȚIONALITATE

prezentată în conformitate cu articolul 135 alin. (1) lit. a) și lit.g) din Constituție

I – AUTORUL SESIZĂRII

1. Nume/Denumire CALENDARI
2. Prenume DUMITRU
3. Funcția Procuror-șef al Procuraturii de Circumscripție Cahul
4. Adresa mun.Cahul, Bulevardul Victoriei, 11, et.3
5. Tel./fax 0-299-2-09-63 ;
6. Email: proc-apcg@procuratura.md

II – OBIECTUL SESIZĂRII

12. Prezenta sesizare are drept obiect de examinare dispozițiile legale cuprinse în:
- în art.422 CPP RM (*Termenul de declarare*), în partea ce ține de omisiunea de a reglementa termenul de la care poate fi declarat recursul ordinar.
în raport cu prevederile art.20, art.23, art.26 coroborat cu art.54 și 119 din Constituția Republicii Moldova.

III – CIRCUMSTANȚELE LITIGIULUI EXAMINAT DE CĂTRE INSTANȚA DE JUDECATĂ

13. Prin sentința Judecătorei Cahul, sediul Cantemir din 25 ianuarie 2019 a fost încetat procesul penal de învinuire a lui B.I. pe art. 201¹ alin.(1), lit. b) Cod penal, pe motiv că fapta inculpatului constituie o contravenție prevăzută de art.78¹ Cod contravențional, fără a-i fi aplicată sancțiunea contravențională, în legătură cu expirarea termenului prescripției răspunderii contravenționale. B.I. a fost achitat de comiterea infracțiunii prevăzute de art.172 alin. (3), lit. a) Cod penal, pe motiv că nu s-a constatat existența faptei infracțiunii.

Prin decizia Colegiului judiciar al Curții de Apel Cahul, din data de 10 iulie 2019, a fost respins apelul declarant de către procurorul în Procuratura raionului Cantemir – P.A., cu menținerea sentinței Judecătorei Cahul, sediul Cantemir din 25 ianuarie 2019, pronunțată în cauza penală de învinuire a lui B.I. de săvârșirea infracțiunii prevăzute de art. 172 alin.(3), lit.a); art.201¹ alin. (1), lit. b) Cod penal.

Prin decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din data de 24 septembrie 2019, a admis recursul ordinar declarat de către procuror în Procuratura de circumscripție Cahul, M.T., casează total decizia Colegiului judiciar al Curții de Apel Cahul din 10 iulie 2019, în privința inculpatului B.I., cu dispunerea rejudecării cauzei de către aceiași instanță de apel, în alt complet de judecată.

Prin Decizia Colegiul judiciar al Curții de Apel Cahul din 03 decembrie 2020 a fost respins apelul declarat de procuror în Procuratura raionului Cantemir – P.A. și menținută fără modificări sentința Judecătorei Cahul sediul Cantemir din 25 ianuarie 2019, pronunțată în cauza penală privind învinuirea lui B.I., în săvârșirea infracțiunilor prevăzute de art.172 alin.(3) lit.a), și art.201¹ alin.(1) lit.b) din Codul penal.

Decizia Colegiul judiciar al Curții de Apel Cahul din 03 decembrie 2020 a fost pronunțată integral la data de 04 ianuarie 2021.

La 01 februarie 2021 a fost declarat recursul ordinar împotriva deciziei Colegiului judiciar al Curții de Apel Cahul din 03 decembrie 2020, în temeiul art.427 alin.(1) pct.6),12),16) Codul de procedură penală, cu depunerea recursului la Curtea Supremă de Justiție.

IV – EXPUNEREA PRETINSEI SAU A PRETINSELOR ÎNCĂLCĂRI ALE CONSTITUȚIEI, PRECUM ȘI A ARGUMENTELOR ÎN SPRIJINUL ACESTOR AFIRMAȚII

14. Potrivit prevederilor Codului de procedură penală, termene sânt intervale de timp în cadrul cărora sau după expirarea cărora pot fi efectuate acțiuni procesuale conform prevederilor Codului de procedură penală (art.230 din CPP).

Recursul ordinar trebuie să fie declarat în termenul de 30 de zile de la data pronunțării deciziei de către instanța de apel (art.422 din CPP).

De asemenea, relevăm că alineatul (1) al articolului 429 și punctual 5) al articolului 430 din Codul de procedură penală stabilește anumite restricții și obligații, care urmează să fie respectate de către persoana care declară recursul ordinar, și anume: recursul ordinar trebuie să fie motivat și cererea de recurs trebuie să conțină conținutul și motivele recursului cu argumentarea ilegalității hotărârii atacate.

Totodată, legea procesual-penală stipulează că, în cazul în care cauza se judecă de un complet de judecători, în urma deliberării se adoptă dispozitivul hotărârii sau hotărârea integrală, în ultimul caz pronunțându-se asupra tuturor aspectelor esențiale. Pronunțarea dispozitivului hotărârii sau a hotărârii integrale este publică, fapt despre care se consemnează în procesul-verbal. Hotărârea motivată se pronunță în termen de până la 30 de zile. În situații excepționale, când, raportată la complexitatea cauzei, pronunțarea nu poate avea loc în termenul prevăzut, instanța poate amâna pronunțarea pentru cel mult 15 zile (art.338 alin.(2) – (3) din CPP).

Analizând prevederile menționate *supra*, constatăm că acestea constituie ingerințe în drepturile și libertățile fundamentale, precum ar fi dreptul la accesul liber la justiție, dreptul de a folosi calea de atac.

Sigur că, drepturile fundamentale enunțate nu sunt absolute prin natura lor, acestea putând fi supuse unor limitări rezonabile și proporționale, printr-o reglementare juridică.

Chiar și Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale din 04.11.1950, stipulează în art.35 § 1 – Condiții de admisibilitate „*1. Curtea nu poate fi sesizată decât [...] într-un termen de șase luni, începând cu data deciziei interne definitive.*”, adică stipulează anumite repere de la care începe a fi calculat termenul de depunere a cererii.

În același timp, constatăm că articolul 422 din Codul de procedură penală instituie anumite restricții drepturile persoanei, în ce privesc termenele declarării recursului ordinar, cu reglementarea termenului expres de la care începe a curge termenul de recurs.

Acest fapt generează o situație de incertitudine pentru persoanele care au fost prezenți la pronunțarea dispozitivului deciziei instanței de apel, însă pronunțarea deciziei motivate a fost amânată pentru un alt termen, de regulă până la 30 de zile.

În această situație, pronunțarea deciziei instanței de apel *de facto* a avut loc la data pronunțării dispozitivului deciziei, și reieșind din conținutul articolului 422 din Codul de procedură penală persoana are termen de 30 zile pentru depunerea recursului ordinar motivat, deși argumentele instanței de apel vor fi prezentate la data pronunțării deciziei motivate, de regulă în termen de până la 30 de zile de la pronunțarea dispozitivului deciziei.

Reținem că normele juridice care reglementează termenul pentru declararea recursului ordinar trebuie să prevadă anumite exigențe de stabilitate, previzibilitate și claritate, iar neindicarea termenului de la care începe a curge termenul de recurs ordinar determină o stare de incertitudine juridică.

Dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle, consacrat în art. 23 din Legea fundamentală, implică, între altele, adoptarea de către legiuitor a unor reguli procedurale clare, în care să se prescrie cu precizie condițiile și termenele în care justițiabilii își pot exercita drepturile.

Și careva interpretări separate a fiecărei persoane poate duce la instaurarea haosului.

La fel, interpretările instanțelor de judecată cu privire la momentul de la care curge termenul de declarare a recursului nu pot fi aplicate, or, lipsesc prevederile exprese în lege cu privire la aceste momente.

În acest sens, este actuală Hotărârea nr.26 din 23 noiembrie 2010 a Curții Constituționale, prin care s-a reținut că: „*Pentru a corespunde celor trei criterii de calitate - accesibilitate, previzibilitate și claritate - norma de drept trebuie să fie formulată cu suficientă precizie, astfel încât să permită persoanei să decidă asupra conduitei sale și să prevadă, în mod rezonabil, în*

funcție de circumstanțele cauzei, consecințele acestei conduite. În caz contrar, cu toate că legea conține o normă de drept care aparent descrie conduita persoanei în situația dată, persoana poate pretinde că nu-și cunoaște drepturile și obligațiile. Într-o astfel de interpretare, norma ce nu corespunde criteriilor clarității este contrară art.23 din Constituție, care statuează obligația statului de a garanta fiecărui om dreptul de a-și cunoaște drepturile.”

Curtea Europeană pentru Drepturile Omului își reamintește jurisprudența constantă conform căreia cuvintele „prevăzute de lege” impun nu numai ca măsura reclamată să aibă o bază în dreptul intern, ci și să se refere la calitatea legii în cauză: astfel, trebuie să fie accesibilă litigantului și previzibil (hotărârea *Amann c. Elveției*, din 16 februarie 2000, nr.27798/95, CEDO 2000-II, § 50).

De asemenea, în cauza *Rotaru c. României*, Curtea Europeană a statuat că „o norma este previzibilă numai atunci când este redactată cu suficientă precizie, în așa fel încât să permită oricărei persoane - care, la nevoie, poate apela la consultanța de specialitate - să își corecteze conduita”, iar în cauza *Sunday Times c. Regatului Unit*, Curtea Europeană a decis că „[...] cetățeanul trebuie să dispună de informații suficiente asupra normelor juridice aplicabile într-un caz dat și să fie capabil să prevadă, într-o măsură rezonabilă, consecințele care pot apărea dintr-un act determinat” (hotărârea *Rotaru c. României*, din 04 mai 2000, nr. 28341/95, § 55).

În acest context, reținem că, conținutul actului normativ trebuie să permită persoanei interesate să prevadă în mod rezonabil conduita pe care trebuie să o adopte, claritatea și previzibilitatea fiind elemente *sine qua non* ale constituționalității unei norme. De asemenea, legea trebuie să reglementeze în mod unitar, să asigure o legătură logico-juridică între dispozițiile pe care le conține, iar în cazul unor instituții juridice cu o structură complexă să prevadă elementele ce disting particularitățile lor.

Spre exemplu, Codul de procedură penală stipulează că, termenul de declarare a apelului împotriva sentinței instanței de fond este de 15 zile de la data pronunțării sentinței integrale (art.402 alin.(1) din CPP).

Termenul de declarare a recursului împotriva hotărârilor pentru care legea nu prevede calea de atac a apelului este de 15 zile de la data pronunțării hotărârii. Tot aici se menționează și faptul că data de la care curge termenul recursului, se reglementează de prevederile art.402 din CPP, care se aplică în mod corespunzător (art.349 alin.(1) - (2) din CPP).

Respectiv, dispunem de reglementări juridice previzibile, clare și care nu creează incertitudini, și stabilesc momentul de la care începe a curge termenul de atac – pronunțarea hotărârii integrale.

Astfel, cu privire la respectarea principiului proporționalității, garantat de articolul 54 din Constituție, constatăm că termenul de declarare a recursului ordinar este prevăzut de lege, și anume de art. 422 din Codul de procedură penală, este necesară pentru protejarea valorilor de drept și urmărește un scop legitim, și anume cel al asigurării bunei desfășurări a procesului penal.

În partea ce ține de respectarea unui echilibru între interesul public și cel individual, reținem că norma contestată poate afecta principiul proporționalității în măsura în care aceasta nu stabilește momentul clar și expres de la care începe a curge termenul de recurs.

De asemenea, accentuăm că, potrivit art. 402, 439 din Codul de procedură penală, termenele pentru declararea căilor de atac respective – apelul și recursul încep a curge de la data pronunțării hotărârilor integrale, termene care urmează a fi respectate.

În aceste circumstanțe, constatăm că în timp ce pentru termenul de recursul ordinar asupra deciziilor instanțelor de apel cuprins la articolul 422 din Codul de procedură penală, care prevede momentul declarării – pronunțarea unei decizii de către instanța de apel, nu se indică termenul concret, pronunțarea dispozitivului deciziei sau a deciziei integrale, de la care curge termenul de recurs ordinar de 30 zile, pentru care se aplică. Termenul similar de la art. 402 din Codul de procedură penală este specificat.

De asemenea, observăm că art. 230 alin. (2) din Codul de procedură penală reglementează că, în cazul în care pentru exercitarea unui drept procesual este prevăzut un anumit termen, nerespectarea acestuia impune pierderea dreptului procesual și nulitatea actului efectuat peste termen.

Dorim să menționăm că, deși art.422 din Codul de procedură penală prevede în mod expres un termen limită de 30 zile pentru recursul ordinar care poate fi aplicat de la data pronunțării unei hotărâri, totuși instanțele de apel, ținând cont de art.417 alin.(1) pct.10), art.418 în coroborare cu art.338, trebuie să stabilească un termen prevăzut pentru calea de atac recursul.

Reținem că neindicarea concretă și clară începerii termenului de recurs ordinar împotriva deciziei instanței de apel constituie o omisiune legislativă contrară Constituției.

Considerăm, în acest context, în prezența unei omisiuni legislative și în virtutea rolului său de garant al supremației Constituției, Procurorul nu poate ignora viciul de neconstituționalitate existent, deoarece tocmai această omisiune este cea care generează, *eo ipso*, încălcarea dreptului constituțional al persoanei de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle.

Or, Curtea Constituțională, potrivit art. 134 din Legea fundamentală, garantează supremația Constituției, ceea ce presupune, printre altele, conformitatea întregului drept cu Constituția.

În această ordine de idei, dorim ca Curtea Constituțională să rețină critica de neconstituționalitate a articolului 422 din Codul de procedură penală, în partea ce ține de nereglementarea unui termen expres, previzibil și clar de la care începe să curgă termenul de recurs ordinar, deoarece tocmai omisiunea și imprecizia legislativă sunt cele care generează încălcarea dreptului fundamental pretins a fi încălcat.

Prin urmare, din interpretarea sistematică a normelor procesual-penale, care instituie termene pentru căile de atac, se impune necesitatea reglementării în art. 422 din Codul de procedură penală a termenului de la care începe curge termenul de recurs ordinar – pronunțarea deciziei integrale.

Considerăm că acest remediu procedural va asigura un just echilibru între interesul public și cel individual. Or, termenele procesuale au un caracter excepțional, inerent restrângerilor exercițiului drepturilor sau libertăților fundamentale, iar aceasta implică, în mod necesar, și caracterul lor temporar, limitat în timp.

Astfel, luând în considerare cele expuse, în vederea remedierii deficienței de reglementare și înlăturării viciului de neconstituționalitate, considerăm necesar solicita Curții Constituționale emiterea unei Adrese Parlamentului, pentru a opera modificări în Codul de procedură penală, ținând cont de raționamentele menționate.

În sprijinul sesizării înaintate și în susținerea argumentelor, întemeiem solicitarea pe următoarele prevederi legale:

1) Prevederile relevante din Constituția Republicii Moldova:

Articolul 1

Statul Republica Moldova

(3) Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sânt garantate.

Articolul 4

Drepturile și libertățile omului

(1) Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte. (2) Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale.

Articolul 20

Accesul liber la justiție

- (1) *Orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime.*
- (2) *Nici o lege nu poate îngrădi accesul la justiție.*

Articolul 23

Dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle

- (1) *Fiecare om are dreptul să i se recunoască personalitatea juridică.*
- (2) *Statul asigură dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle. ...*

Articolul 54

Restrângerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți

- (1) *În Republica Moldova nu pot fi adoptate legi care ar suprima sau ar diminua drepturile și libertățile fundamentale ale omului și cetățeanului.*
- (2) *Exercițiul drepturilor și libertăților nu poate fi supus altor restrângeri decât celor prevăzute de lege, care corespund normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional și sunt necesare în interesele securității naționale, integrității teritoriale, bunăstării economice a țării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă și infracțiunilor, protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane, împiedicării divulgării informațiilor confidențiale sau garantării autorității și imparțialității justiției.*
- (3) *Prevederile alineatului (2) nu admit restrângerea drepturilor proclamate în articolele 20-24.*
- (4) *Restrângerea trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o și nu poate atinge existența dreptului sau a libertății.”*

Articolul 119

Folosirea căilor de atac

Împotriva hotărârilor judecătorești, părțile interesate și organele de stat competente pot exercita căile de atac, în condițiile legii.

2) Jurisprudența Curții Constituționale

Hotărârea Curții Constituționale nr. 2 din 09.02.2016 pentru interpretarea articolului 135 alin.(1) lit.a) și g) din Constituția Republicii Moldova (excepția de neconstituționalitate) (Sesizarea nr.55b/2015) :

71. *Astfel, excepția de neconstituționalitate reprezintă o acțiune procesuală de apărare, prin care Curtea Constituțională este sesizată asupra neconcordanței cu prevederile Constituției a unor dispoziții legale aplicabile în cauza dedusă instanței de judecată.*

80. *Curtea menționează că dreptul de acces al cetățenilor prin intermediul excepției de neconstituționalitate la instanța constituțională reprezintă un aspect al dreptului la un proces echitabil.*

În sensul articolului 135 alineatul (1) lit.a) și g) coroborat cu articolele 20, 115, 116 și 134 din Constituție:

- în cazul existenței incertitudinii privind constituționalitatea legilor, hotărârilor Parlamentului, decretelor Președintelui Republicii Moldova, hotărârilor și ordonanțelor Guvernului, ce urmează a fi aplicate la soluționarea unei cauze aflate pe rolul său, **instanța de judecată este obligată să sesizeze Curtea Constituțională;**

- excepția de neconstituționalitate poate fi ridicată în fața instanței de judecată de către **oricare dintre părți** sau reprezentantul acesteia, precum și de către **instanța de judecată din oficiu;**

- **sesizarea privind controlul constituționalității unor norme ce urmează a fi aplicate la soluționarea unei cauze se prezintă direct Curții Constituționale** de către

judecătorii/completele de judecată din cadrul Curții Supreme de Justiție, curților de apel și judecătoriilor, pe rolul cărora se află cauza;

- judecătorul ordinar nu se pronunță asupra temeiniciei sesizării sau asupra conformității cu Constituția a normelor contestate, **limitându-se exclusiv la verificarea întrunirii următoarelor condiții:**

(1) obiectul excepției intră în categoria actelor cuprinse la articolul 135 alin.(1) lit.a) din Constituție;

(2) excepția este ridicată de către una din părți sau reprezentantul acesteia, sau indică faptul că este ridicată de către instanța de judecată din oficiu;

(3) prevederile contestate urmează a fi aplicate la soluționarea cauzei;

(4) nu există o hotărâre anterioară a Curții având ca obiect prevederile contestate.

Hotărârea Curții Constituționale nr.17 din 19.05.2016 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 191 din Codul de procedură penală (Sesizarea nr. 33g/2016):

61. În acest context, Curtea reține, conținutul actului normativ trebuie să permită persoanei interesate să prevadă în mod rezonabil conduita pe care trebuie să o adopte, claritatea și previzibilitatea fiind elemente sine qua non ale constituționalității unei norme. De asemenea, legea trebuie să reglementeze în mod unitar, să asigure o legătură logico-juridică între dispozițiile pe care le conține, iar în cazul unor instituții juridice cu o structură complexă să prevadă elementele ce disting particularitățile lor.

Hotărârea Curții Constituționale nr.26 din 23.11.2010 asupra excepției de neconstituționalitate a prevederilor alin.(6) art.63 din Codul de procedură penală (Sesizarea nr. 12g/2010):

10. ... Pentru a corespunde celor trei criterii de calitate – accesibilitate, previzibilitate și claritate – norma de drept trebuie să fie formulată cu suficientă precizie, astfel încât să permită persoanei să decidă asupra conduitei sale și să prevadă, în mod rezonabil, în funcție de circumstanțele cauzei, consecințele acestei conduite. În caz contrar, cu toate că legea conține o normă de drept care aparent descrie conduita persoanei în situația dată, persoana poate pretinde că nu-și cunoaște drepturile și obligațiile. Într-o astfel de interpretare, norma ce nu corespunde criteriilor clarității este contrară art.23 din Constituție, care statuează obligația statului de a garanta fiecărui om dreptul de a-și cunoaște drepturile.

3) Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr.122-XV din 14.03.2003

Articolul 230. Noțiunea de termene procedurale și consecințele nerespectării lor

(1) Termene în procesul penal sânt intervale de timp în cadrul cărora sau după expirarea cărora pot fi efectuate acțiuni procesuale conform prevederilor prezentului cod.

(2) În cazul în care pentru exercitarea unui drept procesual este prevăzut un anumit termen, nerespectarea acestuia impune pierderea dreptului procesual și nulitatea actului efectuat peste termen.

Articolul 232. Acte considerate ca făcute în termen

(2) Cu excepția termenului prevăzut pentru căile de atac, actul efectuat de procuror se consideră ca depus în termen dacă data la care a fost trecut în registrul de ieșire a actelor se încadrează în termenul cerut de lege pentru efectuarea actului.

Articolul 402. Termenul de declarare a apelului

(1) Termenul de apel este de 15 zile de la data pronunțării sentinței integrale, dacă legea nu dispune altfel.

Articolul 422. Termenul de declarare

Termenul de recurs este de 30 de zile de la data pronunțării deciziei.

Articolul 429. Depunerea recursului

(1) *Recursul se depune de persoanele menționate în art.421 și trebuie să fie motivat.*

Articolul 439. Termenul de declarare a recursului

(1) *Termenul de recurs împotriva hotărârilor pentru care legea nu prevede calea de atac a apelului este de 15 zile de la data pronunțării hotărârii.*

(2) *Data de la care curge termenul recursului, repunerea în termen, declararea peste termen a recursului și retragerea recursului se reglementează de prevederile art.402-407, care se aplică în mod corespunzător.*

Articolul 454. Termenul de declarare a recursului în anulare

Recursul în anulare poate fi declarat în termen de 6 luni de la data rămânerii irevocabile a hotărârii judecătorești sau, în cazul în care cererea a fost comunicată Guvernului Republicii Moldova de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului, de la data comunicării ei.

Articolul 459. Termenele de revizuire a procesului penal

(1) *Revizuirea unei hotărâri de achitare, de încetare a procesului penal, precum și revizuirea unei hotărâri de condamnare pentru motivul că pedeapsa este prea ușoară sau pentru că celui condamnat trebuie aplicată legea privitoare la o infracțiune mai gravă, se pot face numai înăuntrul termenelor de prescripție a incriminării, stabilite în art.60 din Codul penal, și cel mai târziu până la un an de la descoperirea circumstanțelor prevăzute în art.458 alin.(3).*

4) Jurisprudența Curții Supreme de Justiție

Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.9 din 30.10.2009 Cu privire la judecarea recursului ordinar în cauza penală

9. Termenul de declarare a recursului ordinar împotriva hotărârilor instanțelor de apel, potrivit prevederilor art.422 CPP, este de 2 luni de la data pronunțării deciziei, dacă legea nu dispune altfel, iar în cazul redactării deciziei - de 2 luni după înștiințarea în scris a părților despre semnarea deciziei redactate de judecătorii completului de judecată.

V – CERINȚELE AUTORULUI SESIZĂRII

15. În baza celor invocate, în temeiul articolelor 7 din Codul de procedură penală, articolelor 135 alin. (1) lit. a) și g) și 140 din Constituție, articolului 26 din Legea cu privire la Curtea Constituțională, articolului 4 alin.(1) lit.a),g), 6, 61, 62 lit.a) și e), și 79 din Codul jurisdicției constituționale, solicităm Curții Constituționale:

1. Efectuarea controlului constituționalității prevederilor art.422 Codul de procedură penală.

2. Admiterea excepției de neconstituționalitate ridicate prin prezenta sesizare și declararea neconstituțională articolul 422 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr.122-XV din 14 martie 2003, în partea ce ține de omisiunea de a reglementa termenul de la care începe a curge termenul de declarare a recursului ordinar.

3. Până la remedierea deficienței de reglementare constatate și înlăturarea viciului de neconstituționalitate, prin corectivele aduse în sensul arătat prin prezenta sesizare, dispozițiile articolului 422 din Codul de procedură penală se mențin în fondul activ al legislației, termenul de declarare a recursului să fie calculate în termen de 30 zile, urmând a fi dispus **de la data pronunțării deciziei integrale a instanței de apel.**

4. În conformitate cu articolul 28¹ din Legea nr. 317-XIII din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională, emiterea unei Adrese Parlamentului, pentru a opera modificări în art. 422 din Codul de procedură penală, în mod prioritar, cu completarea la sfârșitul textului cu cuvântul „integral”.

VI – DATE SUPLIMENTARE REFERITOARE LA OBIECTUL SESIZĂRII

16. Anterior Curtea Constituțională nu s-a expus asupra constituționalității dispozițiilor legale criticate prin această sesizare.

VII - LISTA DOCUMENTELOR

17.

VIII - DECLARAȚIA ȘI SEMNATURA

18. Declar pe onoare ca informațiile ce figurează în prezentul formular de sesizare sunt exacte.

mun.Cahul.

01.02.2021

Cu înalte considerațiuni,

Procuror-șef al
Procuraturii de Circumscripție Cahul
Dumitru CALENDARI

**CURTEA DE APEL
CAHUL**

Republica Moldova, MD-3909, or. Cahul,
str. Ștefan cel Mare, 30
tel. (299) 2 – 55 – 85, tel./fax. (299) 3-26-72
cach@justice.md

**АПЕЛЛЯЦИОННАЯ
ПАЛАТА КАХУЛ**

Республика Молдова, MD-3909, г. Кахул
ул. Штефан чел Маре, 30
тел. (299) 2 – 55 – 85, тел./факс. (299) 3-26-72
cach@justice.md

21 septembrie 2020 nr 2697

D-nei Domnica Manole
Președinte al Curții Constituțională a Republicii Moldova
Mun. Chișinău, str. Alexandru Lăpușneanu 28

Stimate Doamnă,

Prin prezenta, Curtea de Apel Cahul expediată în adresa DVS sesizarea înaintată de procurorul – șef al Procuraturii de Circumscripție Cahul Calendari Dumitru privind excepția de constituționalitate în care solicită verificarea constituționalității prevederilor art. 81, 77 și 315 CPP, ridicată în cadrul cauzei penale privindu-l pe Dolgov Constantin de săvârșirea infracțiunilor prevăzute de art. 264 alin.(3) lit.b) și art. 266 Cod penal.

La necesitate se va expedia dosarul penal în original.

Anexe:

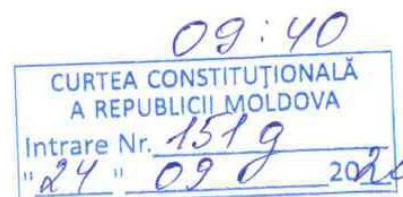
1. sesizarea privind excepția de neconstituționalitate;
2. copia de pe încheierea Curții de Apel Cahul din 17 septembrie 2020.

Cu respect,

**Vicepreședintele interimar
al Curții de Apel Cahul**

Galina Vavrin

CURTEA CONSTITUȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA

str. Alexandru Lăpușneanu nr. 28,
Chișinău MD 2004,
Republica Moldova

SESIZARE PRIVIND EXCEPȚIA DE NECONSTITUȚIONALITATE

prezentată în conformitate cu articolul 135 alin. (1) lit. a) din Constituție

I – AUTORUL SESIZĂRII

1. Nume/Denumire CALENDARI
2. Prenume DUMITRU
3. Funcția Procuror-șef al Procuraturii de Circumscripție Cahul
4. Adresa mun.Cahul, Bulevardul Victoriei, 11, et.3
5. Tel./fax 0-299-2-09-63

II – OBIECTUL SESIZĂRII

12. Prezenta sesizare are drept obiect de examinare dispozițiile legale cuprinse în:

- în art.81 CPP RM (*Succesorul părții vătămate sau al părții civile*), prin prisma neinclunderii în această a „**soțului**” ca persoana care poate fi succesorul părții vătămate sau părții civile decedate sau care a pierdut capacitatea de a-și exprima conștient voința.

- art.77 CPP RM, prin prisma neinclunderii în lista persoanelor care pot deține calitatea de reprezentant legal al bănuțului, învinutului, inculpatului, condamnatului și părții vătămate pe „**soț**” acestora.

- art.315 CPP RM, prin prisma stabilirii drepturilor egale doar a unor dintre participanți la proces, fără includerea reprezentantului legal, care este altul decât reprezentant, conform art.6 pct.38) și pct.39) CPP RM, lipsa includerii exprese a succesorului al părții vătămate și al părții civile, avocatului părții vătămate, părții civile sau al martorului

în raport cu prevederile art.16, art.20, art.23, art.26 coroborat cu art.54 și art.114 din Constituția Republicii Moldova.

III – CIRCUMSTANȚELE LITIGIULUI EXAMINAT DE CĂTRE INSTANȚA DE JUDECATĂ

13. La Curtea de Apel Cahul se află pe rol cauza penală nr.1-19180133-05-1a-16032020 privind învinuirea lui D.C. de comiterea infracțiunilor prevăzute de art.264 alin.(3) lit.b) și art.266 Codul penal, la apelurile declarate de către procuror în Procuratura raionului Cahul A.I., avocaților O.G. și S.B. declarate în interesele inculpatului D.C. De asemenea, apelul a fost declarat de către S.I. și S.E., care sunt, respectiv, fratele și mama părții vătămate decedate în urma infracțiunii – S.A.

La data de 07 și 08 martie anului 2019 au fost începute urmărire penale, respectiv, nr.2019150164 și 2019150165, pe faptele comiterii infracțiunilor prevăzute de art.264 alin.(3) lit.b) și art.266 Codul penal. Ulterior, la 08 martie 2019 cauzele penale menționate au fost conexe într-o singură procedură.

La data de 08 martie 2019 în cadrul urmăririi penale în calitate de succesor al părții vătămate a fost recunoscută soția decedatului – S.S.

La data de 11 noiembrie 2019 cauza penală de învinuirea lui D.C. de comiterea infracțiunilor prevăzute de art.264 alin.(3) lit.b) și art.266 Codul penal a fost remisă în Judecătoria Cahul spre examinare în fond.

Prin sentința Judecătoriei Cahul sediul central din 21 februarie 2020 D.C. a fost recunoscut vinovat de comiterea infracțiunilor prevăzute de art.264 alin.(3) lit.b) și art.266 Codul penal și condamnat pentru concursul de infracțiuni, în baza art.84 Codul penal la pedeapsa definitivă de 3 ani 3 luni cu executarea pedepsei în penitenciar de tip semiînchis, cu anularea dreptului de a conduce mijloace de transport. În temeiul art.90 Codul penal a fost suspendată executarea pedepsei penale stabilite lui D.C. cu stabilirea termenului de probațiune de 3 ani.

Acțiunea civilă nu a fost depusă în cadrul procesului penal.

Împotriva sentinței nominalizate au fost declarate apelurile de către procuror în Procuratura raionului Cahul A.I., avocaților O.G. și S.B. declarate în interesele inculpatului D.C..

De asemenea, la data de 03 martie 2020 au declarat apel S.I. și S.E., care sunt, respectiv, fratele și mama părții vătămate decedate – S.A.

Tot la data de 03 martie 2020 S.I. și S.E., care sunt, respectiv, fratele și mama părții vătămate decedate, au depus o cerere, în temeiul art.81 Codul de procedură penală, prin care au solicitat să fie recunoscuți în calitate de succesor al părții vătămate cu admiterea în această calitate în proces. Au motivat cererea sa prin faptul că, fiind rude apropiate, conform art.6 pct.41) Codul de procedură penală, în cadrul procesului penal dâșii s-au adresat atât la organele de poliție, cât și la prima instanță de judecată cu o cerere ca să fie recunoscuți în calitate de succesor al părții vătămate, dar au fost refuzați. Soția (soțul) nu intră în șirul rudelor apropiate având statute diferite, ceea ce rezultă și din prevederile art.21, 90 alin.(11) și art.105 alin.(7) Codul de procedură penală.

IV – EXPUNEREA PRETINSEI SAU A PRETINSELOR ÎNCĂLCĂRI ALE CONSTITUȚIEI, PRECUM ȘI A ARGUMENTELOR ÎN SPRIJINUL ACESTOR AFIRMAȚII

14.1. Republica Moldova a proclamat protejarea și promovarea drepturilor omului drept principii democratice fundamentale. Conform art.1 alin.(3) din Constituție, Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sânt garantate.

Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte (art.4 alin.(1) din Constituție).

14.2. Articolul 81 alin.(1) CPP RM prevede următoarele: *(1) În procesul penal, succesor al părții vătămate sau al părții civile este recunoscută **una din rudele ei apropiate** care a manifestat dorința să exercite drepturile și obligațiile părții vătămate decedate sau care, în urma infracțiunii, a pierdut capacitatea de a-și exprima conștient voința.*

Potrivit prevederii contestate a alin.(1) art.81 CPP RM, soțul supraviețuitor nu este în drept să fie recunoscut în calitate de succesor al părții vătămate decedate și să participe în această calitate în procesul penal cu exercitarea drepturilor și obligațiilor procesuale, inclusiv exercitarea căilor de atac. Acest drept îl au doar rudele apropiate al părții vătămate/părții civile decedate.

Pe când, potrivit Codului civil, soțul supraviețuitor poate fi moștenitor de clasa I, în cazul succesiunii legale (art.1500 alin.(1) CC RM). Cu toate acestea, soțul nu poate fi recunoscut în procesul penal în calitate de succesor al părții vătămate decedate, ceea ce este o restrângere a drepturilor și garanțiilor constituționale.

Respectiv, prevederile actuale cu privire la lista persoanelor care pot fi succesorul părții vătămate sau al părții civile nu corespund criteriilor de calitate a legii, sunt contrare principiului legalității procesului, principiului preeminenței dreptului într-un stat democratic, încalcă dreptul la apărare, al accesului liber la justiție, contravine art.114 din Constituție RM.

14.3. În art.77 CPP RM, nu este inclus în lista persoanelor care pot deține calitate de reprezentant legal al bănuیتului, învinuitului, inculpatului, condamnatului și părții vătămate **soțul** acestora.

Or, potrivit art.6 pct.39) CPP RM *reprezentanți legali* sunt – părinții, înfietorii, tutorii, curatorii, **soțul** bănuیتului, învinuitului, inculpatului, condamnatului și părții vătămate, precum și reprezentanți ai instituțiilor sub supravegherea cărora se află aceștia.

Respectiv, constatăm că, prevederile art.6 pct.39) și art.77 CPP RM în partea termenului „soțul” sunt contradictorii, și contravin art.4, 16, 20, 23, 114 din Constituție RM.

14.4. În art.315 CPP RM, prin care se stabilește egalitatea în drepturi a părților în fața instanței doar a unor dintre participanți la proces (*procurorul, partea vătămată, partea civilă, apărătorul, inculpatul, partea civilmente responsabilă și reprezentanții lor*), fără includerea reprezentantului legal, care este altul decât reprezentant, conform art.6 pct.38) și pct.39) CPP RM, fără includerea a succesorului părții vătămate și al părții civile, dar și avocatului părții vătămate, părții civile sau al martorului.

14.5. Odată ce normele Codului de procedură penală prevăd expres persoane participante în procesul penal ca reprezentant, reprezentant legal și succesorul, aceste nu pot fi numiți printr-un termen de reprezentanți, și trebuie să fie expres prevăzute în normele generale și speciale a procesului penal.

Aceste norme nu corespund criteriilor de calitate a legii – nu sunt previzibile și clare, aplicarea lor contravine principiului legalității, al preeminenței dreptului într-un stat democratic, încalcă dreptul privind accesul liber la justiție – art.20 din Constituție RM, la apărare – art.26 din Constituție RM.

14.6. Art.24 CPP RM stipulează că părțile participante la judecarea cauzei au drepturi egale, fiind investite de legea procesuală penală cu posibilități egale pentru susținerea pozițiilor lor. Instanța de judecată pune la baza sentinței numai acele probe la cercetarea cărora părțile au avut acces în egală măsură. Părțile în procesul penal își aleg poziția, modul și mijloacele de susținere a ei de sine stătător, fiind independente de instanță, de alte organe ori persoane.

Art.20 din Constituție RM stipulează că orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime.

Limitând dreptul unei persoane de a fi participant în procesul penal, în cazurile când îi sunt afectate drepturile, interesele și garanțiile legale, încalcă principiul constituțional al accesului liber la justiție.

14.7. Conform art.54 din Constituție, în Republica Moldova nu pot fi adoptate legi care ar suprima drepturile și libertățile fundamentale ale omului și cetățeanului. Exercițiul drepturilor și libertăților nu poate fi supus altor restrângeri decât celor prevăzute de lege, care corespund normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional și sânt necesare în interesele securității naționale, integrității teritoriale, bunăstării economice a țării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă și infracțiunilor, protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane, împiedicării divulgării informațiilor confidențiale sau garantării autorității și imparțialității justiției.

Restrângerea trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o și nu poate atinge existența dreptului sau a libertății.

Prevederile alin.(2) al art.54 din Constituție nu admit restrângerea drepturilor proclamate în art.20-24 din Constituție.

14.8. Prin urmare, așa cum stipulează art.20 din Constituție, nici o lege nu poate îngreuna accesul persoanei la justiție, fie persoană fizică sau juridică, fie inculpat sau parte vătămată.

14.9. Prevederile contestate din CPP RM oprește în realitate pe *soțul părții vătămate* de a apela la instanțele judecătorești, de a fi apărut și de a se prevala de toate garanțiile procesuale, care într-o societate democratică condiționează procesul echitabil.

14.10. Mai mult ca atât, potrivit art.315 CPP RM beneficiarii egalității drepturilor procesuale în fața instanței sunt: *procurorul, partea vătămată, partea civilă, apărătorul, inculpatul, partea civilmente responsabilă și reprezentanții lor*, nefiind prevăzuți și alți participanți la proces, cum ar fi: *avocatul (al părții vătămate, părții civile), reprezentanții legali (ai părții vătămate, părții civile și inculpatului) și succesorii (al părții vătămate și părții civile)*.

14.11. Articolul 23 alin.(2) din Constituție impune adoptarea de către legislator a unor legi accesibile și previzibile. Exigența accesibilității presupune ca textele de lege să poată fi cunoscute de către destinatar. Orice persoană trebuie să poată să dispună de informații privind normele juridice aplicabile într-un caz concret (*hotărârea CtEDO pe cauza Khlyustov vs Rusia, 11 iulie 2013, §68*). Totodată, pentru ca legea să îndeplinească exigența previzibilității, această trebuie să precizeze cu suficientă claritate întinderea și modalitățile de exercitare a puterii discreționare a autorităților în domeniul respective, ținând cont de scopul legitim urmărit, pentru a-I oferi persoanei o protecție adecvată împotriva arbitrarului (*hotărârile CtEDO pe cauzele Sissanis vs. România, 25 ianuarie 2007, §66; Seychell vs. Malta, 28 august 2018, §50-52*). O

putere discreționară care nu este delimitată, chiar dacă face obiectul controlului judiciar din punct de vedere formal, nu trece de testul previzibilității. Aceeași concluzie este valabilă și pentru puterea discreționară nelimitată a instanțelor judecătorești (HCC nr.28 din 23 noiembrie 2015, §61). La elaborarea unui act normative, legislatorul trebuie să respecte normele de tehnică legislative pentru ca acesta să corespundă exigențelor calității, i.e. accesibilitatea și previzibilitatea. Totuși, Curtea Europeană a menționat că, deși certitudinea este dezirabilă, aceasta ar putea antrena o rigiditate excesivă (*hotărârea CtEDO pe cauza Del Rio Pradavs. Spania [MC], 21 octombrie 2013, §92,93*). Nevoia de a evita rigiditatea excesivă și de a tine pasul cu circumstanțele schimbătoare presupune exprimarea unor legi în termeni care sunt, într-o mai mare sau mai mica măsură, vagi, iar interpretarea și aplicarea unor asemenea reglementări depinde de practică (*hotărârea CtEDO pe cauza Kokkinakis vs. Greece, 25 mai 1993, §40*). Pe de o parte, utilizarea unor concepte și a unor criterii prea vagi în interpretarea unei prevederi legislative conduce la incompatibilitatea acesteia cu cerințele clarității și previzibilității, în privința efectelor sale (*hotărârea CtEDO pe cauza Liivik vs. Estonia, 25 iunie 2009, §96-104*).

14.12. În sprijinul sesizării înaintate și în susținerea argumentelor, întemeiem solicitarea pe următoarele prevederi legale:

1) Prevederile relevante din Constituția Republicii Moldova:

Articolul 1

Statul Republica Moldova

(3) Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sânt garantate.

Articolul 4

Drepturile și libertățile omului

(1) *Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte.* (2) *Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale.*

Articolul 8 Respectarea dreptului internațional și a tratatelor internaționale

(1) *Republica Moldova se obligă să respecte Carta Organizației Națiunilor Unite și tratatele la care este parte, să-și bazeze relațiile cu alte state pe principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional.*

Articolul 16 Egalitatea

(1) *Respectarea și ocrotirea persoanei constituie o îndatorire primordială a statului.*

(2) *Toți cetățenii Republicii Moldova sânt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială.*

Articolul 20 Accesul liber la justiție

(1) *Orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime.*

(2) *Nici o lege nu poate îngreuna accesul la justiție.*

Articolul 23 Dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle

(1) *Fiecare om are dreptul să i se recunoască personalitatea juridică.*

(2) *Statul asigură dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle. ...*

Articolul 26 Dreptul la apărare

(1) *Dreptul la apărare este garantat.*

(2) *Fiecare om are dreptul să reacționeze independent, prin mijloace legitime, la încălcarea drepturilor și libertăților sale.*

(3) *În tot cursul procesului, părțile au dreptul să fie asistat de un avocat, ales sau numit din oficiu.*

Articolul 54 Restrângerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți,,

(1) *În Republica Moldova nu pot fi adoptate legi care ar suprima sau ar diminua drepturile și libertățile fundamentale ale omului și cetățeanului.*

(2) *Exercițiul drepturilor și libertăților nu poate fi supus altor restrângeri decât celor prevăzute de lege, care corespund normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional și sunt necesare în interesele securității naționale, integrității teritoriale, bunăstării economice a țării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă și infracțiunilor, protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane, împiedicării divulgării informațiilor confidențiale sau garantării autorității și imparțialității justiției.*

(3) *Prevederile alineatului (2) nu admit restrângerea drepturilor proclamate în articolele 20-24.*

(4) *Restrângerea trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o și nu poate atinge existența dreptului sau a libertății.”*

2) Jurisprudența Curții Constituționale

Hotărârea Curții Constituționale nr. 2 din 09.02.2016 pentru interpretarea articolului 135 alin.(1) lit.a) și g) din Constituția Republicii Moldova (excepția de neconstituționalitate) (Sesizarea nr.55b/2015) :

71. *Astfel, excepția de neconstituționalitate reprezintă o acțiune procesuală de apărare, prin care Curtea Constituțională este sesizată asupra neconcordanței cu prevederile Constituției a unor dispoziții legale aplicabile în cauza dedusă instanței de judecată.*

80. *Curtea menționează că dreptul de acces al cetățenilor prin intermediul excepției de neconstituționalitate la instanța constituțională reprezintă un aspect al dreptului la un proces echitabil.*

În sensul articolului 135 alineatul (1) lit.a) și g) coroborat cu articolele 20, 115, 116 și 134 din Constituție:

- în cazul existenței incertitudinii privind constituționalitatea legilor, hotărârilor Parlamentului, decretelor Președintelui Republicii Moldova, hotărârilor și ordonanțelor Guvernului, ce urmează a fi aplicate la soluționarea unei cauze aflate pe rolul său, **instanța de judecată este obligată să sesizeze Curtea Constituțională;**

- excepția de neconstituționalitate poate fi ridicată în fața instanței de judecată de către **oricare dintre părți** sau reprezentantul acesteia, precum și de către **instanța de judecată din oficiu;**

- **sesizarea privind controlul constituționalității unor norme ce urmează a fi aplicate la soluționarea unei cauze se prezintă direct Curții Constituționale** de către judecătorii/completele de judecată din cadrul Curții Supreme de Justiție, curților de apel și judecătoriilor, pe rolul cărora se află cauza;

- judecătorul ordinar nu se pronunță asupra temeiniciei sesizării sau asupra conformității cu Constituția a normelor contestate, **limitându-se exclusiv la verificarea întrunirii următoarelor condiții:**

(1) obiectul excepției intră în categoria actelor cuprinse la articolul 135 alin.(1) lit.a) din Constituție;

(2) excepția este ridicată de către una din părți sau reprezentantul acesteia, sau indică faptul că este ridicată de către instanța de judecată din oficiu;

(3) prevederile contestate urmează a fi aplicate la soluționarea cauzei;

(4) nu există o hotărâre anterioară a Curții având ca obiect prevederile contestate.

Hotărârea Curții Constituționale nr.30 din 22.11.2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 521 alin.(2) din Codul de procedură penală (Sesizarea nr. 132g/2018):

24. Curtea a menționat că protecția persoanei (fizice sau juridice) constituie una dintre atribuțiile de bază ale statului, iar posibilitatea persoanei de a utiliza, în instanța de judecată, toate mijloacele procedurale necesare pentru apărarea sa constituie un remediu efectiv pentru asigurarea unui proces echitabil, principiu care se desprinde din cuprinsul articolului 20 alin.(1) din Constituție. ...

26. Curtea a considerat incident articolul 26 din Constituție, deoarece dreptul la apărare constă din totalitatea prerogativelor și posibilităților pe care le au, potrivit legii, persoanele în vederea apărării intereselor lor. Însă prin faptul că persoana juridică nu are posibilitatea de a-și desemna reprezentantul său legal la faza de urmărire penală ar putea fi afectat dreptul acesteia la apărare, deoarece aceasta nu își va putea utiliza toate mijloacele procedurale necesare pentru apărarea sa.

Hotărârea Curții Constituționale nr. 18 din 22.05.2017 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Codul de procedură penală (intima convingere a judecătorului) (sesizarea nr.27g/2017):

75. ..., potrivit art.119 din Constituție, părțile interesate pot exercita în condițiile legii căile de atac împotriva hotărârilor judecătorești. Astfel, potrivit art.409 alin.(2) din Cod de procedură penală, prin prisma efectului devolutiv, **instanța de apel este obligată ca, în afară de temeiurile invocate și cererile formulate de apelant, să examineze aspectele de fapt și de drept ale cauzei, însă fără a înrăutăți situația apelantului.** ...

3) Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr.122-XV din 14.03.2003

Articolul 6 pct.29), 30), 31), 38), 39) și pct.41)

29) *parte în proces* – persoane care în procesul penal exercită funcții de acuzare sau apărare în baza egalității în drepturi și a principiului contradictorialității;

30) *partea apărării* – persoane abilitate prin lege să efectueze activitate de apărare (bănuitul, învinuitul, inculpatul, partea civilmente responsabilă și reprezentanții acestora);

31) *partea acuzării* – persoane abilitate prin lege să efectueze sau să ceară efectuarea urmăririi penale (procurorul, organul de urmărire penală, precum și partea vătămată, partea civilă și reprezentanții acestora);

38) *reprezentant* – persoană împuternicită, conform legii, de a prezenta interesele părții vătămate, părții civile, părții civilmente responsabile;

39) *reprezentanți legali* – părinții, înfietorii, tutorii, curatorii, **soțul** bănuितului, învinuitului, inculpatului, condamnatului și părții vătămate, precum și reprezentanți ai instituțiilor sub supravegherea cărora se află aceștia;

41) *rude apropiate* – copii, părinți, frați și surori, bunici, nepoți.

Articolul 24. Principiul contradictorialității în procesul penal

(3) *Părțile participante la judecarea cauzei au drepturi egale, fiind investite de legea procesuală penală cu posibilități egale pentru susținerea pozițiilor lor. Instanța de judecată pune la baza sentinței numai acele probe la cercetarea cărora părțile au avut acces în egală măsură.*

Articolul 77. Reprezentanții legali ai victimei, părții vătămate, părții civile, bănuितului, învinuitului, inculpatului

(1) *Reprezentanți legali ai victimei, părții vătămate, părții civile, bănuितului, învinuitului, inculpatului sânt părinții, înfietorii, tutorii sau curatorii lor, care reprezintă în procesul penal interesele participanților la proces minori sau iresponsabili.*

Articolul 81. Succesorul părții vătămate sau al părții civile.

(1) În procesul penal, succesori al părții vătămate sau al părții civile este recunoscută **una din rudele ei apropiate** care a manifestat dorința să exercite drepturile și obligațiile părții vătămate decedate sau care, în urma infracțiunii, a pierdut capacitatea de a-și exprima conștient voința.

Articolul 315. Egalitatea în drepturi a părților în fața instanței

Procurorul, partea vătămată, partea civilă, apărătorul, inculpatul, partea civilmente responsabilă și reprezentanții lor beneficiază de drepturi egale în fața instanței de judecată în ce privește administrarea probelor, participarea la cercetarea acestora și formularea cererilor și demersurilor.

4) Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107-XV din 06.06.2002 :

Articolul 1500. Moștenitorii legali – Până la 01.03.2019.

(1) În cazul succesiunii legale, moștenitori cu drept de cotă egală sânt: a) de clasa I – descendenții (fiii și fiicele celui ce a lăsat moștenirea, la fel și cei născuți vii după decesul lui, precum și cei înfiați), soțul supraviețuitor și ascendenții privilegiați (părinții, înfietorii) celui ce a lăsat moștenirea;

Articolul 2185. Drepturile succesoriale ale soțului supraviețuitor – După 01.03.2019

(1) Soțul supraviețuitor este moștenitor legal și, în concurs cu clasa întâi de moștenitori, are dreptul la 1/4 din masa succesorală, indiferent de numărul descendenților.

5) Legea nr.3 din 25.02.2016 cu privire la Procuratură:

Articolul 1. Procuratura

Procuratura este o instituție publică autonomă în cadrul autorității judecătorești care, în procedurile penale și în alte proceduri prevăzute de lege, contribuie la respectarea ordinii de drept, efectuarea justiției, apărarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanei și ale societății.

V – CERINȚELE AUTORULUI SESIZĂRII

15. În baza celor invocate, solicităm Curții Constituționale să declare neconstituționale:

- prevederile art.81 CPP RM în partea ce ține de lipsa prevederii cu privire la „soțul” ca persoana care poate fi recunoscută în calitate de succesor al părții vătămate sau părții civile.
- prevederile art.77 CPP RM în partea ce ține de lipsa prevederii cu privire la „soțul” ca persoana care poate fi recunoscută în calitate de reprezentant legal al bănuțului, învinutului, inculpatului, condamnatului și părții vătămate, în temeiul art.6 pct.39) CPP RM.
- prevederile art.315 CPP RM în partea ce ține de lipsa prevederii cu privire la „reprezentantului legal”, „succesorul părții vătămate sau părții civile” și „avocatul” ca participanții, care pot beneficia de drepturi egale în fața instanței de judecată în ce privește administrarea probelor, participarea la cercetarea acestora și formularea cererilor și demersurilor.

VI – DATE SUPLIMENTARE REFERITOARE LA OBIECTUL SESIZĂRII

16. Anterior Curtea Constituțională nu s-a expus asupra constituționalității dispozițiilor legale criticate prin această sesizare.

VII - LISTA DOCUMENTELOR

17.

VIII - DECLARAȚIA ȘI SEMNATURA

18. Declar pe onoare ca informațiile ce figurează în prezentul formular de sesizare sunt exacte.

Locul mun.Cahul.

Data 17.09.2020

Dumitru CALENDARI

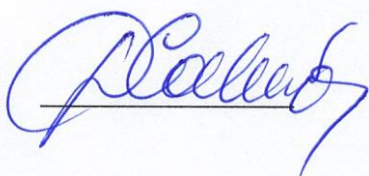

Declarația privind asumarea răspunderii

Subsemnatul, Calendari Dumitru, studentul doctorand al Școlii Doctorale de Științe Juridice de la Universitatea de Stat din Moldova, declar pe răspundere personală că teza de doctorat este elaborată doar de mine, pe baza efortului personal de cercetare și redactare. În cadrul lucrării precizez sursa tuturor ideilor, datelor și formulărilor care nu îmi aparțin, conform normelor de citare a surselor și a respectării legislației privind drepturile de autor. Declar că toate afirmațiile din lucrare referitoare la datele și informațiile analizate, la metodele prin care acestea au fost obținute și la sursele din care le-am obținut sunt adevărate.

Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Calendari Dumitru

CV-UL AUTORULUI

Numele și prenumele: Calendari Dumitru

Cetățenia: Republica Moldova

Studii:

2002-2006 – licență în drept, Facultatea de Drept și Administrație publică, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul.

2013-2015 – master în drept administrativ, Facultatea de Drept și Administrație publică, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul.

2016-2020 – studii de doctorat, Școala Doctorală de Științe Juridice, Politice și Sociologice a Universității de Stat „Dimitrie Cantemir” și Școala Doctorală Științe Juridice a Universității de Stat din Moldova, Specialitatea 554.03 – Drept procesual penal.

Domeniile de interes științific: dreptul procesual penal, dreptul penal

Experiența profesională:

2005 – 2006	juris-consult al SRL „Cartal”, Cahul,
2006 – 2010	procuror în Procuratura raionului Cahul,
2010 – 2016	procuror în Procuratura de nivel Curții de Apel Cahul,
2016 – prezent	procuror, procuror-șef al Procuraturii de Circumscripție Cahul,
2017 – 2019	asistent universitar la Catedra Drept al Facultății Drept și Administrație Publică a Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

Lucrări științifice publicate: 26 de publicații științifice.

Participări la foruri științifice: Conferința științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”, ediția a II-a din 10.12.2016, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul. Conferința științifico-practică **internațională** „Perspectivele și problemele integrării în spațiul european al cercetării și educației” din 07.06.2017, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul. Conferința științifică a doctoranzilor (cu participare **internațională**) „Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători”, ediția a VI-a, din 15.06.2017, Universitatea Academiei de Științe a Moldovei. Conferința științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”, ediția a 3-a din 14.12.2017, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul. Conferința științifico-practică **internațională** „Perspectivele și problemele integrării în spațiul european al cercetării și educației” din 07.06.2018, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul. Conferința științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”, ediția a 4-a din 14.12.2018, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul. Conferința științifico-practică **internațională** „Perspectivele și problemele integrării în spațiul european al cercetării și educației” din 06.06.2019, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul. Conferința științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”, ediția a 5-a din 10.12.2019, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul. Conferința științifico-practică **internațională** „Perspectivele și problemele integrării în spațiul european al cercetării și educației”, ediția a VIII-a din 05.06.2020, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul.

Premii: Diplomă de laureat de gradul I la – „VIII-ой Международный открытый конкурс на лучшую научную работу среди студентов-бакалавров, магистрантов и аспирантов «Отправление правосудия по уголовным делам через призму уголовно-процессуального, криминалистического, оперативно-розыскного и судебно-экспертного опыта» имени профессора Е.Г.Мартыновича”, la Universitatea de Stat de Sud-Vest, or.Kursk, Federația Rusă, 21 decembrie 2018.

Cunoașterea limbilor străine:

rusa – bine

engleză – elementar

Date de contact adresa:

mun. Cahul, bul. Victoriei, 11, MD-3909

telefon: + 373 797 22 96

e-mail: c.dumitru@mail.ru